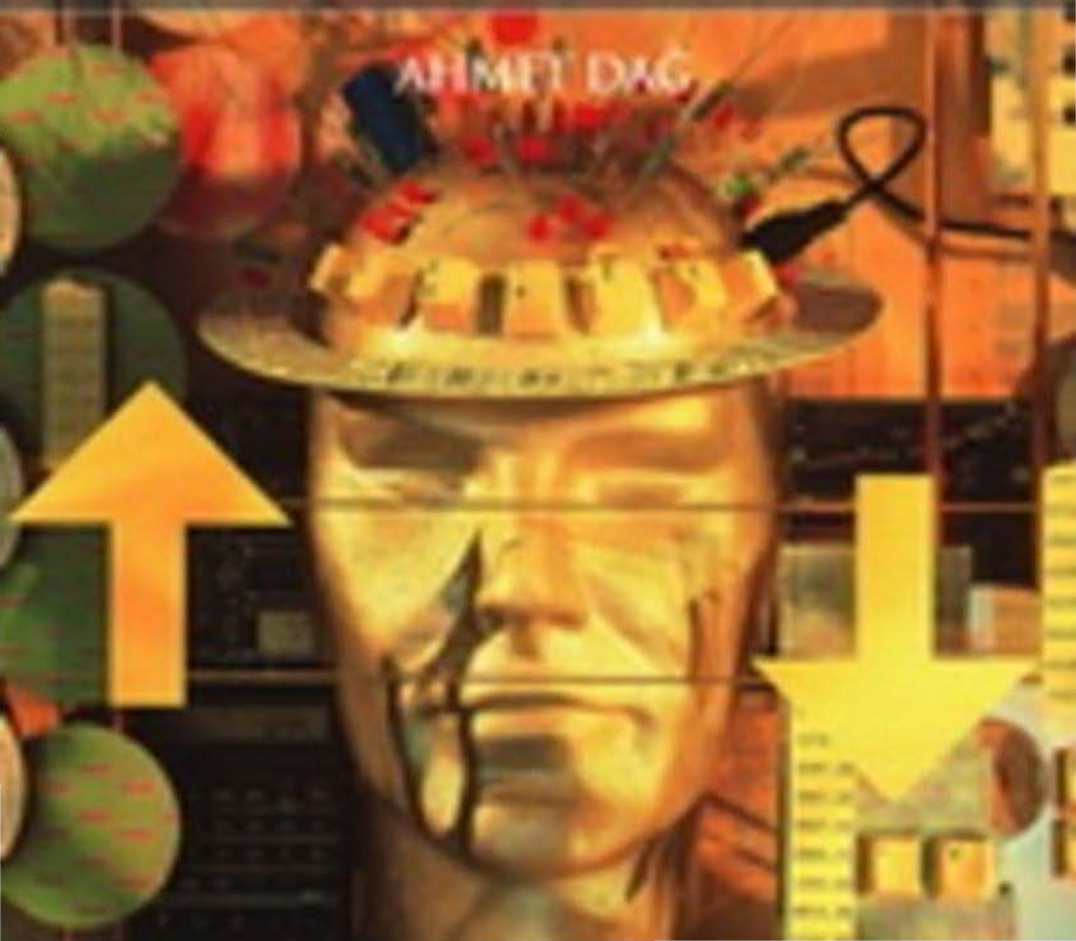

KÜLTÜREL İYENLERİ 00017

ÖLÜMCÜL ŞİDDET

BAUDRILLARD'IN DÜŞÜNCESİ

AHMET DAĞ

ölümcül şiddet:
baudrillard'ın düşüncesi
ara/cı metinler: 0011
yazarı

genel yayın yönetmeni
kapak tasarımı
iç tasarım
baskı-cilt

istanbul 2011
düşünce: 007 / çağdaş barı düşüncesi: 04
ahmet dağ

yusuf kaplan
rüans ajans
mürettibhane
istanbul matbaacılık prodüksiyon yay. san. tic. ltd. şti.
gümüşsuyu cad. ışık san. sit. blok no: 21
topkapı/zeytinburnu/istanbul
tel: 212 - 482 51 66

© KÜLLİYAT YAYINLARI, bir İnsan Yayınları kuruluşudur.

isbn
yayıncı sertifika no
birinci baskı

978-605-5976-12-5
12381
haziran 2011

KÜLLİYAT YAYINLARI

mehmet akif caddesi
kestane sok. no: 1 güngören/istanbul
tel: 0212. 642 74 84 faks: 0212. 554 62 07
www.kulliyatyayinlari.com.tr - kulliyat@kulliyatyayinlari.com.tr

ÖLÜMCÜL ŞİDDET

Baudrillard'ın Düşüncesi

Ahmet Dağ

KÜLLİYAT YAYINLARI 00017

KÜLLİYAT MANİFESTO

Yaklaşık iki yüzyıldır, köklü bir medeniyet buhranı yaşıyoruz. Tarihimizde yaşadığımız bu ikinci medeniyet buhranı, sarsıcı bir fetret döneminin zuhur etmesine yol açtı.

Moğol İstilası, Haçlı Saldırıları ve Endülüs Medeniyeti'nin çökmesinden sonra yaşadığımız birinci medeniyet buhranı, temelde siyasî bir buhrandı, bir fetret dönemine dönüşmemiştir. Bu buhranı, insanlık tarihinin, Asya, Afrika ve Avrupa'dan oluşan merkezî coğrafyasındaki bütün medeniyet geleneklerinin üzerine oturarak, hem bunlardan yararlanan, hem de akîdevî, fikrî ve siyasî bütünleşme gerçekleştiren Osmanlı tecrübesiyle ürettiğimiz çok yönlü cevapla aşttık.

Rönesans ve Reformasyon'la başlayan modern / seküler Batı uygarlığı'nın geliştirdiği meydan okuma, dünyada bütün medeniyetlere karşı yıkıcı bir saldırı üretmiş, Toynbee'nin deyişiyile, üç asır içinde, mevcut 26 medeniyetten 16'sını yok etmiş, 9'unu ise fosilleştirmişti.

İki yüzyıldır yaşadığımız ikinci medeniyet buhranı, epistemolojik ve ontolojik bir kopuş ve çift yönlü bir temassızlık doğurdu: Hem İslâm'la, hem de diğer dünyalarla simülâtif / sığ ve sahte ilişkiler kurmamıza yol açtı.

Seküler Batı uygarlığının geliştirdiği meydan okuma, Asya, Afrika ve Amerika kıtalarının yürüyüşünü durdurdu; bazı kadîm medeniyet tecrübelerini tarihten sildi; bazılarını fosilleştirdi ya da Japon ve Çin tecrübelerinde gözlemlediğimiz gibi, neo-liberal ve neo-seküler meydan okumayla mutasyona uğrattı.

İslâm medeniyeti, Toynbee'nin yerinde tanımlamasıyla, "Osmanlı'nın durdurulması"yla birlikte, tarihin yapılmasında özne rolü oynama konumunu yitirdi; ilim, fikir ve sanat geleneklerini yeniden-üretemez ve geliştiremez hâle geldi.

Neo-pagan Batı uygarlığı, ikinci sanayi devriminden bu yana büyük bir felsefî kriz yaşıyor: Bu felsefî kriz, hayatın her alanında postmodern relativizm, atomlaşma ve kaos şeklinde kendisini gösterirken, insanın, gezegenimizin ve kâinatın geleceğini tehdit eden boyutlar kazanmış durumdadır.

Dünyanın, bütün kültürlere varoluş ve hayat hakkı tanıyabilecek, yeni bir medeniyet tasavvuruna ihtiyacı var.

İşte biz, Külliyyat Yayınları olarak, hâlâ üç kıtanın hem coğrafî, hem de fikrî dinamikler bakımından kavşak noktasında yer alan Türkiye'nin bu medeniyet sıçramasına öncülük edecek tarihsel ben'e ve derinliğe sahip olduğuna inanıyoruz ve bu süreçte üzerimize düşen "rol"ü ve mükellefiyeti yerine getirmek amacıyla yayın hayatına atıldık.

Hız, Mevlânâ'nın pergel metaforundan hareketle, bir ayağını bizim medeniyet dinamiklerimize muhkem bir şekilde basan, diğer ayağıyla bütün medeniyetlere açılacak kapsamlı bir yayıncılık projesiyle karşınızdayız.

Külliyyat Yayınları, ilim, fikir ve sanat hayatımıza gelenek kurucu, yeni bir soluk getirmeyi amaçlıyor. Bu süreçte, ülkemizde, kültür, sanat, düşünce ve ilim hayatında yaratıcı ve ufuk açıcı açılımlara önyak olabilecek, medeniyet dilimizin yeniden kurulmasına imkân tanıyabilecek telif ve tercüme eserlerle bir atılım gerçekleştirmeyi tasarlıyoruz.

Batı'da, Doğu'da ve İslâm dünyasında gözardı edilen fikir, ilim ve sanat geleneklerini belli bir program dahilinde ve sistematik olarak ilk kez ülkemizin gündemine taşımayı hedefliyoruz.

Külliyyat Yayınları, *Referans Metinleri*, *Ara/cı Metinler* ve *Ana Metinler*'den oluşan üç ana "damar"da yapacağı yayıncılıkla ilim, fikir ve sanat hayatımıza "öncü" katkılarda bulunmayı amaçlıyor.

Referans Metinler "damar"ında, ilim, fikir ve sanat dünyasının genel / bütün resmini sunabilecek, "ara/cı" ve "ana" metinlerin anlaşılmasında "anahtar" işlevi görecek, hem özlü, hem de kapsamlı ansiklopedi ve sözlük çalışmaları; Ara/cı Metinler "damar"ında, ana metinlerin anlaşılmasını kolaylaştıracak metinler; Ana Metinler "damar"ında ise Doğu, Batı ve İslâm medeniyet havzalarının, geçmişte ve günümüzde üretilen ana klasik metinlerini yayımlayacağız.

Külliyyat Yayınları olarak temel ilkimiz şudur: Bütün'ü kavrayamadığımız sürece, hem parça'nın içinde kaybolmaktan, hem de bütün'ü de parçalamaktan kurtulabilmemiz, dolayısıyla önümüze yeni koridorlar açabilmemiz zordur.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	11
SUNUŞ	13
ÖNSÖZ	19
Giriş	25
1. Bölüm: Modernizm-Postmodernizm İkilemi	35
Modernliğin Anlamı ve Tarihsel Süreci	37
Aydınlanma ve Modern Kozmopolis	40
Baudelaire'nin Flaneur'inden Baudrillard'ın Seyircisine	48
Baudelaire'den Baudrillard'a Modernite Yorumlamaları	55
Modern Felsefe ve Çağdaş Fransız Felsefesi	60
Postmodernizmin Anlamı ve Ortaya Çıkışı	65
Modernizmin Eleştirisi Olarak Postmodernizm	71
2. Bölüm: Genel Hatlarıyla Baudrillard Felsefesi	75
Modernite Eleştiricisi Çağdaş Bir Düşünür Baudrillard	77
Nietzsche'den Mülhem Olarak Baudrillard	82
Marx'ın Yabancılaşmasından Çağdaş Yabancılaşmaya	88
Baudrillard'ın Eserleri ve Simülasyon Kavramı Çevresinde	
Tablilleri	95
Genel Felsefesi	136
Görünüş- Gerçeklik Ayrımı	142

3. Bölüm: Simülasyon Kavramı ve Baudrillard'ın Felsefesi	153
Gerçeklik	155
Simülasyon	165
Simülakrlar	176
Sanal	181
Ayartma	185
Simgesel Değiş Tokuş ve Yeniden Canlandırma	189
Kendinden Geçme ve Belirsizlik	193
SONUÇ	197
KAYNAKÇA	203
İNDEKS	213

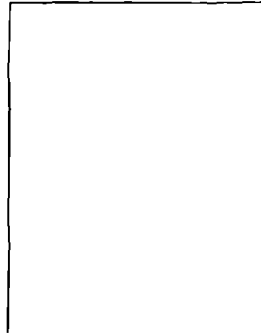
KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
d.	: Doğumu
çev.	: Çeviren
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
drl.	: Derleyen
O.D.T.Ü.	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayısı
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TV.	: Televizyon
vb.	: vebenzeri
vs.	: vesaire
Yay.	: Yayınları

sunuş

ÇAĞDAŞ DÜNYANIN DERViŞ VE DEVRİMCİ DÜŞÜNÜRÜ BAUDRILLARD'IN DÜŞÜNCEİ VE AHMET DAĞ'IN ÖNAÇICI ÇALIŞMASI

YUSUF KAPLAN

Baudrillard'ın düşüncesiyle erken bir zaman diliminde tanıştım: 1980'lerin başlarında. Baudrillard'ın Paris'ten öğrencisi, Oğuz Adanır Hoca'nın öğrencisi olmamla mümkün olmuştu bu: Üniversiteye de Oğuz Hoca için gitmiştim zaten. O vakitler, Türkiye'de Baudrillard, entelektüel çevrelerde bile bilinmiyordu.

Oğuz Hoca, bize, Güzel Sanatlar'da, harıl harıl Baudrillard, Jean Mitry, Christian Metz çevirileri yapıyor ve "okutuyordu". İçten içe, Türkiye'de kim-selerin tanımadığı Batı düşüncesinin öncü düşünürlerini sıkı bir öğrencisinden tanıyor olmanın keyfini çıkarıyorduk.

Baudrillard'ın kendisiyle tanışmamsa, 1980'lerin sonlarında Londra'da gerçekleşti: Üniversiteyi bitirir bitirmez, daha diplomayı almadan soluğu Londra'da almıştım. (Hiçbir diplomam kalmayacaktı: Bütün diplomaları, diploma fetişizmini protesto etmek için yakacaktım çünkü!).

Baudrillard, her ay Londra'ya, ICA'ye (Institute of Contemporary Art / Çağdaş Sanat Kurumu) seminere geliyordu. İşte orada tanışmıştım üstadla bizzat.

Kathar'cı Bir "Derviş"

Benim tanıdığım, tanıştığım Baudrillard, derviş biriydi: İçinde derin fırtınalar estiğini gözlemlediğim devrimci bir derviş.

Dervişliği, Avrupa'da "heretik / sapkın" (!) olarak adlandırılan, 17. yüzyıl-da kökü kazınan Katharcılar'a mensup sayılı birkaç kişiden biri olmasından geliyordu: Katharcılık'ın, İran'daki Zerdüştlük'le bir akrabalığı vardı: O yüzden, kontrastlara dayanan, Hıristiyanlığın içinde muhalif bir "mezhep" olarak doğan yarı-"mistik", yarı-devrimci bir düşünce ve inanç akımıydı.

Baudrillard'ın Katharcılığı hemen hemen hiç bilinmez. (Oğuz Hoca da üstadın Katharcı olduğundan muhtemelen haberdâr değil/di!). O yüzden, kendisiyle ilk tanıştığımızda açtığım ve uzun uzun konuştuğumuz meselelerden biri buydu: Baudrillard, ilkin çok şaşırmış, sonra da heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlamaktan kendini alıkoyamamıştı.

Baudrillard'ın asil düşüncesini, çağın histerisi karşısındaki "keskin", muhkem, radikal ve eleştirel duruşunu anlamak için onun Katharcı "kültürel / entelektüel gen"lerini iyi bilmek gerekiyor. Ki, kendisi de konuşmalarımızda -bu meseleyi açan nâdir kişilerden olduğumu söyleyerek- sık sık "gen"lerine göndermelerde bulunurdu; kimi zaman ironik, kimi zaman "melankolik" bir dille; ama her zaman keyifli, derûnî bir hâlet-i ruhiyeyle.

Dervişliği, derûnî sükûneti ve sessizliği buradan, bu genlerinden geliyordu üstadın. Baudrillard üzerine cümle kurarken, onun bu "kültürel genetiği"ni iyi bilmek ve ona göre cümle kurmak gerekiyor.

Nietzsche'ci Bir Devrimci

Devrimciliği ise, Nietzsche'den geliyordu: Batı uygarlığının 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eşiğine sürüklendiği felsefî krizi, tıpkı üstadı Nietzsche gibi Baudrillard da iliklerine kadar hissediyor ve yaşıyordu: O da, şakirdi olduğu üstadı gibi nihilistti: Gözünü budaktan esirgemeyen bir putkırıcı.

Nietzsche, Avrupa mitini demistifiye etmiş, modernlik sûretine bürünerek hayaletler ürettiğini gözlemlediği "Avrupa putu"nu yıkmıştı. Avrupa mitini ve putunu, en başa kadar iz sürerek, kazarak, ruh ve soy köklerini çıkararak, Greklere, Socrates'e kadar giderek yerle bir etmişti.

Ve adını koymuştu yaşanan felsefî krizin: *Dekandans*: Hayatın bitmesi, donması, bayatlaması; anlamın anlamsızlaşması, banalleşmesi; değerlerin değersizleşmesi, vulgerleşmesi, çözülmesi. Nietzsche, insanlığı büyük varoluşsal

katastrofların eşine fırlatan Batı uygarlığının ve düşüncesinin cenazesini katfalka koymuş, düşüncenin asaletinin bayrağını göndere çekmişti.

Şakirdi ise, üstadının surda açtığı gediklerden yola koyulacaktı. Üstadının, *dekadans* dediği şeye, o, *dekadansla dans* diyecekti, deyim yerindeyse: Ruh bitiren “müstehcenlik”in, “pornografi”nin ve anlamsızlaşmanın; gerçekliği bitiren hiper-gerçeklik’in; duyguyu ve vicdanı bitiren hiper-duygu’nun; vecdi, kendini aşma çabasını bitiren hiper-coşku’nun; politikayı bitiren, retorığe ve “müstehcenliğe” hapseden hiper-politika’nın zaferini ilan ederek, postmodern dünyanın (dolayısıyla Amerika’nın) “ölüm”ünü kutlayacaktı; insana, hayata ve varlığa derin saygı duymasına imkân tanıyan dervişliğinden devşirdiği devrimci bir ruhla ve coşkuyla.

Amerika’nın Bitirmeye Çalıştığı Ama Amerika’yı “Bitiren” Adam!

Nietzsche, modern insanı “çarmıha germiştir”; şakirdi Baudrillard ise postmodern toplumun ölüm fermanını yazacaktı: O yüzden dünyanın belki de gerçek anlamda tek postmodern ülkesi “Amerikan bariyeri”ne takılacak, dünyanın gündemine en az çeyrek asır geç gelebilecekti! Derrida’lar, Habermas’lar, Lyotard’lar adına Amerikan üniversitelerinde kürsü üstüne kürsüler kurulurken, Baudrillard’ın Amerika’ya “giriş”i bile engellenecekti, uzunca bir süre!

Ama sonunda çağımızın vicdanı Baudrillard, Amerika’ya ayağını bastığında, “gerçekliğin çölüne hoş geldiniz!” diye haykırmaktan çekinmeyecekti!

Amerikan miti’ni, rüyasını bitiren adamdı Baudrillard! Derrida’lar, Lyotard’lar, Habermas’lar pratik’e, mikro-gerçeklik’e, mikro-tarih’e (gerçekte pragmat’a) vurgu yaparak dünyayı -belki bilerek, belki bilmeyerek- neo-kapitalist, neo-liberal, neo-seküler ve neo-pagan Amerikan hâkimiyetine bir kez daha mahkûm etmekten başka bir şey yapmazlarken; yalnızca Baudrillard, tıpkı üstadı Nietzsche gibi, adeta yeldeğirmenlerine karşı göğüs göğüse savaştırmayı göze alacaktı!

Dünya, insanlık, “Amerikan barbarlığı”nın kodlarının deşifre edilmesi ve kırılması sürecinde Baudrillard’a çok şey borçluydu! Amerikan rüyasının, mitinin maskesini düşürerek Amerika’yı “dize getiren” tek adamdı Baudrillard.

Amerikalılar, Baudrillard’ın derviş ve devrimci özelliklerinin yeşerttiği radikalliği, yalnızca onun çıkabildiği fildişi kuleyi, yolu, yolculuğu aslâ terk et-

meyeceğini anladıkları ân, onu arkadan dolaşıp pragmalarının prangalarına mahkûm etmeye çalıştılar; ama nâfile! Baudrillard, insanlığın vicdanıydı ve Amerikan tecrübesiyle geldiği noktada Batı uygarlığı, “barbarlığın yeniden doğuşunun yegâne temsilcisi”ydi ve “mutlaka durdurulmalı”ydı.

O yüzden, sevmedi Amerikalılar bu insanlığın vicdanını. “Entelektüel iktidar” da alttan alta altını oymaya, içini boşaltmaya çalıştı Baudrillard’ın “sert kayalıklar”ı şimşek gibi delip geçen kanatlandırıcı, varedici, insana insanlığını, insana ne olduğunu, başına ne geldiğini herkesten daha çarpıcı, sarsıcı, silkleyici bir dille anlatan dervişâne ve devrimci düşüncesinin.

Nasıl ki, üstadı Nietzsche, *Deccal*’de, “bizim Avrupa kültürümüzle karşılaştırıldığında, ondan daha derin, daha gelişkin olan İslâm kültürünü yok etmek yerine, onun önünde diz çökmeliydik” diye haykırdıysa; aynı şekilde, Baudrillard da, kendisiyle yapılan son röportajda, “insanlığın önündeki tek seçeneği [İslâm’ı] terörle özdeşleştirerek yok ediyoruz!” diye haykıracaktı.

* * *

Londra’da ICA’deki sohbetlerinizden birinde, Baudrillard, bana, “Türkiye’den ciddî şeyler çıkacağını sanıyorum; özellikle de İslâm düşüncesini özümseyen düşünürlerden. Böyle bir şey sözkonusu mu?” diye sorduğunda, “bir patlama bekleyebiliriz; tünel’in ucunda bir ışık var” diye cevap vermiştim.

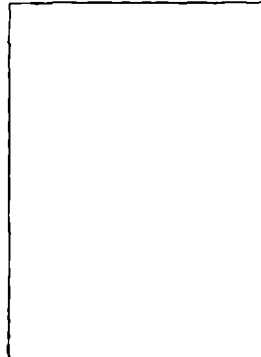
* * *

Tünelin ucunda bir ışık var, gerçekten. Kısa vadede, önümüzdeki yarım asırda, Türkiye’de İslâm düşüncesinden beslenerek hayat bulacak bir düşünce, sanat ve hayat atılımının ve açılımının izlerini, ipuçlarını görebiliyorum.

Ülkemizin genç, yetenekli ve umut vadeden öncü kuşakları içinde yer alan Ahmet Dağ kardeşimin bu çalışması, Türkçe’de hem Baudrillard’ın kendi eserlerinden, hem Batı düşüncesinin temel güzergâhlarından, hem de bizim düşünce geleneğimizden kalkılarak yapılan ilk çalışma. O yüzden öncü, önayıcı, devam ettirilmesi, tartışılarak geliştirilmesi gereken ilk Baudrillard kitabı. Külliyyat Yayınları olarak genç düşünür adaylarını keşfetmeye devam edeceğimizi hatırlatarak sizi bu kışkırtıcı çalışmayla başbaşa bırakıyorum.

önsöz

ÖNSÖZ

Sanayileşmenin ve yüksek teknolojinin hızla geliştiği, enformasyonun çokluğu karşısında günümüz dünyasında anlamın kaybolması söz konusudur. Kitle iletişim araçları ile bireyin gündelik hayatı ve konumu değişmektedir. Yazılı ve görsel medyanın yaygınlaşması, bireyi ve hayatı kuşatması sonucunda gerçekliğin olmadığı sanal bir dünyanın meydana gelmesi söz konusu olmuştur. Özellikle 1970'li yıllardan sonra yüksek teknolojinin etkisi altına giren, endüstri otomasyonu sürecinde olan modern dünyada sosyal, politik ve kurumsal değişimler meydana gelmiştir. Bu yıllardan sonra yüksek teknolojinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşması yaşanılır dünyanın gerçekliğinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Bu çalışma başlangıçta Marksist bakış açısını kullanan 1970'li yılların sonlarına doğru bu bakış açısını yetersiz bulup terk eden, günümüz düzenini ve çağı *simülasyon* olarak isimlendiren Baudrillard'ın felsefesini ve simülasyon kavramını konu edinmektedir. Modernlik ve postmodernlikle beraber Baudrillard'ın fikir kaynaklarına, eserlerine ve diğer kavramlarına yer verilen çalışmada simülasyon kavramının Baudrillard felsefesindeki anlam ve önemine değinilmiş, simülasyon kavramından hareketle Baudrillard'ın epistemolojisi ve felsefesi anlatılmaya çalışılmıştır.

Üretim toplumunun simülasyon ve ayartma toplumuna dönüşmesiyle toplumsalın anlaşılmasında Marksist kategorilerin yerine simülasyon kavramını kullanan Baudrillard Modern Fransız felsefesinin düşünürleri –Barthes, Levefibre- gibi semiyolojiyi kullanmıştır. Göstergeler çağına girdiğimizi, gerçeğin kaybolduğunu söyleyen düşünür kapitalist dünyanın büyük bir değişim geçirdiğini iddia eder. İletişim teknolojilerinin arttığı simülasyon düzeninde özne gerçeklikten aşırı-gerçekliğe sürüklenilerek kendine yabancılaştırılmış ve sanal gerçeklik aracılığıyla silinen hiper-gerçek bir dünyada yaşamaktadır.

Aydınlanma Felsefesi ile akılı kullanarak cehalet ve bağınazlıktan kurtulacağına, ölümü bile yenebileceğini düşünen, (B. Franklin vb.) yeryüzünde bir cennet kurma teşebbüsünde bulunan insanlık iki büyük dünya savaşı, bölge savaşları ve sömürgecilik tecrübesini yaşamıştır. Ekonominin, siyasetin ve toplumsalın kaotik yapı kazanması ve çözülmesi sonucunda dünyada belirsizlik ve kaos yaşanmaktadır. Felsefenin varlık, bilgi gibi salt kuramlarla uğraşmaktan içinde bulunulan duruma dair spekülasyonda bulunma yönünü yitirdiği bir ortamda Baudrillard alışagelmış felsefi bakışı aşarak siyasetin, ekonominin, medyanın, alış-veriş merkezlerinin üzerinde felsefe yaparak modern hayatı anlamaya çalışmıştır.

Modern kapitalist dünyayı çözümlenme ve anlamada Marksist kuram kullanılmıştır. Bu kuramla mevcut durumu anlama çabası sıkıcı ve kısırdöngüsel bir durumu ortaya çıkarmıştır. Baudrillard bu sıkıcılıktan ve kısırdöngüsellikten kurtulmak için anahtar kavram olarak simülasyonu kullanmıştır. Baudrillard, Türkiye’de en çok okunan düşünür tiplerinden biridir. Ama bu okumalar yüzeysel ve popüler olan, derinlikli, akademik okumalardan uzak bir içeriğe sahip olan okumalardır. Bu çalışma Baudrillard felsefesi üzerine yazılmış olan en geniş kapsamlı çalışmadır. Kışkırtıcı bir üsluba sahip Baudrillard’ı okumak ve bu okumalardan sistematik ve akademik bir çalışma çıkarmak oldukça zahmetli ve zor fakat sıkıcı olmayan zevk veren bir uğraşıydı.

Jean Baudrillard’ın simülasyon kavramı modern hayatı ve toplumsalı anlamada yalnızca düşünür tarafından kullanılmıştır. İşte bu özgünlük düşünürü çağdaş düşüncenin farklı düşünürlerinden biri haline getirmiştir. Modernliğin kök paradigmalarına köklü eleştiriler getiren Baudrillard içinde yaşanan du-

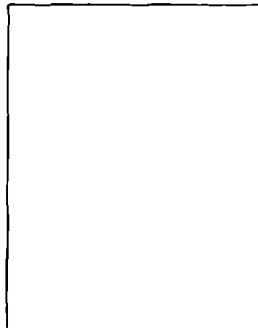
rumun tespitini yapıp içinde yaşanılan düzeni deşifre etmeye çalışmıştır. Baudrillard'ın simülasyon kavramını ve felsefesini ortaya koymaya çalışan bu çalışma Baudrillard felsefesi üzerinde daha köklü ve çok yönlü çalışmalar için başlangıç olabileceği ümidiyle yazılmıştır.

Gerek düşünürü ve gerekse konusu bakımından yoğun bir gayreti gerektiren bu çalışma birçok insanın katkısı ile ortaya çıktı. Öncelikle yoğun çalışma mesaimde gösterdiği sabırdan ve çocuklarımin yetiştirilmesinde daha çok sorumluluk almak durumunda kalan eşime, iki yaşında Baudrillard, Hegel ve Heidegger gibi isimleri makale, filozof gibi terimleri –yoğun çalışmalarımından dolayı- zikretmek zorunda kalan oğlum M. Ubeyde'ye şükranlarımı sunmayı borç bilirim. Yüksek lisans tezi olan bu çalışmanın konusunu belirleme sürecinde ve hazırlama aşamasında tercihlerimde beni özgür bırakan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail Kılıoğlu'na, yoğun çalışma temposuna ve meşgulliyetine rağmen bu çalışmanın oluşmasında katkıda bulunan, uzun yıllardır okuma çalışmalarına ve yazılarıma rehberlik eden, fikri oluşumuma ve yayımlanmasına ciddi katkılarda bulunan kıymetli düşünür Yusuf Kaplan'a, çalışmayı okuyarak sarsıcı eleştiriler getiren ve olgunlaşmasına vesile olan Yrd. Doç. Harun Anay'a ve çalışmanın başlangıcında ve içeriği konusunda önemli tavsiyelerde bulunan Yrd. Doç. Dr. Ali Utku'ya şükranlarımı sunarım.

Ahmet Dağ
Pendik 2009

GİRİŞ

GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmenin hızlı artışı, teknolojinin gelişmesi kapitalist ve enformatik toplumun meydana gelmesine yol açmıştır. Bu durum insan hayatında kolaylıklar sağladığı gibi bir takım sorunların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Batı tarih felsefecileri 1850'lerden sonra başlayan ve şu an içinden geçmekte olduğumuz süreci "bunalımlar çağı" diye tarif ederler. Nikolay Danilevski, Oswald Spengler, Arnold Toynbee, Walter Schubart, Nikolay Berdyaev, F. S. C. Northrop, Alfred Kroeber ve Albert Schweitzer, Sorokin ve benzeri (vb.) büyük tarih felsefecilerinin isimlendirdiği bu durum bir anlamda kabul edilmiş gerçekliktir.¹ Özellikle Oswald Spengler, Sorokin gibi büyük Batı tarih felsefecileri 19. yüzyılın ortalarından sonra başlayan ve şu an içinde yaşadığımız çağı "bunalımlar çağı"^{*} "felaketler çağı"^{**} diye isimlendirirler. Toplumsalın; çözülme, anlamsızlık, buharlaşma ve ahlâki değerlerin ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bu çağ bir kaos çağıdır. Bu çağda katastrof/felaket sonrasını yaşayan insan, maddi değişimle paralel seyreden

1 Yusuf Kaplan, "Muhafazakâr Demokrasi" Mi, "İnsanlığın Son Adası İslâm" Diyebilmek Mi?, *Yenişafak Gazetesi*, 14 Ocak 2004, s. 10.

* Bk. (Bakınız.) Oswald Spengler, *Batının Çöküşü*. 1997, s. 61.

** Bk. Pitirim A. Sorokin, *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*. 1997, s. 17.

zihinsel dönüşümün bedelini çok ağır ödemektedir. 20. yüzyılda iki dünya savaşı yaşayan, Vietnam, Körfez, Bosna savaşlarını gören, Çernobil faciasını yaşayan insanlık ayrıca sömürgeciliğin ve ekonomik emperyalizmin acıları ile karşı karşıya kalmıştır.

Geliştirdiği makinenin ve teknolojinin kendisine kolaylık ve özgürlük sağlayacağını düşünen modern insan özgürlüğünü kaybettiği, *akıl tutulmasının* (T. Horkheimer) ve *niteliğin değil niceliğin hâkim olduğu* (R. Guenon) köleleştirici bir düzen inşa etmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra gazete, dergi ve radyonun dışında televizyonun da (TV.) yeryüzünde iyice yaygınlaşması görsel medyanın günlük hayata hâkim olması sonucunu doğurmuştur. Bilgisayarın internet aracılığıyla iletişimde kullanılmaya başlanması, bilgisayar oyunları, aynı teknolojinin yan ürünleri iPod, iPhone vb. ürünler toplumlar üzerinde köklü ve yeni bir değişime yol açmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan bu kitle iletişim araçları ve eğlence ürünleri vasıtasıyla insanlar gerçeklikten koparak trajik ve ironik bir biçimde acılarını, kendisini ve içinde buldukları düzeni unutarak sanalın içine gömülerek kaybolmuşlardır.

İnsan aklının yüceltilmesine ve putlaştırılmasına Nietzsche, sanayileşme sonucu üretim faaliyeti içerisinde insanın yabancılaşmasına ise ilk tepkiyi Karl Marx vermiştir. İnsanlığın içinde bulunduğu bu durumun üzerinde kafa yoran fikir adamlarının yoğun olarak görüldüğü dönem 1970'li yıllardır. Modernliğe yönelik en ciddi eleştiri getirenlerden biri olan Jean Baudrillard kendisine nesne olarak modern yaşamı konu edinmiştir. Sanayileşme sonrasında ortaya çıkan acı ve felaketlerin yaşandığı iletişim çağını/günümüzü yorumlayabilmek için hem yeni kavramlar geliştirmiş hem de sosyolojik çözümlemelerde bulunmuştur.

“Batı tarihinin temel yapı taşı moral bozukluğudur” diyerek bir anlamda Batının hamurunda sorun olduğunu dile getiren Baudrillard son yılların en önemli filozoflarından biridir. Toplumsalın okuma kodlarını değiştiren ve yeniden inşa eden düşünür, Batının geldiği noktayı dikkate alarak ortada bir başarısızlık olduğunu iddia eder. Ona göre Batının bugünkü duruma gelmesindeki temel etkenler tarih anlayışı, burjuvazi devrimin meydana getirdiği burjuva oluşumu, modernleştirme politikaları ve gerçek demokrat olamamaları-

dır. Modern toplum ve mevcut sistemin eleştirel sorgulamasını yapan düşünür neo-liberalizm, geç-kapitalizm, post-fordizm, post-endüstriyalizm, post-modernizm adları verilen günümüz dünyasının -Batıyı dikkate alarak- eleştirel ve sorgulayıcı çözümlmelerini yapar. Batının yok oluş sürecine girdiği düzende, kapitalizmin bir üretim biçimi olmaktan çıkıp bir tüketim biçimine dönüştüğü dönemde ve yok oluş sisteminde Marksist çözümlemenin meseleleri çözümede yetersiz kaldığını ve eskidiğini iddia eder. Marksistlerin iktidara talip oldukları için defterlerinin dürüldüklerini, proletaryanın ise patronlaşma sendromuna kapılarak mücadele eden sınıf olmaktan daha çok sistemin sibobu haline geldiklerini de iddia eden düşünür kendisine özgü kavramlarla içinde yaşanılan durumu çözümlmeye çalışır.

Günümüz toplumsal düzenlerinde geçerli olan hiçbir politik, ekonomik, toplumsal, kültürel ve ideolojik ahlak bulunmadığından dolayı sistem kendi varlığını koruyabilmek için herkesin ayartıcı olmasına ve ahlaksızlaşmasına çanak tutmaktadır. Herkesin ayartıcı olmasına ve ahlâksızlaşmasına çanak tutan sistemin ahlâksızlaşmasının en büyük nedeni, gerçeğin yerini hiper-gerçekliğin almasıdır. Gerçeğin ve anlamın buharlaşması, sanal/simülatif gerçeklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.² Bu durum insanları çevrelerinde olup bitenlere karşı duyarsızlaştırdığı gibi insanı kendine yabancılaştırarak farklı bir yabancılaştırma boyutuna dâhil edecektir. High-tech/ileri teknoloji sayesinde üretilen sanal gerçeklikler imparatorluğu bir anlamda insanlığı vahşilik çağına geri döndürmüştür. Bu sanal gerçekliğin egemen olduğu çağda Körfez Savaşı, Bosna katliamı gibi olaylar ortaya çıkmış insanlık bu olaylar karşısında hiç bir şey yap/a/mamış ve acziyet içinde kalmıştır. İşte bu acziyete ve yabancılaşmaya karşı isyan eden Baudrillard, “Gerçekliği kazanmamız için gerekirse kanın aktığı yere gidip gerçekliği yeniden kendimiz için kazanmamız gerekir.”³ diyecek kadar cesur bir düşünürdür.

Düşünüre göre modernliğin yıkıcı, korkunç, acımasız getirileri, hiper-rasyonel mantığın, müstehcenliğin egemen olduğu toplum ve yaşantıları ortaya

2 Jean Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 178.

3 Christopher Horrocks, *Baudrillard ve Milenyum*. 2000, s. 54.

çıkarmıştır. Yönü belli olmayan, geleceksiz bir gelecek karşılığında karşı karşıya olduğumuz “radikal belirsizlik” durumu meydana gelmiştir. Simgesel anlamını yitiren Batı bu bitmişliği gizlemeye çalışacağı bir dünya kurgulamış, bir nevi simülasyon evreni inşa etmiştir. Anlamın eridiği, kitle iletişim araçlarının kendisini de anlamsızlaştırarak dokunduğu her şeyi anlamsızlaştırdığı, modelin gerçeğin yerini aldığı, toplumsalın kitleye dönüştüğü, anlamsızlığın ege-men olduğu bir düzen söz konusudur. Baudrillard, başarısız olarak gördüğü Batıdaki modernleşmenin ve modernleşmiş düzenin kusurlarını gün ışığına çıkarmaya ve modern toplumu ve sistemi çözümlenmeye çalışır.

Önce sanayileşmenin daha sonra teknolojinin dönüştürdüğü toplumsalın durumu, öznenin konumu ve gündelik hayatı ciddi değişimlere sahne olmuştur. Sanayileşmeden sonra hâkim olan araçsal, despotik, modern mantık yerini hiperrasyonel mantığa bıraktığı gibi toplumlar da yerini hiper-rasyonel mantığa ve müstehcenliğe sahip kitlelere bırakmıştır. Bu süreçte en etkin katalizör/hareketlendirici yüksek teknolojidir.

Bireyin felaket duygusu yaşamasına ve paranoyaya yol açan, bireyin umutsuzluğa kapılmasına neden olan Batı düşüncesini ve içinde bulunduğu durumu “radikal belirsizlik” olarak isimlendiren Baudrillard’ın kendisi yaratıcı, sıra dışı, kalıpları yıkan, ezberi bozan ve şeyleri tersine döndüren “kuramsal bir nihilist”tir. Baudrillard kuramına (!) -Baudrillard’da kuram terk edilebilir- “Kuramsal Şiddet” “Radikal Düşünce” ya da “Patafizik*/Düşsel Bilim adlarını da verir, fakat kuramı “Simülasyon Kuramı” diye adlandırılır. Ekonominin, toplumsalın, siyasetin, cinselliğin, tarihin ve modernliğin eleştirisini yaparken simülasyon kavramına sık sık başvurmuştur.

Endüstriyel dünyaya derin bir karşıtlık besleyen Heidegger’de varlığa getirmeye ait olan, estetik bir şey olan, özü hala gizli kalan teknik/teknhe dünyanın kurgusu, Batı metafiziğinin en ileri versiyonu ve mantıksal sonucudur.⁴

* Patafizik: Fizik veya mantığın alışıldık yasalarına genellikle aykırı olan bir takım hayali çözümler üreten bir bilimi anlatır. Baudrillard patafiziği dünyamızın düşsel bilimi, aşırılığın, aşırı, yanılısamalı, paroksistik/belirtileri doruğa çıkmış hastalık etkilerin, özellikle boşluk ve anlamsızlığın düşsel bilimi olarak tanımlar. bkz. Kusursuz Cinayet s. 91.

4 Bk. Martin Heidegger, *Teknik ve Dönüş*, 1998.

Heidegger'den sonra baş döndürücü teknolojik gelişme çağını bizzat yaşayan Heidegger'in bakış açısını daha ileri götüren Baudrillard'a göre teknoloji dünyanın yanılması ve vizyonunu yutup tüketmiş, bir telegeçerçekliliğe ve sanallığa dönüştürmesinin sonucunda, öznenin yerini nesne almıştır. İnsanlar olayları metafiziksel ilkelerle değil yapay kodlarına ya da modellerine yakın oluşlarıyla, teknolojinin verileriyle değerlendirme konumunda bulunmaktadır.

Erken dönemde semiyoloji ile ilgilenen, çalışmalarında belli bir yöntem kullanmayan Baudrillard'da yöntemsizlik bir yöntemdir ve oyunun kuralıdır. Baudrillard'ın bu yöntemsizliği kendisinin anlaşılmasını daha da zorlaştırmaktadır. Onun anlaşılmasını güçleştiren diğer en önemli etken de edebi, aforizmik üslubu ile parçalı, dağınık cümleler halinde kitaplarına ve yazılarına serpiştirdiği düşünceleridir. Baudrillard'ı anlamak için bazen kitaplarını ve yazılarını defalarca okumanız gerekiyor. Ancak zahmetli okumalar sonucunda yakın anlamdaki düşüncelerini bir araya getirebiliyorsunuz. Baudrillard'ın düşüncelerini en iyi anlamanın ve anlatmanın yolu yazdığı metinlere başvurmak olabilir. Bu yöntem düşünürü doğru anlamamızı kolaylaştırabilir. Nitekim kadim filozof Kant "*Filozofları, dediklerinden ayrılmadan yapacağımız yorumumuzla, genel bir felsefe yasası haline gelecekmış gibi yorumlamaya çalışalım.*"⁵ diyerek filozofların düşüncelerini anlayabileceğimizi iddia eder. Bu bakış açısıyla bizzat kitaplarına başvurarak -Baudrillard'ı Baudrillard'dan anlamaya çalışarak- onun felsefesini anlamaya çalıştım. Çalışmanın ana konusu Baudrillard'ın simülasyon kavramı olması nedeniyle çoğu Türkçeye çevrilmiş eserleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bunların yanında Steven Best ve Douglas Kellner'in *Postmodern Teori* ve Mike Gane'nin *Radikal Belirsizlik: Jean Baudrillard* gibi tali kaynaklardan faydalanılmıştır.

Çağdaş düşüncenin en önemli temsilcilerinden Baudrillard düşüncesini anlamak için ilişkili olduğu düşünce ve düşünürleri kısaca gözden geçirmek gerekiyordu. Bu bağlamda bu çalışmada modernlik ve postmodernlik düşüncelerini tartıştım ve kendisinin fikir kaynaklarını incelemeye çalıştım. Çalışmanın gövdesini oluşturan bu düşüncelerin ne tür teorik çerçevelerden ibaret

5 Nejat Bozkurt, *Kant*, 2005, s. 7.

olduğunu, yaşadığımız çağın karakterini, imkân ve zaaflarını çeşitli açılardan tartıştım. Baudrillard'ın çağdaş düşüncenin kurucu düşünürlerinden biri olmasına rağmen çağdaş düşüncenin tamamına yer veremedik. Çağdaş düşünce üzerinde fazla yoğunlaşsaydım çalışmanın boyutunu aşardı. Çalışmanın amacı simülasyon kavramını ve bu kavramla günümüz dünyasını anlamaya çalışan Baudrillard'ın felsefesini, fikir kaynaklarını, iddialarını ve modern yaşama yönelik eleştirilerini ortaya koymaktır.

Baudrillard'ın çevirilerine verdiği önem ve gösterdiği özenle Baudrillard'ın kitaplarını çevirip meraklı okurlar tarafından okunmasını sağlayan akademisyen ve düşünür O. Adanır daha önce düşünce olarak post-yapısalcılığın ya da düşünürler olarak post-yapısalcıların başına gelenin Baudrillard'ın başına gelmesinden korkmaktadır. Bu korkusunda oldukça haklı olan Adanır, Baudrillard'ın düşüncelerinin Türkiye'de ciddi bir şekilde yorumlanıp değerlendirilmeyi beklediğini söyler.⁶

Baudrillard düşüncesi üzerinde köklü çalışma olmadığı için onun düşüncesi üzerine çalışma gereği hissettim. Bu alanlarda yapılan çalışmaların kendine özgü vaatleri olduğu gibi zaafı da vardır. Buna rağmen bu çalışmanın çağdaş düşüncenin temsilcisi olan Baudrillard düşüncesi üzerinde Türkçedeki ilk çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Baudrillard'ı en iyi anladığını iddia eden bir çalışma olduğu iddiası içinde bulunmayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümün birinci kısmında modernliği eleştiren ve postmodernist olarak görülen Baudrillard'ın düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için modernlik ve onun bir eleştirisi olan postmodernlik açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda modernlik, modernite, modernleşme ve modernizm kavramları ile düşünürlerdeki anlamlarına değinildikten sonra modern gündelik hayat ile akılcı ve bilimsel hale getirilmiş modern dünyanın tasviri, modernliğin kaynağı olan Aydınlanma düşüncesinin inşa ettiği yeni bir dünyanın/kozmopolis ve flaneur'den seyirciye dönen insanın gündelik hayatı anlatılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümün ikinci kısmında ise modern felsefeye ve sonrasında mey-

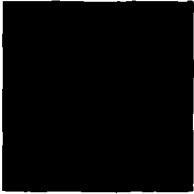
6 Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, 2008, s. 11.

dana gelen Modern Fransız felsefesine, moderniteye tepki olarak ortaya çıkan postmodernizmin anlamına ve düşünürlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ise düşünürün felsefesinin kaynaklarını anlayabilmemizi sağlayan özgeçmişi, gerçekliği sorgulamasından hareketle gerçekliğin idealar da olduğunu söyleyen Platon'un idealar kuramına ve gerçekliğe hislerle ulaşabileceğini söyleyen Bradley'in görünüş-gerçeklik ayrımına değinilmiştir. Üslubunun oluşmasında etkili ve fikri kaynaklarından biri olan filozof Nietzsche ile bağlantısı ele alındıktan sonra eski bir Marksist olan Baudrillard'ın Marx'ın yabancılaşmasından farklı olan çağdaş yabancılaşma argümanına yer verilmiştir. Genel felsefesi ve bazı eserleri simülasyon kavramı temel alınarak tahlil edilmiştir.

Son bölümde simülasyon kavramı ve bu kavramın anlaşılmasını kolaylaştıracağını düşündüğüm gerçeklik, simülakr, sanal, ayartma, simgesel değiş tokuş, kendinden geçme, yeniden canlandırma ve belirsizlik kavramlarının düşünürün felsefesindeki anlamları verilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

modernizm-
postmodernizm
ikilemi

Modernliğin Anlamı ve Tarihsel Süreci

İçinde bulunulan zamana vurguda bulunan *modernin* terim ailesi modernlik, modernite, modernleşme ve modernizmdir.¹ Birbirinden farklı anlamlara sahip olan bu kavramlar aynı durumları izah etmek için yanlış bir şekilde kullanıldığı gibi doğru bir şekilde farklı durumları ifade etmek içinde kullanılmıştır. “Modern” kelimesinin mevcut anlamı önemli olduğu kadar farklı zaman ve mekânlar içinde hangi anlamlarda kullanıldığı da önemlidir. Nitekim zamanla anlam kaybına uğrayan kelimenin gerçek sözcük anlamı ile günümüzde kullanılan anlamı oldukça farklıdır.

Kökü Latince *modernus* olan modern sözcüğü İngilizceye Fransızca yakın kök *moderne*'den gelmiştir. Aynı döneme ait olanı ifade etmek kullanılır. Mevcut ve yakın zamana özgü olanı nitelendirir, mevcut zamanın tarz ya da üslupları anlamına gelir.² Batının sosyal, siyasal ve düşünce tarihinde köklü değişimi meydana getiren Hıristiyanlığın, dönemin otoritesi tarafından resmen kabul edilmesi “modern” kelimesinin ortaya çıkışında etkili olmuştur. Modern; Latince biçimi ile “*modernus*” ilk defa M.S. 5. yüzyılın sonuna doğ-

1 K. Mike Featherstone, *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü.*, 1996, s. 21.

2 Raymond Williams, *Anahtar Sözcükler*, 2005, s. 252.

ru Romanın putperestlik geçmişini, o sırada Hıristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemden ayırmak için kullanılan terimdir. Kelime V. yüzyılda hususi bir anlam kazanmıştır. Pagan ve Hıristiyan Roma geçmişiyle arasına set çekmek için dönemine *modernlik* adını vermiştir.³

Karşılaştırmalı ve tarihsel anlamıyla 16. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan kavram 17. ve 18. yüzyıldan itibaren modernism, modernist, modernity kavramları olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren "modernleşme/modernization" modern yapmak anlamında kullanılmıştır.⁴ Ancak bugün *modernite* denildiğinde daha çok kastedilen, Aydınlanma Dönemi'nden sonra ortaya çıkan kapitalist ekonominin geçerli olduğu tarihsel bir dönemdir.⁵ Yine *modernite* tarihsel bir süreç içinde bir dönemi ifade ederken *modern* eski olmayan yeni olanı, eskiden yeniye geçişi ifade eden bir çağı ifade eden adlandırmadır.

Modernleşme; bireyselleşme, sekülerleşme, kültürel çoğulculuk ve farklılık, kentleşme, metalaşma ya da yabancılaşma, nesnelleşme, akılcılaştırma, sosyo-ekonomik gelişme durumlarını anlatan bir kavramdır. Modernizm kavramı geç tarihli bir adlandırmayken modernization/modernleşmek kavramı ise "modern yapmak" anlamında moderniteyi gerçeklik olarak bilinçlere yerleştirme gayesinde olan ideolojik tutumu barındıran bir kavramdır. Geleneksel olanı yeni olana tabi kılma olan modernizmin sanayileşme sonrasındaki edebiyat ve sanat alanında varlığı söz konusudur. Klasizme karşı çıktığı için ilk olarak sanat ve edebiyat alanında kullanılmış olsa da toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel, bilimsel, teknik ve endüstriyel alanlardaki dönüşümleri kapsadığından dolayı dönem olarak 19. yüzyıl ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemi kapsadığını söyleyebiliriz.

Modernite ile çok yakın anlama sahip modernlik ise kendisini gelenekle karşılaştıran medeniyet tarzının karakteristiği olan, kendisini tüm dünyaya homojen bir birlik olarak dayatan, dünyanın büyüsunü bozan ve modern top-

3 Ahmet Demirhan, *Modernlik*, 2004, s. 17.

4 Williams, s. 252.

5 Toros Güneş ESGÜN, "Postmodernizme Rağmen Aydınlanma", 2006, Uludağ Üniversitesi, S.B.E. <http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/fen-ed/KAYGI/2006-6/+M13.pdf>, (03 Mart 2008), s. 99.

lum ile endüstri uygarlığını anlatan temsili bir kavramdır.⁶ Bir çağın özelliklerini kendinden öncekiyle karşılaştıran, bir ölçüt olan *modernlik* karşısına geneleği alan, sanayileşmeyle ve modern toplumla ilişkili olan, özünde ilerlemeciliği ve rasyonelliği barındıran, modern toplumların özelliklerini anlatan bir kavramdır.

Hıristiyanlığın resmen kabul edilmesi ve daha sonra Romanın çöküşü ile Batıda feodal bir yapı ortaya çıkmıştır. Daha sonra 16. yüzyılda seküler ile dini olanın bir çeşit birlikteliği olan Protestanlık doğmuştur. Keşif seyahatleri, Rönesans ve Reformasyon bu üç "muazzam olay" Avrupa'nın sosyal, kültürel ve entelektüel hayatında köklü bir dönüşümü başlatmaya yardımcı olmuştur. Tarihsel dönemleştirme de "modern dönem" veya "modernite" genellikle Avrupa tarihinin Rönesans'tan sonra yaklaşık olarak 1500'lerden başlayan dönemini gösterir.⁷

1436'da Gutenberg tarafından matbaanın icat edilmesi ardından gelen Rönesans modern çağın habercisi olarak görülür. Modernitenin başlangıcı olarak Luther'in kilise otoritesine isyanını, Otuz Yıl Savaşlarının sona ermesi sonucunda yapılan siyasi ve diplomatik ilişkileri düzenleyen 1648'te yapılan Westfalya Barışını, 1789 Fransız devrimini, 19. yüzyılın sonlarında edebiyat ve güzel sanatlarda verilen ürünleri milat olarak kabul edenler vardır.⁸ Habermas, modernitenin başlangıç tarihini 1789 yılı olarak görürken S. Toulmin ise moderniteyi üç döneme ayırır. Birinci dönem modernitenin tohumlarının filizlendiği ortaçağdan kopuşu başlatan geçiş dönemi olan Rönesans modernitesidir. Bu dönemin düşünür ve edebiyatçıları Erasmus (d. (doğumu) 1467) Michel de Montaigne (d. 1533) ve W. Shakespeare'dir. (d. 1564). İkinci dönem modern felsefenin ve bilimin ortaya çıktığı bilimsel devrim yılları olarak isimlendirdiği 17. yüzyılın ortalarında başlar. Toulmin, yeni ve rasyonel yöntemlere bağlı kalan, modern dünyanın bilimsel ve rasyonel olarak ele alınmasını sağlayan bilimsel devrimin iki önemli temsilcisi Descartes ve Galileo'nun ya-

6 Steven Best ve Douglas Kellner, *Postmodern Teori*, 1996, s. 158.

7 Jürgen Habermas, *Philosophical Discourse of Modernity*, Cambridge: Polity Pres, Cambridge 1990, s. 5. Akt. (Aktaran) David West, *Kıta Avrupa Felsefesine Giriş*, 1998, s. 23.

8 Stephan Toulmin, *Kozmopolis*, s. 13.

şadığı yıllar olan 1630'lu yılların modernite'nin habercisi olduğunu söyler.⁹ Yi-ne Toulmin'e göre *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* eserini yazan Newton moderniteyi pekiştiren ana kirşilerden biridir.¹⁰ Üçüncü dönem ise iki dünya savaşından sonra pratiğe ilişkin felsefi problemlerin ilgi odağı olduğu insanileşen modernitedir. Ona göre ikinci aşamadan üçüncü aşamaya geçiş –adına moderniteden postmoderniteye denilebilecek- geçiş noktasındayız.¹¹

Özetlersek, modernlik şimdiki zamanın ya da zamanda olanın önceki çağ-la karşılaştıran, modern toplumların özelliklerini ifade eder. Modernite; Aydınlanma Dönemi'nden sonra ortaya çıkan kapitalist ekonominin geçerli olduğu tarihsel bir dönemi anlatır. Modernleşme; geleneksel toplumların moderniteye ulaşma çabalarını modernizm ise toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel, bilimsel, teknik ve endüstriyel alanlardaki dönüşümleri kapsayan 19. yüzyıl ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemi anlatır.

Aydınlanma ve Modern Kozmopolis

Sosyal değişimler ve bilimsel ilerlemeyle bağlantı halinde olan, modernleşmenin en önemli kaynağı olan Aydınlanma yeni bir toplum ve birey tipinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aydınlanma filozofları geleneğe akılla karşı çıkıyor, ayrıcalıklara, hurafeye ve cehalete karşı mücadele etmeyi, mutluluk ve ilerlemeyi başarmayı umut ediyorlardı. Aklın hakikatin yerini aldığı dünyevi bir mesihçilik olan Aydınlanma aklın yardımıyla insanın gerçeğin en derin hakikatlerinin üzerindeki perdeyi kaldıracağına ve maddi ilerlemeyi başaraacağına inanıyordu. Akıl sahibi insan hoşgörüsüzlük, cehalet ve hurafe engellerini aklıyla aşabilir, kendisi için en iyi olanı öz çıkarlarını koruyarak herkesin saadetine de katkıda bulunabilirdi.¹²

Yeni bilimsel kültürün meşale taşıyıcısı olan Locke bireyi temel öge olarak kabul eder. Onun bireyi aydınlanmış, öz çıkarı ve doğal hakları olan, ide-

9 Toulmin, s. 17–21.

10 Toulmin, s. 148–150.

11 Toulmin, s. 256–279.

12 G. Skırbekk-Gilge, N., *Felsefe Tarihi*, 2006, s. 316–317.

al bir devlette yaşayan özgür vatandaştır. Aydınlanma düşüncesinin diğer filozofu Kant'ın insanda bulduğu en ayırt edici özellik olan akıl ilkesi insanın davranışlarını belirleyen ilkedir ve bütün insanlara eşit olarak dağıtılmıştır. İnsan aklıyla özgür ve irade sahibi olduğunu kavramakta ve bunun bilincine varmaktadır. Ona göre insanın *ergin olamayışının* nedeni başkasına gereksinim duymadan yaşayamaması ve aklını kullanamaması durumudur. Kant *apare aude/aklını kullanma cesaretini göster!* diyerek insanlığa aklın yolunu göstermiştir. Akıl açısından yaklaşılması gereken tarih olaylar silsilesi değil, bu olayların akıl ve aklın zorunluluğu olan özgürlük açısından yorumlanması, doğadan ayrı olarak insanların yapıp etmelerinin sahasıdır. Ancak bu yapıp etmelerde insan doğanın planlarına uygun bir hedefte bulunmalıdır. Bu da bütün insanların mükemmel bir sivil birliktelik altında birleşmesidir. Böylece dünya toplumu ve insanlığına göndermede bulunan Kant akla uygun tarihin böyle bir amaca doğru evrildiği inancındadır.

Aydınlanma dönemindeki akli tek başına otorite olarak görmek aklın ve aydınlanmacı fikirlerin modern devlete katkı yapmasını sağlamıştır. Modern devlet aklın yasalarıyla uyumlu, düzenli toplum yani kendi yapılanması için sorun teşkil etmeyecek bir toplum peşindeydi. Bunu da Aydınlanmacı düşünürlerin akla biçtikleri statüden aldığı destekle yapmaya çalıştı. Böylece felsefenin akli nihai otorite olarak gören pratiği ile modern devletin kendi sağlığı için ortaya koyduğu pratik birbiriyle örtüşmüştür. Batıda Modern-ulus devletlerin ortaya çıkışında, akıl ve tahakküm imparatorluğunun oluşmasında Kant'ın büyük etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Aydınlanma ile Batı toplumları sosyo-kültürel olarak yeniden şekillenmeye başlamıştır. Yeni bir birey algısı ve konumlandırması sonucunda Aydınlanmanın ürünü olan modern toplum ortaya çıkmıştır. Böylelikle Aydınlanma ile modernlik arasında gerek teorik gerekse pratik birliktelikler olmuştur. Nitekim modernlik kavramını Aydınlanma fikrine taraf olanlar kendilerini tanımlamak için kullanmışlardır.¹³ Modernlik, Batı toplumlarında Rönesans sonrası “modern” koşullarda biçimlenmiştir. Nitekim modernliğin ta-

nımı gelişmiş Batı ülkelerinin ürettiği “endüstriyel toplum” ve “aydınlanma projesi” etkinlikleri üzerine kurulu bir tarihsel ilişki bağlamında yapılmıştır.¹⁴ Pazar ekonomisi/kapitalist üretim tarzının zorunlu olduğu endüstriyel toplumlardaki modernlik Batı tarihselliğinde ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel değişmelerle ilişkilendirilerek kavramlaştırılır. Modernite projesi olan Aydınlanma projesinde i, düzen, devlet, kontrol ve ilerleme inancı vurgulanır.¹⁵

Aydınlanma ya da modernite projesi pozitivist, teknoloji merkezli, rasyonalist eğilimli olarak algılanır. Toplumsal düzenin rasyonel bir biçimde planlanması ve bilgi üretiminin standartlaşmasıyla özdeşleştirilir.¹⁶ Modernliğin ve Aydınlanmanın sanayileşme ile ilişkileri teorik ve pratik olumlu etkilerini düşündürdüğü gibi olumsuz etkilerini de düşündürmektedir. Önce Aydınlanma tarafından inşa edilen *araçsal akıl* daha sonra doğaya ve insanlığa karşı “vahşileştirilen” dizginsiz *birey* tipi sanayileşmenin yıkıcı mekanik aletlerini doğaya ve insana karşı kullanmaktan sakınmamıştır. Sömürgecilik, kölelik, militarizm, iki Dünya savaşı, Atom bombası, ölüm kampları ve mangaları halen devam etmekte olan işgaller ve sivillerin öldürülmesi hiç kuşkusuz Aydınlanma ve sonrasında gelen sanayileşmenin hiç de iyi olmayan karnesidir. İnsanlığın yaşamış olduğu fikri ve hayati sıkıntılar aydınlanma, sanayileşmenin dolayısıyla modernliğin eleştirisini de yanında getirmiştir. Akıl, araçsal akla dönüştürdüğü, dogmalaştırdığı, insanı tek boyutlu tipe dönüştürdüğü gerekçeyle önce sanayileşme ve kapitalizme dolayısıyla daha sonraları Aydınlanma ve moderniteye yönelik ciddi eleştiriler yapılmıştır.

Aydınlanmayı destekleyenler olduğu gibi terk edilmesi gerektiğini söyleyenler de vardır. Nitekim Adorno'ya göre tek çıkış yolu insan doğasının bas-

14 Ergün Yıldırım, *Hayali Modernlik/ Türk Modernliğinin İcadı*, 2005, s. 29.

15 A.D. King, *The Times and Spaces of Modernity*, London: Sage Puplication, 1997, ss. (sayfa sayısı) 108–124.

Akt. Ergün Yıldırım, s. 22.

16 David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, 1997, s. 21.

* Araçsal akıl: Akılın kapitalist teknolojik gelişmelere araç olması şeklinde tanımlanır. Teknik akıl kavramı da araçsal akıldır ve Aristoteles'ten gelmektedir.

kıcı iktidara başkaldırmasıydı. Max Weber'e göre bilimin, hukukun, sanatın, ekonominin meşruiyeti yani bilim/yasa olması yalnız Batıya özgüdür. Bu özellikleri Batı toplumlarına kazandıran rasyonelleşme akla uygun toplumsallaşmadır. Weber'e göre Batı rasyonalitesini diğer kültürlerin rasyonalitesinden ayırt eden husus onun toplumsal bir düzlemde tanımlanması ve bu yolla kültür dünyasını oluşturmasıdır.¹⁷

Aydınlanmada inancın yerine akıl, dinin yerine bilim ikame edilmiş, Bacon'un "İnsan doğaya hâkim olmalıdır," söylemi gerçekleşmiş, doğa insanın yönetimi altına girmeye başlamıştır. İnanç ve dinin felsefi dışlanması ile pozitivismin terakki/ilerleme anlayışı devamında adına *modernite* denilen dönem gelmiştir. Aydınlanmanın bir uzantısı olan, aklın önemli olduğu bu dönemde önyargılardan ve boş inançlardan kurtulma pratiği meydana gelmiştir.

Aydınlanma felsefesinde yol gösterici olan akıl mesele ve olgulara ışık tutma görevini yerine getirmiş, bireyi dolayısıyla toplumu da biçimlendirmiştir. Aydınlanmanın tasavvurunda doğa anlam taşımayan kaotik bir gerçeklik olarak algılanmış ve rasyonelleşmenin yardımıyla bu teorik gerçeklikten kendisine hakim olunabilecek deneysel bir yığın haline dönüştürülmüştür. Toplum ise rasyonelleşmenin kendi mantığına göre ürettiği, anlamların hem örgütlediği ve hem de birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkan akıl ve düşüncüyü araç haline getiren bir birlikteliktir.

Bu modern örgütlenme ve birlikteliğe mesafeli yaklaşan Weber, toplumsal eylem ile ilişkileri toplumsallaştıran akılcı örgütlenmelerin ilerici ve rasyonel olduğunu belirtirken akılcı örgütlenmelerin bireyi otomatlaştıracığını, birey ve toplum için bir "demir kafes" oluşturacağını ileri sürer.¹⁸ Doğa ve toplum üzerinde tahakküm kuran Aydınlanmanın toplumlara karşı tutumu bir diktatörün yönetiminde olan insanlara karşı tutumuyla paraleldir. Modern-ulus devletin ortaya çıkışı bu tutumun siyasal uzantısıdır. Adorno ve Horkheimer da modernliğin daha iyi bir toplum, özerk ve özgün bireyler değil baskı ürettiğini ileri sürerler.

17 Demirhan, s. 64-67.

18 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, 2000, s. 311.

Ayırt edici özelliği rasyonelleşme olan Batı kültürünün özünde *mutlak akılcılık* vardır. Duygu ve inançlardan uzak, insan tarafından katılaştırılmış aklın *araçsal* olarak kullanılması insanlığı yeni bir konuma götürmüştür. İnsanlık, aklın sekülerleştirilmesi yani Tanrıdan kopartılmasıyla ve araçsal olarak kullanılmasıyla yeni bir barbarlık biçimine sürüklenmiştir. Akıl Hegel'de olduğu gibi tarihsel bir anla içkinleşen ve böylece bir yandan geçmişten gelen bütün anları içeren kendisini gerçekleştiren bir güç değildir. Aksine aklın tarihi baskı ve unutuş tarihidir.¹⁹

18. yüzyılda Aydınlanma felsefesiyle döneminin inanç, düşünce, kurum ve sistemlerine ciddi eleştiriler yöneltirken akıl ve bilimin itibarı artmıştır. Aydınlanma felsefesi modernleşme kavramının içerisinde konduğu anlam dünyasının mimarıdır. Aydınlanmacılar sosyal, siyasal, dinsel vb. bütün sorunların deneyin denetimindeki aklın kullanımıyla çözümlenebileceğine inanırlar. Aydınlanmanın amacı insanları köleleştiren efsane, mit ve önyargıyı temsil eden felsefeden kurtarıp özgürleştirici olan aklın himayesine sokmaktır. Kategorize eden *araçsal akıl* kapitalist, bürokratik yapılaşma sağlayan toplum, kültür ve kişilik yapılarının oluşmasına nüfuz eden akıldır.

Araçsal akılcılığa dayalı sistemleşme aklın tahrif olmasına neden olmuştur. Modern aklın meydana getirdiği bu tahrifattan dolayı modern dünyanın akıl anlayışına Frankfurt Okulu eleştiri getirmiştir. Özellikle bu okulun temsilcileri olan Theodor Adorno, Max Horkheimer ve Herbert Marcuse gibi düşünürler 20. yüzyılda Aydınlanmayla birlikte moderniteye ciddi eleştiriler getirmişlerdir. Frankfurt Okulunun düşünürlerine göre araçsal, öznel, güdümlenici akıl teknolojik tahakkümün beslemesidir ve kapatmasıdır.²⁰ Frankfurt Okulunun bu sert eleştirisine karşın Habermas'a göre araçsal akılla sınırlandırılmayacak denli, muktedir bir güç olarak gördüğü akıl eski ihtişamına yeniden döndürebilir. Aklın eski günlerine dönebileceği umudu taşıyan Habermas'ın modernlik projesi hayatın anlamını gündelik ayrıntıların hengâmesinde kurmaya çalışan, "ortalama bir insan tipine" dayanak

19 Demirhan, s. 94.

20 Martin Jay, *Diyalektik İmgelem*, 1989, s. 392-393.

olan, iletişimsel eylem modeliyle hayatı can sıkıcı bir hale sokmaya çalışan bir çabadan ibarettir.²¹

Bacon gibi filozoflarla birlikte sistematik, eleştirel, kayıtsız ve şartsız bir teşebbüs olarak modern bilim anlayışı ilk kez açıkça formüle edilir. Bacon'un "Bilgi güçtür." parolası hem doğaya hem de topluma hükmetmeyi doğurmuştur. Modern felsefe ve bilim Locke'un ifadesiyle "bilginin yolu üzerinde duran çalılıkları temizlemeyi" başardığı inancını taşımaktadır. Modern dönemin bilim ve felsefesiyle birlikte ortaya çıkan, gerçekliğin dinsel, mit, efsane ve sembolik anlamlardan sıyrılmasıyla dünyanın büyüğü kökten bir biçimde bozulmuştur. Dünya artık ahlâki ve dini manayla dolu olan anlamlı bir düzen değil Charles Tylor'un ifade ettiği şekliyle "Son çözümlemede, haritası empirik gözlem yoluyla çıkartılacak olumsal korelasyonların dünyasıdır."²²

Deneyle sınırları çizilmiş aklın merkeziliği, bilginin hükmetme aracı halini alması, insanlığın sahip olduğu bilginin ve iyinin evrensel olduğu düşüncesi, tarihin Batıda dondurulmak istenmesi Aydınlanma düşüncesinde zihinsel uğraş noktaları belirleyen hususlardır.²³ Aydınlanma felsefesi seküler bir dünya kurgularken dinin yerine bilimi, Tanrının yerine insanı/modern özneyi ikame etmiştir. Kendisi bir mite dönüşmüş ve kendi kendisinin kurbanı olmuş Aydınlanmanın özgür ortam ve özerk birey değil baskı üretmesinin en büyük göstergesi 20. yüzyıldaki despotizmlerin varlığıdır. Çünkü Aydınlanma Tanrıya ve doğaya meydan okuyan kozmolojiden ve teolojiden koparılmış bireyi inşa ederken *Frenkeisteinvari* bir birey ürettiyordu. Nitekim Horkheimer, Batı uygarlığının tüm tarihini, kendi kendini disiplin altına alan, efendisinin komutlarını bilinçaltı düzeyde algılayan, içselleştiren ego'nun ortaya çıkışı ve gelişmenin tarihi olarak görür.²⁴

18. yüzyıl Aydınlanma filozofları tarafından ortaya atılan modernlik insana kendi potansiyelini gösterdiği gibi insanı kendi dışındaki otoritelerden

21 Demirhan, s. 105.

22 Taylor Charles, *Hegel*, Cambridge: Cambridge University Pres, 1975, s. 8. Akt. West, s. 26.

23 Fahrettin Altun, *Modernleşme Kuramı Eleştirel Bir Giriş*, 2002, s. 72.

24 Jay, *Diyalektik İmgelem*, s. 391-392.

(Tanrı-gelenek vb.) “kurtulmasının” da yolunu aralamıştır.²⁵ Nitekim Fransız Aydınlanmasının tipik felsefecileri insanın iyilik, huzur ve mutluluğu kendi elinde olduğu düşüncesini temsil ederler. Yazgısını doğaüstü güçten kurtarıp akli kılavuz yaptığı ölçüde *gerçek insanın* “Ahlâkını ve iyiliğini başarılı bir biçimde gerçekleştirebileceği toplumsal çevreyi yaratabileceği” düşüncesi Aydınlanmacı bir bakış açısının gelişimidir.²⁶ Aydınlanma ile yeniden toplumsal olarak şekillenmeye başlayan modern Batı toplumu Aydınlanmanın bir ürünüdür. Aydınlanma ile güzel olanın çirkinden, yanlışın doğru- dan ayrılmasının ancak akıl ile gerçekleşeceği anlayışı ortaya çıkmıştır. Akıl ile birlikte insan çemberin merkezine doğru yerleşmeye başlamış, gerçekliğin hütün insanların akli ve düşün deneyimleriyle mümkün olacağı anlayışı yerleşmiştir.²⁷ Tabiatın kanunları arasında bütünlüğü olan, otoriteyi kiliseden alan aklın gücün kurucusu ve merkezi hale gelmesiyle akılcı pozitivist ruhun ve temellerin üzerinde yükselen Aydınlanma felsefesi hakikat ya da gerçeklik bilgisinin tekeline kiliseden alınmış ve özgürleştirilmiş bireyin aklına vermiştir.²⁸ Artık kilisenin hâkimiyetinin oluşturduğu cemaatleşme olgusu değil bireyin önemli ve birincil olduğu rasyonalist bir düşünce sistemine geçilmiştir. Zamanla araçsal hale gelen akıl kilisenin ve geleneğin dogmalarına meydan okuyacak, deneyecek, sorgulayacak bilimsel olmayana itibar etmeyecek ve aklını kullanma cesareti ile eriştiği yasalar eşliğinde dünyayı algılayacaktır.

Aydınlanma ile yeni bir birey, toplum, dünya görüşü ve alışkanlıkların görüldüğü bir kozmopolis inşa edilmiştir. 1690'lardan 1914'e kadar modernitenin çerçevesi olan doğa görüşünün yükselişine tanık ettiği yıllardır. Öncelikle İngiltere ve Fransa'da yalnızca kendi çağdaşlarıyla entelektüel ve sosyal bakımdan uyum içinde olmaktan hoşnut cesur ruhlar, hem kartezyen insani ak-

25 Özkiraz, s. 15.

26 Copleston, *Felsefe Tarihi: Kanı*, 2004, s. 285.

27 Geoffrey Hawton, *Enlightenment and Despair*, Cambridge, Cambridge: Cambridge University Press, 1976,

Akt. Özkiraz, s. 38–39.

28 Ahmet Çiğdem, *Aydınlanma Felsefesi*, 1993, s. 39–40.

lin doğa makinesinden koparılmasına hem de Newtoncuların bu temel üzerine inşa ettikleri sabit, hiyerarşiksel kozmopolis'e meydan okudular. Ancak, 1914'ten sonra bu bilimsel fikirler ve sosyal pratikler yaygın bir biçimde yeniden sorgulanmış ve modernitenin yapı iskeletindeki son kırışlarına güven kaybolmaya başlamıştır.²⁹

Önce F. Bacon'un "Bilgi güçtür" sonra İ. Kant'ın "Aklını kullanma cesaretini göster." söylemleri Aydınlanmayı sonrasında modernliği doğurmuştur. Aydınlanma ve modernite; akli her şeyden üstün gören, Tanrıyı tahtından indiren, onun yerine kendi aklını ve bilimi ikame eden, doğayı kendi tahakkümünde ve güdümünde gören insan tipini doğurmuştur. Dışlamayı ve ötekileştirmeyi seven, pozitivizmi ve ilerlemeyi gaye edinen insanlık adına *modernite* diyebileceğimiz yeni bir dönemi meydana getirmiştir. Önyargılardan, dogmalardan, hurafelerden kurtulmak isteyen sadece pozitivist, akılcı bakış açısıyla meseleleri anlama gayesinde bulunan araçsal akıl bilim ve teknolojinin gelişmesiyle her türlü değerden, etik ilkedен yoksun oluşu yüzünden insanlığı tarihi bunalıma itmiştir. Öznenin nesneyi tahakküm altına alma mücadelesinin tersine döndüğü, nesnenin özne üzerinde egemenlik kurduğu, kapitalizmin eşitsizliği doğurduğu, anlamın buharlaştığı, insanların mutsuz olduğu ve değerlerin değersizleştiği bir düzen içerisinde yaşanır hale gelmiştir. Nitekim S. Toulmin, modernite projesinin gücünü kaybettiğini, başka bir program geliştirilmesi gerektiğini iddia eder.

Baudrillard modernliği kendini inkâr, öldürücü düzeyde tiksinti verici paradoksal bir koşul olarak yorumlar. Teknolojinin boyunduruğunda sıkışan modern birey fraktal, sanal monatlara dönüşen, kendine teslim edilmiş ve umutsuzca ötekini arayan nükleer kimliğe sahip, kendi uzlaşmaz kopyasıyla çarpışan kendisini aşan düzende artık yer almayan varlıktır. İçinde yaşadığımız düzende teknolojik aygıtlarla parçalanan, hırpalanan, fraktal yani gönüllü kölelik biçimi yaşayan, bir anlamda geçmiş çilecilerin ve keşişlerin kaderini yaşayan modern bireyin varlığı söz konusudur.³⁰

29 Toulmin, s. 220.

30 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 53-56.

Önceleri olumlu algılanan daha sonra modernleştirme güdüsüyle hareket eden, araç olarak kullanılan akılcılık Tanrının yokluğunda herhangi bir manevi ya da ahlâki amaçtan yoksun kalmıştır. Akıl başkalarına boyun eğdirmek için basit bir araç haline gelmek zorunda olmuştur. İnsanın en önemli ayırt edici yeteneği olan akıl bu konumu itibariyle insanlığa sıkıntı vermeye devam edecektir.

Baudelaire'nin Flaneur'inden Baudrillard'ın Seyircisine

Rönesans ve Reformlarla başlayan, ilk defa Bacon'un seslendirdiği *moder-nite* özellikle mekân, toplum ve insan üzerinde ciddi ve büyük dönüşümler meydana getirmiştir. Bu dönüşüm ve ilerleme sanayileşmeyle birlikte önü alınamaz bir süreç şeklinde devam etmiştir. Öncelikle fabrika ve sanayi bölgelerinin artışı daha sonra gazete, telefon ve telgraf gibi iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucunda kentler ve metropoller ortaya çıkmıştır. Modernliğin ilerleyen yıllarında önce mekanik daha sonra teknolojik gelişmeler meydana gelmiştir. Kentleşmeyi meydana getiren tek faktör nüfusun kalabalıklaşması değil farklı hizmet alanlarının ve yaşam tarzlarının da olmasıdır. Nüfus sayısının oldukça kalabalıklaştığı bu kentler zamanla sosyolojik bir olgu olan *kentleşme* olgusunu da doğurmuştur. Bu gelişmelerle beraber bankacılık, alış-veriş merkezleri, ulaşım sektöründeki gelişmeler mekânın ve bireyin karakterini ve ruhunu değiştirmiştir. Farklı yeme-içme, kılık-kıyafet, eğlence gibi yaşam tarzlarının hâkim olduğu sanayileşmiş, yapaylığın, maraziliğin, tutsaklığın mekânı kent ve metropoller ortaya çıkmıştır.³¹

Tönnies'e göre modernleşme cemaatten cemiyete geçiştir. Modernleşme sürecinde gelenek, inanç ve cemaat duygusu yerini dinamizm, bilimselleşme ve ticarileşmeye bırakacaktır. Duygusal ve kendiliğinden ilişkiler ortadan kalkacak, yerine yapaylık ve akılcılık kendini ikame edecektir. Durkheim'a göre ise iş bölümünde bağlılık artacak organik dayanışma ortaya çıkacak ve mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçilmesiyle insanlar yalnızlaşacaktır.³²

31 Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, 1998, s. 36.

32 Özkiraz, s. 44-46.

Modern toplum; kentleşmenin, endüstrileşmenin, medyatik iletişimin, yüksek okuma-yazma oranının, seküler bir sistemin, demokratik ideallerin, evrensel, ideal değerlerin görünür olduğu toplumun adıdır. Yapaylık ve görünür-önüllüğün ön planda olduğu modern toplumlarda karmaşıklaşan topluluklar bütünlük ifade eden toplum olmaktan çok kitle konumunda olmuşlardır. Kit- le iletişim araçları ile yönetilen kendi düş/ünce/leri, yaşantıları olmayan, ken- dilerini metalarda tanıtan modern insanlar sadece mekanik kopyalardır.³³

Teknolojik, tarımsal, endüstriyel alanlarda ortaya çıkan değişim süreci modernleşme olgusunu meydana getirmiştir. Modernlik zamanla kendine has mekânlar, toplumlar ve insanlar meydana getirmeyi bilmıştır. “Modern birey hem kendini inşa etmekte, hem de gündelik yaşamın beraberinde getirdikle- ri tarafından biçimlenmektedir.”³⁴ Özellikle sanayileşme ve teknolojinin ge- lişmesiyle modernleşen toplumlarda rasyonel, ekonomik kurumlar meydana gelmiş farklılıklar ve yenilikler oluşmuştur. Kentleşmeyle beraber birincil iliş- kiler yerini şehirlerde yapay ilişkilere bırakmıştır. İnsanlar kendini rahat his- sedebileceği mekânlar olan alışveriş merkezleri, sinema ve ışıklı caddeleri in- şa etmişlerdir.

Modernliğin getirdiklerine bir anlamda getireceklerine ilk ciddi tepkiyi postmodernliğin yol açıcısı olarak Nietzsche vermiştir.³⁵ Nietzsche’ye göre modern insan kendisini “daha yüksek bir seviyede olan bir insan olarak” gör- mektedir. Bu iyi yetişmemiş hasta, bıkkın, tükenmiş insan kendisini böyle her şeyin evrenine yerleştirmeyi amaç edinirken böyle bir gayeyi kendisine bir hak olarak görmektedir. İnsanın özgürlük bilinci ve kendi yazgısını kendi eliy- le tuttuğuna olan inancı hâkim bir içgüdü olmaktadır. Bilince içgüdü diyerek modernliğin başlatıcısı olan akla en büyük darbelerden birisini vuran Nietzsc- he tahmin edilebilecek bir varlığa dönüşen, unutmayı unutmuş modernliğin insanının geleceği kurabileceği zannına kapıldığını iddia etmiştir. Ona göre

33 Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, 1999, s. 30.

34 Gülnaz Saraçoğlu, “İletişim Araçları Kapsamında Jean Baudrillard’ın Simülasyon Kuramı- nın İncelenmesi” (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, (Dokuz Eylül Üniversitesi) D.E.Ü. S.B.E., 1997), s. 3.

35 P. Marie Rosenau, *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler*, 1998, s. 35

kendi algısında düzen kuramamış, kendi geleceğine kefil olabilen bir insan ortada yoktur. İnsan kendisine karşıt bir varlığa dönüştürülmüştür. Mitini yitiren her kültür kendine düşman bir ortamın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Mitlerden yoksun kalan bir insan ise kendisini bütün bir geçmiş karşısında aç hissetmekte ve umutsuzca bir köken arayışı içine düşmektedir. Köken arayışı nihavette gündelik hayatını değiştirmektedir.³⁶

Düşünceden yoksun olan modern çağda modern toplum ve bireyler bilişsel yönü zengin, demokrat, seküler, kendi olamayıp yapay olan, arzuları olan, anlamı eşyada bulan tiplerdir. Nitekim Baudelaire bu tipleri düşüncesinin konusu haline getirmiştir. Yoğunluğun, hızın, farklı yaşam tarzlarının olduğu metropolün ve modern hayatın kahramanı flaneurdur. Baudelaire, bu devinimi gözlemleyebilmek için kent gezginini, *flâneur*'u kullanır. Modern insan yani flaneur/aylak, kent kalabalığının içinde yalnız gezen bir gözlemcidir, kente katılmaz, seyircidir. Flaneur; metropolü baştan çıkartıcı düşler âlemi, ışıl ışıl gece hayatının merkezleri olan modern gündelik hayat kültürünün beşikleri olarak algılar.³⁷

Modern insan güncelin içinde sürekli olanı yakalayan her anın efsanevi yararını kavramış varlıktır. Modernlik yalnızca zamana ilişkin bir tavır değil aynı zamanda yaşam biçimidir. Modern insan kendinin üzerinde bıkmadan usanmadan işlenilmesi gereken karmaşık bir nesne gibi görünür. Dolayısıyla onun amacı kendini keşfetmek, kendiyile ilgili sırları gerçekleri öğrenmek değil vücudun davranış biçimini, duygularını özetle var oluş biçimini şekillendirerek kendini bir sanat eseri gibi yaratmaktadır.³⁸ Nitekim Freud'un çağında insana ait duygu, sır, her olay ya da olgu benlik ve bilinçaltı kavramıyla anlaşılma çabasıdır.

Bilimsel bilginin teknolojiye dönüştüğü, temposu hızlanmış bir hayat, demografik hareketler, hızlı ve sarsıntılı kentleşme, birbirinden çok farklı insanları ve toplumları birbirine bağlayan kitle iletişim araçları, bürokratik ulus

36 Demirhan, s. 89.

37 Charles Baudelaire, *Modern Hayatın Ressamı*, 2004, s. 196.

38 Dilek Doltaş, *Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/Uygulamalar*, 2003, s. 50.

devletler, direnen insanların kitlesel hareketleri, insanlar ile kurumları araya getiren ve yönlendiren kapitalist dünya pazarı, 20. yüzyılda bu girdabı doğuran ve onu sürekli bir oluş halinde yaşatan süreçler “modernleşme” diye adlandırılmıştır.³⁹

Gündeliklik ve modernlik, karşılıklı olarak birbirini belirtir, gizler, meşurlaştırır ve telafi eder. Dönemin evrensel gündelik hayatı modernliğin arka yüzüdür, zamanın ruhudur.⁴⁰ Modernliğin başlangıcında kentleşme yavaş bir kentleşme olarak gerçekleşirken endüstriyel, bilişim ve enformatik gelişmenin de etkisiyle modernlik ilerleyen yıllarda günlük hayatın üzerinde köklü değişimler meydana getirmiştir. Boş zaman ve tüketimde gazete, film, TV ve sesin yeniden üretimi, bilgisayarlar, multi-medya teknolojisi, enformasyon ve ulaşım yoluyla yavaş yavaş bir devrim gerçekleştirmiştir. Elektronik iletişim araçlarının yayılımı ve reklâmlar, “post-fordist” üretim teknikleri gündelik hayat tarzını, imaj ve kimlikleri farklılaştırmıştır.

Modernizmin inşa ettiği hayat ve insan tipinin ciddi, şizofrenik ve patolojik sorunları vardır. Modern dünyada; sabah kahvaltısını Paris’te yapan, beş çayını Londra’da içen, kravatı İtalyan kumaştan, ceketini ise Hint kumaşından olan, bir kanalda Talk Show’da kahkahalar atan kanal değiştirdiğinde Afganistan ve Iraktaki olaylara sadece yapmacık bir “duygu ötesi” yaklaşımda bulunan, TV’de açlıktan ölen insanlar için içi burkulan, köpekleri için milyonlarca dolarlık mamalar almaktan geri durmayan, an’ı yaşayan, kopuşlar yaşayan, kendisine parçalı hayat tarzı inşa eden, kendine imaj ve kimlik satın alan muğlak bir çağın eşliğinde ve insanlığın kucagında yaşıyoruz. Gündelik hayatta birey ertesi gün veya her an yeni bir dünya ile karşılaşma olasılığıyla karşı karşıyadır.

Modernlik ile aklın birlikteliği modernlik projesinin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Modernitede zamansal kavramların yerini mekânsal kavramların alması, düşüncenin ve yaşamın mekânsallaşması söz konusudur. Bunun en büyük göstergesi ise teknolojinin katkısıyla modern mimarinin evrensel düzeyde yaygınlaşması ve önem kazanmasıdır.

39 Berman, s. 12.

40 Lefebvre, s. 36.

Habermas'a göre Batı toplumlarında bugün görülen otorite boşluğunun, kargaşanın, öznenin dağılımlılığının ve narsizminin, toplumsal kişiliğinin oluşmamasının nedeni Aydınlanma düşünürlerinin güncel yaşamı mantıklı planlamasına ve zenginleştirilmesine dönüştüreceğini ümit ettikleri objektif bilimle, evrensel ahlâk, hukuk ve sanat alanlarındaki çalışmaların pratiğe dönüştürülemediği gibi güncel iletişim diline aktarılamamış olmasıdır. Tersine bilim, ahlâk ve sanat alanlarının birbirlerinden tümüyle ayrılması ve onlarla ilgili çalışmaların uzman kişilerce birbirlerinden bağımsız olarak yürütülmesi hem sanatın insanla hem de yaşamla bu dallar arasında olması gereken yakın ilişkiyi kopartmıştır.⁴¹ Zaten Habermas'a göre modernlik sorunları ortadan kaldırılabilecek, sağaltılabilecek henüz tamamlanmamış bir projedir.

Eskinin dışlanması, yeninin kutsanması olan ve esas itibarıyla 19. yüzyıl ile birlikte gündelik hayatları tanzim etmeye girişen buyurgan bir sistem⁴² haline gelen modernlik anlamsızlık ve köksüzlük sorunu yaşamaktadır. Jeanneire'nin dediği gibi "Modern olmak, artık düne ait olmayan ve başka yöntemlerle ele alınması gereken bir dünyada yaşamak"⁴³ olan anakronikliğin/köksüzlüğün içinde bulunmak demektir.

Değişimi ve protesto hareketlerini bünyesinde barındıran modernleşme süreci aynı zamanda toplumsal kargaşaya da yol açar. Modernleşen ve modernleşmekte olan toplumlar bunalımlarla yüzleşmek zorundadırlar. Modern toplumlarda bireyler kuşatılmış, nesne konumuna indirgenmiş, kendine ve çevresine yabancılaşma, yok olma tehlikesi ile baş başa kalmıştır. İnsanı biçimlendiren bir kafes olan modern toplumda ruhu, cinsel ya da kişisel kimliği olmaya buharlaşan insanlar vardır.⁴⁴ Nitekim Foucault'a göre "hayatı nesne edinen modern iktidar teknolojileri tarafından" yönlendiriliyor; "bedenler ve onların maddiliği, güçleri, enerjileri, duyum ve zevklerini yakalayarak işleyen iktidar" tarafından *güdümlüyoruz*.⁴⁵

41 Doltaş, s. 58.

42 Altun, s. 10.

43 Abel Jeanneire, "Modernite Nedir?", *Modernite Versus Postmodernite*, 1994, s. 16.

44 Berman, s. 29.

45 Berman, s. 40.

Modernleşme; kentleşmenin olduğu, büyü ve dinin gerilediği, sekülerliğin ortaya çıktığı, düşünce ve eylemlerin son derece akılcılaştığı, insanların birbirine benzediği ve demokratikleştiği; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal değişimleri içeren bir süreçtir. Modernite ile insanın geçmişle bağı koparılması ve insan akıl dışılıktan kurtarılmıştır. Bir anlamda modern insan Rönesans, Reform ve daha sonrasında Aydınlanmanın katkısı ile vücuda getirilmiş bir insandır. Alex Inkeles'e göre modern insan; yenilikçi, farklılıkları kabul eden, geçmişini değil, şu an ve geleceği temel alan dünyayı kontrol edebileceğine inanıp dış dünyaya karşı ilgili olmandır.⁴⁶

Flaneur'den seyirciye dönen modern insanın duyarsızlığının en önemli göstergelerinden biri Körfez savaşıdır. Baudrillard Körfez savaşının canlı yayında verilmesi ve insanların duyarsız bir biçimde bu savaşı TV ekranlarından seyretmesi nedeniyle bu savaşı *pornografik* savaş olarak adlandırır. Mestroviç'in de *duygu ötesi* olarak isimlendirdiği modern insan simülasyon evreninde günü kurtarmak, haz alma amacı ve derdiyle yaşamaktadır. Baudrillard'ın modernizm eleştirisi yapmasının en büyük nedeni modernizmin insani olmayan tavırları doğurması, hayatı kuşatıcı ve anlamsız bir hale getirmesidir.

Baudrillard'a göre Aydınlanmanın uzantısı olan modernite döneminde modern insan içinde yaşamış olduğu dünyaya ve gündelik hayata karşı *yabancılaşma* duygusu ile yaklaşmış bir takım tepkilerde bulunmaktadır. Hayatlarının ileri safhalarında modern teknolojik ve bürokratik dünyanın isimsiz, kişiliksiz yapıları ile yüz yüze gelecek olan yumuşak insanlardır. Bireyselleşme olayının bedeli olan yabancılaşma ile insan tekrar ergin olamama ve emekleme dönemine dönmüştür. Zeki makineler yaratan, kendi zekâsından umudunu kesen, canavarca bir zekânın ağırlığı altında ezilip sorumluluktan kaçan ve kendi zekâsının becerisiyle kapışan birey insanın emekleme dönemine iyi bir örnektir.⁴⁷

Baudrillard, insanın kendi aklıyla ve eliyle oluşturduğu yabancılaşma düzeninden memnun olduğunu ve bu teknolojik yazgıyı isteyerek kendisinin oluşturduğunu iddia eder. Yıllar önce modern dünyayı gözlemlemenin ve onu

46 Altun, s. 96.

47 Jean Baudrillard, *İmkânsız Takas*, 2005, s. 120-121.

anlayabilmenin en doğru yolunun kent merkezinin caddelerinde dolaşmak, mağazaların önlerinden geçmek olduğunu ileri süren bir başka Fransız -bir şair ve eleştirmen olan- Baudelaire ile Baudrillard'ın modern insanı/flâneur'ü birbirinden farklıdır. Baudrillard'ın flâneur'ü TV ekranının karşısındaki koltuğa çivilenmiştir. Boş boş gezinen avare artık gezinmemektedir. Şimdi hipnotize edilmiş seyirci karşısında gezip dolaşan, koşan, oradan oraya akan şey TV görüntüleri, reklâm kuşakları, bunların tanıtımını yaptıkları mallar ve keyiflerdir. Baudelaire'in aylak gezgincisi Baudrillard'ın seyircisine dönüşmüştür. Baudrillard'ın flâneur'ü kalkıp arabasının başına geçtiğinde kent merkezinin görülmeye değer yerlerini keşfetmeyi amaçlamıyor. Bilakis içinde yaşadığımız çağın en önemli işaretini aramak üzere otomobilini çöle doğru sürüyor ve ortadan kayboluyor. Baudrillard'ın çizdiği resim, muhtemelen, televizyon ekranının karşısına mihlanıp kalmış bir insan tarafından görülebilir bir resim; yaşadığı evin ve üniversiteye derse gidip geldiği otomobilin pencereleindeki camları çıkarıp bunların yerine televizyon ekranları yerleştirmiş bir insan; hırsıyla emip içine çektiği televizyon ekranındaki kesintisiz görüntü akışı esnasında araya sıkıştırılmış reklâm kuşakları belirlediği sıra dikkati zirveye ulaşan modern insandır.⁴⁸

Modernliğe tepkili olunmasının en büyük nedeni insanlığın gündelik hayat içinde bulunduğu olumsuz, yıpranmış, sıkıntılı ve anlamsız durumudur. Günümüzde genel geçerli olan düşünce aklın etkinliğinin yerini teknolojik kültürel etkileşimlerin egemenliğine bıraktığı düşüncesidir. Bireylerin kariyer edinme, acidan kaçıp hazza yaklaşma arzuları, gündelik yaşamlarını zenginleştirme çabası içinde olmaları, müzik, eğlence ve tüketim gibi genişleyen bir sektör içinde hayat oyununda yer almayı tercih etmeleri, çeşitli aktüel faaliyetlerle popüler kültüre katılmaları gibi kültürel içerikli talepler yeni gündelik yaşam alanları icat etmelerine yol açmıştır.

Ayakkabı bağından uçak biletine kadar her şeye ulaşılan, içinde sanat galerisi, gezinti merkezi, oyun parkı olan, özel iklimlendirilmiş suni atmosfere

48 Zygmunt Bauman, "Jean Baudrillard'a Göre Günümüz Dünyası", *Sinemasal*, 2007, S:2 <http://www.sinemasal.gen.tr/bauman.htm>, (21.02.2009), s. 48.

sahip olan gündelik yaşamın düzenlendiği *drugstore** veya *Party 2 ler* inşa edilmiştir.⁴⁹ Bu alış veriş mekânları modernitenin akılcı ve ilerlemeci kodlarını zayıflatmıştır.

Kökeni, geçmiş ya da geleceği olmayan, bütün halde görmeyi sağlayan merkezi bir noktanın ya da perspektifin olmadığı geçici, değişken yerel bilgi ve yaşantı biçimlerinin olduğu postmodern bir dünyada vardır.⁵⁰ Gündelik hayatın içinde yapaylığı ve yüzeyselliği geliştiren kültür ya da toplumsal süreçlerden olan modern, modernlik ve modernleşme ciddi sorgulamalarla karşı karşıya kalmıştır. Akı ve bilimi yücelten yaklaşım ulus-devlet anlayışını, seküler ve bencil özne meydana getirmiştir. İnsanlığın edinmiş olduğu akılcı, tekdüzeleştirici yapısı her geçen gün daha çok eleştirilmeye başlanmıştır. Uzun süreli anarşiyi içinde barındıran modern çağda inanacak hiçbir şeyin kalmadığı, nihilizmin yaygınlaştığı, kimliğinden ve kökeninden kopma tehlikesiyle baş başa kalan, uhrevi bağlarından kopmuş akılcılaştırmış gündelik hayat ortaya çıkmıştır. Baudrillard böyle bir neo-liberal düzeni çözümlenmeye çalışmıştır.

Baudelaire'den Baudrillard'a Modernite Yorumlamaları

Modernin terim ailesinin farklı anlaşılmasında zamanın ve mekânın etkisi olduğu gibi düşünürlerin de farklı anlamaları ve farklı anlamda kullanmaları etkili olmuştur. Modernliğe ilişkin ilk tanımlamalardan birini yapan Hegel modernliğe kronolojik bir anlam içeren bir tanımlama getirir. Modern çağı Rönesans ve Reform hareketleriyle başlatan Hegel modern kavramını Rönesans ve Reform hareketlerinin sonucunda oluşan “yenidünyayı” Ortaçağdan ve ama daha çok Antik Yunandan ayırmak için kullanmıştır.⁵¹

Marshall Berman'ın *ilk modernist* ilan ettiği Charles Baudelaire ilk kez modernliği özsel olarak tanımlamaya çalışmıştır.⁵² Modern toplum ve modernite

* Drugstore: Eczane, A.B.D'de ilaç, yiyecek, içecek, kozmetik gibi maddelerin satıldığı mağaza.

49 Jean Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, 2004, s. 18-22.

50 Krishan Kumar, *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, 2004, s. 175.

51 Demirhan, s. 82.

52 Berman, s. 167.

kavramına estetik ve felsefi bakış açısıyla yaklaşan Baudelaire'e göre modernlik geçici/fanidir ve tesadüfidir, sanatın bir yarısıdır, diğer yarısı ise ebedi ve değişmez olandır.⁵³ İçinde ilerleme olmayan bir modernizmi tasvir eden Baudelaire'e göre 1950'lerde modernin sona erdiği ona dayalı modernlik kültürünün de öldüğü tarzları ortaya çıkmıştır.

Baudelaire'de modernite, zamanın gelip geçiciliğine sahip ve yeniliğe mahkûm olan, maddi çevreyle sosyal hayatın birbiri içerisinde eridiği, bütünleştiği, toplumsal hayata hükmeden ve maddi yoğunlaşmanın doğurduğu modern kültürün kendisidir. Ona göre maddi çevreyle sosyal hayat arasında korelasyon olduğu için insanın içinde yaşadığı sosyal hayatı ile maddi dünya bütünleşmiştir. Kültür maddi gelişmeyle birlikte biçimlenirken kendisi de maddi çevreyi değişime zorlar. Baudelaire, modernizmin kent hayatını, bireyin konumunu ve hayatını, güncel hayatta yol açtığı dönüşümleri ve etkilerini sonuçlarıyla ele alırken akademik bir eda kullanmaktan çok estetist bir eda kullanır.⁵⁴ Baudelaire'in modernlik tanımlaması gündelik hayat, birey ve kent görünüşlerinden hareketle yapılan bir tanımlamadır.

Foucault, modernitenin meydana getirdiği modern toplumun hapisane toplumu olduğunu ve büyük kapatılmaya maruz bırakıldığını iddia eder. 18. yüzyılda kurumsallaşan hapisanenin aynı zamanda modern toplumun göstergesi olduğunu düşünen Foucault'a göre hapisane ıslah etmek için değil toplumu disipline etmek için vardır. Kişinin gözetlenerek denetim altına alındığı çağı gözetim çağı olarak yorumlar. Modern toplumun hâkim olduğu her yerde görülmeden görülmenin yani panoptizmin egemenliği söz konusudur.⁵⁵ Ona göre modern toplum, çeşitli kurumların bir erdem sistemi yaratmak için mimarileri aracılığıyla işlev gördükleri bir *carceral* (hapisane) haline gelir.⁵⁶ Modern felsefe; Aydınlanmanın ne olduğu sorusuna yanıt arayan düşüncedir. Foucault modernliği ve modern toplumu eleştirir fakat yaşadığı-

53 Baudelaire, s. 214.

54 *Berman*, s. 180-187.

55 Michel Foucault, *Büyük Kapatılma*, 2000, s. 225.

56 Georg Stauth-Bryan S. Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 2005, s. 79.

mız dünyayı anlayabileceğimiz ya da değiştirebileceğimiz siyasal ya da ahlâki çare sunmaz.

Habermas'a göre ise modernizm; Rönesans'tan bu yana insanoğlunun akıyla evrende var olan her şeyi öğrenebileceğine, onu istediği gibi yönlendirerek gerçek mutluluğa kavuşacağına inanan, geleneğin normalleştirici fonksiyonlarına karşı baş kaldıran, normatif olan her şeye karşı isyan deneyimiyle yaşayan bir düşüncenin ürünüdür.⁵⁷ Özgür, yaratıcı bireylerin oluşturacağı birikimi, insanların özgürleşmesi ve gündelik hayatın zenginleşmesinde kullanan rasyonalite öncelikle insanı efsane, din ve akıl dışılıktan kurtarmayı vaat ediyordu. Ona göre bu projeye insanlığın evrensel, sonsuz ve değişmez nitelikleri ortaya çıkarılabilirdi.⁵⁸ Habermas, geleneğe ve normatif olan her şeye karşı isyan deneyimiyle yaşayan modernliğin yitirilmiş bir dava olarak projesini gözden çıkarmak yerine onu yadsımaya çabalamış bulunan abartılı programların hatalarından ders almamız gerektiği kanısındadır.⁵⁹ 1980'lerde modernliği proje olarak savunan Habermas'a göre modernlik henüz tamamlanmamış bir proje ve yaşayan bir dönemdir. Ancak bu modernliği oluşturan bütün potansiyellerin tükendiği modern sonrası postmodern çağa geçtiğimiz anlamına gelmez.

Modernleşmeyi Alain Touraine "eylem halindeki modernlik" olarak nitelendirirken Eisenstadt ise tarihsel olarak "Batı Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da gerçekleştirilmiş olan toplumsal, ekonomik ve siyasi sistemlere doğru bir değişim süreci" olarak tanımlar.⁶⁰ Modernliği belirli bir zaman süreci ve coğrafi çıkış noktası ile ilişkilendiren Giddens'a göre modernlik, on yedinci yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisine alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimine işaret eder.⁶¹

57 Jürgen Habermas, "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", *Postmodernizm*, 1990, s. 77.

58 Harvey, s. 25.

59 Gonca Kızıoğlu, "Jürgen Habermas'ta Rasyonalite Sorunu", 2007, Atatürk Üniversitesi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü) S.B.E, <http://acikarsiv.atauni.edu.tr/fulltext/616.pdf>, (06.10.2008).

60 Özkiraz, s. 58.

61 Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 1994, s. 10.

Peter Wagner, modernliğin başlangıcına 18. yüzyılda gerçekleşen demokratik ve endüstriyel devrimleri yerleştirirken⁶² Marshall Berman modernliğin tarihinin üç evrede ele alınabileceğini belirtir. Bu üç evre şöyledir; İnsanların modern hayatı yeni algılamaya başladıkları, el yordamıyla kendilerine çarpan şeyi anlamlandırmaya çalıştıkları ve 16. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyılın sonuna kadar geçen süreyi kapsayan Birinci evre. 1790'lı yılların devrim dalgasıyla başlayan büyük modern bir konumun doğduğu İkinci evre ile gelişmekte olan modernist dünya kültürünün sanat ve düşünce alanlarında göz alıcı başarılar sağladığı ve modernleşme sürecinin neredeyse tüm dünyayı kapladığı Üçüncü evre.⁶³

Yaşanılan dünyayı, bireyi ve hayat tarzını değiştiren bir olgu olan modernliğin etkileri öncelikle Batı Avrupa'da Ortaçağın sonlarında başlamış ve günümüzde teknolojinin katkısıyla en uzak ülkeleri bile içine alan devasa dönüşüme yol açmıştır. Berman'a göre modern olmak "bizim ve dünyamızın dönüşümünü vaat eden sahip olduğumuz ve bildiğimiz her şeyi imha etme tehdidi taşıyan ortamda kendimizi bulmamız" demektir. Marx'ın ifadesiyle modern olmak "katı olan her şeyin buharlaştığı" bir evrenin parçası olmaktır. Anlaşılabacağı gibi Berman'a göre modernlik tedirgin edici bir ortamı inşa eden, kendimizce dünyamızı dönüştürme olanakları vaat eden, sahip olduğumuz her şeyi her an yutabilen, katı olan her şeyi buharlaştıran, geçici, anakronik/köksüz ve parçalı bir niteliğe ve olumsuzluğa sahiptir.

Modernliği artan bir *rasyonelleşme tahakkümü* olarak nitelendiren Foucault'a karşı Deleuze ve Guattari modernliği *arzunun yüceltildiği çağ* olarak karakterize eder. Baudrillard modernliği nesnelere sistemi, tüketim toplumu, medya ve enformasyon, modern sanat, çağdaş moda ve cinsellik ile günümüzdeki düşüncenin analiz edilmesi çerçevesinde teorileştirir. Yine Baudrillard modernlik çağının belirleyici göstergesinin kodları ve modellerini sanayi sınıfının kontrolünde olan üretim çağı olarak görürken postmodern simülasyonlar çağını ise model ve kodlarının sanayi sınıfı yerine siberetik tarafından

62 Peter Wagner, *Modernliğin Sosyolojisi* Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Sarnal Yay., 1996, s. 11.

63 Berman, s. 12-13.

kontrol edildiği çağ olarak görür. *Metallurgic* bir toplumdan yeni ve farklı göstergelere sahip *semiurgic* bir topluma geçiş olduğunu dile getirir. Mc Luhan'ın içe dönük infilak/implasion modelini kullanarak postmodern simülasyon ile geçicilik arasındaki sınırın infilak edip içe göçtüğünü, gerçeğin zemininin ortadan kaybolduğunu iddia eder.⁶⁴

Baudrillard, içinde yaşadığımız çağda ve düzende görünümeler tarafından modernliğin radikal ölçüde tahrip edildiğini, dünyanın büyüünün bozulduğunu, yorum ve tarihin şiddetine terk edildiğini söyler. Onda modernlik Marx ve Freud'un çağı olarak politika, kültür ve toplumsal hayatın, ekonominin gölge fenomenleri olarak yorumlandığı ya da her şeyin arzu ya da bilinç çerçevesinde yorumlandığı çağ olarak karakterize edilir.⁶⁵

Baudrillard'da Baudelaire gibi modernliğe eleştirel olarak yaklaşır. Baudelaire kentten hareketle modernite yorumlaması yaparken Baudrillard hem kentten hem de kitle iletişim araçlarının egemen olduğu düzenden hareketle modernite yorumlaması yapar. Yine Baudelaire'den farklı olarak modernliğin göstergelerinin, kodlarının ve modellerinin yerini sibernetik tarafından denetim altında tutulan kod ve modellerin aldığı simülasyon çağı içine girdiğimizi dile getirir. Ona göre üretim sanayisinin ve modern düzenin yerini medya, enformasyon, iletişimin ve göstergelerin hakim olduğu simülasyon düzeni almıştır. Modernlikten kopulmuş "katastrofik" bir şekilde daha önceki teori ve politika biçimlerinden tamamen kopularak yeni bir toplumsal duruma geçilmiştir. O, modernlik evrenini hakir görür ve bu evrenin "ikinci bir devrimin, yirminci yüzyılda gerçekleşen postmodernlik devriminin, görünüşlerin daha önceki yıkımına eşit bir derin anlam yıkımı sürecinin" parçası olduğunu iddia eder.⁶⁶

Modernlik konusunda düşüncelerine yer verdiğim düşünürlerin modernlik konusundaki tanımlamaları çerçevesinde modernliği Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan, Aydınlanmanın rasyonalist yapısıyla akla önem veren

64 Best ve Kellner, s. 141-149.

65 Best ve Kellner, s.158.

66 Best ve Kellner, s.160.

ve teorilerini zenginleştiren, eylemci ve özgürlükçü tutumuyla sanayileşmenin doğurduğu kent hayatı ile yaşamı ve dünyayı dönüştürme gücü olan, kendimizce dünyamızı dönüştürme olanakları vaat eden, sahip olduğumuz imkânları yok etme tehlikesini de taşıyan, bireyin hayata bakışını farklılaştıran, içinde kopuşlar yaşayan, ilerlemeci, geçici, “katı olan her şeyin buharlaştığı” ve “dünyanın büyüsünün bozulduğu”, zamansallıktan çok mekânsallığa vurguda bulunan bir süreç olarak tanımlayabiliriz. Kısaca modernlik konusunda düşünürler bazen ümitvar bir tutum içerisinde olmuşken bazen de ürkek, karamsar ve olumsuz bir yaklaşım sergilemişlerdir.

Modern Felsefe ve Çağdaş Fransız Felsefesi

Felsefe tarihsel dönem olarak antik, ortaçağ, modern felsefe diye üçe ayrılır. Modern felsefe; bir geçiş dönemi olan Rönesans modernitesini de içine alan 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan felsefedir. İngiliz ve Amerikan üniversiteleri Galileo’yu modern bilimin Descartes’i ise teori merkezli modern felsefenin kurucusu olarak isimlendirirler. Habermas ise modern dönemi Kantçı adaletin hâkim olduğu 18. yüzyılın son çeyreği başlangıç noktası olarak görür.⁶⁷ Ortaçağdan kopuşu ifade eden modern felsefe ortaçağ felsefesinden düşünürleri, yöntemi, konuları, amaçları bakımından farklıdır. Tanrı merkezli olmayıp insan merkezli olan, doğaüstü varlık anlayışı olmayıp doğacılık anlayışı olan, varlıktan hareket etmeyip zihinden hareket eden, varlık felsefesinden daha çok bilgi felsefesine önem veren bir felsefedir.

Descartes’te felsefe açık zihinli, kendi kendine eleştirel, salt teorik bütün düşünürlere açık saf bir araştırma alanına dönüşmüştür. Kendine bir yöntem bulma gayesiyle felsefi düşünüş gerçekleştiren Descartes felsefeyi matematiksel bir kesinliğe indirme çabasında bulunmuştur. Toulmin, Descartes gibi modern felsefenin önemli 17. yüzyıl filozof ve bilim adamlarının “rasyonaliteyi” bir yarı geometrik kesinliğe ya da gerekliliğe ulaşan teorik argümanlarla sınırlandırarak Platon örneğini izlediklerini iddia eder.⁶⁸ Bir çeşit solipsizm içeren

67 Toulmin, s. 17–18

68 Toulmin, s. 34

felsefeye sahip Descartes için zihin tecrübesi her bireyin kendisinden kafasının içinde algılanabilir dünyanın idrak haritasını çıkardığı hammaddedir. Kartezyen felsefenin bu yaklaşımı bir çeşit solipsizme yol açmıştır.⁶⁹

Nitekim 17. yüzyılın başından itibaren felsefe gündelik insani faaliyetin tikel, somut, zamana özgü ve lokal ayrıntılarını dikkate almamış, soyut, zaman dışı, genel ve evrensel teorilere kaymıştır. Hasbıcader hayatın tali durumlarından doğan teorik sorunları ele almışlardır. 17. yüzyıl felsefesi ve biliminin rüyası Platon'un *episteme* ya da *teorik kavrayış* talebiydi. 20. yüzyıl bilim ve felsefesinin gerçekleri Aristotelesçi *phronesis* ya da *pratik hikmetine* dayanmaktaydı.⁷⁰

Modern felsefenin teorik merkezli yaklaşımı felsefeyi zamanla pratikten koparmıştır. Modern felsefenin bütün savunucuları teoriyi yüceltmış, pratiği küçümsemiş ve eşit ölçüde bilgi için açık seçik ve kesin olan temeller bulma ihtiyacında ısrar etmiştir.⁷¹ Önce Francis Bacon'un sonra Descartes ve ardılarının kuşkuları matematiksel bir dille bertaraf etme gayesi felsefeyi ölü bir amaca ve kısırlaşmaya ittiği eleştirisiyle karşı karşıya kalmıştır. Locke ve Newton gibi filozoflardan etkilenen Fransız Aydınlanma felsefecileri metafiziksel ve tanrıbilimsel görüşlerden kopmuşlar, insan bilimi olarak adlandırılacak yaklaşımı benimsemişlerdir. Bilimsel fikirlerin ve sosyal pratiklerin yeniden sorgulanması ve Einstein'ın görecelik kuramının klasik Newtoncu fiziğin ölümüne yol açmasıyla özellikle Fransız düşünürler hem Kartezyen düşünceye hem de Newtoncu evren anlayışına karşı çıkmışlardır.⁷²

Örneğin Foucault, modern düşüncenin Descartes ve Kant'inkinden farklı olduğunu söyler. Ona göre modern düşünce amacı doğrultusunda yaşam biçimine dönüşen bir düşünce ve duygu tarzıdır. Modern düşünür; düşünmez, yaralar veya uyuşturur, yakınlaştırır veya uzaklaştırır, çözer ve bağlar kendini köleleştirir ya da özgürleştirir. Kartezyen felsefe düşünceyi şüpheden arındır-

69 Toulmin, s. 63

70 Toulmin, s. 264.

71 Toulmin, s. 100.

72 Copleston, *Felsefe Tarihi: Aydınlanma*, 1986, s. 285

mak hatalı düşüncenin tehlikelerinden korunmanın yöntemini verirken modern düşünce düşünceyi sorunsallaştırmaz ve şeylerin tüm var oluşunu düşünceye getirmez. Kartezyen ve Kantçı çözümlenimin dışında varlığı konu edinme kaygısı taşımaz. Aydınlanmanın amacının sorgulama, akli doğru kullanma ve ilerleme iken modern düşüncenin amacı ise bilinçli ve estetik bir yaşamı gerçekleştirmektir. Epistemoloji sorunlarına yönelir, bilginin sınırlarını bulmaya ve kendine uygun yöntemler üretmeyi amaçlar. Ahlak önermeyen modern düşünceye göre mümkün ahlak yoktur.⁷³

Fenomenoloji ve epistemoloji Fransız felsefesinin başlıca konularından ve özelliklerinden biri olmuştur. Görevi açıklamak değil yorumlamak, fenomen olan bildirimi yeniden üretmek olan bu felsefe filozofun dünya üzerine söylemi olarak alındığı sürece mutlak bilginin yanına düşer, çünkü bu söylemin öznesi (yazar) kendisinden başkası olan, eş deyişle o olmayan ya da onun alt bir parçası olduğu dünya üzerine konuşmaktadır.⁷⁴

Hegel, Heidegger ve Husserl ile başlatılan, felsefi bir evre ya da bir okul ile özdeşleştirilemez olan çağdaş Fransız felsefesi Fransa'da geliştirilen ve bugünün kamuoyu tarafından felsefi olarak görülen söylemlerin toplamı ile çakışır.⁷⁵ Çağdaş Fransız Felsefesi büyük değişimler geçirmiştir. 1945'ten sonra 20. yüzyılın ilk kuşağı olan 3 H (Hegel, Heidegger ve Husserl) kuşağı olarak bilinen kuşaktan 1960'tan "kuşku ustası" olarak bilinen Nietzschecilerin kuşağına geçiş söz konusudur. 1960'tan sonraki kuşak yanılısma olarak gördüğü diyalektik putunu yakarak Nietzsche'nin otoritesine başvurdu.⁷⁶

Marksist öğretiyi ciddi anlamda ilk olarak yetersiz bulan filozoflar Frankfurt Okulunun düşünürleridir. Onlar Marksist kuramın temel taşı olan sınıf çelişkisinin yerine tarihin motorunu daha kapsamlı bir çelişki olan hem kapitalizmin öncesinde hem de kapitalizmden sonra devam edecek ve yoğunlaşacak olan insan ile doğa arasındaki çelişkide aramışlardır.⁷⁷ Frank-

73 Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*, 2001, s. 451-458.

74 Vincent Descombes, *Modern Fransız Felsefesi*, 1993, s. 48

75 Descombes, s. 13.

76 Descombes, s. 21.

77 Jay, *Diyalektik İmgelem*, s. 370.

furt Okulundan sonra diyalektik mantığın bir anlamda Marksist kuramın yetersiz olduğunu düşünen Lyotard, Derrida gibi post yapısalıcı düşünürler gerçekliğin kökenine varlığına dair ciddi sorular sormuş ve kuşku duymuşlardır.⁷⁸

Rus asıllı Fransız A. Kojève, Blanchot ve Bataille gibi düşünürler tarihin sonlandığı ve tarih sonrasına girmek üzere olduğumuz tezini dile getirmişlerdir. Tarihin sonu Hegelcilerin inandıkları gibi, gerçekten de anlamın zaferidir. Son uzlaşma, evrensel tanınma ve giderek belli yorumlarda genel bir kucaklama, ya da yalnızca olgusalın düşünür tarafından kucaklanması söz konusudur. Yapılacak hiçbir şeyin kalmadığı tarihin sonunda insan türü çaresi bulunmaz bir işsizliğe sonu gelmez bir aylaklığa girmiştir. Bu Nietzsche'nin öğretisiydi. Nietzsche, "Tanrının ölümünü" ve "son insanlığın aylaklığını" bildirerek "tarihin kapanışı" gibi büyük bir modern ütopyaya başvurur.⁷⁹

Alexandra Kojève, gerçekliğe karşı kuşkucu bir yaklaşım sergiler. Ona göre tarih içinde olmaksızın hiçbir gerçeklik yoktur. Öyleyse ebedi gerçeklikte yoktur, çünkü dünya tarihin gerçeğinde sürekli değişkelere uğrar. Ama geçici olarak gerçeklik görünüşünü taşıyan ve diyalektik olarak gerçeklikler olan yanlışlıklar vardır.⁸⁰ Lyotard'ın ileri sürdüğü gerçeğin fenomenolojik tanımı ebedi gerçeklikleri yok eder ve gerçekliği bir tarih sorunu yapar.⁸¹

Merleau Ponty'nin "bilinç felsefesi" girişimi gerçekliğin kökeninin *cogito* olduğu öğretilerinden oluşur. Ona göre gerçekliğin kökeni tikel, görelî, insanıdır. Salt bir görünüş olan fenomen burada ve şimdide konumlanmış benim, kendimin, şeyler konusunda taşıyabileceğim görüştür. Gerçi insani kaynaklı da olsa gerçekliğin kökeni "mutlak kaynak"tır.⁸² "Bizim için gerçeklik nasıl olanaklıdır?" sorusunun cevabı eğer gerçeklik gerçekten gerçeklik ise, o zaman yalnızca bizim için değil ama her varlık için öyle olmalıdır. Gerçek; gerçeklik mutlak olmayı, herhangi bir tikel "bakış açısından" ba-

78 Descombes, s. 138-141.

79 Descombes, s. 112.

80 Descombes, s. 37.

81 Descombes, s. 68.

82 Descombes, s. 73.

ğimsız olmayı gerektirir. Tarihin fenomenolojisi fenomenoloji ile gerçekliğin kökenini arar.⁸³

Platondan Hegel'e kadar gerçeğe inanç, gizemselleştirme ve masallaştırma olması söz konusuken Nietzsche genel olarak dünyanın salt bir masal olduğunu vurgulamıştır. Masal anlatının dışında hiçbir var oluşu olmayan, yalnızca anlatılan bir şeydir. Dünyada sözü edilen bir şey anlatılan bir olaydır, öyleyse bir yorumdur.⁸⁴ Nietzsche'nin put kınacı eleştirel felsefesinden etkilenen Modern Fransız felsefesi masallara ve simüle olan yalanlara, yapay kurgulara karşı bir önlem olarak geliştirilmeye çalışılmıştır.

Husserl'in fenomenolojisinden etkilenen modern Fransız felsefesi Barthes, Levefbre gibi düşünürler tarafından semiyolojiyi kullanmaya başlamıştır. Nitekim Descombes fenomenolojinin praxis felsefeye çevrildiğinin görünmekte olduğunu, semiyoloji ve tarih kuramı üzerinde Fransız felsefi söyleminin daha sonraki evriminin açılım düzeyinin tanımlama noktasına geldiğini iddia eder. Yaşantı gerçekliğin kökeni olduğu için fenomenolojik bir çözümleme çözümlenen bir şeyin anlamını betimler. Semiyoloji fenomenolojinin karşısına başka bir anlam anlayışıyla çıkar.⁸⁵

Matematiksel bakış açısı ile doğayı anlamaya çalışan Descartes ve Newton'un bilime ve doğaya yalnızca teolojik olarak bakmaları teknolojik olarak bak/a/mamaları yorumlamalarının zamanla yetersiz olmalarına yol açmıştır. 1690'lardan 1914 e kadar modernitenin çerçevesi olan doğa görüşünün yükselişine tanık ettiği yıllardır. Ancak modern çağ artık durağan nokta evresi değil ama buhar makinesi evresidir. Buhar makinesi yalnızca doğal bilimler tarafından değil sermaye birikimi ile Marx tarafından, birincil süreci ile Freud tarafından, güç-istenci ve ebedi dönüş ile Nietzsche tarafından yenilenir.⁸⁶ Nitekim 19. yüzyılın sonunda Marx, Nietzsche ve Freud gibi düşünürlerin kuramları içinde moderniteye yönelik eleştiriler barındırmaktaydı.

83 Descombes, s. 138–139.

84 Descombes, s. 176–177.

85 Descombes, s. 78–84.

86 Descombes, s. 93.

İkinci dünya savaşı sonrası modern dönem, dünya, devlet ve düşüncenin zirvesini temsil ediyordu. Modernitenin tamamlandığı tezi 1945 ten sonra gündeme girmiştir.⁸⁷ Özellikle 1970'li yıllardan sonra yüksek teknolojinin etkisi altına giren, endüstri otomasyonu sürecinde olan modern dünyada sosyal, politik ve kurumsal değişimler meydana gelmiştir. Modernitenin ikinci aşamasından üçüncü aşamasına geçiş noktasında olduğumuz aşamada (Toulmin) modern dünya farklı kuramlarla anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmışlardır. 1970'li yıllardan sonra farklı bir bakış açısı ve dil geliştiren felsefeyi en çok etkileyen son dönem modern Fransız felsefesidir.

İster adına postmodern dönem denilsin ister başka bir şey farklı felsefi bakış, düşüncelerin ve düşünür tiplerinin olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Buhar makinesinin icadı kadar telgraf, telefon, televizyon ve internetin icadı da farklı bir felsefi dilin ve konuların meydana gelmesine yol açmıştır. Netice olarak Postmodern felsefe modernitenin bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Modern felsefenin sonrasında ortaya çıkan yeni felsefe Fransa'da daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Modern Fransız felsefecileri (Foucault, Derrida, Barthes, Kristeva, Lyotard ve Baudrillard vs.(vesaire)) post-yapısalcılık veya post-modernlikle kuramlarıyla ilişkilendirildiler. Yazılarının anlaşılması ve yorumlanması zor olan bu düşünürler kendilerini edebi ve felsefi sorunlarla sınırlandırdılar. Öznenin nesne egemenliğini kaybettiği düşüncesiyle hareket eden Fransız Nietzscheçiliği gerçekte nesneyi bastırırken öznenin üstesinden geldiğini iddia eder. Modern Fransız Felsefesi kendisine gündelik hayatı ve içinde yaşadığı kenti konu alır. Gözlem noktası ve düşüncesinin en önemli noktası kent olan çağdaş düşüncenin geldiği nokta krizin ilanıdır.

Postmodernizmin Anlamı ve Ortaya Çıkışı

Sözcük ilk olarak 1934'de Frederico de Onica'nın Madrid'de yayınlanan *İspanyol ve Hispanik Amerikan Şiir Antolojisi* adlı kitabında kullanılmıştır. Postmodern sözcüğünü sosyo-kültürel bağlamda ve yeni bir dünya görünümü

olarak ele alan ilk kişi Arnold Toynbee'dir. 1947'de "A Study of History" kitabının 1. cildinde 1875'den itibaren Batı uygarlığının içe kapanıcı yeni bir tarih kesitine gittiğini söyler ve bu döneme "postmodernizm" adını verir. Toynbee, postmodernitenin, moderniteye karşı çıkan her hangi bir tavır olmayıp dünyaya farklı yaklaşan sosyal, kültürel ve felsefi bir bakış açısı olduğunu öne sürerek bu kavramın bugünkü kullanımı kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.⁸⁸

Terimin tarihsel ve sosyolojik kullanımları da sanatsal modernizmin doğuşuyla yaklaşık olarak aynı zamanlarda tartışılmaya başlamıştır. Postmodernizmin sanatsal bir hareket olarak zuhur noktası genellikle 1960'lı yıllara yerleştirilir.⁸⁹ Müstakbel bir felsefi konum olarak aşikâr bir biçimde 1968 ertesine kadar zuhur etmeyen postmodernizm için 1968 olayları önemli bir geçiş noktasını simgeler.

1970'li yılların başında yaygın bir gerçeklik kazanan kavram Amerikan kaynaklı olup Paris ve Frankfurt yoluyla Avrupa'ya geçmiştir. 1960'lı yılların sonunda Fransa'da dile getirilmeye başlanan akılcı, modernist Batı düşüncelerini kökünden sorgulayan postmodernizm 1980'lere gelindiğinde İngiltere ve Almanya'da dâhil olmak üzere hemen tüm Avrupa'da ve dünyanın birçok ülkelerinde kabul görmeye başlamıştır.⁹⁰ 1950'li yıllarda kültür tarihçisi Bernard Rosenberg, Peter Drucker, 1960'lı yıllarda C. Wright Mills, Huston Smith, 1970'li yıllarda Susan Sontag, Leslie Fiedler, İhab Hassan, Daniel Bell, 1980'li yıllarda Fransız düşünürler (Lyotard, Deleuze vb.) postmodern durumun haberini vermişlerdir.⁹¹

Modern çağı Rönesans ve Reform ile başlatan Hegel, bu çağı başlangıcını geçmişte bulan ve kendisini geleceğe göre doğru yavaş yavaş taşıyan bir süreç olarak ifade eden bir çağ olarak tanımlar.⁹² Antik Yunandan Orta Çağın başına kadar insanı, Orta Çağın sonuna kadar Tanrıyı merkeze alan Batı düşün-

88 Doltaş, s. 33-34.

89 West, s. 267.

90 Özkiraz s. 97-98.

91 Bk. Best ve Kellner, s.19-36.

92 Özkiraz, s. 21.

cesi Rönesans'tan modernizmin sonuna kadar kendisinin yeni bir dönemde -modernite- olduğunu iddia etmiştir. İçine her şeyin sokuşturulabileceği, Tanrıyı ve insanı merkeze almayan düşüncenin ürünü olan merkezsiz düşünce biçimi olan postmodernizm ise 1960'larda Fransa'da, 1970'lerde A.B.D de ağırlık kazanır. Geç kapitalizmin kültürel mantığı olan postmodernizm bütünüyle yeni bir toplumsal düzenin kültürel bakımdan hâkim özelliği değil, fakat sadece kapitalizmin sistem içi bir dönüşümün yansıması ve doğal sonucudur. Geç kapitalizm olarak ta isimlendirilen eleştirel akla sahip postmodernlik toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi durumları içerir.⁹³

Postmodernizm; savaş sonrası yaşanan ilk büyük ölçekli kriz sonucunda düzenlemeye gidilen kapitalist sistemin etkisiyle kapitalist ülkelerin insanların yaşamlarını kökten değiştiren değişim sürecini ifade eder. Postmodernist söylem Batılı işçi hareketinin geri çekilmesi ve kapitalizmin aşırı tüketici dinamiklerinin karakterize ettiği bir dönemin ürünüdür.⁹⁴

Toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi olmak üzere dört başlıkta ele alınan, net tanımlanamayan postmodernlik* öncelikle modernlikle bir hesaplaşma, modernliği eleştiren, yadsıyan, onun aşılmasının gerektiğini ve ondan farklı olduğunu söyleyen bir durumdur. Gerçekle görünüş arasındaki bir yorum farkını ortadan kaldırmaya çalışan postmodernlik öznenin dışında olan, ondan bağımsız olarak var olabilen objektif bir gerçeğin varlığını ve onun örnekleri ile tasavvurları dışında test edebilme özelliğinin olduğunu kabul etmemektedir. Modern çağa göre realizm söz konusuysen gerçeği ve gerçekliği sorgulayan postmodern çağ ise geleneksel kabulün aksine bilgilerimizin gerçeğe birebir tekabül etmeyip gerçeğin hep yeniden üretildiği çağdır. Postmodernistler "Gerçek var mı yok mu?" sorusunu sormamaktadırlar. Onlara göre insanlar gerçek diye karşılıklarına aldıkları şeyleri kendileri oluşturmaktadırlar.⁹⁵

93 Fredric Jameson, *Postmodernism, or, The Cultural Logical of Late Capitalism*, Durham: Duke University Press, 1991, s. 25-48 Akt. West, s. 284.

94 Mehmet Küçük, "Postmodernin Modern Karakteri ya da Dönemleştirmenin Ironisi", *Modernite Versus Postmodernite*, Mehmet Küçük (drl.), Ankara: Vadi Yay., 1994, s. 204.

* Bk. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, "Postmodernlik", Bursa: Ekin Yay., 1997, s. 562-563.

95 Özkiraz, s. 137-139.

Bazıları postmodern kavramının kültürel açıdan yeni biçimsel özelliklere, toplumsal yaşam tipine ve yeni bir ekonomik devre işaret ettiği için modernden farklı yeni bir dönemi simgeleyen dönemleştirme (periodization) niteliği olduğunu savunmaktadır. Diğer bazıları ise postmodernin Batı politik ve kültürel yaşamında olgu ve olayları yorumlamada değişen söylem tarzını ve kuramsal yönelimi temsil ettiğini belirtir. Örneğin Rorty, Foucault gibi.⁹⁶

Postmodern düşünce modern düşüncenin devamı değildir ondan farklıdır. Postmodernist düşünürler Rönesans'tan beri aklın ayırıcı, sınırlandırıcı yönlerinden dolayı gerçeklikte karşılıkları olmayan sözcükler ve kavramlar üretilmesinin, insan merkezli akıl yoluyla yaşamın tanınması ve dünyanın algılanmaya çalışılmasının bir hata olduğunu dile getirmişlerdir. Modernliğin arkasından gelen postmodernlik içerisinde bilgi farklı bir konum almıştır.

Modernitenin felsefi eleştirisinin en açık ifadesini ortaya koyan eser Lyotard'ın *Postmodern Durum* başlığını taşıyan eseridir. Modernliğin başarısızlığını dile getiren Lyotard bilgisayarlaştırılmış toplumlarda bilgi ve bilginin meşrulaştırımı üzerinde çözümlenelerde bulunur. Lyotard postmodernliği, "post endüstriyel topluma" karşılık gelen "durum" veya hal diye tasvir eder ve bilginin konumun değiştiğini iddia eder. Günümüz dünyasını Baudrillard gibi enformasyon, bilgi ve teknoloji bağlanımında yorumlayan Lyotard'a göre post endüstriyel ve postmodern çağda bilginin konumu değişmiştir. Bilgi kullanıcıları/knower ve arz edicilerin arz ettikleri ile kullandıkları bilgiyle olan ilişkileri, mal üretici ile tüketicilerin ürettikleri ve tükettikleri mallarla olan ilişkisinin gerçekleştiği bir yer (ekonomik) değer görünümünde gerçekleşmektedir. Satılmak üzere üretilen bilgi yeni bir üretimde kıymetlendirilmek üzere üretilecek ve tüketilecektir. Her iki durumda da amaç mübadeledir.

Bilgi kendinde bir amaç olmaktan uzaklaşmakta, "kullanım-değerini" kaybetmektedir. Bilgi değer olarak insanlığın hayatında parasal güce dönen bir kullanım değeri olmuştur. Postmodern diye nitelendirilen dünyada enformasyon ganimet gibidir, milli devletler onun denetimi için savaşmaktadır. Enformasyonu yönlendirenler; şirket liderleri, yüksek düzey idareciler, mesleki sen-

dikalar, siyasal ve dini örgütlerin birlikteliğinden ibaret olan tabakalardan oluşmaktadır. Bilgi kavramıyla kastedilen düz anlamsal önermeler kümesi değil bundan öte bir şeydir. Nasıl yapılacağını, yaşanacağını, dinlenileceğini bilme düşüncelerini de içermektedir.⁹⁷

Postmodernist anlayışa göre bilgi; modern anlayışın tersine onun peşinden koşan kişinin iktidar mücadelesinden ayrı olarak düşünülemez bir biridir. Bilginin toplumsal pratiklere ve üretildiği bağlama büyük ölçüde bağımlı olduğunun görmezden gelinmemesi gerekir. Postmodernizmin bilgi anlayışında bilgi, onun konusu ve meşrulaştırımı, üretildiği ortamdan ayrı olarak düşünülmemektedir. Modernizmdeki özne, nesne ve bilginin (objektif) ayrımı postmodernizmde yoktur.⁹⁸ Postmodern dönemde kültürel söylem yeniden tanımlanırken farklılığı özgürleştirici güç olarak öne çıkar. Parçalanma, belirlenemezlik ve evrensel/bütüncül söylemlere karşı derin güvensizlik, postmodern düşüncenin temel özelliklerindedir. Postmodernlikte üst anlatıların/evrensel iddiaları olan yorumların reddedilmesi söz konusudur.⁹⁹

Onay Sözer tarafından durum olarak çağın gereği, yaklaşım olarak ise yeni teknolojilerin ürünü olan ve onların özelliklerini taşıyan yeni bir duyarlık şeklinde ele alınan¹⁰⁰ postmodernlik 2. Dünya savaşından sonra reklamcılık, medya, iletişim ağlarını ele alan öznel bir alan olmuştur. Bu dönemde eşyanın kullanım değerleri, üretimin gereklerinin yerine örnekçeler, kodlar ve taklidin aşırı gerçekçiliği geçmiştir. Doğrudan deneyimimiz ve onun göndergesinin yerini olayın imgesi ya da gösterenin aldığı taklitçeler dünyasında yaşamaktayız. Yeni postmodern evren her şeyi taklitçe kılmaya oldukça eğilimlidir. Taklitlerin kullanıldığı, hiçbir şeyin gerçek olunmadığı bir dünyayı anlatmak istemektedir.

Douglas Kellner tarafından postmodernist olarak nitelendirilen, modernizme eleştirel olarak yaklaşan Baudrillard'a göre postmodern dünya anlamdan

97 J. F. Lyotard, *Postmodern Durum*, Ahmet Çiğdem (çev.), Ankara: Ara Yay., 1990, s. 11-12.

98 Özkiraz, s. 145.

99 Harvey, s. 21.

100 Enver Ergen, "Onay Özer ile Postmodern Üzerine", *Varlık*, S. 1023 (İstanbul: Aralık 1992), s. 11.

Akt. Doltaş, s. 90.

yoksun olan, teorilerin herhangi güvenli bir limana demirlemek için boşlukta aktığı bir nihilizm evrenidir. Anlam derinliği olmayan postmodern toplumda her şey “müstehcen” görünür, açık seçiktir ve daima hareket halindedir. Baudrillard'a göre postmodernizm yıkılmış diye nitelendirdiği her şeyi yeniden inşa edebilecek orijinal bir çözüm değildir. Postmodernizm hakkındaki en açık sözleri şunlardır:

Postmodernizm, tüm geçmiş kültürleri, insanların yıktıkları her şeyi; insanların neşeyle yıktıkları ve şimdi yaşayabilmek, ayakta kalabilmek için üzüntü içerisinde yeniden inşa etmeye çalıştıkları her şeyi geri getirmeye çalışır. Gerçekten, eğilim bu yöndedir. Ama burada bitmeyeceğini umuyorum. Bundan daha orijinal bir çözüm olmasını umuyorum. Bu çözüm şimdilik etrafta görünmüyor.¹⁰¹

Modernleşmeyi; gerçekliğin basit unsurlarına indirgeniği, önce empresyonizm sonra da deneysel açıdan her türlü algılama, duyarlık, nesne yapısı ve biçimsel parçalanmaya açık soyutlamanın ayrıntılı çözümlerinin yapıldığı, altın bir çağ¹⁰² olarak değerlendiren Baudrillard için postmodern durum, biçimlerin ve imkânların birleştirilerek tüm cinsellik, sanat ve politika biçimleriyle oynanarak “transvestizm zamanına” geçildiği bir durumdur. Sahte olan gerçeğin kendisi sahici ve doğru hale gelmiş ve doğru ile yanlış arasındaki ayırım silinmiştir.¹⁰³

Modernliği ciddi anlamda eleştirdiği için *postmodern düşünür!* diye anılan Baudrillard'a göre mevcut gerçek dünyanın ortaya çıkmasını sağlayan modernlik eleştirel çözümlerle felsefe ve pratiği besleyerek yanılısmaların ötesinde, dünyayı nesnel bir şekilde dönüştürmeye çalışmış ve neticede beklentilerimizin ötesinde bir gerçekliğe kavuşmuş bir dünya ortaya çıkmıştır.¹⁰⁴

101 Jean Baudrillard, “Game with Vestiges, On the Beach, 5 (Winter), pp. 19–25 Akt. Kellner-Best, s. 158–159.

102 Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2005, s. 104.

103 Kellner ve Best, s. 171.

104 Jean Baudrillard, *Kırsırsuz Cinayet*, Necmettin Kamil Sevil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1992, s. 85.

Baudrillard'a göre sanayi toplumu kendine özgü kültürü olan teknoloji tarafından belirlenen modernite ile dönüşen toplumdur. Modernite olgular arasındaki bağıntıyı araştıran, görüntü ile yetinmeyen bakış açısının egemen olduğu çağdır. Bilişimin, teknolojinin, kitle iletişim araçlarının etkin olduğu dönemde insanların enformasyonun içine gömüldüğü dönemi ve düzeni düşünenlerin çoğu postmodern olarak isimlendirirken Baudrillard ise içinde yaşanan benzer göstergelere sahip düzeni simülasyon düzeni olarak adlandırır. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan ve 1930-1968'lara kadar süren dönem modernleşmekten bu yıllardan sonra özne-nesne işbirliğiyle tersine döndürül/ünüş/mekte olan bir modernlik söz konusudur.¹⁰⁵

Modernizmin Eleştirisi Olarak Postmodernizm

Postmodernite; düşünce ve kavram açısından modernist düşüncenin temellerini sorgulayan ve ondan sonra gelen demektir. Modernitenin eskimişliğinin bir göstergesi olan postmodernite; post endüstriyel toplum, kadim toplum biçimlerinin tersine bilgi ve enformasyon teknolojisinin merkezi bir rol oynadığı bir üretim tarzına dayanır.¹⁰⁶ Genel olarak güzel sanatlarda ortaya çıkan postmodernlik Aydınlanmaya ve XX. yüzyıldaki felaketleri, faşizmi doğuran modernliğe bir tepki olarak çıkmıştır. Batıda bir evre olarak görülen postmodernizm; modernlik ve Aydınlanmaya ilişkin felsefi eleştiri ve sanat ve kültürdeki eğilimlerle çağdaş toplumlar arasında bir bağ kuran postmodernizm diye ikiye ayrılır.

Postmodernistler Ortodoks Aydınlanmanın en karakteristik kabulleri karşısında eleştirel bir tavır alırlar ve araçsal rasyonalizmi reddederler.¹⁰⁷ Batının felaket tarihine karşı bir tepki olan postmodernizm belki de modernizmin kriziyle ortaya çıkan boşluğu dolduran kes yapıştır türü her şeydir. Modernliğin başarı ve başarısızlıkları üzerine düşünme çabası olan postmodernliği modernliğin yadsınması olduğu kadar aşılması çabası şeklinde de yorumlayabiliriz.

105 Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, s. 33.

106 West, s. 271.

107 West, s. 260.

Horkheimer; Nietzsche, Dilthey ve Bergson gibi düşünürlerin oluşturduğu *Lebensphilosophie'nin*/hayat felsefesinin gitgide yaygınlaşan soyut rasyonalizmin katılığına ve bunun sonucunda, gelişmiş kapitalizmdeki hayat tarzını temsil eden bireysel var oluşun standartlaşmasına karşı haklı bir protesto olduğunu söyler.¹⁰⁸ Bu düşünürlerden en önemlisi Aydınlanma ve modernliğe eleştiri getiren, akli tersyüz eden ve modernlik adına ne varsa hepsinin çöpe atılması gerektiğini söyleyen postmodernizmin yol açıcısı olarak görülen Nietzsche'dir.

Nietzsche'nin modern yaşamın derinlerinde gördüğü "vahşi, ilkel ve acımasız" korunmasız hayati güçlerin patlaması sonucunda yeni bir barbarlık türeyecek, bilgi ve bilimin egemenliği bir asır boyunca dünyayı titretecek sarsıntılar meydana getirecektir.¹⁰⁹ Modern kültürün gerçek bir kültür olmadığını iddia eden Nietzsche'ye göre modern kültür sadece kültür üzerine bir bilgi yığındır. Modernliğin gerçek bir kültür yaratamamasının nedeni hayatı parçalara ayırmasıdır. Sanki yabancı dekorasyonların ortasında yaşamakta olan insanın özü ile doğaya karşıt kaldığı için insanın kişiliği zayıflamış, modern tarih anlayışıyla hayatın plastik gücü azalmıştır. Plastik güç; kendine özgü gelişen, göçmen ve yabancı olana biçim veren, yitirileni yerine koyan güçtür. Aklın yerine estetiği öne sürdüğü ve modernliği eleştirdiği için post modernliğe kapı açtığı iddia edilen Nietzsche'ye göre gelecekte mitik değerler anlam kazanabilir, estetik bilince sahip insan ortaya çıkabilir. Kendisine var olduğu söylenen hakikatleri yıkma vazifesi veren, bir nevi postmodernist eğilime sahip olan düşünüre göre sonsuz hakikatleri ifade etmenin tek yolu modernist düşüncenin yıkılmasından geçer.¹¹⁰

Estetiği; bilimin, akılcılığın ve politikanın üzerinde görerek plastik gücün önemine vurguda bulunarak sanatın gücünü ön plana çıkarmaya çalışan Nietzsche'nin estetik deneyim keşfi modernitede yeni anlayışı ortaya çıkarmıştır. Modern hayatın gelip geçiciliği, parçalanmışlığı, sonsuz ve değişmez olanın ne olduğu konusundaki

108 Jay, s. 78.

109 Copleston, *Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm*, 1998, s. 158-159.

110 Demirhan, s. 90-91.

Nietzsche'nin bu yaklaşımı yeni bir mitolojinin yerleşmesi açısından güçlü bir araç haline gelmiş kültürel bir modernizme yeni bir rol ve yeni bir atılım kazandırmıştır.¹¹¹

Modern hayatın, bilgi ve bilim tarafından yönetilen cephesinin gerisinde vahşi ilkel ve bütünüyle acımasız hayat enerjilerinin varlığını sezen¹¹² Nietzsche'ye -bu yönüyle- benzer günümüz düşünürlerinden biri olan Baudrillard modernleşmenin bir başarı değil başarısızlık olduğunu söyleyerek Batının moralini bozan simülasyon düzenin içinde bulunduğumuzu söyleyen postmodernist olmayan bir düşünürdür. Modern felsefe tarif ederken postmodern felsefe tasvir eder. Baudrillard, modern ve postmodern algılama biçimlerini kıırarak hem tasvir hem de tarif eder.

111 Harvey, s. 31.

112 Harvey, s. 29.

İKİNCİ BÖLÜM

genel hatlarıyla
baudrillard
felsefesi

Modernite Eleştiricisi Çağdaş Bir Düşünür Baudrillard

Gerçeği üreten Batılı kültürlerin onu sanallaştırma sürecinde oldukları teziyle tanınan, çağımızın önde gelen düşünürlerinden Fransız felsefeci Jean Baudrillard Temmuz 1929'da büyük buhran yılındaki Kara Perşembeden - dünya ekonomik krizinden- hemen sonra arslan burcunda Fransa'nın Reims şehrinde doğmuştur. Postmodern yönelimleriyle dikkat çeken, toplum ve kültür eleştiricisi high-tech/yüksek teknoloji toplum teorisyeni¹ Baudrillard Sorbonne Üniversitesinde Almanca okudu. Taşra lycee'lerinde 10 yıl Almanca öğretmenliği yaptıktan sonra 1960'larda Henri Lefebvre ve Roland Barthes rehberliğinde çalışmalar yaptı. 1966 yılında Nanterre Üniversitesinde asistanlığa başladı ve 1966-1967 yıllarında *Utopie* dergisinde yazmıştır.² Bertolt Brecht'ten şiirler, Peter Weiss'ten tiyatro oyunlarının çevirileri yanında Wilhem E. Mühlman'ın "Üçüncü Dünyanın Devrimci Cennetleri'ni, 1968" Fransızcaya aktaran çevirmenin en erken yazıları Nietzsche üzerine bir tezi içermektedir.³

1 Best ve Kellner, s. 161.

2 Jean Baudrillard, *François L'Yvonnet ile Söyleşi*, 2005, s. 34.

3 Zuhâl Öker, "Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard" *Kadife Karanlık*, 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, Rigel Nurdoğan, Gül Batuş ve Gülede Yücedoğan (drl.), 2. Basım, İstanbul: Su Yay., 2005, s. 194.

1986 yılında Sorbonne'da doktorasını başarıyla sunan düşünür 1987'dan 1990'a kadar Dauphine Üniversitesinde görev yapmıştır. Nanterre üniversitesinde sosyoloji öğretim görevine başlayan Baudrillard'ın yazdığı "Foucault'u Unutmak" kitabı başına bela olmuş yirmi yıldan uzun bir süre başasistan olarak kalmış "profesörlük" unvanını ancak 1990 yılında alabilmiştir.⁴ Daha sonra üniversitedeki öğretim görevliliğinden emekliye ayrıldıktan sonra çeşitli konferanslar vermiş, makale ve kitap çalışmalarında bulunmuştur. 7 Mart 2007'de Fransa'da ölmüştür.

Bireyin felaket duygusu yaşamasına ve paranoyaya ve umutsuzluğa neden olan Batı düşüncesini ve içinde bulunduğu durumu "radikal belirsizlik" olarak isimlendiren Baudrillard yaratıcı, sıra dışı, kalıpları yıkan, ezberi bozan ve şeyleri tersine döndüren "kuramsal bir nihilisttir." Baudrillard kuramını (!) -Baudrillard'da kuram terk edilebilir- "Kuramsal Şiddet" "Radikal Düşünce" ya da "Patafizik*/Düşsel Bilim" adlarını da verir fakat kuramı "Simülasyon Kuramı" diye adlandırılır.

Bir yöntemle esir olmayı anlamsız bulan, her şeyi sonuna kadar götürüp anlam çıkarmayı seven Baudrillard, bir okula, toplumsal harekete ya da entelektüel disipline mensup olmayan⁵ hiçbir şeyin militanı olmayan⁶ kendini ve kuramını nihilist diye tanımlayan bireysel bir düşünürdür. "Nihilist olmak radikal bir alay ve şiddet yoluyla egemen sistemleri tahammül sınırlarına kadar zorlayıp, bu meydan okumaya kendi ölümleri aracılığıyla yanıt vermelerini ihtar etmekse, o zaman ben kuramsal düzeyde bir terörist ve nihilistim"⁷ diyen Baudrillard Frankfurt ekolünün etkisiyle toplumu yeniden düşünmüş ve gündelik hayatın eleştirisini yapan Henri Lefebvre ile çalışmıştır.

4 Jean Baudrillard, *Siyah 'An' lar /Cool Memories I- II*, Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999, Giriş.

* Patafizik: Fizik veya mantığın alışıldık yasalarına genellikle aykırı olan bir takım hayali çözümler üreten bir bilimi anlatır. Baudrillard patafiziği dünyamızın düşsel bilimi, aşırılığın, aşırı, yanılısamalı, paroksistik/belirtileri doruğa çıkmış hastalık etkilerin, özellikle boşluk ve anlamsızlığın düşsel bilimi olarak tanımlar. Bakınız (bk.) Kusursuz Cinayet s. 91.

5 Gane, s. 13.

6 Baudrillard, François L'Yvonnet ile Söyleşi, s. 29.

7 Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu*, 1991, s. 60.

1968 öncesinde Barthes ile ilgilenen Baudrillard'ın sosyoloji ile ilgilenmesi kendi deyimiyle "rastlantısal bir şekilde Henri Lefebvre aracılığıyla" olmuştur. Semiyotikçi olmadığını söyleyemeyecek kadar semiyoloji ile ilgilenen filozofun Lefebvre ile olan bağlantısı Barthesle kurduğu akademik ilgiyle sona ermiştir. Ondaki bu semiyoloji ilgisi Barthesle başlayan akademikleşmeye başlayınca cazibesini yitiren bir ilgidir.

Antropoloji ve psikanalizle sosyolojiden daha çok ilgilenen düşünür dilbilimin sağlam araştırma alanı ve yöntem olduğuna inanan, bir yöntemi işine yaramadığı zaman bırakabilen, yöntem ve araştırma alanı olarak saplantısı olmayan, dogmalaştırmalara karşı olan, gerçek mantığın diyalektik değil olasılaştırma mantığı olduğuna inanan, genel antropolojiden psikanalize kadar bütün alanlarla ilgilenen bir düşünür tipidir.⁸

Kendi ifadesiyle kuramını *radikal teori ya da patafizik* olarak kendisini de "kuramsal terörist" olarak tanımlayan düşünür kendisine postmodern denilmesinden ve postmodernizm kavramından hoşlanmaz. Kendisine yakıştırılan "postmodernliğin başrahibi" sıfatına şiddetle karşı çıkar ve postmodernizmin bir kavram bile olmadığını hatta hiçbir şey olmadığını dile getirir.

M. Gane çözümlemesinde, D. Kellner'ın Baudrillard'ın postmodern olduğu söylemine karşılık Baudrillard'ın yalnızca postmodernizme karşı olmadığını hatta bütün çabasının onunla savaşmak olduğunu iddia eder.⁹ Baudrillard'ın söylemleri postmodernizm'le ilişkisi, içinde yer alınarak kurulan bir ilişki olmaktan çok, sadece modernizm'den kopuşla aynı yerde duran ve bütün hatlarıyla postmodernizmden uzaklaşarak kurulan kışkırtıcı bir ifşa etme çabasını gösterir.¹⁰

Baudrillard'ın 1970'lerde modernizmi eleştirmek için kullandığı *simülasyon* kavramı ile postmodernliğin ve düşünürlerinin aynı yıllarda ortaya çıkışı Baudrillard'ın postmodernist düşünürlerle aynı kategoriye/kefeye konulmasına neden olmuştur. Baudrillard'ı Bauman "postmodern deneyimini ve karma-

8 Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 69–70.

9 Gane, s. 56.

10 Şahin Torun, "Baudrillard'ı Anla(ma)mak", *Türk Edebiyatı*, S. 403, Mayıs 2007, s. 65.

şıklığını yansıtaacak tek yazar” Chris Horrocks “Tüketim kültürü ve enformasyon toplumu anlayışımızı radikal biçimde değiştiren, inşa ettiğimiz temelleri yerle bir etmiş düşünür”¹¹, A. Kroker ve D. Cook ise “postmodern kültürün ve toplumun yazarı” Mike Gane’de “bizim modern toplumumuzu temellerine kadar sarsan ve meydan okuyan bir dünyanın kusurlarını ifşa eden düşünür”¹² diye tanımlar.

Baudrillard ile söyleyişi yapanların Baudrillard izlenimleri kısaca şöyledir: Kahverengi giyinen, sendika ağasına benzeyen, iflah olmaz yanlışlık düşkün, fikirleri hızla hareket eden, konuştuğunuzda başınızı döndüren, ne soğuk ne nüktedan olan renkli bir kişiliktir. Elle yazan hiper-modern tıknaz bu adam, “Sizde kimsiniz mösyö Baudrillard?” diye sorulan soruya “Görmüyor musunuz?” “Ben bir asiyim.” diye asi ve cins bir düşünürdür.¹³

Felix Guattari ile Fransız-Çin Halk Derneğini kurdukları için *Maocu uşak* olarak kınanan¹⁴ fikri olarak Marksist gelenekten gelen Baudrillard ilk kitabı olan *Nesneler Sistemi/Le systeme des objects*, 1968 adlı kitabında nesnelere sisteminin teorisinin ana hatlarını sunmuş ve yabancılaşmayı farklı göstergebilimsel süreç olarak anlamıştır. Barthes’in göstergebilimsel metodunu nesnelere çözümlenmesine uygulamıştır.¹⁵ Bir sonraki kitabı olan *Tüketim Toplumu’nda/La Societe de Consommation*, 1970 başat mekanizması üretim yerine tüketim olan refah toplumuna ilişkin genel bir açıklama sundu. *Göstergenin Ekonomi Politığıne Eleştirel Bir Bakış ve Üretimin Aynası* adlı kitaplarında Marks’ın bakış açısını terk ederek kendi bakış açısını oluşturmuştur. Bu bakış açısının ilk eseri *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm /L’Echange symbolique et la mort*, 1976 adlı eseri idi. Bu çalışmalarını *Baştan Çıkarma Üzerine/ De la seduction*, 1979, *Simülakrlar ve Simülasyon/ Simulacred et Simulation*; 1981, *Çaresiz Stratejiler/Le Strategies Fetales* 1983, *Kötülüğün Şeffaflığı/ La Transparence du mal*; 1990 çalışmaları izler.

11 Gane, s. 28.

12 Gane, s. 34.

13 Gane, s. 23.

14 Baudrillard, François L’Yvonnet ile Söyleşi, s. 28.

15 Gane, s. 35.

Amerika, Cool Anılar I-V (1980–2004) ve Amerika/1986 adlı eserleri Baudrillard'ın Amerika ve Asya'da yapmış olduğu gezi izlenimlerini, kurgusal, Nietzschevari aforizmik, şiirsel ve ironik bir dil kullanarak aktardığı günlüklerdir. Günlüklerinde bazen bir film, konser eleştirisi, ders açıklamalarından, bazen burç bilimlerinden, cep telefonu, televizyon ve bilgisayarın üzerimizdeki tahakkümünden Tanrının tartışmalı varlığına, pornografik, sanal savaş dediği Körfez savaşına kadar çoğu meseleleri put kırıcı ve sarsıcı bir üslupla mevzu edinir. Yine hava alanında, metroda karşılaştığı hadiseleri, Newyork'ta, Paris'te, Kaliforniya'da, Roma'da, Tokyo'da gözlemlerini simülasyon kavramına göndermelerde bulunarak aktarır.

Simülasyon, sanal, illüzyon, hiper-gerçeklik gibi kavramlarla çağının ruh/suzluğ/unu anlamak isteyen Baudrillard din, sanat, ekonomi, sağlık, ahlak, toplum, birey vb. konulara değinmiştir. Çağdaşlarındaki ve seleflerinden farklı çözüm önerileri, okumaları olan ve önceki okumalara radikal bir şekilde başkaldırıda bulunan aykırı bir düşünür olan Baudrillard Batı düşüncesinde sisteme yönelik ciddi eleştiriler yaptığı için bir anlamda *felaket tellalı* olarak görülmüştür. Gerçekliğin varlığını ve ilkesini sorgulamanın sonucunda siyonist, hain, sahtekarlık suçlamalarıyla karşı karşıya kalmış ve düşüncesinin omurgası sayılabilecek simülasyon varsayımı birileri tarafından şeytani bir düşünce olarak algılanmıştır.¹⁶ Katharcı olan Baudrillard bu suçlamalarla aradan yüzyıllar geçtikten sonra ataları olan Aryuşuların bir nevi kaderini yaşamıştır. Katharcıların özelliği hayır ve şer, iyilik ve kötülük kavramları konusunda kesin görüşlere sahip olmalarıydı. Baudrillard'daki birazcık "kıyametçi" gibi gözüken fikrî duruşun en önemli kaynaklarından biri buydu.¹⁷

Kısacası çağının ve insanlığın hakiki bir vicdanı olan, insanlığın durumu-na isyan eden, modern dünyanın kodlarını çok iyi çözmüş olarak nitelendir-diğim Baudrillard kulak verilmesi gereken, has bir düşünürdür.¹⁸

16 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 19.

17 Yusuf Kaplan, "Baudrillard'ın Ölümü", *Yenişafak*, 09 Mart 2007, s. 10.

18 Ahmet Dağ, "Baudrillard'ı Unut/ma/mak", *Umran Dergisi*, S. 157, Eylül 2007, s. 57.

Nietzsche'den Mülhem Olarak Baudrillard

Ateşli bir hayranı olduğu “çökmekte olan ne varsa it” diyen Nietzsche’yi lise yıllarında okumaya başlamış olan Baudrillard jürinin farklı yorumlamaları ve doçentlik sınavında başarısız olması nedeniyle Nietzsche okumalarına son vermiştir. Fakat buna rağmen “gölgesinde gelişmiş olduğu, güneş tutulması ve ay tutulması gibi uzun süren” Nietzsche etkisi altındadır. Kendisi için hiçbir zaman referans olmayan yalnızca “içine işlenmiş anı” olan Nietzsche’nin baş döndürücü düşüncelerini unutmuş, siyasala ve toplumsal gösterge bilime girmiştir. Baudrillard’a göre tek düşünür olan Nietzsche felsefe ya da ideoloji açısından daha çok aforizma açısından yararlanabilecek, hem sonsuzluğun hem de sonsuzluk adlı cesedin karşısına dikilebilen büyük bir nihilisttir.¹⁹

Marx’ın ekonomi politiğini kullanan ve Marcel Mauss ile Georges Bataille’den esinlenen, sembolik değiş tokuş çözümlemesi yapan, potlaç/lanetli pay ve ekonomi-politik arasındaki ayrımı yapan Baudrillard değerlerin trajik ters çevriminden mustarip Batı kültürünün ressentiment’tan/hınçtan kaynaklanan bir köle ahlâkı olarak görüldüğü Nietzsche’ci bir perspektifi benimsemiştir. Ressentiment’a karşı *amor fati/yazgı aşkı* öne sürümü Baudrillard’ın *Ölümcül Stratejiler*’in temasıdır; üretime karşı ayartma ilkesi öne sürümü ise *Ayartma* kitabının temasıdır. Bununla beraber Baudrillard’ın Nietzscheciliği sınırlı görünmektedir. “*Simülakrlar ve Simülasyon*” içinde *Simülakr Salınımı* başlığında ve *Sembolik Değiş Tokuş ve Ölümde* tartıştığı simülasyon nosyonlarının, gösterge bilim kavramı yerine geçirme girişimini oluşturan kısımda güçlü bir Nietzscheci anıştırma vardır.²⁰

Baudrillard yeniden dönüş derken Nietzsche’nin sözünü ettiği Ebedi Dönüş’ün (yani benzer’in ebedi dönüşünün) tam tersini anlamaktadır. Nietzsche, şeylerin zorunlu ve kaçınılmaz bir zincirleme içinde donuk kaldığını varsayarken Baudrillard’a göre şeylerin bugün sonsuz sayıda ve yarını olmayacak biçimdeki benzerlikleriyle ele alındığı için donuklaşması söz konusu de-

19 Baudrillard, *François L’Yvonnet ile Söyleşi*, s. 7–9.

20 Gane, s. 37.

ğildir. Ebedi Dönüş simülasyon düzeninde sonsuz derecedeki küçük olanın, fraktal olanın ebedi dönüşüdür, mikroskobik ve insanlık dışı bir boyutun saplantılı bir biçimde yinelenmesidir. Artık ne iradenin yüceliği, olayın, oluşun en yüce kesinleşmesi, ne de Nietzsche'nin olmasını istediği gibi, bunun değişmez bir göstergeyle kabul edilmesi söz konusudur. Söz konusu olan, mikro süreçlerin virütik olarak yeniden geri dönüşüdür, bu geri dönüşünde önüne geçilmez, ama hiçbir güçlü gösterge, bu geri dönüşü imgeleme karşı duyarlı kılamaz.²¹

Nietzsche'nin iddiasına göre, insan hayatının ölçütü ebedi geri dönüş sınavıydı: Hayatımızı, tekrar tekrar buna mecburmuş gibi yaşamalıyız. Her şeyin kendini sonsuz bir döngü içinde tekrarı söz konusudur. Baudrillard'ın versiyonunda ise, döngüsel ve nihayetsiz bir tarihin "geriye işleyen" ölümsüzlüğünden hareket edilmiştir.²²

M. Gane'ye göre Nietzsche ile düşünürün ilişkisinde önemli bir değişime fraktal evredeki konumda rastlanır. Bunun göstergesi Baudrillard'ın şu ifadeleridir:

...tam da Ebedi dönüş olasılığı şüpheli bir hal alır: Bu olağanüstü perspektif şeylerin zorunlu mukadder bir düzende, ötelelerinde yatan bir anlam içinde açıldıklarını varsayar. Bugün için böyle bir şey yoktur; şeyler, hiçbir yere götürmeyen bir rastlanırsallık içinde yalnızca yayılırlar. Günümüzün Ebedi Dönüş'ü sonsuz küçüğü, fraktalin, şeylerin mikroskobik ve insanlık dışı bir ölçekte takıntılı yinelemesinin Ebedi Dönüş'üdür. Bu, ne bir istencin yüceltilmesi ne bir olayın mutlak olumlanması ne de -Nietzsche'nin düşünceyi gibi- değişmez bir gösterge tarafından kutsanması değil, fakat mikro süreçlerin viral tekrarıdır.²³

Marx'ın ekonomi politikasını terk eden düşünür daha ileri bir düşünür olan Nietzsche'ye geçtikten sonra bütün düzeyleri, bilimi, sanatı, teknolojiyi, politikayı etkilemeye başlayan kültürde bir krizin sonuç olarak ortaya çıktığını

21 Baudrillard, s. 148.

22 Horrocks, s. 24.

23 Jean Baudrillard, *Seduction*, London: Macmillan, 1976, s. 72-73. Akt. Gane, s. 46.

öne sürer.²⁴ Özellikle 1976 sonrası kehanet gibi görünen ve bazen karamsar son yazılarındaki deneme ve aforizmik formlar Nietzsche'nin orta ve son dönem metinlerine benzer. O da Nietzsche gibi hem revaçta olan bütün ümitsizlik biçimlerini hem de sosyalizmin ve feminizmin "köle ahlâkı"nı reddetmiştir.²⁵

Gerçekliğin yavaş yavaş buharlaştığını söyleyen Baudrillard yer yer milenyumcu bakış açısını söylem olarak kullanır. Nietzsche'nin "Tanrı öldü" söylemine atıfta bulunan Baudrillard Tanrıyı öldüren Batı düşüncesinin Tanrının ölümünden geriye kalan metastas*larla uğraşmak zorunda kaldığını iddia ederken Nietzsche'nin sözünü ettiği Son İnsan'a da/Übermensch göndermede bulunur.

...O halde insan ve insan dışının sınırları giderek siliniyor; üst insanlığa ya da değerlerin dönüşümüne doğru değil, alt-insanlığa, insanlık ötesine, türün kendi simgesel niteliklerinin yok olmasına yöneliyor bu süreç. Nihai olarak Nietzsche'yi haklı çıkaracak; Nietzsche, kendi ellerine teslim edilmiş insan türünün kendini kopyalamaktan ya da yok etmekten başka bir şey yapamayacağını söylüyordu.²⁶ ...Kopyası tarafından diskalifiye edilen orijinal, kendi klonundan intikam alabilir.²⁷ ...Bizim üretmiş olduğumuz birey, kendisine karşı duyduğu mutlak kaygıdan dolayı, göklere çıkardığımız ve kendisini acizliğinde bile insan haklarının her türlü tüzel kalkarıyla koruduğumuz işte bu birey, Nietzsche'nin sözünü ettiği son insandır. Kendisinden ve kendi hayatından yararlanma hakkı olan son varlık, son birey, gerçek bir alçaklık ve üstünlük umudu olmayan bireydir.²⁸

"Hakiki dünyayla birlikte görünümle dünyasını da yok ettik" diyen Nietzsche Baudrillard'dan çok daha önceleri hakikatin öldürülmeye başlandığının haberini vermiştir. Nietzsche'ye göre hiçbir mutlak gerçeklik yoktur.

24 Gane, s. 66.

25 Gane, s. 58.

* Metastas: Hastalığın vücudun bir bölgesinden başka bir belgeye sirayet etmesi.

26 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 40.

27 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 43.

28 Jean Baudrillard, *Tam Ekran*, Bahadır Gülmez (çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2001, s. 56.

Gerçeklik, oluş dünyasında doyum bulamayan kalıcı varlık dünya arayan felsefecilerin icadı ve insanın onsuz yaşayamadığı bir yanılgıdır. Gerçekliklerin yorum, kurgu, bakış açısı ve bazen dilin ürettiği kurgular olduğunu iddia eder.* Nietzsche'nin anlatımlarında “yanılsama” ile “hakikatin” yeri büyük önem taşır. İnsanın dünya, tarih ve hakikat hakkındaki perspektifi ile hakikati bir kurgu olarak ele alan Nietzsche'ye göre hakikat; muğlâk, çürümenin ve ölümün hizmetine koşulmuş bir kavramdır. Metaforlardan meydana gelen seyyar bir mihmandar olan hakikat zamanla unuttuğumuz yanılsamalardan ibarettir.²⁹

Anlık deneyimin altındaki her gerçekliği inkâr eden, “Kahrolsun gerçek bir dünyaya inanmaya olanak veren bütün bu hipotezler” diyen Baudrillard temelde Nietzschecidir.³⁰ Nietzsche'nin yer verdiği “yanılsama” kavramını teknolojik kitle iletişim araçlarının ürettiği geç-kapitalizmin ya da postmodern dünyanın çözümlenme-sinde kullanarak Nietzsche'den daha ileri gitmiştir.

Dünyanın temel bir yanılsama olduğunu, “nesnel” dünya diye bir gerçekliğin olmadığını söyleyen düşünür hakiki bilginin olmadığını söylemiştir. Bilginin dünya adlı yanılsamanın bir parçası olduğunu ve yarattığımız nesnelere tarafından biçimlendirildiğimizi iddia eder. Düşünür bu durumu Nietzsche'nin ayna metaforu ile izah eder.

Aynayı kendi başına bir varlık olarak kabul edecek olursak o zaman, üzerine görünümleri düşen nesnelere yansıtılmaktan başka bir iş yapmıyor sonucuna varabiliriz. Nesnelere kavramaya kalkıştığımızdaysa karşımızda aynayı buluyoruz. Bütün bilgi tarihi bu ilişki üzerine kuruludur.

Bütünsel gerçeklik kavramını ortaya atan düşünür nesnel gerçekliğin olduğu yerde patafiziğin bir anlamda metafizik dünyanın içine düşmüş durumda ol-

* Bk. Copleston, Nihilizm ve Materyalizm, s. 168-169

29 Friedrich Nietzsche, *On Truth and Lies in a Nonmoral Sense*, Sussex: Harvester Pres, s. 84, 1979, Akt. Horrocks, s. 20-21.

30 Alex Callinicos, *Postmodernizme Hayır*, Şebnem Pala (Çev.), Ankara: Ayrıç Yay., 2001, s. 225.

duğumuzun haberini verir.³¹ Gücül/virtüel gerçeğimiz, hiççiliğin gerçeğidir ama Nietzsche'ye göre bu gerçek yüce güce eşdeğer değildir. Görünüş, yanılsama, aldatmaca, oluş, değişim ya da nesnel aldatmaca istenci, gerçeğin, varlığın, gerçeklik istencinden daha derin, kökensele ve daha fizikötesi bir şeye eşdeğerdir.³²

Hakiki dünyayla irtibatını koparan insanlığın ilk habercisi Nietzsche'dir. Nietzsche'den sonra Adorno'da hakikatin yalan, yalanında hakikat gibi görüldüğü bir dönemeçte olduğumuzu hakikatin yalan olduğunu, her açıklamanın, her haberin, her düşüncenin daha önce kültür merkezlerinde biçimlendirilmiş olarak geldiğini³³, hakikatin yanılsamadan ayrılamayacağını iddia eder.³⁴ Önce Nietzsche'nin haber verdiği sonra Adorno'nun yinelediği bu öngörü TV'nin insan hayatının merkezine oturmasıyla gerçeklik bulmuştur.

Baudrillard, gerçekten sanala kaçarak hayattan kopan, başka dünyalarda kendi hayatını arayan ve TV'yi bu kaçışın en önemli teknolojik aygıtı gören, hayattan korkanların ve kaçanların bir anlamda kendilerini koruyan yanılsamalar (illusions) kurduklarını ve bunlara "gerçek" adını verdiklerini gerçekten daha gerçek olan hipergerçekliği ürettiklerini iddia eder.

İnsanın hipergerçekliği üretmede bilinçli hareket ettikten sonra dissimule/miş gibi yaparak gerçekliği öldürdüğü bir dünyada yaşadığını iddia eden kuramsal nihilist Baudrillard Nietzsche'nin nihilizminden esinlenmiştir. Baudrillard'ın nihilizmi Nietzsche'nin nihilizminin aksine neşeden, daha iyi bir gelecek umudundan yoksundur. Nietzsche'ye göre nihilizm, ideallerin ve değerlerin iflasının zorunlu bir sonucuydu. Değerlerin değer kaybı sanal doğalarının açığa çıkışı bizi daha önceden hiç yaşamadığımız bir boşluğa bırakmıştır. Felsefi ve dini dünya görüşleri insanın kaostan kaçınma isteğinin dışavurumlarından başka bir şey değildir. İnsanoğulları dünyanın süre gelen sahte kopyası olmaksızın yaşayamazlar.³⁵

31 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 41-44.

32 Baudrillard, *Kırsursuz Cinayet*, s. 23.

33 Theodor Adorno, *Minima Moralia*, Ahmet Koçak-Ahmet Doğan (çev.), İstanbul: Metis Yay., 2007, s. 113.

34 Adorno, *Minima Moralia*, s. 127.

35 G. Skırbekk-Gilge, N., s. 452.

Düşünce hayatında Marx ve Nietzsche arasında gidiş gelişler yaşayan Nietzsche gibi “Gerçek dünyayla birlikte göstergeler dünyasına dalıverdik.”³⁶ diyen Baudrillard’ın eserleri esasen, Rönesans’tan itibaren Batılı kültürlerin, iki önemli tematiğini (Marx ve Nietzsche) orijinal bir tarzda kaynaştıran bir çözümlenmeye odaklanır. Marxist teoriyi Nietzscheci eleştiri yoluyla, Nietzscheciliği yeniden yapılandırılmış bir Marxist eleştiri yoluyla tarih ötesi seçkinliğinden kurtarmaya çalışır.³⁷

Herakletios’un her şeyin zaman ve oluştan ibaret olduğu yaklaşımı Nietzsche’de her şeyin değişim olduğu, sözde gerçek dünyanın bir yalan olduğu düşüncesini meydana getirmiştir. Nietzsche bu yaklaşımı ile modernitenin temellerini ters yüz etmeye çalışmıştır. Baudrillard ise hiperteknolojinin her şeyi anamorfoza zorladığını sahte bir dünya meydana getirdiğini iddia eder.

Düşüncesinde nihilizmi cisimleştiren Nietzsche gibi Baudrillard Batı uygarlığının çöküşünün/decadence haberini verir. Böyle *Buyurdu Zerdüşt* eserinde tekil olarak insana “Hayatını tehlikeye attığın için, seni kendi ellerimle gömeceğim.” diye seslenen ve tümel olarak insanlığa “Tehlike içinde yaşayın. Şehirlerinizi Vezüv’ün eteğinde kurun. Gemilerinizi, bugüne kadar kimsenin açılmadığı denizlere gönderin. Seferber olun hep.”³⁸ şeklinde vaaz veren Nietzsche’nin öngörüsü bir anlamda gerçekleşmiştir. Baudrillard, Vezüv’ün yakınlarına kurulan neo-liberal batı uygarlığının yakınında olan patlamaların haberini veren felaket tellalıdır. “Umut bütün kötülüklerin anasıdır. Çünkü işkenceyi uzatır.” diyen Nietzsche’yi terk edemeyen neo-Nietzscheci düşünürün kapısı umuda kapalıdır. Çünkü gerçeği silen, bütün karşıtlıklarını yok eden simülasyon içinde yaşadığımız çağda umudun ortadan kaldırılması söz konusudur.

Nietzsche’ye göre geleceğin felsefecisi tehlikeli olmaktan korkmayan düşünür kılığında biri olması gerekir. Geleceğin felsefesinin görevi ise acımasız yüreklilikle “dünyanın değiştirilmeye açık olarak tanınan yarının geliştirilmesi” olmalıdır. “Hakikatin örtüsü kaldırıldığında, onun hakikat olarak kalacağını

36 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 67.

37 Gane, s. 144.

38 Will Durant, *Felsefenin Öyküsü*, Ender Gürol (çev.), İstanbul: İz Yay., 2003 s. 406.

sanmıyoruz"³⁹ diyen Nietzsche'nin belki beklediği, müjdelediği Baudrillard'ın oluşturmaya çalıştığı yeni gerçeklik anlayışı metafiziğin yeniden kurulması teşebbüsüdür.

Farklı bir felsefeye özlem duyan Adorno, kendi yaşadığı koşullarda felsefenin yaşam biçimini sorgulayıcı özelliği kazanmasını ve kendini melankolinin bilimi olarak korumayı bilmesinin oldukça zor olduğunu söyler. Adorno'nun özlem duyduğu felsefe ile Nietzsche'nin kuramlardan ve yöntemlerden arındırılmış ümit ettiği felsefe son yıllarda eğlenceli bilim anlayışı haline bürünmüştür. Felsefenin büründüğü bu anlayış Baudrillard felsefesinde de kendisini gösterir. "Felsefenin gerçek karakterinin anlaşılması sonucunda, öncesiz-sonrasız değerler veya hakikatlere olan inancın yıkılması da söz konusudur."⁴⁰ diyen Nietzsche'nin beklediği, özlediği ve müjdelediği alacakaranlıkta, bir tan kızılığında ortaya çıkan, düşünce damarlarında Nietzsche'nin gezindiği ve Batının ezberini bozan bazen putlarını kıran bir düşünür tipidir Baudrillard.

Marx'ın Yabancılaşmasından Çağdaş Yabancılaşmaya

Bazı fenomen ve ilişkilerin kendi olduklarından daha başka bir şeye dönüşmeleri olan *yabancılaşmanın* idealist yorumunu Hegel yapmıştır. Hegel'e göre yabancılaşma; aklın kendi eserini tanıyamaması, insanın gerçek özüne, öz bilincine yabancılaşması, insanın nesnellliğini, gerçekliğini yitirmesi, doğasının değişmesi ve nesneleşmesidir. Nesnel dünya yabancılaşmış tin olarak görünür.⁴¹

Sol kanat Hegelcilerden biri olarak görülen Feuerbach en başta insanların kendileri ile uyum içinde yaşadığını zamanla korku salan, insanı vasıfların dışsal ifadesi olan Tanrıyı yarattıklarını daha sonra da kendi başlarına yarattığı Tanrıya mahkûm olduğunu tezini geliştirmiştir. Tanrıyı yaratarak mahkûm olan insanın kendi gücünün farkına varamayarak güçsüzleştiği söyleyen Fe-

39 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 76.

40 Friedrich Nietzsche, *Ecco Homo*, Orhan Tuncay (çev.), İstanbul: Gün Yay., 2005, s. 31-32.

41 Karl Marx, *Felsefe Yazıları*, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul: Hil Yay., 2004, s. 84.

uerbach'a göre insan bu acınası yabancılaşmadan ve acizlikten Tanrının insanın bir ürünü ve kendisinin bir parçası olduğunu anlayarak kurtulabilir.⁴²

Marx, yabancılaşma kavramını Hegel ve Feuerbach'tan alarak köklü bir biçimde dönüştürmüştür. Hegel'in diyalektik idealizmini tersine çevirerek diyalektik materyalizm haline getiren Marx'ın yabancılaşma yorumu da Hegel'in düşüncelerinin tersine çevrilmesidir. Marx' a göre Feuerbach'ın öne sürdüğü dini yabancılaşmaya ekonomik yabancılaşmanın ortadan kalkmasıyla son verilir. Kapitalist toplumun tek yönü olan dinsel yabancılaşma sadece bilinç ve iç yaşam alanında gerçekleşirken ekonomik yabancılaşma gerçek yaşamın yabancılaşmasıdır.⁴³ Marx idealist yabancılaşma kavramı yerine Feuerbach'ı takip ederek maddeci yabancılaşma kavramını genişletmeye çalışmıştır. Marx'da yabancılaşma; insana ait olan araçların ya da arzuların başka birine ait olması değil her şeyin kendisinden farklı bir şey olması ve gayri insani bir gücün egemenliği altında olmasıdır.⁴⁴

Sanayileşmeyle beraber üretim etkinliği içine giren ve tüketim için üretim yapan insan yabancılaşma olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Meta-üretim insanlık ve yabancılaşmanın başlangıç tarihidir. Yabancılaşmış emek insanı, türsel varlığını ve doğayı insana yabancı bir varlığa dönüştürür. Emeğiyle üretim yapan insan kendi emeğiyle kendi kendisine yabancılaşır. Emeğin mal edinilmesi yabancılaşmadır. Emek kendini gerçekleştirme olduğu kadar insansal yabancılaşmadır. Ayrıca kendi emeğinin ürününden, yaşam etkinliğinden ve türsel varlığından yabancılaşması insanın insana yabancılaşmasını doğurur.⁴⁵

Yaşamak için üreten insanlar artı değer olarak emeği yaratırlar. İnsan emeği ile dönüştürülmüş insanlar kendi ürünlerinin efendisi değil ürünlerin efendisidir. Sadece kendini üretmeyen emek bir meta olarak işçiyi de üretir. Tıpkı Tanrıyı güçlendiren insanın kendisinin zayıf kalması gibi işçinin kendini fazla tüketmesi nesnel dünyanın güçlenmesidir. İşçi ne kadar üretir-

42 G. Skırbekk-Gilge, N., s. 413.

43 Marx, s. 43.

44 Marx, s. 65.

45 Marx, s. 32.

se o kadar tükenir, ne kadar değer yaratırsa o kadar değersiz olur, nesnesi ne kadar uygar olursa o kadar barbar olur. Emek ne kadar güçlü ise hünerli işçi o kadar güçsüz ve kalın kafalı olur.⁴⁶

Marx, her an insanın kendisi için kendisinden alınabilecek ve yabancı bir mesken mağara diye nitelediği dünyada insanların paraları kadar değer gördüğünü iddia eder. Dünya yoksul insanın oturduğu izbe, düşman bir meskendir. İnsan, kendisini tehlikede bulduğu dışarı atılabileceği bir yabancının evindedir. Ne kadar az insan olursa o kadar çoğa sahip olan, sadece yaşamasını sağlayacak kadar bir mülke sahip olabilen insan yabancılaşmış ve aşağılık bir biçimde mağaraya dönüş gerçekleştirmektedir.⁴⁷

Kendini engelleyen dışsal güçlere mahkûm olan insanlar dönüştürülmüş doğa karşısında kendilerini güçsüz hissederler, diğer insanları rakip ve nesne olarak görürler. Feuerbach'a göre eğer insan Tanrının kendisinin üretmiş olduğu bir varlık olduğunu bilincine varabilirse yabancılaşmadan kurtulur. Feuerbach, insanın bilinciyle yabancılaşmadan kurtulacağını söylerken Marx ise kendi özünü gerçekleştirme gücüne sahip insanın eylemsel olarak yabancılaşmadan kurtulacağını iddia eder.

Modern kapitalizm altında insanın üretici olarak kendi yabancılaşmasının öyküsü olan diyalektik bir yapıya sahip tarih niteliksel sıçrama/devrimlerle ilerler. İnsanın yabancılaşmasının ve bu yabancılaşmanın aşılacağı diyalektik bir süreç olan tarihte devrim sayesinde insanlar ekonomiyi ele geçirip, üretimi kontrol edeceklerdir. Nitekim komünizm yabancılaşmayı aşacak nihai bir harekettir. Bu hareketin mesihyen beklentisine göre devrimden sonra hem birey hem sosyal yapı rasyonel olarak aydınlanacak ve yönetilecektir. Devrim sayesinde insanlar özlerini idrak edeceklerdir.

Marx'a göre siyasal iktisatçı insanın yaşamından ve insanlığından aldığı her şeyin yerine parayı ve serveti koyar. Ürünün kullanım değerinden değişim değerine geçişi ve paranın insanın vazgeçilmez değeri haline gelmesi yabancılaşmayı artıran en önemli unsurdur. Marx'a göre insanın dışlanmış yeteneği

46 Marx, s. 26–27.

47 Marx, s. 59.

olan para bütün nesnelere kendine mal etme niteliğiyle seçkin sahiplik nesnesidir. Baudrillard'da ise insanı büyüleyen para, emek ve maddi gücün eşdeğeri olmaması, hiçbir gerçekliğe gönderme yapmayan ve sanal düzeyde tüm değerlerin yerini alabilecek bir güce sahiptir.⁴⁸ Marx gibi Baudrillard'da nesnelere ve sahip olunan eşyaların güçlü ve belirleyici bir konuma sahip olduğunu, toplumsal sınıflaşmanın bir gösteren toplumsal değer süreci olduğunu söyler.⁴⁹

Marx'a göre emeğin ürününe yabancılaşması meta-fetişizmdir. Meta-fetişizm; kendi elleriyle koyduğu eşyanın üretilmesiyle insanın nesneleşme olgusudur. Baudrillard, Marx'ın *meta-fetişizm* kavramını bireylerin, kabul edilmiş değişim değeri ve sistemini içselleştirdikleri bir kutsallaşma, büyülenme, yabancılaşmayı belirleyen ahlaki bir süreç olarak yorumlar.⁵⁰ Marksizm'in başlangıç yıllarındaki anlamını kaybettiğini ve meta-fetişizmin, emekle tüm ilişkisini yitirerek anlam üretimine boyun eğmesi sağlanan ürünün fetişleştirilmesi anlamına gelmekte olduğunu söyler. Baudrillard, ilk anlamı göstergeler kullanarak taklit etmek olan *fetiş* kavramının kökeninin Latince *factius* olduğunu, doğal olmayan, dönüştürülmüş, yapay görünüm ve göstergelerle ilgili bir süreci ifade ettiğini iddia eder.⁵¹ Fetişizm; modern metropol insanlarına özgü akıl dışı düşüncedir, fetişist metaforla karşılaşılacak her yerde bilinçli bir öznenin akılcı bir metafizik düşüncesiyle karşılaşmaktadır. Gerçek yaşamın "fetişleştirilme" sorunu insanı ideoloji üretimi, alt-üst yapı adlı fetiş-kuramın ötesine geçirecek daha kapsamlı bir kuram üretmeye itmektedir.⁵²

Ona göre meta-fetişizmin somut anlamı kitle iletişim araçlarının güdümlendiği beden ve güzelliştir. Zevk almaya yarayan, karşılanması gereken ihtiyaçları olan bedeni göstergebilimsel olarak ele alır. Çünkü simgesel düzen göstergebilimsel sürece dâhil olmuştur. Salt göstergelerden oluşan bir evrene boyun eğen ruhun aynası olma işlevini yitirmiştir. Güncel nesne fetişizmini

48 Jean-Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri*, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., Mayıs 2009, s. 102.

49 Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri*, s. 19-20.

50 Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri*, s. 95.

51 Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri*, s. 99

52 Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri*, s. 97

daha çok tözünden ve geçmişinden kopartılarak farklılık yaratmaya yönelik gösterge nesneye benzetir. Mevcut sistemin ve metasının kutsallaştırılması, güçlenen sistemle beraber fetişist büyüleme gücünün de artması söz konusudur. Makyajla arzu nesnesi haline getirilen, yapaylığın kendisi olan bedenin yerini göstergeler almıştır.⁵³

Tüketim nesnesi/fetiş hale getirilen kadın ve erkek tüketim toplumunda reklâm aracılığıyla kullanılmış, konumlandırılmış, kimyası bozulmuş ve kendi olmaktan çıkarılıp simülatif hale getirilmiştir.⁵⁴ Beden reklâmlarda kullanılarak cinsellik yeniden keşfedilmeye çalışılmış ve konumlandırılmıştır. Bir soyutlama olan mankenin bedeni arzu nesnesi değil işlevsel nesne, modanın ve estetiğinin birbirine karıştığı göstergeler formudur. Beden emek gücünün sömürülmesinden daha derin şekilde yabancılaşmış bir emek oluşturan kuşatma emeğinin nesnesidir.⁵⁵

Bedenin modernizm ve kapitalizmin içinde nasıl konumlandırıldığına dair çözümler yapan düşünürlerden biri de Herbert Marcuse'dir. Marcuse, bedenini güzelleştiren insanın bedenini bir şeyleşme/nesne haline getirdiğinde mutluluğu yakalayan gerçek bir özne haline geldiği bir yanılsama içine düştüğünü söyler. Ona göre birey nesne üzerinde efendiliğini kurabilmiş özne değil bütün cinsel şeyselleşmenin getirdiği edilgin bir özgürlüğe sahip olan varlıktır.⁵⁶

Baudrillard, tüketimin esir olan bedeni cinsel obje haline getirildiğini, her yerde "cinselliğin patlaması" ve "erotizmin tırmanması"nın söz konusu olduğunu, cinselliğin tüketim toplumunun "baş sayfalarındaki konusu" haline geldiğini, reklâmların anlamdan değil modern erotik göstergelerden oluştuğunu söyleyerek *bedenin* en güzel tüketim nesnesi haline getirildiğini iddia eder.⁵⁷

Baudrillard, 1930'lu yıllarda çekilen Alman *Pragti Öğrenci* adlı filmde hareketle yabancılaşmanın *şeytanla pazarlık yapmanın ta kendisi* olduğunu dile ge-

53 Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri*, s. 102.

54 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 174–175.

55 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 167–170.

56 Jay, *Diyalektik İmgelem*, s. 397–398.

57 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 163–169.

tirir. Bu pazarlık özet olarak şöyledir: Şeytan öğrenciye aynadaki imgesiyle değiş tokuş etmek üzere bir yığın altın teklif eder. Pazarlık sonucunda öğrenci teklifi kabul eder. Şeytan aynanın yansıttığı imgeyi bir kâğıt gibi katlar cebine koyar ve gider. Öğrenci altınlar sayesinde zenginleşir ve aynalardan kaçır. Kendisiyle uğraşan ikizi ile karşı karşıya gelir. İmge çıkmış olduğu aynanın önünden geçerken öğrenci imgeye ateş eder ve ikizi buharlaşır ama aynı zamanda öğrenci de yere yıkılır ölen kendisidir. Çünkü fark ettirmeden onun yerine imgesi canlı ve gerçek olmuştur.⁵⁸

Somut toplumsallaşmanın anlamı şeytanın imgeyi nesne gibi cebine koyması gerçek meta fetişizmin fantastik örneği ve ticaret toplumun yapısının ta kendisidir. Bireysel ve toplumsal genelleşmiş yapısının kayda değer örneklemesidir. Radikal yabancılaşmanın olduğu çağımızda metanın mantığı maddi ürünleri ve emek süreçlerini değil kültürü, insani ilişkileri denetime alarak genelleştirmiştir. Marx insanın özünü gerçekleştirerek, Feuerbach insanın bilinçsel devrim yaparak yabancılaşmadan kurtulacağı tezini öne sürerken Baudrillard yabancılaşmadan kurtulmak için ölümden başka çare olmadığını söyler.

Erken yazılarında Marksist felsefe geleneğine bağlı olan Baudrillard iktisatçılar tarafından -gereksinimler çerçevesinde- kendisine yabancılaştırılabilen, güdümlenebilen tüketici hale getirilmiş insanın köle-varlık haline getirildiğini iddia eder.⁵⁹ Baudrillard'ın sonraki yazılarında *yabancılaşma* olgusunun boyut değiştirmesi söz konusudur. High-tech toplum teorisyeni olarak nitelendirilen Baudrillard'da insanın kendine, olaylara ve yabancılaşmasını sağlayan faktör emek, üretim, üretim aygıtları ve üretim ilişkileri değil kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları insanı gerçeklikten aşırı-gerçekliğe sürükleyerek kendine yabancılaştırmıştır. Kendi bedeni ve inşa edilen simülasyon düzeni üzerinden insanın yabancılaşması söz konusudur.

Yüksek teknolojinin ürünleri ile insan kendine hem bedensel hem de içsel olarak yabancılaşmıştır. Elindeki cep telefonla, başındaki işitsel kask ile aynı zamanda başka yerde olacak, şimdiye kadar toplumdan içsel olarak uzak-

58 Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 246-247.

59 Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, s. 83.

laşan zombi/insan artık dışsal olarak ta uzaklaşacaktır.⁶⁰ Ekran üzerinde acı çekerek, düşünmek için bilgisayar kullanarak, aşk tutkusunu videoya kaydederek, devrimini sokakta değil kayıt stüdyosunda yaparak, bedenini gerçek zamana sokmak için endovideoskopi kullanarak yaşamını gerçek! zamanda sürdürmek için çaba sarf eden insanın sanal bir dünya ve hayat inşa ettiğini ironik bir dille ifade eder.⁶¹

Medya ve TV tarafından yaratılan gerçekliği kavrama sürecinde olan birey bir medya terminali konumuna gelmiştir. Sanal gerçeklik çağında sanal kamera kafasının içinde olan insanın sorunlarını gerçek zamanda düşünmesi için medyuma/araç gerek yoktur. Temsili mevcudiyet ilişkisi içindeki insanlar kendi hayatından kaçarak başkalarının hayatını yaşar. Simülasyon düzenin fertleri başkalarının acısıyla hüznülenip mutluluğuyla mutlu olurlar. Sanal ve bilgi işlemsel oyunlar aracılığıyla Marc Guillaume'un sözünü ettiği yeni hayalet çağı aracılığıyla ötekiliği dijital bir gömlek gibi sırtına geçiren insanlar yabancılaşmayı yaşarlar.⁶²

Üretilen yabancılaşmayı doğuran teknolojik ilerlemeyle meydana gelen yabancılaşmadan daha etkili olan aşırı-gerçeklik, insanı gölgesinden bile uzaklaştırıp saydamlığa yaklaştırır.⁶³ İnsanın kendi gölgesiyle değil saydamlıkla dövüşmesine yol açan teknolojik ilerleme, bilişim ve iletişim vasıtasıyla kaçınılmaz saydamlığa ve sanallığa yaklaştığı ortamda bilişim, gerçekliğe karşı işlenen kusursuz cinayete sahne olmaktadır.⁶⁴ Kendini yapay nesne olarak üretmek zorunda olan, yüksek teknoloji ile kendi biyolojik kopyalarının ve sanal görüntülerinin ardında kaybolmakta olan⁶⁵ insanlar, bedenlerin gölgeyi değil gölgelerin bedenleri yansıttığı, bedenlerin gölgenin gölgesinden başka bir şey olmadığı, yani hiç kimsenin gölgesinin olmadığı gölgeler krallığını

60 Jean Baudrillard, *Cool Memories III- IV*, Yaşar Avıncı (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2002, s. 176.

61 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 41.

62 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 42, 155.

63 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 86-87.

64 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 136.

65 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 58.

kurarlar.⁶⁶ Bu gölgeler krallığında hem içsel olarak hem dışsal olarak yabancılaşmayı yaşamaktadırlar.

Marx, insanın çelik makinenin etten yapılma bir ayrıntı parçası haline geldiğini iddia ederken Baudrillard kopyaları olan çağdaş insanın bedeninin maddi hale getirilerek dekoder araçlarına dönüştürüldüğünü iddia eder. Medyanın etkisiyle şeffaflaştıran dünyaya maruz kalan insan kendi varlığının sınırlarını üretemeyen, oynayamayan, katıksız bir ekran ve dekodere dönüşmüştür.⁶⁷ Bilgisayar, TV, cep telefonu vb. elektronik aygıtların müptelası ve esiri olan insan iletişim ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla kendinden geçmiş kendine ve çevresine duyarsız bir hale gelmiştir.

Semiyoloji ile Marksist ekonomi politik arasında sentez yaparak neo-liberal düzeni anlamaya çalışan Baudrillard emek dâhil her şeyin göstergeye dönüştüğünü söyleyerek semiyolojinin verilerini daha çok kullanmıştır. Barthes'in tüketim, moda, medyanın rolü ve gücü, cinsellik kavramlarından etkilenmiştir. Marx'ın ekonomi politiğini kullanmaktan daha çok Barthes'in ilgilendiği konular üzerinde durmuştur. Üretimin ve üretim ilişkilerini konu edinmekten daha çok tüketim ve tüketim ilişkilerini konu edinmiş, yabancılaşmayı emek ve üretim moduna indirgememiş kitle iletişime ve tüketime indirgemıştır. Marx'da tarihsel toplumsal değişim diyalektik anlayışı hâkimken Baudrillard'da olasılık evreni ve mantığı hâkimdir. Marx'a göre emek şekillendirici iken Baudrillard'a göre ise kitle iletişim araçları şekillendiricidir.

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı tüketim toplumunda tüketimin bir var olma modu haline gelerek bireylerin nesneleşerek çağdaş bir yabancılaşma yaşadıklarını, metalaşmış nesnelere tarafından kuşatıldığını, tüketimin mutluluk ve prestij sağlayacağını iddia etmiştir.

Baudrillard'ın Eserleri ve Simülasyon Kavramı Çevresinde Tahlilleri

"Hemşerilerimin (Parislilerin) insanın tüylerini diken diken eden çalışma biçimleriyle, girişimcilik, toplumsal sorumluluk, hırs ve rekabet anlayışların-

66 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 49-50.

67 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 153.

dan nefret ediyorum.” diyen Baudrillard’ın çalışkanlığını Adanır şu cümlelerle anlatır;

...Baudrillard’ın aynı zamanda kendi kendisiyle de müthiş dalga geçen bir düşünür olduğunu anımsatmakta yarar var. Çünkü bugüne kadar bu tembel adam otuzdan çok kitap, yüzlerce makale yazmanın yanı sıra yüzlerce konferans vermiş ve söyleşi yapmıştır.⁶⁸

Baudrillard’ın Türkçeye çevrilen eserleri kronolojik olarak şunlardır:

Jean Baudrillard, *Tüketim Toplumu/La Société de consommation*, 1970, Hazal Deliceçaylı (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1997, ss. 278.

Jean Baudrillard, *Gösterge Ekonomi Politikği Hakkında Bir Eleştiri/pour une critique de l’ économie politique du signe*, 1972, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., Mayıs 2009, ss. 275.

Jean Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm/L’Échange symbolique et la mort*, 1976, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002, ss. 370.

Jean Baudrillard, *Metinler ve Söyleşiler*, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Ajans Tümer Yay., 1988, ss. (sayfa sayısı), 166.

Jean Baudrillard, *Foucault’yu Unutmak/Oublier Foucault*, 1977, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998, ss. 83.

Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu/À l’ombre des majorites silencieuses*, 1978, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., Haziran 1991, ss. 88.

Jean Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine/De la seduction*, 1979, Ayşe-gül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2001, ss. 228.

Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon/ Simulacred et Simulation*, 1981, Oğuz Adanır (çev.), Ankara: Doğu Batı Yay., 2003, ss. 232.

68 Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, s. 7.

69 Best ve Kellner, s.141-142.

Jean Baudrillard, **Çaresiz Stratejiler/Les Stratégies fatales**, 1983, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002, ss. 189.

Jean Baudrillard, **Üretimin Aynası/Le Miroir de la production**, 1985, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998, ss. 152.

Jean Baudrillard, **Amerika/Amérique**; 1986, Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996, ss. 145.

Jean Baudrillard, **Cool Anılar I-II (1980- 1990)/ Cool Memories I-II**; Yaşar Avunç (çev.), 2002, İstanbul: Ayrıntı Yay., ss. 253.

Jean Baudrillard, **Kötülüğün Şeffaflığı: Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme/ La Transparence du mal**; 1990, Işık Ergüden-Emel Abora. (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay. 1995, ss. 164.

Jean Baudrillard, **Kusursuz Cinayet/Le Crime parfait**, 1994, Necmettin Kamil Sevil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1998, ss. 189.

Jean Baudrillard, **Cool Memories, III-IV (1990-2000), Fragments, Cool Memories III**; Ayşegül Sönmezay, (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2006, ss. 256.

Jean Baudrillard, **Cool Memories, V (2000-2004), Cool Memories V**; Ayşegül Sönmezay, (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2006, ss. 122.

Jean Baudrillard, **Tam Ekran/Écran total**, 1997, Bahadır Gülmez (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2001, ss. 149.

Jean Baudrillard, **İmkânsız Takas/L'Echange impossible (1999)**, Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005, ss. 157.

Jean Baudrillard, **Anahtar Sözcükler/Les mots de passe**, 2000, Oğuz Adanır, Leyla Yıldırım (çev.), 2005, Ankara: Paragraf Yay., ss. 103.

Jean Baudrillard, **Bir Parçadan Diğereine, François l'Yvonnet ile Söyleyişi/ D'un fragment l'autre- Entretiens avec François l'Yvonnet**, 2001, Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: İnkılâp Yay., 2005, ss. 160.

Jean Baudrillard, **Şeytana Satılan Ruh Ya Da Kötülüğün Egemenliği/Le pacte de lucite ou l'intelligencen du mal**, 2004, Oğuz Adanır (çev.), Ankara: Doğu Batı Yay., 2005, ss. 215.

Baudrillard ilk kitabı olan *Nesneler Sistemi/Dizgesinde (Le systeme des objects, 1968)* tüketim malları ve hizmetlerinin gelişmesi ve farklılaşmasıyla bağlantılı yeni kitle tüketim sistemini inceler ve yeni bir ortamın, teknik düzenin, yeni gündelik hayat alanı ve ahlâkın inşa edildiği “hipermedeniyet düzeni” betimler. Nesne-özne diyalektiği çerçevesinde gündelik hayatta öznenin nesne tahakkümüne girme tarzlarını betimleme projesini başlatır.⁶⁹ Nesnelere üretimle beraber arttığını, doğumunun ve ölümünün hızlandığını söyleyen düşünürü göre nesnelere ilişkiye geçen insanın, insan ilişkileri ve davranışlarının sistematiği sorunsallaşmıştır.⁷⁰ Nesnenin tüketici birey tarafından tüketildiğinde anlamını bireye taşıyarak birey üzerinde doğrudan bir etki ürettiğini söyleyen Baudrillard yeni Marksist bakış açısından toplumsal düzenin başlıca temeli olan tüketim olanağını araştırır.⁷¹

Tüketim; toplumla ve içinde yaşanılan dünya ile ilişkileri belirleyici olan bir etkinliktir. “Tüketimin yalnız nesnelere ilişkili değil, toplum ve dünya ile ilişkili kültürel sistemimizin üstüne oturtulduğu sistematik bir etkinlik ve yerel bir yanıtlama dünyası olduğunu kabul etmek gerekir.”⁷² diyen düşünür tüketimin insanlığı başka bir yaşam anlayışına evrilttiğini söyler.

Nesneler Sistemi çalışmasından sonra *Tüketim Toplumu/La Societe de Consommation, 1970* adlı çalışmasını yayımlayan Baudrillard bu çalışmasında tüketim, tüketim toplumu, drugstore, büyüme, bolluk, kitsch, gadget, boş zaman, terimlerinden hareketle tüketimi ve cinselliği, reklâm ve TV'nin kışkırtması ile *tüketmelisin!* baskısı altında kalan, yeniden çevrim yoluyla simülasyonun içine itilen tüketim toplumunu inceler. İnsanlığın “nesne kuşatması, tüketim ve bolluk gerçekliği içerisinde” olduğunu söyleyen Baudrillard bu eserinde *hala marksisttir*.⁷³

70 Baudrillard, *Metinler ve Söyleşiler*, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Ajans Tümer Yayınları, 1988, s. 81.

71 Madam Sarup, *Post- Yapısalcılık ve Postmodernizm*, A. Baki Güçlü (çev.), İstanbul: Ark Yay., 1997, s. 229.

72 Baudrillard, *Metinler ve Söyleşiler*, s. 87.

73 Sarup, s. 230.

Nesneler kuşatması içinde kaldığımızı söyleyen düşünür tüketimin arzularımızı kışkırttığını, satın alma ve sahip olma çılgınlığı meydana getirdiğini, medya, reklâm ve TV ile gönüllü tüketme arzusu içinde olan, göstergeleri aç gözlü bir biçimde tüketen ve gündelik hayatın içinde gerçeğin yadsıması içinde yaşayan tüketiciler yaratıldığını iddia eder.

Eski Romanın panteonuna karşılık modern tüketim merkezleri olarak görülen yeni alış veriş merkezi *drugstore/panteon* kendine özgü insanları kültürelleştirilen yeni bir kültür ve tarz oluşturur. Yeni bir kültür olan *drugstore* insan sıcaklığı ve zekâsı taşıyan yeni bir tarzdır.⁷⁴ Bu tür alış veriş merkezleri ve tüketim alışkanlıkları toplumun boyutunu ve güncel dünyamızın ahlâkını değiştirmiştir.⁷⁵

İdeolojik ve toplumsal değerler sistemi olan, toplumun tamamını bütünlendirebilen, iletişim sistemi ve değiş tokuş yapısı olan tüketim toplumumuzun kendisiyle konuşma tarzıdır.⁷⁶ Tüketim toplumu ise, var olmak için nesnelere ihtiyaç duyan, göstergesi kurtuluşun eşdeğeri mutluluk olan⁷⁷, tüketimin öğrenildiği ve alıştırıldığı bolluğun göstergelerine sahip olan toplumsallaşma tarzıdır.⁷⁸

Veblen'in gösterişçi tüketim anlayışını eleştiren Adorno ve Frankfurt Okulu'nda tüketim; ne denli gösterişçi olursa olsun, bir yanıyla da hiç hoşlanmadığı "perhizciliğe" karşı bir protesto niteliği kazanır. Frankfurt Okulu'nun sığ tanımlamasını aşan Baudrillard'da tüketim; yalnızca tüketim etkinliğinden ibaret olmayıp toplumsal, kültürel, ideolojik, ekonomik vb. hayatın bütün alanlarını kuşatan bir sistemdir. O kadın ve erkeğin reklâm aracılığıyla kendi olmaktan çıkarılıp simülatif hale getirildiğini, tüketim toplumunun cinsellik üzerinde odaklandığını, *bedenin* en güzel tüketim nesnesi haline getirildiğini iddia eder.⁷⁹

74 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 18–27.

75 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 12.

76 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 254.

77 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 46, 51.

78 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 77.

79 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 163–175.

Baudrillard iki kavram üzerinde durarak tüketim toplumunun omurgasını ortaya koymaya çalışır. Bu kavramlar Kitsch* ve Gadgettir.** Kitsch kavramına Heidegger, Adorno, Hermann Broch gibi filozof ve düşünürler de daha önce değinmiştir. Adorno kültür endüstrisinde sanatın *kitsche* dönmesini olumsuz olarak görürken Heidegger'de *kitsche* dönen sanat, kötü olmayan, temel, özden olmayan boş şeylere adanmış en üst düzey beceridir. Hermann Broch ise sıradan toplumsal değerlerin üretilmemekle kalmayıp, çöküşe geçtiği her tarihsel dönemi *kitsch-dönem* olarak niteliyordu.⁸⁰

Modern nesnenin en önemli kategorilerinden biri Baudrillard'ın değindiği *gadget* ile birlikte de kitsch'dir. Kitsch/nesne genel olarak yalancı mermerden yapılmış, tüm "taklit" nesnelere, aksesuarlar, folklorik biblolar, anı eşyaları, abajurlar, her yerde özellikle tatil ve eğlence yerlerinde hızla çoğalan tüm ticari malları müzesi ve kültürel bir kategoridir. Sözde nesne olarak, -simülasyon, kopya, sahte, basma kalıp bir nesne -gerçeği anlamlandırmadan yoksun gösterge, alegorik gönderme, uyumsuz yan anlam bolluğu olarak, ayrıntının yüceltilmesi ve ayrıntılar aracılığıyla doygunluk olarak tanımlanmıştır. Kitsch orijinalliğin estetiğinin karşısına kendisinin simülasyon estetiğini koyar, nesnelere doğaldan daha küçük ya da daha büyük olarak yeniden üretir, malzemelerin (yalancı mermer, plastik) taklidini kullanır, uyumsuz tarzda biçimleri ve planları taklit eder.⁸¹

Post- endüstriyel toplumun simgesi olan Gadget tüketim toplumundaki nesnenin hakikatidir ve bu nedenle her şey gadget haline gelebilir. Gadget; kimi zaman teknik, kimi zaman mekanik, kimi zaman moda, diğer nesnelere

* Kitsch: Sözcüğün Almanca 'berbat edilmiş' ya da 'sokaktan çöp toplamak' anlamında '*etwas verkitschen*' ve '*kitschen*' sözcüklerinden türediği de öne sürülmektedir. Genellikle başka bir esere/ürüne "benzemesi" için yapılmış, bu yüzden içi boş, özü olmayan sanat eseri (?), tasarım, nesne, durum, vs. şeylerdir.

** Gadget: Fransızca'ya İngilizceden girmiş olan bu sözcük yeni ve eğlendirici, çoğu zaman da, faydalı bir işlevi olmayan nesne anlamını taşıyor.

80 Hasan Ünal Nalbantoğlu, "Âlem Kitsch Olmuş, Biz N'apalım?", 2007, Ortadoğu Üniversitesi Teknik Üniversitesi (O.D.T.Ü.), <http://www.metu.edu.tr/~huni/articles/Turk/Kitsch27.doc> , (12.02.009).

81 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 128-136.

bir tür yapay hızlandırıcısı, her şeyi oyunculluğa dönüştüren her şeydir. Tüketimle *yeniden çevrim* moda, tıp ve doğada ortaya çıkmıştır. Yeniden çevrimlenmiş bir doğa özgün bir var oluş olmaktan çok bir simülasyon modelidir. Modern birey bedenini, çevresini ve içinde yaşadığı doğayı yeniden canlandırır. Moda ve bir oyuncak olan, oyunculuğa sahip, her şey haline gelebilen *gadget* simülasyon düzenin en önemli simgesidir.⁸²

Yavaş yavaş simülasyon süreci içine girdiğimizin haberini veren Baudrillard'a göre tekniğin mükemmelleşmesiyle bağlantılı olarak, gerçekte dünyadan kopmakta o denli derinleşir. Bizi gerçekten koparan TV kendi hakikatini dayatan, dünyayı imgelerle okutan, gerçekliğin anısı olan, imgeleri ile orada yer almayan bir dünyanın üst dili (meta-language) olmak isteyen bir araçtır. En yetkin nesne olan TV bireyi görüntüyle gerçeğin birbirine karıştığı taklit evrenine mahkûm etmiştir.⁸³

Ritüellere bile kitle iletişim araçlarının el attığını, her şeyin simülasyon sürecine tabi olduğunu iddia eden Baudrillard bu simülasyon süreci içerisinde en çok simülasyona katkısı olan reklamın da işlevine değinir. Reklâmın söylemini benimseyen tüketicinin gündelik yaşamı ve nesne sözde-olaya dönüşür. Gerçeklik; artık kendi kendine konuşan modelden başka bir şey değildir. Reklâm, etkili sözden hareketle hakikatin “yapay-sentezini” gerçekleştirir.⁸⁴ Her yerde yakın, içten, kişisel iletişim tarzlarını taklit eder gerçek taklit (simulation) sürecine uygun olarak ne insanların kendi aralarında ne de insanlarla ürünler arasında, içtenliğin olmadığı yerde, içtenlik üretir.⁸⁵

Sonuç olarak Baudrillard doğanın sanatı taklit etmesinde olduğu gibi, gündelik yaşamda modelin kopyası olduğu tüketim toplumunda sistemleşen kuşatıcı nesnelere sistemini inceler. Tüketim toplumu insanı ve ticaret toplumu yabancılaşmanın kendisidir ve yabancılaşma düzeni içindedir. “Ortaçağ Toplumu'nun Tanrı ve Şeytan üzerinde dengelenmesi gibi bizimki de tüketim

82 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 139.

83 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 155.

84 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 162.

85 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 208.

ile tüketimin suçlanması üzerinde dengeleniyor.”⁸⁶ diyerek tüketim olgusunun her şeyi belirlediği bir çağda yaşamakta olduğumuzu dile getirir.

Baudrillard'ın ironik üslubuna hâkim en önemli eserlerinden biri de *Amerika/ Amèrique* eseridir. Düşünürün Amerika'ya bakarak Avrupa'nın başarısını ve samimiyetini sorguladığı bu kitabını hipergerçeklik ya da simülasyon kavramının sınırdığı ve tecrübe edildiği ilk ürünü olarak görebiliriz. Avrupa'yı anlamanın yolunun Amerika'dan geçtiğini düşünen düşünür için Amerika; hem özgün hem de sert ve iğrenç bir güç müzesi, çile ülkesi, hipergerçek bir kültür, simülasyonun en esaslı ülkesi bitmeyen bir enerji kütlesi, modernliğin özgün versiyonu, bir sürgün yeri, sinema salonunu andıran ütopyaların gerçekleştiği yer ve büyüleyici bir kültürdür. Amerika, eşitliğin, banallığın ve umursamazlığın zapt olunmaz gelişimi içindeki bir ülkedir. Sürekli güncellik, taklit, göstergeleri vardır ve bunlar hakikatten uzaktır. Ayrıca cehennem andıran gündelik yaşam vardır. Baudrillard, Amerika'nın yapaylığının, kültür, ahlâk ve politika pratiklerinin en büyük göstergesi olarak dönemin sinema oyuncusu, vali ve gülümseyen bir yalancı başkanı olan Reagan'ı görür.⁸⁷

Göstergenin Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri/ pour me de l' economie politique du signe, 1972 eserinde ait olunan statüyü gösteren, belirleyici konuma sahip olan, toplumsal ilişkilere çeki düzen veren nesneyi çözümler. Tüketim toplumunda kullanım değerinin işlevsel mantığının yerini gösterge/değer mantığının aldığı, yeni bir kölelik biçiminde tüketici birey üreten simgesel düzen tarafından gösterge ekonomi politikasına son verildiğini iddia eder. Marksist politik ekonomiyi göstergebilimle çözümlenmeye çalışır. Ev eşyalarını, televizyonu, yerel ortamları, modayı, pop sanatı, çağdaş resmi konu olarak alır ve çözümlenmelerde bulunur. İlk üç eserinde neo-Marksist toplum teorisini geliştirmeye çalışan Baudrillard daha sonraki yıllarda Marksist öğretiyeye ve yeterliliğine ciddi eleştirilerde bulunmuştur.

Marksizmin kapitalist evrendeki radikal değişimi çözümleyemediğini dile getirdiği, bir anlamda Marksizmin eleştirisi olan *Üretimin Aynası/Le Miroir de*

86 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 257.

87 Bk. Baudrillard, *Amerika*, Yaşar Avunç, (çev), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996, ss. 145.

La Production, 1973, adlı kitabında çalışma, çalışma gücü, üretim güçlerinin özgürleştirilmesi, insanın gereksinimleri, değişim ve kullanım değerleri, simgesel değiş-tokuş, köle, zanaatçı üzerinde durmuştur. Georges Batatille ve Marcel Mauss'dan ödünç aldığı *simgesel değiş tokuş* kavramı üzerinde çözümlemelerde bulunmuştur.⁸⁸ Marx'ın harcama, kayıp, kurban etme, savurganlık, oyun ve simgesel düzey üzerinde durmamasını eleştirmiş, bunu bir eksiklik olarak dile getirmiş, Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin sona erdiğini iddia etmiştir.⁸⁹ Alt yapıdaki değişimin çokluğundan hareketle alt yapı-üst yapı ayırımının fazla anlamı kalmadığını⁹⁰, işçi sınıfının artık devrim ve çelişkileri ölçmeye yarayan devrimci özne olmadığını söyleyerek Marksist terminolojiyi ve bakış açısını terk etmiştir.⁹¹

"Her geçen gün talep ve yani gereksinimler bir simülasyon modeline daha uygun bir görüntü sunan, içinde yaşanan düzende Marksist ekonomi politığın göstergelerinden daha çok simülasyon söz konusudur." cümlesiyle net olarak ilk defa bu kitabında simülasyon kavramına değinmiştir. Ayrıca Baudrillard, bu çalışmasıyla gerçeklik kavramı yerine imaj veya gösterge kavramına daha çok yer verir. Gerçekliğin semiyurjik (metalürjinin belirlemiş olduğu gerçekliğin yerini göstergeler sisteminin almış olduğu bir evren ya da gerçeklik) bir güdüleme, yapısal bir simülasyon evrenine dönüştüğünü söyler.⁹²

Toplumsal yaşamı yeniden örgütleyen, üretimi hesap ve akıl üzerine oturtan, evrensel bir simülasyondan, amaç ve determinasyondan bihaber simgesel değiş tokuşun yerini determinasyon simülasyonunun yer alacağını haber verir. Ayrılık ilkesinin belirleyeceği evrensel bir ekonomik gerçeklik ilkesi ya da bu aşamanın belirlediği bir gerçeklik simülasyonunun yavaş yavaş somutlaşarak model olması söz konusudur.⁹³

88 Jean Baudrillard, *Üretimin Aynası*, Oğuz Adanır (çev), İzmir: Dokuz Eylül Yay., Nisan 1998, s. 37-65.

89 Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 36-45.

90 Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 107.

91 Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 127.

92 Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 114, 116.

93 Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 136.

Baudrillard "Üretimin Aynası" kitabından sonra *Simülasyon* kavramını kurama dönüştürmeye çalıştığı en hacimli çalışması olan *Sembolik Değiş Tokuş ve Ölüm/ L'Echange symbolique et la mort, 1976* adlı kitabını yayımlamıştır. *Tüketim Toplumu* eseri ile haberini verdiği ve yer yer değindiği *simülasyon* kavramına somut, açıklayıcı ve tanımlayıcı bir şekilde "*Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*" adlı kitabında yer vermiştir. *Üretimin Sonu, Simülakrlar Düzeni, Moda ya da Kodun Masalsı Dünyası, Gösterge Mezarlığına Dönüşen Bir Vücut, Ekonomi Politik ve Ölüm, Tanrının İsmiini Yok Etmek* başlıklarından oluşan kitap toplam altı bölümden oluşmaktadır.

"Üretimin Sonu" adlı bölümde *değer* kavramının politikleştiğinden, çalışma, üretim düzeni ve ekonomi politiğin -ticari değerini yerini yapısal değerini aldığından hareketle- göstergenin klasik çağıyla, üretim çağının sona ermesinden, Marx ve Saussure'nin kapitalist düzenin "klasik" döneminde yaşadıkları için kuramlarının eskimiş olduğundan bahseder. Modern olarak nitelendirilen Batılı toplumların, modernizm aşamasında üretilmiş, tüm kuram, kurum, değer ve norm ölçütlerinin tersine dönmüş bulunduğu evrende yaşadıklarını dile getirir.

Simülasyon modelinden başka bir şey olmayan içinde yaşadığımız günümüz dünyasında ve kapitalist düzende her şeyin anlamı buharlaşmakta ve belirsiz bir muğlaklık/grileşme görülmektedir. Bu gri ve bulanık süreçte simülasyon tüm göstergelerin bundan böyle yalnızca kendi aralarında ve gerçeklikle değiş tokuş edilebilmeleri anlamına gelmektedir.

...Çelişkili terimlere, her alanda yer değiştirebilen bir simülasyon çağına girmiş bulunuyoruz. Modada güzel ile çirkin, politikada sağ ve solun, yararlı ile yararsızın birbirinin yerini aldığı bir oluşum düzeniyle, bir ahlâki, estetik ve pratik değerler uygarlığına ait tüm büyük insani değer ölçütleri bize özgü bir imgeler ve göstergeler sisteminde yok olup gitmişlerdir. Her şey bulanık bir görünüm kazanmıştır...⁹⁴

94 Jean Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002, s. 14.

Göstergelerin kuşatıcılığı, enerjisini, anlamını yitirdiği, emeğin hizmete indirildiği ve boş zamanı değerlendirmeye benzediği, ücretle ilişkisi kalmamış, emeğin toplumsal bir simülasyon modeli olarak yeniden çevrime sokularak yeniden yaşama döndüğü bir çağda Baudrillard, güncel sistemin yeniden ürettiği kapitalizmin kar üzerine oturan bir ekonomik sistem olmadığını ve toplumsal bir ilişki biçimi olduğunu söyleyerek kapitalizmin kökten tersine çevrilmiş olduğunu göstermiştir.⁹⁵ Üretimin en ciddi görünümüne sahip olduğu bir dönemde kapital hiç kuşkusuz simülasyona dönüşmüştür.⁹⁶

Baudrillard kitabın ikinci bölümü olan "*Simülakrlar Düzeninde*" simülakrların üç basamak halinde -biçim kopyalama, biçim üretimi ve biçim simülasyonu- sıralamasını yapar.

Rönesans'ta sahte asılla birlikte doğmuş, ikinci basamaktaki simülakrlar ise görünümleri emerek ya da gerçeği yok ederek görünümünden yoksun gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır. Baudrillard üretime dayalı kapitalist toplumdaki her şeyi denetlemek isteyen, sibernetik özellikler taşıyan neo-kapitalist düzene geçtiğimizi bu düzenin metafizik ilkesinin/Leibniz'in Tanrısının adı: Digital, Peygamberinin adıysa D.N.A olduğunu ironik dille iddia eder. Günümüz dünyasında belirlenemezlik ve kod üzerine oturtulmuş bir metafiziğe geçildiği tespitinde bulunarak bir anlamda yeni bir metafizik durum yaşandığının haberini verir.⁹⁷ Baudrillard bu belirsizlik içinde tekno-ışıklandırılmış kinetik mekânla, dinamikleştirilmiş mekâna dayanan total bir tiyatro görünümüne bürünmüş büyük bir dokunsal iletişim kültürüne doğru gidilmekte olduğunu⁹⁸ ve hipergerçeklik çağının başlamış olduğunu dile getirir.⁹⁹

Baudrillard'ın dile getirdiği ışıklandırılmış ve hareketlendirilmiş cazip hale getirilmiş mekânlar daha çok alış veriş mekânlarıdır. Alış veriş mekânları bireyleri cezp etmek için baş döndürücü ışıklı vitrinleri ve müzikleri bir arada kullanırlar. Bu mekânlar adeta modern kentlerin ruhu ve kalbidir. Ona göre

95 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 18-43.

96 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 63.

97 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 88-94.

98 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 113.

99 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 119.

kent artık politik sınaî alan değil göstergelerin ve kodların iletişim araçlarının olduğu yanı sıra toplumsal ilişkilerin simgesel anlamda yok edildiği yeniden üretim alanına dönüşmüş bir alandır. Göstergenin hapsedildiği yer olan kentlerde ve göstergeler evreninde gösterge isyankârları grafitilerin simgesel saldırısına kulak verilmesi gerekir.¹⁰⁰

Üçüncü bölüm olan “*Moda ya da Kodun Masalsı Dünyası*” adlı bölümde bir koda dönüşen modadan bahsettikten sonra moda altındaki tüm kültürlerin suç ortaklığı yaparak birer simülakra dönüşmekte olduğunu dile getirir. Ona göre amacı anlama son vermek olan, kod olan modernliğin amblemi moda anlık bir toplumsal olgudur. Kökeninde modernlik olan moda estetik bir bakışa sahip, dünya ve gerçeği yutup yok eden, cinselliği etkisiz bırakan bir şeydir. İdeolojisiz, amaçsız bir direniş biçimi olan moda anlama son veren göstergeler içine dalarak ortadan kaybolan anlık bir toplumsallaşmadır.¹⁰¹

Dördüncü bölüm olan “*Gösterge Mezarlığına Dönüşen Bir Vücut*” bölümünde vücut olgusundan hareketle insanın sahip olduğu tarzın moda, reklâm, iletişim araçlarının güdülemesiyle nasıl ikinci bir ten-deri olma özelliğine sahip olmasından bahseder. Strip Tease olayının simülasyon evrenine ait bir olgu olduğunu, çıplak kadın dansından düşsel özellikler kazandırılmış bir çıplak vücudun simülakr olduğunu iddia eder. Baudrillard maddi imkânların, dilin ve değer kavramının değişim içerisinde olduğunu, simülasyon evresinde cinsel dönem değil cinsel simülakrların söz konusu olduğunu, makyajla vücudun kendi olmaktan çıktığını gösterge mezarlığına dönüştüğünü iddia eder.¹⁰²

Beşinci bölüm olan “*Ekonomi Politik ve Ölüm*”de modern toplumlarda ölümün ve ölümlerin yavaş yavaş ihraç edildiğini, delilere, suçlulara ve normallelere mekânlar tahsis edildiği halde ölümlerine ne yapacaklarını bilemedikleri için onlara bir program, zaman ve mekân öngörülemediğini dile getirir.¹⁰³ Ölü ve ölüm kavramlarını mevcut ölü bir düzen diye isimlendirdiği simülasyon evre-

100 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 123–124

101 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 137–141.

102 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 157–193.

103 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 197.

ni içinde inceler. Baudrillard'a göre modern kapitalist toplumlarda ölüm simgesel olarak değiş tokuş edilemediği için kaosa neden olmaktadır. Gerçeği ortadan kaldıran, gerçek ile düşsel arasındaki karşıtlığa son veren bir değiş tokuş eylemi olan simgesel sayesinde yaşam ve ölüm düşselliğe dönmektedir. Kültürümüzün yaşam ve ölümü birbirinden ayırmak için harcanan muazzam bir enerjiden ibaret olduğunu söyleyen düşünür ölüm çelişki, tersine çevirme ve simgesel bir meydan okuma olarak tanımlar.¹⁰⁴

Yaşamın bir değer, zamanınsa genel bir eşdeğer olarak yeniden üretiminden ibaret olan ölüm adlı çelişki bir ayrışma ya da gerileme değil, bir tersine çevirme ve simgesel bir meydan okumadır.¹⁰⁵ Baudrillard ölümün çağlar içindeki anlamına ve varlığına değindikten sonra sistemin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için bugün ölüme ihtiyacı olmadığı için olabildiğince ölümü geciktirmeye çalıştığını iddia eder.¹⁰⁶ Sahip olduğumuz bize özgü kirletici, hassas ve modası geçmiş nesne, süper üretim düzeni olan teknolojik çevre ve teknolojik kültür yapay bir ölüm ortamı yaratmaktadır.¹⁰⁷

Adorno'ya göre ölümün haysiyetinin hakikati, ölümsüzlüğü sorusu ve çağdaş bilinçten tümüyle kovulma nedeni öteki dünyaya olan umudun kesilmesi şimdi ve burada olanın umutsuz sefaletidir. Modern dünyadaki bir canlının toplumsal sistemin çıkışına indirgenmesiyle evcilleştirilmiş ve alçaltılmış ölüm, kültür endüstrisinin mercekleği altında gülünçleşmeye başlamıştır. Kültür endüstrisi ve modernlik ölüm imgelerini çürütmüş ve yıkmış, cesedi ise hala insana benzeyen ama sadece bir cisme benzeyen bir sahne aksesuarıdır. Ölüme kendi üyeleri kadar kayıtsız kalan insanlık kendisi de ölmüş olan bir insanlıktır.¹⁰⁸

Adorno'nun ölüm hakkındaki söylemlerini daha ileriye götüren Baudrillard korkutucu olmayan, eğlenceli ve cazibeli hale getirilen ölümün çağımızda farklı bir konum aldığını iddia eder.

104 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 205, 208.

105 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 248.

106 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 278-279.

107 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 286.

108 Adorno, *Minima Moralia*, s. 242-243.

Ölüm adlı çelişki, yaşamın bir değer, zamanınsa genel bir eşdeğer olarak yeniden üretiminden ibarettir.¹⁰⁹ Ölüm bir ayrışma ya da gerileme değil, bir tersine çevirme ve simgesel bir meydan okumadır.¹¹⁰ Baudrillard ölümün çağlar içindeki anlamına ve varlığına değindikten sonra sistemin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için bugün ölüme ihtiyacı olmadığı için olabildiğince ölüme geciktirmeye çalıştığını iddia eder.¹¹¹ Sahip olduğumuz bize özgü kirletici, hassas ve modası geçmiş nesne, süper üretim düzeni olan teknolojik çevre ve teknolojik kültür yapay bir ölüm ortamı yaratmaktadır.¹¹²

Adorno'ya göre ölümün haysiyetinin hakikati ve ölümsüzlüğü sorusu ve çağdaş bilinçten tümüyle kovulma nedeni öteki dünyaya olan umudun kesilmesi şimdi ve burada olanın umutsuz sefaletidir. Modern dünyadaki bir canlılığın toplumsal sistemin çıkışına indirgenmesiyle ölüm nihayet evcilleştirilmiş ve alçaltılmıştır. Ölüm, kültür endüstrisinin mercekları altında gülünçleşmeye başlamıştır. Kültür endüstrisi ve modernlik ölüm imgelerini çürütmüş ve yıkmış, cesedi ise hala insana benzeyen ama sadece bir cisme benzeyen bir sahne aksesuarıdır. Ölüme kendi üyeleri kadar kayıtsız kalan insanlık kendisi de ölmüş olan bir insanlıktır.¹¹³

Adorno'nun ölüm hakkındaki söylemlerini daha ileriye götüren Baudrillard korkutucu olmayan, eğlenceli ve cazibeli hale getirilen ölümün çağımızda farklı bir konum aldığını iddia eder.

Gülümseyebilen ölü, daha canlı bir ten, konuşacak gibi yaşıyormuş gibi, eskisinden daha canlı ve taze ölü funeral homes sayesinde olabilmektedir... Yaşamın renklerine sahip hileli ve idealleştirilmiş bir ölüm... Ölü ve ölüm doğallaştırılarak canlılar arasında dolaşan simülakr kılıfında ve görevindedir.¹¹⁴ "İlkel toplumlar ölüleri eve, ortaçağda Hıristiyanlar köyün ortasına gömmekteler. Modern toplum-

109 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 232.

110 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 248.

111 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 278-279.

112 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 286.

113 Theodor Adorno, *Minima Moralia*, s. 242-243.

114 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 291-292.

lar ölüyü ve ölümü dışlamaktadırlar. Ölümler günlük yaşamdan uzak şehir dışına ölüm de bilimsel ve güncel yaşamdan silinmeye çalışılır. Nesnel, kusursuz, ultra hızlı bir bağlantıdan ibaret ultra modern ölümün gerçek yüzü bize ve sisteme özgü gerçek nekropoller, artık Mezarlıklar hastaneler, savaşlar ve hekatomplar değildir. Ölüm artık bulunduğunu sandığınız yerde değildir. Ölüme ait nekropoller bilgisayarlarla doldurulmuş bodrum katları ve hollerle her türlü insan gürültüsünden arındırılmış beyaz mekânlardır. Bu dünyaya ait belleğin tamamıyla sterilize edilerek içine yerleştirilip, dondurulduğu saydam bir tabuttur.¹¹⁵

Funeral homeslar/cenaze evleri sayesinde ölü gülümseyebilen, eskisinden daha canlı bir tene sahip, konuşacak ve yaşıyormuş gibidir. Yaşamın renklerine sahip hileli ve idealleştirilmiş bir ölü ve ölüm doğallaştırılarak canlılar arasında dolaşan simülakr kılıfında ve görevindedir.¹¹⁶ Baudrillard modern toplumlarda dışlanan ölünün günlük yaşamdan uzak şehir dışına atıldığını ölümün de bilimsel ve güncel yaşamdan silinmeye çalışıldığını iddia eder.

Zannedilen yerde olmayan ölüme ait nekropoller bilgisayarlarla doldurulmuş bodrum katları ve hollerle her türlü insan gürültüsünden arındırılmış beyaz mekânlardır. Ona göre ölümden uzaklaşan sistem yaşamdan da uzaklaşacaktır. Simgesel değiş tokuş düzeni olan ilkelerde yaşamla ölüm arasında simgesel değiş tokuş ilişkisi vardır. Modern toplumlarda kapitalist düzen bu ilişkiye son vermiştir. Modern toplum ne kadar ölümü hayattan kovmaya, ölümü öldürmeye çalışsa da içinde yaşanılan sistem buram buram ölüm kokmaktadır.¹¹⁷

Son bölüm olan “Tanrının İsmi Yok Etmek” de ise dilbilim, psikanaliz ve kapitalist sistem arasında ilişki kurulur ve bunların iktidarla ilişkileri çözümlenir. Saussure'nin şiir kurallarını ve anagramlar* aracılığıyla şiirini inceler. Dili istediği gibi kullanan kapitalist düzen ilişkilerini sorgular. İktidarı redde-

115 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 298.

116 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 291–292.

117 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 298.

* Anagram: Bir kelime ya da kelime grubundaki harflerin yeri değiştirilerek elde edilen kelime ya da kelime grubuna denir.

den simgesel düzenle iktidar üzerine kurulu kapital düzen arasındaki ilişkileri çözümlmeye çalışır.¹¹⁸

Baudrillard bazen bilim kurgusal/fictif düşünceler öne sürer. Örneğin mevcut neo-liberal düzenin radikal bir şekilde yok edilmesi türünden önermeler düşünmektedir. Bize bambaşka dünyalar yaşayabileceğimizin ipuçlarını vermektedir. Ona göre Batı içinde yaşamakta olduğu evrenin salt ironik bir şekilde sonunu beklemektedir. Köklü bir sistem eleştirisi yapan Baudrillard kendisinin ya batının her şeyi doğru yaptığını söylemek ya da yanlış yaptığını söylemek durumunda olduğunu söyler. Düşüncenin devam edebilmesi, ümitlerin korunması için Batının övünülecek bir uygarlık ortaya koymadığını söylemek zorunda olduğunu ve anlamlı olanın bu olduğunu iddia eder. Ona göre tarihsel bir sürecin sonuna gelmiş Batının geldiği yer başarısızlığın simgesidir. Simgesel değiş tokuş düzenine sahip ilkeller Batıya göre daha başarılıdır.

Baudrillard, *Sembolik Değiş Tokuş ve Ölüm* kitabından sonra Foucault'u *Unutmak*, 1997 adlı -kitap boyutunda- makalesini yayınlar. Foucault'u ezen bir makale olarak yorumlanır. Politika, cinsellik, iktidar, arzu, üretim, devrim vb. simülasyon çağına ait psikanaliz kavramları üzerinde duran düşünüre göre Foucault'un politika, cinsellik, iktidar konusundaki söylemleri ve koyduğu yasalar birer hiper-gerçeklik ve simülakrdır. Söylevleri geciken Foucault, iktidar ve cinsellikte takılıp kalan postmodern dönemece giremeyen bir düşündürüdür. İktidara ilişkin çözümlmeleri eski çağa aittir. İktidar tersine çevrilme, iptal edilme tarafından parçalanmış ya da simülasyon aracılığıyla hipergerçek haline getirilmiş ve simulacrum halindedir.¹¹⁹ Baudrillard, unutulmasında yarar olan Foucault'un geciktiğini ve söylemlerinin de tarih dışı olduğunu, her şeyin bittikten sonra söylenen *simülatif özelliklere* sahip bir nutuk olduğu iddiasında bulunur.¹²⁰

118 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 302–370.

119 Best ve Kellner, s. 11–12.

120 Jean Baudrillard, *Foucault'yu Unutmak*, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998, s. 11.

Baudrillard, “*Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu*/À l’ombre des majorites silencieuses;” adlı kitabını 1978’ de yayımlamıştır. Bu kitabında kitle, medya/haber ve terörizm üzerinde durur. Düşünürü göre bu üçlü arasındaki ilişki için için kaynayan hâkim süreci betimlemektedir.¹²¹ Anlam haberle nötralize edilip ortadan kaldırılır. Anlamı ve toplumu haberle yok eden kitle iletişim araçları kitleyi üretir. Haberler kitlenin enerjisini yok etmez bilakis büyüyen bir kitle meydana getirir. Günümüz modernliğinin en belirgin özelliği olan kitle; toplumsalı emen, tepkisizliğe ve güncel güce sahip, sosyolojik gerçekliği olmayan, bütün yitirilmiş gönderenlerin simülasyonu olan, Tanrı düşüncesinin yerine imgesi olan, toplumsalı yansıtmaktan aciz, anlamın yerine gösteri isteyen, kültürü, bilgiyi, gücü toplumsalı emip yok eden, toplumsalın içinde kaybolduğu bir kara delik iken, terimi ise kavram bile olmayan lümpen-analitik bir kavramdır.

Baudrillard anlamın yerine gösteriyi yeğleyen anlamsızlığa sahip kitlenin ciddi bir şekilde anlamı zedelediğini dini de bir büyücü gibi gösterişli bir şekilde kullanarak emdiğini iddia eder. Baudrillard’da simülasyon süreci ile paralel oluşan ve simülasyon düzeninin toplumsalı olan kitlelerde her şey değişebilir. Simülasyon toplumsalın kitleye dönüştüğü ortamda etkindir. İktidardan habersiz olan kitlenin hayali bir politik sınıfın elinde düşsel bir gönderen ve simülasyon modeline dönüştüğü bu düzende dışavurum vardır ve temsil edilme yoktur. Yalnızca açıklanamaz ve açıklanamamış olan bir toplumsallaşmanın simülasyonu vardır. Kitlenin içinde bir irade ve temsil etme gücü şeklinde eriyip gitmekte ve toplumsalın kitleye dönüşmesiyle yok olmaktadır.¹²²

Kitle iletişim araçları kendilerinin görünüşte daha çok toplumsalı meydana getirdiğini zannetseler de toplumsal ilişkilerle toplumsalın kendisini derinlemesine nötralize etmektedirler. Kitle iletişim araçları toplumsalı meydana getirmekten daha çok kalabalıkları kitleleştirir.¹²³ Anlamsızlığı barındıran kitle-

121 Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 41.

122 Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 8–20.

123 Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 45.

den en çok etkilenen politikadır. Mantık kazanmamış bir oyun olan politika TV sayesinde yarı sportif yarı eğlendirici TV programına ve gösteriye dönüşmüştür.¹²⁴ Politika kitleleri yanıtlar alabileceği bir toplumsal simülasyon ve yankılanma odasına sokmaya çalışırken -kitle iletişim araçları/haber ile- kitleler tam tersine toplumsalın içinde simüle edildiği ve yankılandığı muazzam bir mekana dönüşmektedir. Ona göre günümüzde iktidarın kitlelerin üstündeki simülasyon gücü ile kitlelerin iktidarı çökerttikleri ters simülasyon arasında -kimin kazanacağını tahmin etmenin imkansız olduğu- savaş vardır.

Politika gelmiş olduğu konum olarak Baudrillard'ın tasvir ettiği içerikten çok da uzak değildir. Politikacı stand-up showcu olurken politika ise showdan öteye gidememektedir. İcraatlar ve programlar ortada yoktur bunların yerini sataşarak, tahkir ederek alkış almak gibi gayeler almıştır. Tüm dünyada fenomen haline gelen, ABD'de CNN'de yayınlanan, 2.3 milyon kişinin izlediği siyasi-komedi programı Daily Show gibi programlar siyasetin bir eğlenceye show'a dönüşmesini sağlamıştır.¹²⁵

Baudrillard'a göre tüketim gayesiyle yaşayan kitlenin hem nesne hem de özne konumunda olması metafizikten patafiziğe geçişi mümkün hale getirmektedir. "Hiper simülasyon" aracılığıyla bütün modelleri yansıtan kitle, onları yok edebilecek bir güce sahip "simülasyon" un hem öznesi, hem de nesnesi olmak gibi ters bir işi başarmıştır. Nesnel ve evrensel yasaları kendilerine göre yorumlayan çılgın kitleler bilinçsiz mizah gücü ile modern insanı yaşanan dünyanın "hipersimüle" bir açıklamasına gönderecek ve kendisindeki toplumsal adli metafizik beladan kurtararak patafiziğin içine sokacaktır.¹²⁶

Nitelikli uğraşılardan zamanla uzaklaşan birey sıkıcı günlük kitle hayatında depolitize olmaktadır. Eskiden iğrenç ve apolitik olan her şeyi ön plana çıkartan, tarih ve politikayı soyut bir olaylar bütünü olmaya doğru iten, ekonomiyi başarısızlığa uğratan, kullanım-değeri yerine gösterge-değeri inşa eden

124 Baudrillard, *Sessiz Yiğitlerin Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 29.

125 Amerikalılar bu kapışmayı konuşuyor, 2009, <http://www.haber7.com/haber/20090315/Amerikalilar-bu-kapismayi-konusuyor.php>, (15.03.2009).

126 Baudrillard, *Sessiz Yiğitlerin Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 25–27.

kitleler, üzerlerinde oynanan simülasyon oyununa ters simülasyon göstererek tepkide bulunurlar.¹²⁷ Baudrillard, eskiden çalışmaları ve üretmeleri istenen bireylerden şimdi tüketmelerinin istendiğini kitlelerin ya da bireylerin ise bunu abartarak yerine getirdiğini söylemektedir. Kitleler tüketme talebine her şeyi yararsız ve saçma sapan bir şekilde ve giderek daha çok tüketerek cevap verirler.¹²⁸ Baudrillard'dan daha farklı bir tavır alınmasını öneren Adorno kapitalizme ve üretime karşı durarak, bu düzenin içinde insanın büsbütün erimeyi reddederek kendisine daha yakışan bir dünyanın doğmasının sağlanabileceğini iddia eder.¹²⁹ Adorno'ya göre Baudrillard'ın tutumu Stoacı bir tutumu barındırır. Eğer dünya umursamaz ise bizim daha umursamaz olarak onu alt edebileceğimizi ya da baştan çıkarabileceğimizi iddia eder.

Baudrillard'da sessiz çoğunluklarla kitle birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Sessiz çoğunluklar kendilerine zorla onaylattırılmak istenen toplumsallaşmayı ya da kendilerini edilgin bir hayalete dönüştürmek isteyenleri hayalete dönüştürürken; kitle ise yasa ve baskı yerine model enjekte ederek, şiddet yerine ikna/caydırma yöntemiyle iş görerek algılanmayan, hiper gerçek toplumsallık örneği sergiler. Terörizm, kitle, kitle iletişim araçlarını ve haberi birbirleriyle ilişkileri bakımından ele alan Baudrillard anlam ve temsil edilme düzenine ait olmayan, mitlere benzeyen terörizm ve haberin simülasyon düzenine ait olduğunu söyler. Terörizm ve haber ayrı şeylerdir, ne anlam ne de temsil edilme düzenine aittirler. Kendisine kapitali hedef aldığını söyleyen terörizm yanlış yere kapitalizmin gerçek düşmanı olan toplumsala hiper-gerçek bir eylemle saldırmaktadır. Böylece toplumsal soyutlama adlı büyü, kendisinden daha büyük, anonim, nedensiz ve geçici olan terörist eylem adlı büyü tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır.¹³⁰

Özellikle haberin etkisiyle toplumsalın içinde sürekli kaos yaşanan- kitleye dönüştürülen, içinde yaşanan toplulukta *implasion/içe patlama* söz konusudur. Günümüz kültürleri patlayan süreci dengeleyememe ve ona egemen

127 Baudrillard, *Sessiz Yağınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 30.

128 Baudrillard, *Sessiz Yağınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 33–34.

129 Adorno, *Minima Moralia*, s. 15–16.

130 Baudrillard, *Sessiz Yağınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 34–39.

olamama sonucu yavaş yavaş yok olmaya başlamaktadır. İçin için kaynayan evreye geçiş şiddete dayalı ve felaket nevinden bir şey olabilir.¹³¹

Toplumsal teriminin meydan okuma, ölüm, ayartma, ritüel, yineleme, simülasyon ve göz yanılması olduğunu gizlemek gibi bir niyet içinde olduğunu iddia eden Baudrillard toplumsal hakkında üç kutuplu varsayım ortaya koyar.

1. *Toplumsal ve toplumsal ilişki hiçbir zaman var olmamıştır. Simüle edilmiş toplumsal ve toplumsal ilişki vardır.*

Ayartma ve meydan okumanın olduğu düzende simüle edilmiş toplum ve toplumsal ilişki vardır. Simülasyon içinde yer bulan ve simülasyon düzeni içerisinde yaşamaya alışmış toplum kendini bu süreçten kurtarmaya çalıştığında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Simülasyondan kurtulmak çabası kendine son veren* meydan okumaya yol açar. Toplumsal uzamın simülasyonu bozulur bozulmaz gerçekte modelin birbirlerine karıştıkları simülasyon uzamında toplumsal buharlaşıp yok olmaktadır. Baudrillard'a göre anlamı yok eden, simülasyon düzeninin en büyük göstergesi olan kitle ve bu süreç artık yeniden toplumsallaştırılmaz. Toplumsal gerçeklik ve rasyonellik ilkesi güneşin doğuşuyla yok olan hortlak gibi buharlaşıp uçmaktadır.

2. *Toplumsal diye bir şey her zaman olmuştur. Üstelik her geçen gün daha da gelişmektedir.*

Her şeyin içine girmiş, kendini kabul ettirmiş, yok olmamış, gerçeğin yerini alarak kurnazca ölen toplumsalda “öldü denilemeyecek bir ölüm ve depolayıcı toplumsallık” söz konusudur.¹³² Baudrillard, toplumsal dâhil her şeyin kullanım değerine dönüştüğünü, Marx'ın dediği gibi bir tepkiselliğin olmadığını ve dünyanın tepki göstermediğini iddia eder. Ekonomik yapının toplumsalın içinde değil tersine toplumsalın ekonomi politik içinde (sıradanlaştırı-

131 Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 41-43.

* Baudrillard, meydan okuyan kişi ise her zaman intihar eden kişidir der. Bk. s. 47.

132 Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 48-49.

arak) emildiğini"¹³³ iddia ederek bu kitabında da Marx'ın tezlerinin geçersiz olduğunu bir daha vurgulamıştır.

3. *Toplumsal diye bir şey vardır ancak şu anda öyle bir şey kalmamıştır.*

İlk varsayımdaki gibi aldatmaca ikinci varsayımdaki gibi kalıntı olmamış toplumsal, iktidar ve kapital ikinci dereceden bir simülasyonun dar alanı ve rasyonel bir dağılım alanı içinde ideal olarak hep var olmuştur. Toplumsal bugün üçüncü dereceden bir simülasyon tarafından emilip yok edildiği için üçüncü dereceden bir simülasyona dönüşmemektedir. Gerçekle modelin birbirlerine karıştıkları bir simülasyon uzamında gerçek hipergerçekleştirilmiştir. Kitle iletişim araçları aşırı gerçekliği üretmiş ve toplumsallığı yok etmiştir. Kitle iletişim araçlarının (internet, gazete, TV. vs.) etkisinde olan birey simülasyon ortamında manipülasyona uğramış, medyanın gösterdiğini düşünen ve konuşan bir istasyon haline gelmiş, sahteleri gerçekmiş, gerçekleri de sahteymiş gibi algılamaya başlamıştır.

Bireylerinin terminale dönüştüğü ve iletişim uzamından ibaret paramparça toplumsallık, gerçekle modelin birbirine karıştıkları caydırma uzamı olan simülasyon uzamı içinde ölür. Borges masalında olduğu gibi modeller gerçeklik içinde yansıtılmamış, model gerçeği yutan bir çembervari gerçeğin yerini almış dolayısıyla gerçek, hipergerçekleştirilmiştir. Bütün iletişim ve enformasyon araçlarının görevi (konuşmalar, canlı yayınlar, sinema, dürüst televizyonculuk vs.) bu gerçeği ya da haddinden fazla gerçek olanı üretmektir. Bireyin cyber/robotlaştığı, gerçekle modelin birbirine karıştığı, enformasyon araçlarının gerçekten daha gerçekler ürettiği bir düzende Baudrillard ekonomi-politikte ekonominin hiper-gerçeklik tarafından yutulduğunu, üretim değil yok oluş sürecinde olduğumuzu,¹³⁴ kalımsal ya da düşsel, daha kötüsü bundan böyle simüle edilmiş ve yok edilmiş bir toplumsalın anısıyla yaşayacağımızı iddia eder.¹³⁵

133 Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 56.

134 Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 46.

135 Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 58-59.

Baudrillard'ın simülasyon kavramını anlamada bize yardımcı olabilecek kitabı *ayartma/seduction* kavramını tahlil ettiği “*Baştan Çıkarma Üzerine/ De la seduction, 1979*” adlı kitabıdır. Baudrillard'ın şeytanın, kötülüğün stratejisi, silinmez bir alinyası olarak yorumladığı *baştan çıkarma*; simgeler evrenine hükmetmeyi temsil eden Tanrının kurduğu düzeni ortadan kaldırmaya çalışan, bütün hakikatleri yoldan çıkararak bir büyüdür.¹³⁶ İktidara değil çekiciliğe doğru yürünen çağda iktidarın gücünden daha güçlü olan baştan çıkarmanın gücü, hakikatin elindeki her şeyi alarak, onu yeniden “görünümlerin katıksız” oyununun içine sokar.

Baudrillard, baştan çıkarmanın bütün anlam ve iktidar sistemlerini bozmaya dayanan gücünü ve varlığını ifşa etmeye çalışır. Baştan çıkarmanın gücünü ve varlığını şu cümlelerle ifade eder. “Baştan çıkarmanın gücü, görünümüleri kendi çevrelerinde döndürür; bedenini, arzu derinliği olarak değil, görünüm olarak hareket etmesini sağlar.”¹³⁷ Baştan çıkarmanın hakikatten uzaklaşmayı doğurduğunu Vincent Descombes'in “Baştan çıkarılmak kendi hakikatinden saptırılmaktır. Baştan çıkarmak ise, ötekini kendi hakikatinden saptırmaktır. Bu noktadan sonra söz konusu hakikat, hakikatten uzaklaşan bir sırta dönüşür.” cümleleriyle ortaya koyar.¹³⁸

Simülasyonun kavramlarından biri olan ve içi boş bir önermeden ibaret¹³⁹ olan baştan çıkarmanın olduğu içinde yaşadığımız çağ; insanın kendini kurduğu kapana düştüğü ve büyüdü bir dünyada hareket ettiği,¹⁴⁰ baştan çıkarmanın daha büyük bir karanlığa gömüldüğü, cinsel devrimin olduğu, hap ve hazzı çağrının olduğu hazzı üretme ve yönetme çağıdır.¹⁴¹

Hakikat ve kesinlik taşıyan modern gerçek-dışılık her şeyi, gerçeğin mutlak belirginliğine geçirmeye çalıştığı simülasyon düzeninde en büyük gösterge bir gerçeklik haline getirilen, cinselliğin karikatürü olarak görülen porno; gerçeğin hiper-gerçek hale getirildiği modern çağda cinselliğin hiperreel bir

136 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 7-9.

137 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 17.

138 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s.101.

139 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 212.

140 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 88.

141 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 29.

uzantısıdır. Cinselliğe son vererek cinselliğin yerini alan hakikiden daha hakiki olan bir simülakrdan ibarettir.¹⁴²

Göz Aldatım ya da Büyüleyici Simülasyon başlığında gözaldatımın üzerinde çözümler yapar. Gerçeklik karşısında radikal bir kuşku ortaya çıkaran *göz aldatım*; gerçekliğin ironik bir simülakrıdır. Gözaldatımda söz konusu olan şey, gerçekte iç içe geçmek değil oyunun ve yapmacılığın tam olarak bilincine varmış bir simülakr üretmektir. Bunu yaparken üçüncü boyutun gerçek etkisini taklit etmek ve aşmak, gerçeklik ilkesi karşısında radikal bir kuşku yaratma söz konusudur.¹⁴³

Baudrillard'ın baştan çıkarma kavramının üzerinde düşünmesini sağlayan Kierkegaard'ın "*Baştan Çıkarıcının Günlüğü*" adlı eseridir. Baştan çıkarmayı arzunun bir efsanesi olarak yorumlayan düşünür baştan çıkarmaya yönelik bir zevk olan tinsel zevk üzerinde yorumlamalarda bulunur. Kadın ile erkeğin ve hayvan türünün baştan çıkarma özelliklerini anlattıktan sonra yer yer karşılaştırmalar yapar. Bu özellikleri anlatırken ve karşılaştırmalar yaparken Kierkegaard'ın söz konusu eserinden faydalanır.¹⁴⁴

TV ve görsel-işitsel tekniklerle her yerde -oyuncul cinsellik ve baştan çıkarma ile- gerçek dünyadaki düzenden farklı ve etkili oyun alanı oluşturulmuştur.¹⁴⁵ Yasanın taklidi olan kurullarla idare edilen ahlâk anlayışının tartışmalı olduğu bu düzen üretim düzeni yerine baştan çıkarma düzenini koyduğu için ahlâk dışıdır. Tanrının dışında herkesin katıldığı oyunun ve meydan okumanın alanı olan oyunda "Şu andan itibaren, minimum gerçek toplumsallık ve maksimum simülasyon ortamındayız."¹⁴⁶

Bu kitabında da ironik/alaycı dili kullanmayı ve meselelere tersten bakmayı sürdüren Baudrillard *ölümcül büyüye* sahip ayartmanın/seduction gerçek anlamından kopartıldığını iddia ediyor. Medya tarafından baştan çıkartılan kitleler baştan çıkarma deyimini kendi gerçek anlamından, cazibesinden ve

142 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 42-44

143 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 76-88.

144 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 105-146.

145 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 163.

146 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 190

ölümcül büyüenden uzaklaştırarak saptırmaktadırlar.¹⁴⁷ Moda ve makyajda görünümlere ilişkin kökten metafizik, simülasyonla gerçekleştirilen meydan okuma varlığını sürdürmektedir.¹⁴⁸ Baştan çıkarmanın sayesinde yaşadığımız evrende mümkün olan her şey simülasyon olarak yürürlüğe girmekte, hatta içinde yer aldığımız dünya coşku ve baştan çıkarma dünyası olmaktan çıkmıştır artık cazibe çağı başlamaktadır.¹⁴⁹

Baştan çıkarmanın Tanrının kurduğu düzeni kaldırmaya niyetlendiği ortamda baştan çıkarmanın sıfır noktasında büyülenmişlik içinde olduğumuzu söyleyen Baudrillard, Tanrının bile hiç bu kadar küçük düşmediğini söyleyerek baştan çıkarmanın içinde yaşadığımız simülasyon sürecini hızlandırdığını anlatır.¹⁵⁰ Tanrılar ve insanların, birbirlerinin hoşuna gitmeye çalıştıkları simgesel kurban törenlerinin baştan çıkarıcılığından yararlandıkları dünyanın yerini yalnızca tanrılar değil cansız varlıkları, ölü nesnelere, ölmüş insanları da baştan çıkarmak ve işaretlerle onları büyülemek gereken bir dünya almıştır. Böyle bir dünya her ne olursa olsun, anlamsızlık ortamının yaşadığı simülatif ve baştan çıkarıcı bir dünyadır.¹⁵¹

Baudrillard simülasyon kavramını yavaş yavaş pişirmeye, olgunlaştırmaya çalışan bir demirci ustası gibidir. *Tüketim Toplumu* eserinden yaklaşık 11 yıl sonra "*Simülakrlar ve Simülasyon/Simulacred et Simulation; 1981*" adlı kitabında bilim, üniversite, sinema ve reklam dünyasından simülasyon ve simülakr örnekleri verir.

Baudrillard "*Kutsal Gönderenden Yoksun İmgeler*" başlığında simülasyon, simülakr, yeniden canlandırma ve imge kavramlarını ayrı ayrı tanımlar, disümüle ile simüle arasındaki farka değinir. Simülasyonun klasik mantığı aşır hakikatin yerini almakta olduğunu ve bütün sistemin devasa bir simülakra dönüşmekte olduğunu iddia eder.¹⁵²

147 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 212-213.

148 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 114.

149 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 193.

150 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 189.

151 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s.216- 221.

152 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 18-22.

Etnolojinin vahşilerin yaşantısında aramanın büyük saflık olduğunu söyleyen düşünür şeylerin gerçeğe benzetilerek yapay bir şekilde diriltilmiş bir simülasyona, hakikatin halüsinasyona dönüştürüldüğü, gerçeğe şantaj yapılan metropolde aranması gerektiğini söyler. Lascaux mağaraları* örneğini vererek şeylerin harıl harıl kendi ikizini ürettiği orijinaline benzeyen bir evrende yaşamakta olduğumuzu iddia eder. Başka bir düzene ait gücü kendine mal edebilme duygusuyla Ramses'in mumyasına sahip çıkmaya çalışan Batı dünyasının kendine ait olmayan gerçekliği kendine mal etmeye çalıştığını söyler.

Düşsel ve Hiper-gerçek başlığında bir simülasyon örneği olarak Batının mikro dünyasını temsil eden Disneyland çözümlmelerine yer verir. Ona göre Disneyland maddi üretim düzeyinde üretilen gerçek ve gönderen sistemleri, bütün simülakr düzenlerinin iç içe geçtiği kusursuz bir model, illüzyon ve fantazm oyunu, gerçeğe simetrik bir şekilde yeniden üretebilmek amacıyla tasarlanmış bir caydırma/ikna makinesi ve yetişkinlerin çocuksu olmalarını sağlayan evrendir. Hiper-gerçek bir uygarlığı zehirleyen ilk önemli pislik/dışkı olan Disneyland; insanların yaşadığı gerçek dünyadan koparılarak başka bir dünyanın içine çekildiği, kendisi dışındaki her şeyin gerçek olduğuna inandırılan yetişkinlerin çocuklaşmalarına olanak tanıyan ve gerçekte çocuk olmadıklarına inandırma amacıyla kurulmuş ideolojik bir tezgâh ve evrendir.¹⁵³

İçinde yaşadığımız düzenin tamamıyla simülatif olduğunu iddia eden Baudrillard'a göre bu düzende skandal ve suikast simülasyonları vardır. Ahlâki açıdan aklanıp ve yeniden devreye sokulmuş olan Watergate sistem muhaliflerine karşın iktidarı güçlü kılmak için gerçekleştirilen tuzak olan skandal simülasyonu iken simülatif suikastler ise gerçek ölümün elinden kaçabildiklerini sandıkları ölüm simülasyonudur.¹⁵⁴

* Lascaux mağaraları: Güneybatı Fransa'da 2 Eylül 1940 yılında keşfedilen, yontma taş devrine ait resimlerin bulunduğu, 2. Dünya savaşında sonra halka açılan mağaradır. Fazla ziyaretçinin ürettiği karbondioksit yüzünden resimler hasar görmüş ve 1963 yılından bu yana ziyaretler için kapanmış ve mağaranın kopyası yapılmıştır. İnsanlar gerçeğini dikiz deliğinden gördükten sonra kopyasını gezindiği yerdir.

153 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 26–34.

154 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 36–37.

Ona göre düzenle yasa simülasyondan ibarettir. Simülasyon karşısında gerçeğin aciz olduğu¹⁵⁵, simülasyon yoluyla sözde cinayetler dönemini yaşamaktayız.¹⁵⁶ İnsanların günlük hayatları ekrana taşınarak tamamıyla gerçek hiper-gerçekliğe dönüştürülmüştür. Sanki orada-ymış- değilmiş gibi hayatı çeliken Loud ailesi gerçeğin dönüştüğü hiper-gerçekliğe örnektir. Baudrillard mediyumla/ortam mesajın karıştırıldığını, modellerle gerçeğin, gerçekle mediyum'un karışmış olduğu hiper-gerçekçi bir toplumsal görünüm var olduğunu, televizyonlarda hiper-gerçek hayatların ve kişiliklerin inşa edildiğini iddia eder.¹⁵⁷

Baudrillard, bir anlamda simülakr olan *caydırma virüsü* diye nitelendirdiği nükleer silahların satın alınmasıyla sistemin caydırıcı bir sisteme, gösteri nesnesine dönüştüğünü ve simülasyonun ulaşabileceği en üst aşamanın nükleer aşama olduğunu söyler. Dünyayı egemenliğine alarak tüm olayları anlamsızlaştıran, anlamı geçici senaryoya, yaşamı hayatta kalma mücadelesine indiren simülakr gibi kendisi de bir simülakr olan nükleer silahlar simülatif bir tehdit oluşturmaktadır. Savaş ihtimaline inanıyormuş gibi olan insanların evreninde, yaşama egemen olan simülasyonun gerçekliğinin -tahammül edilemez imkânsız bir gerçeklik- olduğu düzende savaş tehdidi askerlerin elinde bir çocuk oyuncağına dönüşecektir.¹⁵⁸

“*Retro*” Bir Senaryo Olarak Tarih” başlığında gerçeğin dışına itilen mitin, kendinden kopya çekebiyen, yeniden gündeme getirebiyen ve ayna işlevi gören, mitlerin sinemaya sığınmak zorunda kaldığını, tarihin sinema aracılığıyla yeniden şıngalanmaya çalışıldığını ve tarihin modern insana özgü bir mite dönüştüğünü anlatır. Mitik olandan gerçekçi ve hiper-gerçekçi olana doğru bir gelişim çizgisi izleyen sinema ve nükleer bir tehdit olan televizyon simülasyon düzeninin inşa edici unsurlarındandır. Gerçekle ilişkiyi koparan sinema insanın günlük hayatta en çok kullandığı simülasyon düzeninin oluşmasında en etkili araçlardan biridir. Baudrillard, nükleer silah gibi TV'nin de bir

155 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 46.

156 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 50.

157 Bk. Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 57-58.

158 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 63-74

tehdit aygıtı haline geldiğini, sinemanın gücünün Pentagon ve hükümetin gücünden daha büyük olduğunu söyler;

Her şeyin TV ya da haber düzeyinde olup bittiği bir dünyada yaşıyoruz. TV gerçeğe gerçek dünya arasına girerek ikisi arasındaki bağı koparan/telefission bir şeydir. TV ile nükleer tehlike benzer şeylerdir. Nükleer santralin kontrol ve uzaktan kumanda odasıyla bir TV stüdyosu arasında neredeyse hiçbir fark bulunmadığı görülmektedir.¹⁵⁹

“China Sydrom” ve “Apocalypse Now/Kıyamet” adlı filmlerin ve Borges’in romanının ardından ancak başka bir düzlemde simülasyon evrenine ait ilk büyük roman olarak gördüğü *Crash* filminin çözümlemesini yapar.¹⁶⁰

Baudrillard, Beaubourg’un*, hipermarket ve hiper malın da ironik bir dille tahlilini yapar. Beaubourg; için için kaynayan, toplumdaki bütünüyle kopmuş, hipergerçek bir kültürün anısına dikilmiş ölü ve donmuş bir metabolizma, etrafa ışık hüzmeleri yayan mekanik bir bilim kurgu yaratığına benzeyen kültür merkezidir. Bireyin süreyle bağlantısını keser, toplumsal yaşamın işlemsel simülasyonuna ait bir zaman-mekân ve malın hipergerçek olduğunu, hipermarket kültürünün hipergerçek olduğunu öğretir.¹⁶¹ Kitleler Beaubourg’a girdiğinde, resmi kültüre itaat etmezler, dizge söylenini çiğneyip onu oradan kaldırırlar, örnekçeleri taklit edip onlarla oynarlar, kültürel nesnelerin anlamlarıyla uğraşmazlar; anlamın olmadığını ama yalnızca taklidin olduğunu bilirler.¹⁶² Ona göre hipermarket, tüketim merkezinin ötesinde bir anlama sahip olan modernliğin nasıl sona ereceğini anlamamıza sahip olan simülasyon düzenin göstergelerindedir.¹⁶³

159 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 89–90.

160 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 177.

* Beaubourg; Paris’in en önemli kültür merkezlerinden biridir. “Georges Pompidou Kültür Merkezi”

161 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 104–111.

162 Sarup, s. 236.

163 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 123.

“İletişim Araçlarında İçin İçin Kaynayan Patlayan Anlam” başlıklı yazıda anlam ve iletişimi hipergerçekleştiren, anlamsızlık üreten medyanın konumunu ele alan düşünürü göre gerçeklik; kitle ve simülasyon düzeyinde yeniden üretilmiş, anlam ve iletişim simülasyonunun topluluğu olan kitleyle simülasyon düzeni ile paralel yaşantılar kurulmuştur.¹⁶⁴

Baudrillard, *Hologramlar** adlı başlıklı yazıda hologramı hakikat ötesi hakikat simülasyonu olarak yorumlar. TV stüdyosu tarafından holografik kişiliklere dönüştürüldüğümüzü, zihinsel simülakr ve özel efektler sayesinde masal dünyasında yaşamaya mahkûm edilen insanlar haline geldiğimizi iddia eder.¹⁶⁵

“Simülasyon ve Bilimkurgu” başlıklı yazıda simülakr çeşitlerinden ve bunların özelliklerinden, modelin kopyası gerçeklikten, bilim kurguya son veren hipergerçek düzenden bahseder.¹⁶⁶ Kitabın son bölümlerinden olan “Sarmallaşan Ceset” bölümünde ise iktidarın yitirildiğini, üniversitenin çöktüğünü bizlerin ise simülasyon adlı sonsuz evren içinde, meydan okuma ve ayartma ilişkisi içine girmiş birer simülakr olduğumuzu söyler. Sistemin bizi içine kapatmış olduğu simülasyon stratejisi ve ölüm adlı bu çıkmazdan ancak simülakra ait düşsel bilim/pataphysis des simulacres sayesinde kurtulabileceğimizi iddia eder.¹⁶⁷

Baudrillard, diğer kitabı olan *Çaresiz Stratejiler/Les Stratègies fatales*;1983 adlı kitapta Batıya her şeye baştan başlayarak yeniden sorgulamayı salık verir. Çünkü ona göre başlangıç bir yanılgı üzerine inşa edilmiştir. Bu kitapta moda, müstehcenlik/pornografi, cinsellik, terörizm ve rehine gibi kavram veya durumlar daha önceki metinlerinde olduğu gibi ironik bir şekilde tersinden ele alınmıştır. Moda, sanat, toplumsal, cinsellik hipergerçekleştirilerek gerçeklikten koparılmıştır.¹⁶⁸ Her şeyin her şeyin yerini aldığı total bir düzensizlik evreninde her yeri belirsizlikler kaplamıştır.¹⁶⁹

164 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 128.

* Hologram: eş evreli lazer ışınlarının kullanılmasıyla elde edilen resme verilen ad.

165 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 159–163.

166 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 178–186.

167 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 214–220.

168 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 3–6.

169 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 13.

Boşlukta giderek şişen sistemi, sisteme özgü şeyleri ve özellikleri kendinde bulunduran şişkoya benzetir. Görünürlükte insana güncel sistemleri anımsatan bir simülasyon şişkoluğu vardır. Bu sistemler bilgiyle/haber öylesine yüklenmişlerdir ki doğurabilmeleri de giderek imkânsızlaşmaktadır.¹⁷⁰

Terörist-rehine kavramları efendi-köle düzeninin yerini alan yeni bir düzenin kavramlarıdır. Hem rehine hem terörist olduğumuzdan dolayı toplumsal ilişki ölmüştür.¹⁷¹ Çıplak, sırdan yoksun, ayartılamayan, anında yutulmaya mahkûm edilmiş, aşırı boyutlara ulaşmış, yeniden canlanmanın ürünü her şeyin müstehcen olduğu ve kendinden tamamıyla geçmiş bir evren içinde yaşanılmaktadır. Baudrillard'da müstehcenlik; değişken, kaygan, vahşi göstergelerle, değerlerin ve davranışların dışa dönükleşmesini sağlayan dışa dönük bir müstehcenliktir.¹⁷²

Aklın gerçeğin yerini alarak simülasyon düzenine ve -gerçeği her zaman ve her yerde ayartan, insanları büyüleyen- göstergeler çağına girdiğimizi, gerçeğin öldüğünü söyleyen düşünür dünyanın büyük bir değişim geçirdiğini iddia eder. İllüzyondan yoksun bir dünyada gerçeğin sahile vurduğu, rasyonelin gerçeğin yerini aldığı -gerçeğin kendinden geçmiş biçimi olan- hiper-gerçeklik sayesinde metafiziğin yerini patafiziğe bıraktığı bir çağa tanık olmaktadır.¹⁷³

Baudrillard ironik/alaycı, üslubunu ve patafizik bakış açısını bu kitapta etkili bir şekilde kullanır. Özne-nesne mücadelesinde öznenin mücadeleyi kaybettiğini dile getirir ve farklı bir metafizik geliştirmeye çalışır. Ona göre gelişen noktada modern metafizik nesnenin özne üzerindeki egemenliğini pekiştirmiştir. Öznenin hareketle modern dünyanın inşasını özne eliyle gerçekleştirmeye çalışmış olan Descartes'ten beri gelen öznenin egemenliğinin son bulduğunu ve öznenin nesnenin tahakkümüne girdiğini ilan eden Baudrillard bir anlamda yeni bir metafizik geliştirmeye çalışır. Metodik/kartezyen düşünceye karşı estetik ifade tarzını benimseyen Nietzsche'ci perspektifi benimsemiştir.

170 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 23.

171 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 34–35.

172 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 56–60.

173 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 67.

Kötülüğün Şeffaflığı/ La Transparence du mal; 1990 kitabı biraz daha medyatik, güncel ve en ironik dille kaleme alınmış kitaplarından. Ötekiliğin, şiddetin, ekonomik bunalımın, cinselliğin nasıl kendi olmaktan çıkarılıp nasıl çözülmeye uğradığını inceler. İçinde bulunduğumuz durumu modernliğin ve özgürlüğün patladığı an dediği *orji* sonrası durum olarak nitelendirir. Travestiliğin hükümlerliliği ve kadın-erkek kategorilerinin karışması ile ortaya çıkan cinsel devrim ile cinsellik yerini “trans-seksüelliğe”, sanatta devrim ile sanat yerini “trans-estetikçe” bırakırken politik devrimle politikanın yerini ise eski politik devrimlerin simülasyonu olan- “trans-politika” almıştır. Felsefi sistemleri ve toplumsal sorgularken 1968 Mayıs olaylarını çoğu zaman milat kabul eden düşünür cinselliğin ve politikanın da bu tarihi olaya bağlı olarak farklılaştığını iddia eder.

*1968'den sonra sadece gündelik hayat değil, delilik, dil, medya ve hatta arzu bile politik bir anlam kazandı. Politika gösteri içinde, cinsellik reklâmda estetikleşerek kültür fotokopileşiyor; her şey politik cinsel olduğu zaman artık hiçbir şey cinsel ve politik değildir. Çünkü anlamını yitirmiştir. ...Artık trans-politika evrenindeyiz yani politikanın üreme ve seri sonu simülasyon derecesi olan sıfır derecesindeyiz.*¹⁷⁴

Sanata dair gözlemlerini *Trans-estetik* başlığında ifade eden düşünür göstergelerin sonsuza değin hızlı çoğalmasından, geçmiş ve güncel biçimlerin yeniden kullanıma sokulmasından dolayı sanatın ruhunun yok olduğunu dile getirir. Yeniden canlandırma ile kendi ölümü üzerine oynayan yok oluşun büyüğü olarak gördüğü sanatın ve her şeyin simülasyona dönüştürüldüğü düzende yarar aldığını, gücünü kaybettiğini iddia eder. Sanat; her yerde sahteye, simülasyona ve açık artırmaya maruz kalan tehlikeli bir ticarileşme içindedir. Medya teknolojisi vasıtasıyla her şey gösterge sanayisine dönüşmüş, dünya estetikleşmiş, görünürlüğe dönüştürülmüştür. Herkesin fiilen yaratıcı olduğu, müstehcenin estetikleştiği *trans-estetik* simülasyon düzende hipergerçekliğin başlatıcısı olan pop günümüzün sanatını güzel ve çirkinin ötesine geçirmiştir.¹⁷⁵

174 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşın Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 40.

175 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşın Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 19-23.

Baudrillard cinselliğe dair gözlemlerini *Transseksüel* başlığında ifade etmiştir. İronik bir dille hepimizin bir olgu olarak değil simgesel olarak -yapay yazıya mahkûm edilmiş- transseksüel olduğumuzu iddia eder. Ona göre her devrim belirsizlik, sıkıntı, bulanıklık gibi tuhaf sorunlar getirir. Sibermetik devrim “Ben bir insan mıyım, bir makine mi?”, gelmekte olan genetik devrim: “Ben bir gerçek miyim sanal bir klon mu? tuhaf sorularını getirirken cinsel devrim ise “Erkek miyim ben kadın mıyım?” tuhaf sorusunu doğurmuştur. Bu bulanıklığın en önemli göstergeleri olan medyatik isimler M. Jackson, Madonna ve Ciciolana'nın çözümlenmelerini yapar. Transseksüelliğin çağında kültürümüzün köklü bir biçimde transseksüelleştiğinin, transseksüelliğin ve trans-politikiğin aynı çizgiye gelmesinin göstergesi Ciciolana'nın milletvekili seçilmesidir. M. Jackson ırklar sonrası yeni ırkın kusursuz bir meleziğin öncüsü, mistik bir protez yapay bir makine türü iken Madonna ise paradoksal olarak çağımızın çılgın soğukluğunu bedeninde cisimleştirmiş günümüz örneğidir.¹⁷⁶

İçinde birçok sorunlar ve zorluklar taşımakta olan fraktal aşamanın fenomeni M. Jackson'un dramatik ölümü fraktal evrenin en önemli göstergesidir. Ne siyah ne beyaz bir ten, ne erkek ne kadın bir cinsiyet, Müslüman mı Hıristiyan mı olduğu bilinmeyen hangi dine göre defnedileceği bile muamma, kimliğini hiç netleştiremediğimiz yüzü ile alışılmışın dışında olan M. Jackson medyanın ürettiği gerçekdışı bir algı, imge popüler kültürün sentetik mitiydi.

Değerin yapısallaşması simülasyon toplumunu, M. Jackson gibi travestiler ve transseksüeller ise bu aşamanın göstergesi olan değer fraktal aşamasını doğurmuştur. Yapay ve melez M. Jackson Baudrillard'ın var olduğunu söylediği simülasyon evreninin gerçeklik dışı bir algısı ve zamanın ruhu/zeitgeist bir fenomendi. Simülasyon düzenin en büyük göstergesi olan -ne siyah ne beyaz, ne erkek ne dişi olan bu çağın melez çocuğu- M. Jackson gelmiş olduğumuz trans-estetik aşamanın göstergesidir.

Baudrillard, ekonomiye dair gözlemlerini ise *Trans-ekonomik* başlığında ifade etmiştir. Sanatın ve cinselliğin yaşamış olduğu akıbeti -belirsizliği ve bulanıklığı- ekonomide de yaşadığımızı iddia eder. *Hızla çoğalan, aşırı şişen;*

ama doğuramayan bir dünyanın bulantısında, 1987 Wall Street'in iflasın eşiğine geldiğinde insanlığın ödenemeyecek bir borç batağının içerisinde olduğunu ve bu borçların sadece rakamlardan ibaret olduğunu iddia eden düşünürre göre sanal felaket koşullarında yaşıyor olduğumuz için gerçek bir felaket olmayacaktır. Çünkü rakamlardan ibaret olan borçlar asla ödenmeyecektir.¹⁷⁷

Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı* kitabında yer yer adına korku ütopyası diyebileceğimiz bilim kurgusal/fiktif cümlelere yer verir. Bütün kategorilerimizin artık yapaylık dönemine girdiğini, kendini mevcut haliyle yadsımayan her şeyin kökten belirsizliğe ve bitmeyen bir simülasyona mahkûm olacağını iddia eder. İnsanların akıllı makine üretme nedeni olarak kendi akıllarından umut kesmeleri olarak gören düşünür insanlığın insan gücünün ötesinde olduğundan zevk sahibi makineler ve kendinden daha iyi çalışan, düşünen ya da üstün protez üretebileceğini söyler.¹⁷⁸ Ütopyaların gerçekleştiğini söyleyen düşünürre göre yapılabilecek tek şey tek bitip tükenmez simülasyonlar içinde onları hiper-gerçekleştirmektir.¹⁷⁹

"Bakış olarak öteki, ayna olarak tek geçirmsizlik, öteki yok. Artık öteki, canı çıkarılmak, nefret edilmek, dışlanmak, baştan çıkarılmak için değil anlamak, kırtarmak, özen göstermek ve saygı göstermek içindir." diyerek postmodern felsefenin söyleminde köklü bir yere sahip olan ötekinde yabancılaşma olgusunun hala bitmediğini iddia eder. Ötekileştirme ve ırkçılıktan nefret eden düşünür ironik/alaycı üslubuyla modernliğin ikiyüzlü tutumunu, beyazların yok ediciliğini, aydınlanma ve ilerleme kırıntılarıyla yaptıkları maymun bir para düzenini eleştirir.¹⁸⁰

"*Kusursuz Cinayet/Le Crime parfait, 1994*" kitabının önemli bir kısmını "dünyanın eksiksiz bir gerçekliğinin tamamlanma girişimi ve hiçbir sürdürülmesi girişimi olan " ikili mücadele meselesine ayırır. Kitaba adını veren *kusursuz cinayet*; tüm eylemlerin ve olayların bilgiye dönüşmesi, gerçeğin kop-

177 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 29-34

178 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 46.

179 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 10.

180 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 117-128.

yalanması ve yok edilmesi, klonlanarak yok edilmesi yoluyla dünyanın hızlandırılmış nihai çözümüdür.¹⁸¹

Kusursuz bir cinayet için ve hiçbir sürekliliği için dünyanın gerçekliğini ortadan kaldırmak ve her geçeklik ardında bir şeylerin kaybolması gerekir. Çünkü gerçek daha gerçek olup kusursuzlaştığında dünya eksiksiz simülasyon etkisi altına girecektir. İkonotaparlar, nasıl Tanrıyı tüm yüceliğiyle betimlediklerini öne sürüp Tanrıyı görüntülerde yansılayarak onun varlığı sorunun üstünü örtüyorlar ve bu görüntülerin her biriniñ ardında Tanrı'yı kaybedip simülasyonun aracılığıyla bu sorunu çözüyorlarsa bu dünyanın gerçeği ya da gerçekliği sorunu karşısında insanlarda aynı davranışı göstermektedirler. Simülasyonun etkisiyle dünyanın yalnızca kaybolmadığı ve varlığı sorusunun bile artık gündeme getirilmediği düzende insanlar bu sorunu teknik bir simülasyon olan içinde görülecek hiçbir şey olmayan –ürettiği- görüntülerin bolluğuyla çözmüşlerdir.¹⁸²

Baudrillard, kitabın genelinde yanılısama üzerinde durur. Temel, öznel, dünyanın nesnel yanılısamadan ve zamana ilişkin yanılısamadan bahseder. Dünyanın var olma koşulu kusurlu olmasına bağlı olduğu için bir yanılısamasının olması söz konusudur. Biri ötekinden daha katlanılmaz olan yanılısama ile gerçek arasında gidip gelmekteyiz.¹⁸³ Anlamını, gerçekliğini kaybeden, yanılısama ve varsayım olan dünyada, görüntülerin egemen olduğu düzende sibernetik ve sanal makineler yoluyla dünyanın gerçek zamanda düzmece taklidinin yapılması ve tekniğin vasıtasıyla oluşan yanılısamayı yine teknikle alt edebiliriz.¹⁸⁴

Baudrillard'da yanılısamanın sonu insanlığın karşılaşacağı nihai akıbetdir. Düşüncenin, tutkunun, ötekinin, doğrunun, yanılışın, iyinin ve kötünün kendi olmaktan çıkarılıp yabani yanılısamalar halinde hayatın içinde yer alması bir dalavere ve hazin bir cinayettir. Bilgisayar kullanımının artmasıyla ve si-

181 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 40.

182 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 16–18.

183 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 22–24.

184 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 49.

bemetik devrimle dünya anamorfoza* uğramış, gerçekliğin sanal yanılısama içinde kaybolduğu gerçek dünyaya geçit vermeyen kusursuz bir sanal dünya oluşturma gayreti ve hevesi boşa çıkmıştır. Sibernetik devrimin inşa ettiği yapay zekâ ile sanal dünyanın yani kopyanın gerçek dünya ve doğal zekâ ile bir arada aynı yerde barınması ise oldukça sorunludur.

Teknolojinin hâkimiyeti altına gireceğimizi söyleyen Baudrillard, bütün düşünce sistemlerinin makine düzeninde -düşünceyi yakalayabileceği, işlemlenebileceği ve talep edeceği- düşünce üreteceklerini iddia eder.¹⁸⁵ Baudrillard, tekniğin ucube, olağanüstü serüvene dönüşebileceği, her şeyin bütünleştirileceği, gerçekleşeceği ve boşluğa fırlatılacağı, kendimizden kurtulmuş olarak sorunsuzca adına büyük sanallık dediği hayaletimsi bir evrene gireceğimizi söyler. Dünyanın ürkütücü nesneliliğinden ve dehşet salan ölümden kurtulmak için dünya ve ölümü gerçekliğin dışına atarak sanallaştırmak üzere olduğumuzu iddia eder. Teknolojik gelişmeyi “insanın kendi var oluşuna inanmaktan vazgeçtiği, kendini sanal varlık olarak belirlediği anlam” diye tanımlayan Baudrillard kendisini aşırı gerçekçiliğe sürükleyen ve ucube haline gelecek teknik karşısında insanlığın tıpkı Goethe'nin bir şeyleri başlatıp daha sonra olayların akışına hâkim olamayan acemi büyücüsü konumuna düşebileceğini söyler.¹⁸⁶

Alaycı bir dolambaçla bilimin sonu hızlandırdığını¹⁸⁷ söyleyen Baudrillard'a göre bir anda doğanlar bir anda yok olurlar. Yıldız kütesi, biyolojik kütle, dil kütesi ve toplumsal kütle ve kültürler ortaya çıktıkları gibi beklenmedik, hızlı bir çöküş ve kayboluş gerçekleştireceklerdir. Bilimi de sanat gibi yok oluşun içinde gören bilimin başarısızlık kaderiyle karşı karşıya kaldığını, bilim yuvası üniversitelerin çöktüğünü söyleyen Baudrillard, Heidegger'in dediğinin aksine tekniğin özünü, derinleştirerek gizemliliğe değil yok edilemez yanılısamaya ulaşacağımızı söyler.¹⁸⁸

* Anamorfoz: Görme duyusuyla dolaysız olarak algılanamayan, belirli bir biçime sahip değilmiş gibi görünen nesnelere özel bir bakış açısından algılanabilir olması anlamına gelir.

185 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 48.

186 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 54-57

187 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 60.

188 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 76-77.

Sistemleri, kavramları, olguları tepe taklak ederek, ironik olarak ele alan Baudrillard kimsenin bakmadığı yönden bakmayı bilen, düşünürleri gerçek dünyadan kopmaya davet eden kışkırtıcı, marjinal bir düşünürdür. Her düşüncenin yanılısına olan gerçekliğin maskesini çıkarmak zorunda olduğunu bunu yapabilmek için de düşüncenin kendisini de kendi doğruluğuna aldırmadan göz aldatan maskeli bir yeme dönüştürmek zorunda olduğunu söyler.¹⁸⁹ Yüksek teknoloji ve ilerlemenin etkisiyle sanalla, yalnızca gerçeğin ve göndergelerin ortadan kaldırılması çağında değil, aynı zamanda ötekinin yok edildiği, ölümün savuşturulduğu, estetik cerrahiye tuzağa çekilen yüzün ve bedeninin çağında, sanal gerçeklik aracılığıyla silinen bir dünyada yaşadığımızı iddia eder. Sürekli iletişimle çözülen modernlikle tutku nesnesi değil üretim nesnesi olan *ötekinin* üretildiği bir çağa girmekte olduğumuzu söyleyen Baudrillard bu çağı; yapaylığın, yanılısamanın, baştan çıkarmanın ve kendi bilinçli veya bilinç dışı tutumluluğuna kavuşturulmuş cinselliğin olduğu “transseksüelin çağı” olarak adlandırır.¹⁹⁰

Baudrillard diğer kitaplarında olduğu gibi *Şeytana Saulan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, 2004 adlı kitabında da gerçek, bütünsel gerçeklik, illüzyon, simülasyon, simülasyon düzeni, politikanın ve çağdaş sanatın üzerinde durur. Günümüz toplumlarının kavramlarının iyilik ve kötülük kavramlarından çok mutluluk-mutsuzluk kavramları olduğunu, gerçekliğin yerine görüntüler üzerine inşa edilmiş bütünsel gerçeklik olan simülasyon düzeninin dördüncü aşaması olan fraktal/dağılma aşamasında olduğumuzu, TV, internet, yazılı ve görsel iletişim araçları aracılığıyla çözümlemeler yapılması gerektiğini söyler.

Tanrı düşüncesinin buharlaşmasıyla gerçekliğin teknik ve bütünsel/sanal olarak düşsel bir şeye dönüştürüldüğünü, buharlaştırıldığını, zihinsel anlamda ortadan kaldırıldığını fakat insanlığın teknoloji yoluyla yapaylaşan bir gerçeklik yaratarak gerçekliğin varlığını sürdürme gayesi içerisinde olduğunu iddia eder. Her şeyin simülasyon tarafından şeffaflaştırıldığı, belirlen-

189 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 124.

190 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 135–146.

diği, simüle edildiği ve hiper-gerçekliğin egemen olduğu günümüz Batı dünyasında gerçekliğin hiper-gerçek haline döndüğü illüzyonlar dönemi yaşanmaktadır.¹⁹¹

Hakikat ve görünümlerden yoksun bir dünyaya benzeyen bütünsel gerçeklik evreninde doğa da gözden geçirilmiş rektifiye edilmiş, ideal bir varlık tasarlanmış, müzik de doğal biçimden arındırılmış, ses dalgası üretilmiş, para bütünsel fetişizme dönüşmüş, zaman özelliğini yitirmiştir.¹⁹² Adorno, Baudrillard'dan önce radyodan yayınlanan senfonilerin ses zenginliği vermediği yolundaki tezini öne sürmüştür.¹⁹³ Baudrillard müziğin sesleriyle oynanarak özgünlüğünden koparıldığını ve farklılaştırıldığını söyleyerek Adorno'nun tezini daha da ileriye götürmüştür. Bütünsel gerçekliğe benzeyen sanat kendisini yadsıyan, aşır geçen ya da biçimsel açıdan dönüştüren ne varsa hepsini yutmuştur. Yararsız hale gelen her sanat eseri ve her şeyi *ready-made* haline getiren, hiçlik sunan çağdaş sanat bizi anlamın egemenliğinden kurtarmaktadır.¹⁹⁴

Bütünsel gerçekliğin egemen olduğu dünya; görünümler düzenine ait ve hakikatin ya da ölümün değiş tokuşunun imkânsız olduğu doğal dünyanın yerine inşa edilmiş anlamdan yoksun, yapay, gerçeğiyle hiçbir benzerliği olmayan illüzyondur.¹⁹⁵ İmge ve göstergenin dönüştürülmesiyle beraber kopyanın gerçeğin yerini alan bütünsel gerçeklik evreninde¹⁹⁶ öznenin birer işlemci olduğu bütünsel gerçeklik içinde felsefe yapabilecek öznenin olmadığı patafiziğin içine düşmüştür.¹⁹⁷

Baudrillard içinde yaşadığı düzeni olaylar ve göstergelerden faydalanarak açıklar böylece düşüncelerini ve söylemlerini havada asılı bırakmaz. 11 Eylül'e, Afganistan'a, Dünya Kupasına, Diana'nın ölümüne, Irak savaşına, Mat-

191 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 7-15.

192 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 26-27.

193 Jay, Diyalektik İmgelem, s. 279.

194 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 109-111.

195 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 30.

196 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 68.

197 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 44.

rix filmine değinir ve bunların sahte olduğunu dile getirir. Ona göre Irak savaşı işlemsel, sinematografik bir varlığa dönüşmüş savaş imgelerinden başka bir şey değildir.¹⁹⁸

Kötülüğü geçmişten günümüze mevcut dünyanın kendisi olarak gören, yolsuzluğu iktidarın kötülük yapma biçimi olarak tanımlayan, “düş gücü ve bir çehreden yoksun kötülük anlayışına sahibiz” diyen Baudrillard Manikeist yaklaşımını bu kitapta da sürdürür.

Yukarıda ayrıntılı olarak eserlerini tahlil ettiğimiz düşünürün eserlerini kısaca özetlersek *Nesneler Sistemi'nde* nesnelerin insanlığı kuşatması, insanların davranış ve ilişkilerini etkilemesi üzerinde çözümlemelerde bulunur. Bu kitabın sonrasında *Tüketim Toplumu'nda* nesnelerin kuşatması altında kalan tüketicinin ve yeniden çevrim yoluyla simülasyonun içine itilen tüketim toplumu inceler. Tüketimi; ahlâkı, iletişim sistemi, değiş tokuş yapısı ve toplumu bütünlendiren süreç olarak tanımlarken tüketim toplumunu ise var olmak için nesneye muhtaç, bolluğun göstergelerine sahip toplum diye tanımlar. Tüketim, yeniden çevrimin yoluyla modern insanı simülasyon sürecine sokarken teknik tamamen gerçek dünyadan koparır, kitsch, gadget, reklam bu süreci hızlandırır. Kitsch, güzelliğin ve orijinalliğin estetiği karşısına kendisinin simülasyon estetiğini koyar, gadget ise her şeyi oyunculluğa işlevin sürekli simülasyonuna dönüştürür. Reklam da gündelik yaşamın kopyası olarak simülasyon sürecine katkıda bulunur.

Düşünür, “*Üretim Aynası*” adlı eserinde Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin sona erdiğini ilan ederek ve bir anlamda Marx'ın bakış açısını terk ederek kendi tasavvurunu oluşturmuştur. Düşünürün felsefesinde ihtiyaçlar simülasyon modeline uygun görüntü sunarken, gerçeklik simülasyonu yavaş yavaş model olur ve gerçeklik kavramı yerini imaj ve gösterge kavramına bırakır.

Baudrillard'ın bu ilk üç eserini Marksist, ilk ya da erken dönem çalışmaları olarak isimlendirilebiliriz. Nitekim Kellner ve Best onun bu çalışmalarını erken dönem yazıları olarak isimlendirirler.

*Erken dönem yazılan Marksvari politik ekonominin ve göstergibiliminin yeni sentezlerini içerir ve göstergenin politik ekonomisini üretir, tüketim ve medya toplumu üzerine keskin perspektifler geliştirir. Simülasyon/hipergerçeklik, infilak edip içe göçme (implasyon) konusundaki orta dönem çalışmaları genellikle parlak birer çalışma olup, günümüz kapitalist toplumlardaki simülasyon ve hipergerçeklik yönündeki dönüm noktasını yakalar. ...J. G. Ballard, Philip Dick, William Gibson, Borges romanlarından etkilenmiştir.*¹⁹⁹

Çalışmalarına marksizmin kapitalizm eleştirisini referans alarak başlayan düşünür Marksizmi aşama aşama alaşağı edip postmodernist görüşlere yönelmiştir.²⁰⁰ Bu çalışmaların sonunda kendine özgü oluşturduğu bakış açısı kendisinin kabul etmediği postmodernist olarak suçlanmasına yol açmıştır. Burjuva toplumunun bütün değerlerine karşı koyan simgesel mübadele kavramına yer veren Baudrillard ilk dönem (hala Marksist) eserlerinde toplumdaki kültür alanında ve insan türünün ekolojisinde reel bir dönüşümü vurgular.²⁰¹ 1976 sonrası bazen anlaşılması zor yazılarında imaj veya gösterge, gerçekliğin bütünüyle yerini alırken ekonomi politik, medya ve sibernetik yeni postmodern toplum tipi diyebileceğimiz simulacra ve yeni teknolojiler dünyası üretmek üzere yekvücut olurlar. 1980'e kadar modern toplumu, modern zamanları ve modernliği betimlemeye çalışmıştır.²⁰²

"*Sembolik Değiş Tokuş ve Ölüm*" de ölüm, moda, kuram, kurum, norm ve değerlerin tersine döndüğü evrende modern Batılı toplumlarının yaşadıkları kapitalist düzenin bir simülasyon modeli olduğunu dile getirir. Düşünüre göre üretime dayalı kapitalist düzenden her şeyi denetlemek isteyen, sibernetik özellikler taşıyan neo-kapitalist düzene yani belirlenemezlik ve kod üzerine oturtulmuş metafiziğe geçilmiştir. Simülasyon düzeni metafiziksel içerik taşır. Foucault'u Unutmak'ta Marx ve Saussure'nin kuramları kapitalist dönemin "klasik" döneminde olduğu için eskimiş olduğu gibi, Foucault'un da si-

199 Best ve Kellner, s. 178.

200 Sarup, s. 229.

201 West, s. 276.

202 Best ve Kellner, s. 158.

mülasyon düzeni içerisinde olduğumuzu fark etmediğini ve eskidiğini söylemlerinin de eskiye ait olduğunu söyler.

Sessiz Yığımların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu çalışmasında toplumsallaşmanın simülasyonu olan kitleyi anlamdan çok gösteriye, devrik simülasyonlara sahip olan hiper-gerçek toplumsallık örneği olarak tanımlar. Kitle, medya/haber ve terörizm üzerinde duran düşünür terörizm ve haberin simülasyon düzenine ait olduğunu, kitle iletişim araçlarının gerçeği daha gerçek hale getirerek hiper gerçekleştirdiğini iddia eder.

Baudrillard'ın kitleye ilişkin yaptığı çözümlenin, otantik burjuva kültürünü yıkmakla suçladığı "kitle toplumu" kuramının ve kitlelerin kapitalist "kültür endüstrisi" tarafından serseme çevrildiğini düşünen Frankfurt Okulunun düşünürlerinin ötesine geçtiğine dikkat edilmelidir.²⁰³ Simülasyon düzeninde olduğumuzun ve içinde yaşanan sürecin simülasyon süreci olduğunun en önemli göstergesi ve şahidi kitledir. Düşünür bir başka ve nasıl bir toplum çeşidi olabileceği konusunda fikir belirtmez.

Baştan Çıkarma Üzerine'de simgesel mübadele kavramının yerini alan *ayartma/seduction* kavramı üzerinde durur ve şeylerin üretildiği değil ayartıldığı bir evrende yaşadığımızı dile getirir. Ayartma; bir süre için üretim ve fayda dünyasının karşıt terimi olarak simgesel mübadelenin yerine geçen, burjuva üretim idealinin karşısına dikilen, cinsellik anlamına kullanılmayan, kendi kuralları, cazibesi, tuzakları olan ritüel ve oyun anlamında kullanılan bir kavramdır.²⁰⁴

Baştan çıkarma; şeytanın stratejisi olarak silinmez bir alın yazısı, bütün hakikatleri yoldan çıkaran bir büyü, insanın kendi kendini kapana düşürmesidir. Simülasyonun yüzeysel hiper simülasyonu ve içi boş simülasyon kavramlarından biridir. Simülakr ve simülasyon kavramlarını pornografi temelinde ele alan düşünürde *ayartma* simülasyonu hızlandırıcı kavramlardan biridir. Cinselliğin yerini cinsellikten daha gerçek haline getirilen karikatürü ve simülakrı olan porno, Tanrı hakikatinin yerini ise imgesi yer almıştır. *Ayartma*

203 Sarup, s. 235.

204 Best ve Kellner, s. 157

zevkleri düşleri ve gösterimleri ele geçirerek TV ve görsel- işitsel tekniklerle her şeyi oyuncu hale getirir. Üretim düzeninin yerini alan ahlak dışı baştan çıkarma düzeninde *ayırtma* içinde yaşadığımız simülasyon sürecini hızlandırmaktadır.

Meseleleri ve göstergeleri simülasyon kavramıyla anla/t/maya çalıştığı önemli çalışması *Simülakrılar ve Simülasyon'dur*. Bu çalışmasında hakikat ve gerçekliğin olmadığını sadece evrensel ve zorunlu taklitlerin olduğunu bilim, üniversite, sinema ve reklâm dünyasından ve içinde yaşanan gündelik hayattan örnekler vererek anlatır. Bir simülasyon alegorisi olarak *Borges Masalı* örneğini verir, simülasyonun tanımını yapar. Gerçekle ilişkinin kesildiğini, simülasyonun klasik mantığı aşip hakikatin yerini aldığını, bütün sistemin simülakra dönüştüğünü, gerçeğin geri döndürülemeyeceğini ve simülasyon çağına girdiğimizi iddia eder.

Simülakraların iç içe geçtiği kusursuz model Disneyland, Beaubourg, filmler, skandallar, suikastlar simülasyon örneğidir, nükleer silahlar ise simülatif bir tehdittir. Modelle gerçek, gerçekle kitle iletişim araçlarının ürettiği mediumun/ortam karıştığı hipergerçekçi bir toplumsal görünüm vardır. Sinema simülasyon düzeninin inşa edici unsuruyken kültürel alış-veriş merkezi Beaubourg ise kültürümüzün hiper-gerçek olduğunu gösteren simülasyon düzeninin bir mekanıdır. Gerçeklik, kitle ve simülasyon düzeninde yeniden üretilir. Ona göre iktidar yitirilmiş, üniversite çökmüş batılı toplumlar ise simülasyon adlı sonsuz evren içinde birer simülan ve simülakrardan ibarettir. Bu düzenden kurtulmanın yolu simülakra ait düşsel bilim/patafizik sayesinde mümkündür.

Çaresiz Stratejiler kitabında, moda, sanat, toplumsal ve cinselliğin hipergerçekleştirilerek gerçeklikten koparıldığını söyler ve gerçeği ayartan göstergeler çağına girmiş bulunduğumuzu müjdeler. Öznenin nesne üzerinde egemenliğinin olduğu, modern metafiziğin son bulduğu ve nesne hükümlerliğinin olduğu bir düzen olgusundan bahseder.

Könülüğün Şeffaflığı'nda kültürün fraktal hale geldiği orji sonrasını ve yaşamakta olduğumuz trans-estetik, transseksüel ve trans-politik bir evreyi, medya vasıtasıyla dünyanın görünürlüğe dönüşmesini, müstehcenin estetikleşme-

sini, modernlik ve özgürlüğün patlamasını anlatır. Simgesel olarak transseksüel olduğumuz düzende belirsizlik, sıkıntı ve bulanıklık vb. özellikleri olan cinsel devrim yaşanmaktadır. Sanat ve cinsellik gibi ekonomide de belirsizliğin ve bulanıklığın yaşandığı trans-ekonomik dönem söz konusudur. Kategorilerimiz, teknolojinin gelişmesi ile hızlanan yapaylık döneminde her şey kökten belirsizliğe, bitmeyen bir simülasyona mahkûm olacaktır. Sibermetik devrim, makine ile insan arasındaki dengeyi makine lehine çevirmiş, politikanın sonuna yol açan “politik devrim” ise eski politik biçimlerin simülasyonu olan “trans-politika”nın egemenliğini ortaya çıkarmıştır.

Baudrillard, gerçekliğin katilinin öyküsünü anlattığı *Kusursuz Cinayet* adlı kitabında simülasyon düzeninde Tanrının da kusursuz bir şekilde yok edildiğini, varlığının sorusunun üstünün örtülmüş olduğunu bunun ikonların vasıtasıyla yapıldığını iddia eder. Temel, öznel, nesnel yanılısama, zamana ilişkin ve dünyanın nesnel yanılısaması üzerine tahliller yaptıktan sonra gerçek ile yanılısama arasında gidip geldiğimizi söyler. Yanılısamayla başa çıkmanın yolu inanacak başka bir şey olmadığı için her zaman var olacak bir simülakr olan gerçeklik değil daha üstün yanılısamadır. Kökten yanılısama olan dünyaya gerçek dünya adına son vermek bir simülasyondur.

Kısaca içinde yaşadığımız dünya; düşünce, tutku, dünya görüşü, öteki, iyi ve kötü, doğru ve yanlış kavramlarının muğlaklığı ve yanılısamalarının sonunda teknolojiler içinde kaybolmaktadır. Sanal gerçeklikle ve aşırı tekniğin içine geçtiği, gerçekliğin gösteriye dönüştüğü ve sanalın içinde kaybolduğu, bizi aşırı gerçekliğe sürükleyen, hiç kimsenin gölgesinin olmadığı bizi gölgeler krallığında yaşatan teknolojinin olduğu dünyadır. İçinde yaşadığımız çağ ise teknolojiyle gerçeğin ve göndergelerin ortadan kaldırıldığı, ötekinin yok edildiği, ölümü ortadan kaldırmaya çalıştığımız sanal gerçeklik çağıdır.

Son kitabı *Şeytana Satılan Ruh Ya Da Kötülüğün Egemenliği*’nde “Üretim Aynası” kitabı ile başlayan çeyrek asır üzerinde durduğu gerçek, gerçeklik, illüzyon, simülasyon, sanal, sanal evren, çağdaş sanat kavramları üzerinde durur. İyilik-kötülük kavramlarının yerini mutluluk-mutsuzluk kavramlarının aldığını, gerçeklik ilkesinin ortadan kaybolduğunu yerine görüntüler üzerine kurulu bütünsel gerçeklik (simülasyon evreni, sanal bir evren) evrenin oluş-

tuğunu iddia eder. Ona göre Bütünsel Gerçeklik; bütün dünyayı sarıp sarmalayan ve dünyanın televizyon, internet ve çeşitli net ağları, yazılı ve görsel iletişim araçları gibi yapay mekanizma aracılığıyla algılanarak, çözümlenmesi ya da yorumlanması sonucunda ortaya çıkan bir gerçekliktir.

Simülasyonun dördüncü aşaması olan fraktal/dağılıma aşamasında gerçeklik sanal olarak bir şeye dönüştürülmüş, buharlaştırılmış simülasyon varsayımı birileri tarafından şeytani düşünce olarak algılanmıştır. Bütünsel gerçekliğin egemen olduğu dünya görünümüne düzenine ait dünyadır. Doğal dünyanın yerine yapay dünyanın inşa edildiği patafiziğin içine düşülen bir dünyada yaşamaktayız.

Genel Felsefesi

Baudrillard'ın genel felsefesini modernliğin eleştirisi veya post-endüstrileşme döneminin bir anlatısı olarak isimlendirebiliriz. Nitekim Kellner, Baudrillard'ın tüketim toplumunu, medyayı, sibernetiği ve çağdaş sanatı vb. meseleleri ele almasından dolayı postmodern izlekler sunduğunu iddia eder. Anlatısını ise yeni teknoloji, endüstriyel kapitalizm ve göstergenin egemenliği altındaki modernlik çağının sona erişiyile ilgili bulur. Yapay ve melez M. Jackson Baudrillard'ın var olduğunu söylediği simülasyon evreninin gerçeklik dışı bir algısı ve zamanın ruhu/zeitgeist bir fenomendir. Değerin yapılaşması simülasyon toplumunu, M. Jackson gibi transseksüeller ise bu aşamanın göstergesi olan değerler fraktal aşamasını doğurmuştur. Baudrillard'a göre biz simülasyonların, entropinin* fraktal öznelerin, kayıtsızlığın, transvestizmin yaygınlaştığı (bilim, sanat, politika vb. her yerde), her şeyin özgürleşip mümkünleştiği, yapılabildiği, kültürün fraktal hale geldiği orji sonrası durumundayız.²⁰⁵ Üretimin yerini alan gerçekten daha gerçek olan hipergerçekliklerin olduğu simülasyon çağında yaşamaktayız.²⁰⁶

* Entropi: Bir Fiziksel sistemdeki mekanik işe dönüştürülmesi mümkün olmayan enerji miktarını ifade eden belli bir sistemdeki düzensizliğin bir ölçüsüdür.

205 Best ve Kellner, s. 170–172.

206 Best ve Kellner, s. 149–150.

Eleştirel düşünce ya da kökten düşünce; anlamın ve anlam yokluğunun, gerçeğin ve gerçek olmayanın, sert bir biçimde kesiştiği kavşak noktası üzerinde yer alan, dünyadaki anlam yokluğu ve olgulardaki hakikat yokluğunu, bir şeyin değil de hiçin olduğu şeklindeki ters varsayımını ortaya koyan, dünyanın yanılması üzerine bahse giren düşünce türüdür.²⁰⁷ Baudrillard söylemlerindeki belirsizliği ve davet ettiği düşünce türünü kökten düşünceye yansıtmaktadır. Kökten düşünce adını verdiği düşünce türü; umut taşımayan kavrayış gücü, dünyanın nesnel bir gerçeklik ve onun deşifre edilmesi yönündeki her türlü çözüme yabancı olan, deşifre etmeyendir.²⁰⁸

Toplumsalın sonunu ilan eden, simülasyon evrede yaşadığımızı iddia eden, bazen bir nihilist olarak bazen bir teorik anarşist ya da bir maniheist olarak karşılaştığımız düşünür Batı kültürünü, moderniteyi, post-endüstriyel küresel durumu, medyayı, tüketim ve kitle kültürünü çözümler. Adına simülasyon düzeni dediği öznellik biçimleri yaratan günümüz dünyasını ve göstergelerden hareketle birey, toplum, kültür ve yaşantının çözümlenmesini yapar.

Baudrillard medya ve kitle iletişim araçlarını simülasyonun en önemli araçları olarak görmüştür. Gerçek olan artık dünya ile doğrudan doğruya bir bağlantı içinde olduğumuz değil, TV ekranlarından bize verilir. Bir anlamda dünya olan TV yaşam içerisinde, yaşansa TV içerisinde çözülmektedir. Kurgu "gerçekleştirilir" ve böylelikle "gerçek" kurgusal olur. Üretimin yerini taklidin aldığı, anlamın yerini enformasyonun aldığı taklitler dünyasını doğuran medyanın etkin olduğu kurgu dünyasında yaşanmaktadır. Simülasyon düzeninde Watergate skandallarından, Disneyland, Beaubourg gibi mekânlardan, Holocaust*, Amerikadan, China Syndrom, Apocalypse Now gibi filmlerden Crash gibi romanlardan, Michael Jackson, Madonna gibi sanatçı figürlerden ve Reagan, Nixon gibi siyasi tiplerin varlığından bahsederek, semiyolojiyi/ göstergebilimi kullanarak semiürgik dönemin yaşadığını iddia eder.

207 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 122.

208 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 129.

* Holocaust: Yahudi Soykırımı.

Simülasyon kavramı ile 1980'lerde metafiziğe yönelen düşünürün metafizik söylemleri ironik, oyuncul ve patafizikseldir. Ona göre nesnelere kendi sınırlarını çiğneyip geçmiş, öznelerin denetiminden sıyrılmış, öznenin nesne üzerinde hükümlerini bitirmiştir. Baudrillard, Descartes'den beri Fransız felsefesini denetleyen özne felsefesine son vermek istemiştir.²⁰⁹ Başta Descartes'in içinde bulunduğu Fransız Aydınlanmasının rasyonalist felsefe geleneğinden kopmuştur.

İçinde bulunduğumuz kapitalist simülasyon düzenini ortadan kaldırmanın tek yolunun hep birlikte intihar etmek olduğunu ve neo-liberal düzenin kendisinin alternatifi bulunmadığı için şişirirken ne tarafa gittiğini ne yapacağını bilemediği radikal belirsizlik içinde olduğunu dile getirir.²¹⁰ Batının geldiği konum olarak çokta başarılı olmadığını ve sistemin iflas ettiğini söyleyen düşünür her şeyi sıfırlayarak yeniden başlamamız gerektiğini iddia eder. Gerçek tarihi ardımızda bırakıp simülasyon dünyasına girdiğimiz sürece, nitel olarak yeni bir yaşantı sahasına girdiğimizi ve içinde yaşadığımız düzenin yepyeni farklı ve kışkırtıcı bir düzen olduğunu iddia eder.²¹¹ Sadece öznenin ve moderne özgü ekonomi politikasının değil, anlamın, hakikatin ve toplumsalın ve gerçekliğin yok oluşunu da ilan eder.²¹²

Onun felsefi anlayışı Adorno'nun felsefe anlayışına oldukça yakındır. Ona felsefe kendisinin oluşumunun başlangıcındaki amacına dönmüş, yanlış bir yaşama biçimini tartışan ve doğru bir yaşama biçimini öğretmeye çalışan bir kimliğe bürünmüştür.

...Felsefe yaşadığımız dönemde rahatlama olanağı sunan bir eğlence değil; alışılmış duyarlılık ve alışılmış düşünce düzeyinin sunduğu huzura bir son verecek huzursuzluğun özelliğini ve değerini duyumsatacak bir felsefe olmak zorundadır: "görülmesi gerekeni görmeye karşı yapılacak şey gözüne gözlük takmak değil, hiç değilse bir kıymuk olmasını bilip onun gözüne batmaktır."²¹³

209 Best ve Kellner, s. 161-162.

210 Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 85, 86.

211 Best ve Kellner, s. 167.

212 Ahmet Cevizci, Felsefe Tarihi, 1. Basım, Ankara: Say Yay. 2009, s. 1280

213 Adorno, *Minima Moralia*, Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 1951, s. 7. Akt. Jay, Diyalektik İnceleme, s. 401.

Baudrillard, Batı düşüncesi içerisinde görülmesi gerekene gözlük takıp bakmaktansa daha çok görülen şeylerin gözüne kıymık olarak batmayı tercih etmiş, gittiği her yere felsefeyi götürmüş ve baktığı her şeye felsefe penceresinden bakmaya çalışmıştır. Bu yüzden onun ilham kaynakları oldukça fazladır. Okuduğu bir gazete, seyretmiş olduğu bir TV, karşılaşmış olduğu bir insan, ziyaret etmiş olduğu bir ülke, bir saksı kovası vs. bir çok şey onun iddia ettiği simülasyon çağıının göstergeleridir. Batı düşüncesinin içinde bulunduğu durumu anlamada felsefeyi önemli bir enstrüman olarak kullanan düşünür ayrıca sosyolojinin kavramlarını ve yaklaşımlarını da kullanmaktan çekinmez.

Onun kullandığı *tersine çevirme manüğü* Horkheimer ile Adorno'nun her şeyin karşısına dönüştüğü, Aydınlanmanın hâkimiyet, kültürün endüstrisi, demokrasinin kitlelerin manipülasyonu ve bilim ile teknolojinin tahakküm araçları haline geldiği geldiği Aydınlanma diyalektiğine çok benzer bir görünüm kazanır.²¹⁴ Frankfurt Okulunun düşünürü Adorno'nun müjdelediği rahatsız edici felsefeyi kullanan, kullandığı kavramlarla da seleflerinden çok farklı konuşan bir düşünür olan Baudrillard toplumsal analizlerini eğlence ve lüks tüketimin olduğu parçalanmış toplumsallık üzerinde sürdürür. Lüks tüketim çılgınlığı ve onun egemen olduğu bir çılgın bir düzen içinde yaşadığımızı bize hatırlatır.

Gerçek duygu ve yaşanmışlıkların yerini taklidi duygu ve yaşanmışlıkların aldığı bir dünyada yaşadığımızı varsayan düşünür Disneyland gibi eğlence parklarının, ailenin mahremiyetini yansıtan televizyon şovlarının, haberler ve filmlerin "hiper-gerçeklik" ürettiğini iddia eder. Yanılsamanın egemenlik kurduğu böyle bir düzende insanlara gerçeği aramaktan vazgeçmelerini önerir.

Baudrillard, metinlerinde oldukça farklı bir sosyal bilimci tipi olarak karşımıza çıkar. Biyolojinin, matematiğin, fiziğin, tıbbın, kimyanın, astronominin kavramlarına (metastaz, möbius şeridi, kara delikler, viral, entropi, histerezis vb) yer verir. Nitekim Mike Gane Baudrillard'ın matematik, astronomi, kimya, biyoloji, fizikteki ve teknolojideki gelişmeleri takip eden bir düşünür

olduğunu söyler.²¹⁵ Felsefesinde milenyumcu izler taşıyan Baudrillard yorumlarını astrofizikten, fizik bilimlerine ve teknolojiye uzanan bilimin çok farklı dallarına dayandırarak tarihin sonundan bahseder.²¹⁶ Her şeyin tarihselleştirilerek tarih kavramının aşkın değerini kaybettiğini söyler.

Epistemolojisi ve terminolojisi farklılık barındıran Baudrillard'a göre; klasik dönem olan zanaat çağında ve üretimin sanayileşmede egemen olduğu üretim çağındaki kullanılan kavramlarla; simülasyonların gerçeğin önüne geçtiği simülasyon çağında kullanılan kavramlar birbirinden oldukça farklıdır.²¹⁷ Bu kavramlardan bazıları şunlardır:

Zanaat Çağı	Üretim Çağı	Simülasyon Çağı
Tanrı, Varlık	İdeoloji	Simülakr
Din	Emek Gücü	Kod
Rönesans	Sanayi Devrimi	Tasarım
Doğal Yasalar	Güç İlişkileri, çatışma	İkili Karşıtlıklar
Varlık Metafizigi	Enerji, Belirle-nim İlkesi	Belirlenim İlkesi, Viral
Gelenek	Avantgarde	Kitle Kültürü
Hakikat	Eşdeğerlik Mantığı	İkircilik Mantığı
Gösterge=Gösterilen	Gösteren ile Gösterilenin mübadelesi	Göstergenin göstergeyle mübadelesi
Hiyerarşi	Sınıflar	Kitle
Kutsal, Büyü	Devrim	Felaket

Şekil 1: Zanaat, Üretim ve Simülasyon Çağlarındaki Konu ve Kavramsal Geçişlerin Üçlü Yapısı

Kaynak: Melih Başaran, Felsefe Ansiklopedisi, "Baudrillard, Jean", C.2, Etik Yayınları, 2004, s.202

215 Gane, s. 13.

216 Best ve Kellner, s.167.

217 Melih Başaran, Felsefe Ansiklopedisi, "Baudrillard, Jean", C. (Cilt), 2, Etik Yay., 2004, s. 202.

Baudrillard, içinde bulunduğumuz çağın anlamının yolu olarak bu çağın formunu ve ruhunu/ruhsuzluğunu en iyi şekilde anlatabileceğini düşündüğü yeni kavramlar örgüsünü inşa etmiştir. Simülasyonla birlikte yanılısma, gerçeklik, sanal gerçeklik, bütünsel gerçeklik, hiper-gerçeklik, gadget, metastaz, sibernetik, viral, fraktal, ayartma, simgesel değiş tokuş, yeniden canlandırma, kendinden geçme, belirsizlik kavramlarını kullanmıştır. Kullandığı bu kavramlarla çağının ruhsuzluğunu anlamak isteyen ve bir anlamda çağının vicdanı olan Baudrillard din, sanat, ekonomi, sağlık, ahlâk, toplum, birey vb. konularda yer yer ilginç, verimli ve isabetli tespitlerde bulunmuştur.

Deleuze ve Guattari'nin *Anti-Oedipos*'undan yararlanarak, bu evrenin patolojisinin şizofreni olduğu teşhisinde bulunur.²¹⁸ Deleuze ve Guattari gerçeğin yapmacıklaştığını söylerken Baudrillard gerçeğin imajlar ve göstergeleri içerisinde kaybolduğu söyler.²¹⁹

« Anlamanın medyada, toplumsalın kitlede içe göçtüğünü söyleyen düşünür Mc Luhan'dan *infilak edip içe göçme/implasion* kavramını, Marcel Mauss'tan *simgesel mübadele/trompel'oeil* kavramını ödünç almış, yine Georges Bataille'nin *lanetli pay/la Port Mudite* kavramını kullanmıştır. Gaston Bachelard'ın epistemolojisinden ve Alfred Jarry'nin patafiziğinden etkilenmiştir. Baudrillard'ın dünyası nesnelerin gizemli yollardan hüküm sürdüğü, insanların ve olayların absürd ve nihai olarak bilinemez iç bağlantılar ve ilahi takdir tarafından yönetildikleri tamamen absürd bir yerdir. Baudrillard yaratıcısının fantazileri, sanrıları ve izdüşümleriyle uyumlu bir dünya icat etmek konusunda Jarry'nin izinden gider. Jarry'nin evreni gibi Baudrillard'ın evreni de sürpriz, tersine çevrilme, günah, müstehcenlik, şok etme ve tecavüze yönelik bir arzu tarafından yönetilir.²²⁰

Nevi şahsına münhasır bir düşünür olan Baudrillard'ın eserlerinde sosyoloji, edebiyat, fizik, kimya, matematik, biyoloji dilinin etkisi görülür. Bazen bir Nietzsche üslubu ve nihilistliği, bazen Baudelaire'nin modernlik eleştirisi

218 West, s. 279.

219 Best ve Kellner, s. 153.

220 Best ve Kellner, s. 162.

bazen de günlüklerinde bir Sartre ümitsizliği vardır. Oldukça ağırlaşan felsefi içeriğe sahip söylemleri şiirsel ve aforizmatiktir. Günümüzdeki mevcut durumları ve manzarayı tasvir edici yeni bir metafizik üsluba yani patafiziksel, sezgisel, hissi anlamlar taşıyan, yorumsal bir bakış açısı olan, farklı özgün bir anlamı ve alayımı içeren bir üsluba sahiptir. İçsel tutarlıkları olan yazım üslubuna sahip ve sembolik meydan okumanın benimsenmesine dönüşen metinleri kendi mizacına özgü, ironik, Nietzschevari parçalı ve muğlaktır. Kıta Avrupa felsefesinin spekülâtif derinlikli karakteri ile Fransız felsefe geleneğinin derinliği ve parçaları bir araya getirildiğinde oluşan mükemmel bütüncül felsefesinin karakteri Baudrillard'ın düşüncelerinde ve yazdıklarında belirgindir.

Görünüş- Gerçeklik Ayrımı

Görünüş-Gerçeklik ayrımı zihinden bağımsız bir varoluş olan gerçeklik ile gerçekliğin tasarımlar, ideler, duyu-deneyle ve algı içeriklerinden oluşan gerçekliğe benzediği düşünülen özneye görünme tarzı arasındaki ayrıma verilen addır. Filozoflar görünüşün aldatıcı, yanıltıcı, anlamdan yoksun olduğu yerde gerçekliğin asıl hakikat olduğu ve görünüşlere anlam verdiğini savunmuşlardır.²²¹

Görünüş-gerçeklik ayrımı tartışması Parmenides ve Herakleitos' a kadar götürebilir. Felsefe tarihinde görünüş ile gerçeklik arasındaki keskin ayrımını yani idealar ve duyular âlemi ayrımını mağara istiaresiyle Platon yapmıştır. Platon'un meşhur mağara alegorisi özetle şöyledir; Gün ışığına açık mağara içinde çocukluklarından beri zincire vurulmuş kıpırdıyamayan insanlar ve aralarında yüksek bir yerde yakılmış ateşle bir yol, önlerinde üzerinde görüntülerin olduğu duvar vardır. Mağara kapısından geçen insanların ellerinde tahtadan yapılmış birçok şeye benzer kuklalar vardır. Mağarada yankılanan seslerden dolayı gölgelerin konuştuğu zannedilir. Mağara içindeki insanlar için tek gerçek gölgelerdir. Zincirlerinden çözülen ışığın geldiği yere bakan mahkûmlardan birinin gördüğü asıl gerçeklik karşısında gözleri kamaşır, gerçekliği seçemez. Ayı, yıldızları ve -kendisinin ve arkadaşlarının mağarada gör-

düğü her şeyin asıl kaynağı- güneşi görür. Görünen dünya mağara zindanı, mağarayı aydınlatan ateşte güneşin yeryüzüne vuran ışığıdır.²²²

İdealar âlemi ile gölgeler âlemi ayrımını mağara benzetmesiyle anlatan Platon duyular dünyasını görünüş olarak yorumlarken idealar dünyasını gerçeklik olarak yorumlamıştır. Olgusal dünya ideaların yansması olduğu için Platonik idealizmi Platonik realizm ile özdeş olarak yorumlayabiliriz. Önceleri bir nesnenin türünü ifade etmek için kullandığı *idea* kavramının anlamını sonraları nesnenin kalıcı özünü, en son gerçekliğini, evrendeki her tikel nesnenin karşılık düştüğü bir ilk örneği ya da arketipi simgelemek üzere değiştirmiştir.²²³

Gerçekten var oldukları söylenemeyen idealar düşünceye bağımlı olmayan, ayrı bir varlık alanında olan şeylerin olgusal olduğunu ya da tözünü oluşturur. Düşlemsel bir kurama sahip Platon olgusal dünyayı eşler. Gerçeğe bedensel duyular ile değil akıl ile erişebileceğini savunan Platon'a göre kalıcı, evrensel ideaların bilgisine sahip olamayıp geçip giden görüngülerle ilgilenen kişiler bilimsel bilgiden yoksun olanlar filozof olamayanlardır.²²⁴ Platon'a göre asıl olan ideaların bilgisine ulaşmaktır. İdeaların bilgisine sahip olan içinde yaşamış olduğu dünyanın bilgisine sahiptir. Hakikat, idealara vukufiyet ile burada ve şimdi olan yaşam durumumuza vukufiyet arasında gidip gelerek kısmi olarak elde edilir; idealara yeterli ölçüde vukufiyet elde eden bir kişi bu vukufiyet ile dünyayı aydınlatmak üzere geri dönecektir.²²⁵

Platon, Parmanides'in "değişmezlik" prensibini idealar âlemine, Herakleitos'un "oluş" kuramını duyular/gölgeler âlemine uygulamıştır. Maddi olmayan idealar değişmeyen, ebedi kendilikleridirler; fenomenler ise maddi, değişen ve fanidir. İdealar Parmanides'in sürekli varlığı gibi her zaman varlık durumundayken, fenomenler ise Herakleitos'un akışı gibi sürekli bir oluş durumundadırlar ve gene de istenen tamamlanmışlık, süreklilik ve eksizlik duru-

222 Platon, *Devlet*, Sabahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2008, s. 231-234.

223 Sahakian, *Felsefe Tarihi*, Aziz Yardımlı (çev.), Ankara: İdea Yay.,1997, s.57.

224 Copleston, *Platon*, Aziz Yardımlı (çev.), Ankara: İdea Yay.,1997, s. 72.

225 G. Skırbekk-Gilge, N., s. 76.

muna hiçbir zaman erişemezler. Duyusal dünya ideallerin olgusal dünyalarının yalnızca bir gölgesidir.²²⁶

Platon felsefesinde maddi kökene sahip fenomenal dünya sınırlanırken, varlıkbilimsel idea dünyası ise uzay ve zamanı aşan aşkınlığa sahiptir. Duyusal fenomenler Platon tarafından Herakleitos'un akışı ile özdeşleştirilen geçici deneyimlerdir. Fenomenal dünya duyular tarafından algılanan, dokunabilir bir dünya iken, ideal dünya anlık tarafından kavranan dokunulamaz bir dünyadır.²²⁷

Yalnızca bilgiğin nesnesi olmayan idealar aynı zamanda varlık kategorisini meydana getiren varlıklardır. Gerçekliğin duyulur âleme ait olmadığını idealar âlemine özgü bir olduğunu iddia eden Platon'a göre gerçeklik dış dünya değil dış dünyadaki şeylerin idealarındadır. Beş duyu ile algılanan şeyler mutlak gerçekliğe bağlı olan gerçekliklerdir.

Olaylar ya da nesnelere Platon için ideaların yansımalarından ya da ayna imgelerinden daha çoğu değildirler. Duyulur anlaşılır dünyanın yanı sıra onun gölgesi ve uçucu imgesi olarak var olduğu yargısı kaçınılmazdır. Olgusallığın ussal ve bilinebilir olduğu Platonik idealizm büyük gerçeklik payı kapsayan görkemli ve yüksek bir felsefedir.²²⁸

Mutlak gerçekliğe bağlı olan duyulur tikel olarak düşünüldüğünde tanımlanamaz, bilinemez, olgusal değildir. Duyusal dünyadaki şeyler tüm öteki şeylerin özünün nedeni olan idealardan pay aldıkları için değişmeyen yönleri vardır. Beden duyulur dünyanın ruh ise idealar dünyasının bir parçasıdır. Duyu dünyası bütünüyle yanılısına değildir. Tıpkı Baudrillard'ın simülasyon düzeninde gerçekliklerin var olması gibi duyu dünyasında da gerçeklikler söz konusudur.

Dünyayı öznel çağrılarla dönüştürmekten çok duyulur dünyanın ötesine geçme kaygısını taşıyan Platon düşünme yoluyla nesnel değerlerin ve ideaların teleolojik bilgisine ulaşabileceğimizi iddia eder. Platon'un metafiziği hem idealar hem de duyular âleminin dışında olan, formlara bakarak duyusal dün-

226 Sahakian, s. 58.

227 Sahakian, s. 57.

228 Copleston, s. 105.

yaya biçim veren Tanrıya ulaşır. Dünyada işlemekte olan düzenleyici aklın simgesel tasviri olan *demiurgos* dünyada var olan şeyleri formların/ideaların modeline göre oluşturur. İdeaların yapısını maddeye aktarır.

Mutlak gerçekliği idealar olarak gören Platon'dan sonra mutlak gerçekçiliğin en önemli temsilcilerinden biri de Francis Bradleydir.(1846–1924) En önemli eseri, metafiziğin son örneği olarak görülen *Görünüş ve Gerçeklik*'ür. (*Appearance and Reality*) Görünüşü değil de gerçeği bilmenin önemli olduğuna inanan Bradley birbirine tutarlıkla bağlanan bütünlük olan en yüksek mutlak gerçekliğe hisle, içsel bağlantılardan hareketle ulaşabileceğimizi iddia eder. Nihai gerçekliğe sahip olan insan mutlak gerçekliğin anlamına mistik sezgiyle değil sıradan insanın deneyimiyle ulaşır.

Bradley'de Mutlak'ın en önemli özellikleri şunlardır:

1. *Mutlak tüm görünüşleri içermelidir.* Mutlakta hiçbir görünüş yitirilmez. Her bir görünüş, bütünü varlığına katkıda bulunur. Görünüşler bütün içinde uyumludur.

2. *Mutlak, bir sistemdir, içeriği duyumsanmış bir tecrübeden başka bir şey değildir.* Duyumsanmış tecrübe ise gerçekliktir. Deneyim, içerisinde ayrımların yapılabileceği, ancak bölünmelerin var olmadığı hissedilmiş bütündür. Hissedilmeyen ve algılanmayan bir şey anlamsızdır.

3. *Mutlak, mükemmel bir biçimde uyumludur.* Mutlak, bağıntı-üstü olan, her şeyi kapsayan, hiçbir şey ile bağıntılı olmayandır. Kendi kendisine yetemeyen, dış belirlenimlere gereksinim duyan bu sebeple gerçek olamayıp görünüş olandır. İçeriğini görünüşler oluşturan mutlak dışsallığın kendi içerisinde sona erdiği bağıntı üstü bir uyumdur.²²⁹

Kendi tarihi olmayan *mutlak* sayısız tarihler içerir, kişisel değil kişisel üstüdür. İçsel ayrımlara sahip mutlak bilinebilecek ve hissedilebilecek en yükseği içeren kuşatıcı bir birliktir.²³⁰

229 Emel Koç, "Bradley, F. Herbert", *Felsefe Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul: Etik Yay., 2004, s. 815–816.

230 Frank Thilly, *Felsefenin Öyküsü Çağdaş Felsefe*, İbrahim Şener (çev.), İstanbul: İzdüşüm Yay., 2003, s. 168.

Tüm görünüşlerin nedeni, akılla kavranan, değişmeyen ve mükemmelliğe sahip bilinçten bağımsız Platon'un idealarına karşılık Bradley'in görünüşleri içeren, hisle kavranan, bağıntı üstü uyumlu bir bütün olan mutlak idealizm anlayışı vardır. Bedenin duyulur dünyanın ruhun ise idealar dünyasının bir parçası olduğunu söyleyen Platon felsefesinde duyular dünyasında gerçeklikler İdealar dünyasında ise mutlak gerçeklikler söz konusudur. Bradley'e göre bir anlamda ruh ve beden gerçeklik ve görünüşlerin özel görünüşleri olduğu için mentalizm/zihincilik ve materyalizm/maddecilik yarı doğrudur.²³¹

Dışsal ve içsel bağıntının birlikteliğine inanan Bradley'e göre kendi kendisiyle çelişik olan gerçek değil görünüştür. Düşünce, bağıntıları temele alarak yol aldığı için, bağıntısal bir düşünce biçimi hakikati değil ancak görünüşü verebilir. Birincil ve ikincil nitelikler zaman, mekân, hareket değişme vb. bağıntıları gerektirdiği için, çelişkiler ihtiva ederler. Bu çelişik yapı ise tüm fenomenleri görünüşler olarak adlandırabilmek için yeterlidir. Görünüş terimi fenomenal dünyanın bütünü için kullanılan bir terim olup çıkar. Görünüşün varoluşunu inkâr etmek ya da onu gerçeklikten kopartmak söz konusu değildir. Bütün ya da gerçeklik şeylerin bir toplamı değildir.

Gerçek mutlak bilgisine sahip olan insan mutlak olgusuna deneyim ile ulaşır. Deneyim içerisinde ayrımların yapılabileceği, ancak bölünmelerin var olmadığı hissedilmiş bir bütündür. His ya da doğrudan tecrübe Bradley'in epistemolojisinin kuşatıcısıdır. Düşüncenin ideali olan doğruluk öğretisi his ve doğrudan tecrübeden tamamıyla bağımsız değildir. Onda tecrübe varlığın kendisinin ya da ruh durumunun bir görünümüdür.²³²

Gerçekliğin hakkındaki temel kriter gerçeklik ve doğruluk üzerine bir kuldür. Zihni tatmin eden şeyler gerçek ve doğrudur. Çünkü gerçeklik, tüm görünüşlerden ayrı olarak bir kenara konulduğunda kesinlikle hiçbir şey olmayacaktır. Gerçekliğin çok değil bir olması gerektiği düşüncesi bağıntıların kritiğinden çıkar. Anlamlar olarak ideler ideal içerikleri olmalarından dolayı

231 Thilly, s. 167.

232 Koç, s. 819.

soyutturlar. Yargıdaki ideal bir içerik yargı aktı ötesinde var olan bir gerçeklikle ilişkilidir. Ona göre doğruluk iddiasında bulunan bir yargı ya da gerçeklik hakkında bir yargı, olgu ya da gerçeklik hakkında bir şey söylemelidir ve doğruluk gerçeklikle özdeştir.

“Benim “kendi dünyamı” gerçek olarak kabul ettiğim olgusundan, bu dünyanın tek gerçeklik olduğu sonucu çıkmaz.” diyen Bradley’e göre gerçek olan içerisinde olanaklı tüm dünyaları ihtiva edebilen mutlaktır. Onun kopya teorisi olarak isimlendirilen mütekebbiliyet teorisine göre yargılar gerçekliğe tekabül ettikleri ya da gerçekliği kopya ettikleri sürece uygundur. Hiçbir şey tamamıyla gerçeklikten yoksun ya da gerçeklikten kopuk değildir. Yargılar olumlu ya da olumsuz gerçeklik hakkında iddiada bulunurlar. Düşünce nesnesi yapabildiğimiz kadarıyla gerçeklik, bize görüldüğü kadarıyla gerçekliktir. Mutlak gerçeklik yalnızca zihindeki bir düşünce ya da gerçek dünya ile tüm bağıntılardan ayırt edilmiş saf bir düşünce soyutlamadır. Düşünce gerçeğe geçişin doğal olduğunu söyleyerek mutlak düşüncesinden mutlak olgusuna geçebileceğimizin altını çizer.²³³

Pozitivizmin yükselişe geçtiği metafiziğin yok sayıldığı yıllarda Bradley metafiziği yeniden diriltmeye çalışmıştır. Evreni bütün olarak kavrama çabası olan metafizik görüşler alanını dikkatle inceleme, gerçeklik ve değer sistemi içinde düzenleme çabasıdır. Amacı ise yalnızca görünümü değil gerçekliği bilmek ve onun hakkında bir düşünce biçimi geliştirebilmektir. Bradley pür teori olan metafiziği Aristotelesçi yaklaşımla “ilk ilkelere ilişkin inceleme” “var olanı var olması bakımından ele alan” ilk tanımıyla ele alır. Ona göre metafiziğin amacı; gerçek olgusalılığı salt görüngüden ayırt ederek gerçekliği bilmek, gerçeklik hakkında bir düşünce geliştirmek ve evreni parçalar olarak değil bütün olarak anlamaktır.²³⁴

Alman felsefesinin İngiltere’de kabulü için savaştan Bradley gerçek dünyayı bize mantığın anlatacağını iddia eden Hegel’den etkilenmiştir. Görünürdeki dünyanın kendi kendisiyle çeliştiğini, bu nedenle de aldatıcı olduğunu, ger-

233 Koç, s. 820.

234 Sahakian, s. 253.

çek dünyanın ise, mantıksal olma zorunluluğu yüzünden, şaşırtıcı bazı özelliklere sahip olmasının doğal olduğunu öne sürmektedir.²³⁵

“Varlığı kesin olan görünümüler gerçek olmasa da gerçeklikten bütünüyle soyutlayamayız.”²³⁶ diyen Bradley, görünürdeki dünyanın ötesiyle bir çeşit bağımız olduğunu ve yüksek varlık duygusuna sahip olduğumuzu söyler. Onun felsefesinde evreni anlamak için sarf edilen zihin çabası, Tanrıyı aramanın ana yoludur.²³⁷ Bradley’in *mutlak idealizmi* ve *yüksek varlık anlayışı* Platon’un Platonik idealizmi ve yüksek varlık Demiurgos anlayışı ile birlik-telik içerir.

Platon ve Bradley gibi Baudrillard’ın felsefesinde gerçekliğin ve görünüşün sorgulaması vardır. Platon ve Bradley’de gerçekliğin sorgulanması ve gerçekliğe ulaşılması bilişselken Baudrillard bu sorgulamayı var olan göstergelerden hareketle yapar. Yanılsamanın nedenleri fenomenlerin gerçekliğinden koparılmasıdır. Platon ve Bradley’in felsefelerinin nihayetinde Tanrı anlayışı olduğu gibi Baudrillard’ın felsefesinin de nihayetinde Tanrı yer alır. Gerçekliğin doruğuna ulaşmış kusursuz bir dünyanın yanılsamasının sonunda Tanrının varlığına atıfta bulunur. Çünkü Ona göre Tanrı hiçbir zaman başlangıçta yer almaz; her zaman sondadır. Bir yanılsama olarak dünyanın çözülmesini ve gerçek tarafından tüm olasılıklarının tüketilmesi sürecinin sonunda, bir simülakr, sanal bir gerçeklik olarak yeniden diriltilmesini, dünyanın kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesini ve nihai yanılsamasını yöneten Tanrıdır.

Platon ve Bradley’in aksine Baudrillard en yüksek varlık olan Tanrının varlığına ulaşma konusunda ümitsizdir. Modern dünyaya ciddi eleştiriler yapan düşünür Tanrının varlığını kendisine sorun yapmayan duyarsız bir düzenden bahseder. Çünkü Tanrı hakikati yerine imgesinin yer aldığı simülasyon düzeninde Tanrı’nın konumu da oldukça farklıdır. Asla var ol/a/mayan yal-

235 Bertrand Russell, *Sorgulayan Denemeler*, Nennin Arık (çev.), Ankara: TUBİTAK Yay., 2005, s. 58.

236 Thilly, s. 166.

237 Bertrand Russell, *Neden Hıristiyan Değilim*, Ender Gürol (çev.), İstanbul: Varlık Yay., 1972, s. 121.

nızca simülakrlar aracılığıyla var olabilen ve kendi simülakrından başka bir şey olmayan Tanrı söz konusudur. Tanrısal güç ikonlar aracılığıyla yeniden canlandırılabilir. Baudrillard böyle bir dünyada kendi kullarını tanıyabilen kuramsal ya da eleştirel bir Tanrının varlığını mümkün görmemektedir.²³⁸ Tanrının ölümüyle iyi kötü bir dünya oluşturulduğu ve kendi paçasını kurtarma çabasına düşen insanlığın boş bir çabası olan bu düzende, Tanrının şanına değil ancak ölümüne yakışır şekilde oluşturulabilmiş dünyada²³⁹ metastazlarıyla yetinsek de Tanrının tamamıyla öldüğünü söyleyemeyiz.²⁴⁰

Düşünür, Nietzsche'nin "Tanrı öldü" deyişini referans alarak simülasyon düzeninde Tanrının konumu üzerine farklı ve orijinal bir söylem geliştirir. "Tanrının ölümü Avrupa'nın üzerine gölgesini düşürmeye başladı bile" diyen Nietzsche'nin bu öngörüsü Baudrillard'ın Batı dünyasını algılamasını etkilemiştir. Tanrının bile simüle edildiği, dinin imgelere dayalı görsel bir teknolojiye dönüşen, ikonların ilahi gücün yerini alarak ilahi gücün ortadan kaldırıldığı dünya ölümüyle beraber metastazlarıyla yetindiğimiz Tanrının anlamda öldüğü, değerlerin alt üst olmasıyla Tanrının ölümünün metastazlarının yaşadığı bir alan halini alacaktır.²⁴¹

Tanrının şanına değil ancak ölümüne yakışır bir hal alan ve teknik açıdan kusursuz bir altın çağ olan- oluşturulmuş- simülasyon dünyasında gerçek alegoriye dönüştürülmüştür. Tanrı kaybolmuş ve varlığının sorusunun üstü bile örtülmüştür.²⁴² Tanrının ortadan kaybolup gitmesi ile gerçeklikle karşı karşıya kalan²⁴³ modern insan Tanrı öldükten sonra değerlerin alt üst olduğu dünyanın kaderiyle ilgilenmek ve başka bir dünyada doğrulanması mümkün olmayan Tanrının derhal doğrulanması vazifesini edinmiştir.²⁴⁴ Gerçeğin alegoriye dönüştüğü teknik açıdan kusursuz dünyada anlamda ölen Tanrının her

238 Rigel, s. 197.

239 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 141.

240 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 42.

241 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 20.

242 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 146.

243 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 17.

244 Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 19.

verde olduğunu bu ölümü gizlemek için dünyada kiliselerin oluşturulduğunu iddia eder.²⁴⁵

Gerçekliğin görünümlerin üzerine inşa edildiği ve içinde eritildiği bütünsel gerçeklik olan simülasyonun dördüncü aşaması olan fraktal/dağılıma aşamasında Tanrı düşüncesi buharlaşmış, varlığına dair sorulara bile Tanrı ikonları vasıtasıyla son verilmiştir. Eskiden Tanrıya inanan ve inanmayanların olduğu dönemlerde Tanrıyı kurtarmaya çalışan insanoglu şimdilerde ise -gerçekliğe inanan ve inanmayanların var olduğu dünyada- tüm gücüyle bu evren içindeki kurmacayı/düşselliği kurtarma çabasıdadır.²⁴⁶

En önemli felsefi sorunu teknik nedenlerden dolayı işsiz kalmış gerçekliğin sorunu olarak gören²⁴⁷ Baudrillard, Platon ve Bradleyden farkı görünüşlerin dışında kendine bir gerçeklik alanı üretmez. Simülasyonla üretilip çoğaltılan gerçekliğin kendisi de simülasyon örneğinden başka bir şey değildir. Gerçekliğe inanmak dinsel tüm biçimler arasında en aşağı olanı²⁴⁸ ve kavrayışın, sağduyunun zayıflığı, akılcılığın havarilerinin en son kalesi, dinsel yaşamın temel biçimlerinden birisidir.²⁴⁹

Gerçekliğin yerini alan yanılısamanın çeşitleri temel, öznel, nesnel ve zamana ilişkin yanılısamadır. Temel yanılısama hiçbir zaman kendisiyle özdeş olmayan, hiçbir zaman gerçek olmayan, dünyayı daha baştan bozan ilk cinayetin yanılısamasıdır.²⁵⁰ Öznel yanılısama; gerçeklik konusunda yanılan, gerçek dışını gerçekmiş gibi gösteren yanılısamadır. Nesnel yanılısama; bu evrende hiç bir şeyin, cinslerin, yıldızların, bu bardağın, şu masanın, kendimin, özneyi çevreleyen şeylerin gerçek zamanda bir arada var olamama olgusudur. Zamana ilişkin yanılısama ise aynı anda bütünüyle bir yerde bulunamayacağımız ve eksiksiz varoluşun ancak sanal olabileceğine ilişkin nesnel olgudur.²⁵¹

245 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 69.

246 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 43.

247 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 60.

248 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 31

249 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 119.

250 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 19, 21.

251 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 70-71.

Kitaplarında doğrudan Platon'un mağara istiaresine/alegori ciddi göndermelerde bulunmayan Baudrillard'ın -insanların inşa ettiği sanal dünyalar- *Disneyland*, *Beaubourg* gibi mekânların çözümlenmeleri Platon'un mağara benzetmesini andırır. Bu mekânlar bir anlamda insanların gerçeklikten koparak gölgelerle yaşadıkları Platon mağarası gibidir. Sanallaşmayı oluşturan bu mekânlarla dünya Platon'un mağarasının genişletilmiş bir biçimine benzeyen bir oyuk halini almıştır.²⁵²

Gerçekliğe son verilmek istenilen alan sanal bir âlem olan sinemadır. Modernizmin en önemli etkinliklerinden olan sinemaya karşı ilk ciddi eleştirileri Frankfurt Okulu temsilcilerinden Leo Löwenthal ve Theodor Adorno getirmiştir. Löwenthal, sinema seyircisinin sadistik oyunlara kendini kaptırılmasının sağlanarak gerçek sevinçlerden ve mutluluklardan yoksun bırakıldığını anlamayacak bir duruma getirilmiş olduğunu iddia eder.²⁵³ Adorno ise sinemayı; insanları kendine bağlayan, kitleleri çeviren, yalan klişelerle dolup taşan, kültür endüstrisinin vahşi aracı olarak tanımlar.²⁵⁴

Simülasyon ilkesinin belirlediği, gerçeğin ancak modelin bir kopyası olduğu günümüz dünyasında sanal kıyametin içinde, gerçek dünya kırılıp geçirilmektedir. Ekrandaki veya sinema perdesindeki her bir görüntü gerçeği öldürme veya yok etme sahnesidir. Sinema salonları gerçeğin infaz edildiği, insanların kendi dünyalarından kaçıp başka dünyalara sığındığı adeta Platon'un mağaraları gibidir. Baudrillard, Platonun mağaralarına dönen sinemanın işlevini "...Ve böylece gerçeğin bittiği yerde sanal başta sinema toplumsal senaryolaştırılması sinematografik biçimidir. Sinema sinema olmaktan çıkıp gerçeğin yerini almaktadır. Gerçek sinemayı, sinema gerçeği yok etmektedir." cümleleriyle ifade eder.²⁵⁵

Baudrillard, Platon'un genişletilmiş mağarası olarak gördüğü dünyanın teknolojiyle beraber sanallaştırıldığını, yüksek teknoloji ile her şeyin aldatıcı

252 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 200.

253 Jay, *Diyalektik İmgelem*, s. 309.

254 Adorno, *Minima Moralia*, s. 211-213.

255 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 124.

ve yanılısama olduğu duyular âlemine benzeyen dünya inşa edildiğini söyler. “İnsanoğlu yüksek teknoloji ile kendi biyolojik kopyalarının ve sanal görüntülerinin ardında kayboluyor.”²⁵⁶ diyerek insanların gölgeler âlemivari bir âlemde yaşadığını iddia eder. İnsanlar gerçeğe bakarak modeli değil modele bakarak kurgusal gerçeği oluşturmaktadırlar. Tekniğin en zirve noktasında ve içine geçmiş olduğumuzu söyleyen düşünürre göre gerçeklikte değil gerçekliğin yanılısamasında hatta beklentilerimizin ötesinde teknolojinin tetiklemeyle bir sanal gerçeklik ortamında yaşamaktayız.

Anlamın yanılısamasının hayati olup olmadığını soran Baudrillard içinde bulunduğumuz dünyada anlamın olmadığını bildiğimize karşın Platon’un mağara istiaresinde tasvir ettiği gölgeleri gerçekmiş gibi zanneden aciz insanların yaşadığı dünyada “...öyle olmadığı halde öyleymiş gibi görünmeye dayalı daha kur-naz ve paradoksal bir strateji” geliştirdiğini iddia eder. Yani anlam üreten özneye karşı yanılısama üreten dünya düzeninden bahseder.²⁵⁷

Platon görünüşten kurtulup gerçekliğe ulaşmak için aklın bilgisine başvururken Bradley görünüşten mutlak olana ulaşmak için hisse doğrudan deneyime başvurur. Gerçek olanın gerçekliğinden saptırılarak simülatif bir hale getirildiğini söyleyen Baudrillard ne Platon gibi aşkın bir gerçeklik alanı üretir ne de Bradley gibi içsel ya da dışsal bağlantılar kurarak asıl gerçekliğin bilgisine ulaşabileceğimizi iddia eder. Bradley’e göre insanda gerçekliğin bilgisi vardır ve insan mutlak gerçekliğe ulaşabilir. Baudrillard’a göre ise meta ve medya göstergelerine, simülasyon düzenine hapsedilen insanın gerçeğe ulaşması mümkün değildir. Ulaşılması mümkün olmayan gerçekliğin öldüğü, her şeyin aşırıgerçekliğe dönüştürüldüğü bir düzende yaşamaktayız.

256 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 58.

257 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

simülasyon
kavramı ve
baudrillard'ın
felsefesi

Gerçeklik

Baudrillard'ın temel kavramlarından biri de gerçekliktir. Şerif Mardin'in *İdeoloji* adlı kitabında kullandığı gerçeklik kavramının anlamıyla Baudrillard'ın verdiği anlam benzer anlama sahiptir. Mardin, gerçeği; bir tür yaşayan varlığın yaşaması için olanak yaratan yanılsama olarak tanımlar.¹ Baudrillard'a göre gerçeklik ilkesi; toplumun uzun çalışmalarıyla oluşturduğu biçimlendirdiği boyun eğdiği ilkedir.

Descartes, Kant ve daha sonraki düşünürler akli nesnel gerçekliğe ulaşmada en önemli araç olarak referans almışlardır. Hegel'in bakış açısı ile aklın gerçeklikle kucak kucağa birlikteliği Baudrillard'ın yer yer akıl ile gerçekliği birlikte ele almasına yol açmıştır. Gerçek; rasyonele, hakikiye eşdeğerdir ve basitçe yeni bir kurgu tipidir. Mevcut gerçeklik yanılsamadan kurtulma projesiyle birlikte gelen büyü bozulmuş bir biçimdir.

Gerçekliğin ilkesini yitirerek duyguya dönüştüğü, kendisinin hiper-geçeklik olduğu, gerçekle simülasyon ayrımının ortadan kalktığı, yerini simülasyon

1 Mardin, Şerif, *İdeoloji*, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yay., 1993, s. 43.

ilkesine bıraktığı bir düzenin içinde yaşamaktayız.² Baudrillard, kitaplarının genelinde gerçeklikten ancak rasyonel düşünce devreye girdiği günden beri ciddi olarak söz edebileceğimizi, gerçekliği kodlanabilen ve çözülebilen göstergeler aracılığıyla yeniden canlandırabildiğimizi, her zaman gerçeklik diye bir şeyin var olmadığını bildiğimizi iddia eder.

Tanrının ortadan kaybolup gitmesi ile gerçeklikle karşı karşıya kaldığımızı iddia eden Baudrillard'a göre güncel kültürümüzü özetleyen leitmotifi "Gerçeklik diye bir şey var mıdır?" "Gerçek bir dünyada mı yaşıyoruz?" sorularıdır.³ "Tanrıya ve sonsuz yaşama inanmak çıkarınızdır, zira onların yokluğu yaşamınızı feda etmek gibi çok da önemli sayılamayacak bir sonuca yol açabilir oysa var olmaları durumunda acayip karlı çıkacağınız söylenebilir." cümlesinden hareketle Pascal'ın Tanrının varlığıyla ilgili iddiasını gerçeklik ya da gerçekliğin yok oluşuna transfer edilebileceğini iddia etmiştir.⁴

P.H. Gosse'nin "*Pembe Flamingonun Güllücüsü*" adlı kitabında dile getirdiği "Türlerin evriminin izleri, dünyanın Kutsal Kitaba göre Tanrı tarafından beş bin yıl önce yaratılışının çağdaş simülasyonu olabilir." söylemine atıfta bulunarak Gosse'nin Tanrıyı hilekar bir simülasyon dehası durumuna getirdiğini düşünen Baudrillard Tanrıya ait olan yapaylığın kumaz dehasını insanoğlunun devraldığını ve ele geçirdiğini ironik bir dille iddia eder. İnsanoğlu türün yaratılışını sanal olarak yeniden canlandırmayı gerçekleştirerek hem geçmişimizi hem de geleceğimizi sanal gerçeklik durumuna dönüştürmekte tüm geçmişimizi fosil bir simülakr içine kaydırmaktadır.

Nitekim yapaylığın kumaz dehasını ele geçiren İnsanoğlu CERN* deneyi ile evrenin oluşumu sırasında meydana gelen büyük patlamadan sonraki şartları laboratuvar ortamında yeniden yaratmaya çalışmıştır. Bu çarpışmalarla "Bin Bang"den sonraki ilk saniyenin milyarda biri kadar zamanlardaki sıcaklık şartlarına yaklaşılabilecek ve parçacıkların varlığı deneylerde ölçümlerle bu-

2 Gane, s. 68.

3 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 24.

4 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 156.

* CERN: Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi

lunmaya çalışılmıştır. Evrenin yaratılışını yeniden canlandırmaya yeltenen bilim adamları meseleyi medyatik ve sanal bir hale getirmiştir.

Baudrillard'a göre gerçekliği yitiren, eskiden Tanrıyı kurtarmaya çalışan ama fazla da başarılı olamayan insanlık şimdi tüm gücüyle bu evren içindeki kurmacayı/düşselliği kurtarmaya çalışıyor. Eskiden her yerde olduğu söylenip hiçbir yerde karşımıza çıkmayan Tanrı günümüzde bilgisayarlara özgü atar damar ağların içinde dolanıp durmaktadır.⁵

Gerçek imge; durum ve nesneden çok bu dünyaya özgü titrekliliği ön plana çıkartan imgedir. Gerçeği yalnızca yeniden üretmeye çalışmaktan başka bir şey yapmayan, gerçeğin içine gömülmüş bir imge, imge; olma özelliğini yitirmiş bir şeydir. Aydınlanma, modern çağ ve eleştirel dönemlerin başında düşünce ile gerçeklik uyumludur. Fakat günümüz dünyasında ilkesini kaybeden gerçekliğin düşünce ile uyumluluğu sona ermiş ve düşünce ile gerçeklik arasında kopuş olmuştur. Gerçekliğin gösteriye, geçmişe ait mizansene ve koruma altına alınan bölgeye dönüşmesi söz konusudur.⁶

Gerçekliğin boyun eğilmemesi gereken bir şey olduğunu iddia eden Baudrillard'a göre gerçek, inanacak başka bir şey olmadığı için inanılmış olan, bize sunulan simülakrdır. Kavram ve olguları altüst etmeyi bir anlamda tepe taklak etmeyi çok seven düşünürü göre simülasyonun özel hali olan gerçek değil yanılısamadır. Simülasyonun örneği olan gerçeklik simülasyonla üretilip çoğaldığı için her zaman var olurken yanılısama ise var olanların ne olduklarını gizlemek için kılıftır. Yanılısamayla başa çıkmanın yolu gerçeklik değil üstün yanılısamadır. Yani gerçeği kullanarak değil daha yüksek yanılısamayla baş edilebiliriz. Dünyamızın yapay ardıllarına kendi dünyamızın daha üstün yanılısamayla yanıt verilebiliriz.⁷

Gerçeklik, gerçekten kurtulmuş olan sanalın özerkleşmesi ve gerçeğin eş zamanlı özerkliği adına dev bir teknik ve zihinsel simülasyonun baskısı altında çözülmüştür. Kötülük anlayışının göstergesi olan simülasyonun zorlamasıy-

5 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 44, 98.

6 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 60.

7 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 33.

la spekülâtif hale gelen gerçeklik yörüngesinden çıkmış yanılısama olarak düşünülebilir. Şiddet yoluyla değil modelin gücü düzeyine yükseltılarak hipergerçeklik tarafından yıkılan gerçeklik yerini sanallığın her çeşidine bırakmaktadır. Sanal gerçeklik düzeninde gerçekliğin dönüştürülmesi, buharlaştırılması, zihinsel anlamda ortadan kaldırılması ve karşıt olarak insanlığın teknoloji yoluyla yapaylaşan bir gerçeklik yaratarak gerçekliğin varlığını sürdürme gayesi içerisinde olması söz konusudur.⁸

Aslında dünyevi olan ve kutsallığa son veren ciddi bir felsefi kavram olarak ilk Bacon'un keşfettiği gerçeklik zaman içinde işlevini yitirerek yararsız hale gelmiştir. Baudrillard'a göre gerçekliği yitiren, Tanrıyı kurtarmada başarısız olan insanlık şimdi tüm gücüyle bu evren içindeki kurmacayı/düşselliği kurtarmaya çalışıyor. İronik, alaycı ve aforizmatik dil kullanan Baudrillard'ın bu tür söylemlerinde tanrılaştırılan insanın bilgisayar müptelâlılığı ve bilgisayara esir düşmesi dile getirilmiştir. Aslında Baudrillard'ın dillendirdiği insanlığın hazin durumuna yönelik bu eleştiriler ne yenidir ne de son olacaktır. Bu hazin durumu gerek postmodern felsefi düşünceler gerekse edebiyat yazınları -hikâyeler ve romanlardaki anlatımıyla- sürekli olumsuzlamışlardır. Nitekim bu hazin durumu roman yazarı J. Kellerman da

... Benim gördüğüm hastaların çoğu etrafta tek bir çocuğun bile bulunmadığı ama her gün okul olduğunu iddia ettikleri bej rengi ağıllara gidip gelmek için otobüslerde saatlerce vakit harcadıkları, güneşle yıkanan alanlarda yaşıyordu. Uzun, elektronik geceler negatif elektron yüklüydü. Günün modası kızgın müziğin tam tamamları kulakları ırmalardı...⁹

Cümleleriyle eleştirel olarak dile getiriyor.

Modern dünyaya ciddi eleştiriler yapan düşünür bir anlamda Tanrının varlığını kendisine sorun yapmayan duyarsız bir düzenden bahseder. Kanaatimce de Tanrı varlığı sorunu günümüz modern insanın sorunu olmaktan

8 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 121.

9 Jonathan Kellerman, Cinnet, Demet Altıneklelioğlu (çev.), İstanbul: Artemis Yayınları, 2007, s. 6.

çıkıştır. Yani ya varlığına inanarak ya da varlığını reddederek kendisine sorun etmemektedir. Ayrıca günümüz insanı kendisinden önceki selefleri gibi ölümsüzleşme duygusuyla Tanrı'ya meydan okuma göstergesini tamamıyla terk etmiştir. Kendi tanrısallığını ortaya koyma gayesiyle cesedini mumyalatan arkaik insanın yerini -modern tıbbın gelişmesine rağmen- böyle bir şeye gerek duymayan modern insan almıştır.

Baudrillard'da düşsel bir şeye dönüştürülmüş ve teknoloji yoluyla gerçekleşme ya da sürdürülme aşamasına gelen gerçek Tanrının varlığı gibi ispatlanamaz ve Tanrı gibi inanç nesnesidir. "...Bizim için gerçeklik diye bir şey yoktur, sizin için de yoktur, benim ciddi dostlarım."¹⁰ Diyen Nietzsche'nin "Tanrı öldü" iddiasına benzer bir yaklaşımla sanalın devreye girmesiyle gerçekliğin öldüğünü bunun da teknoloji yoluyla bizzat insan eliyle gerçekleştirildiğini söyler. Baudrillard artık gerçekliğe inanmanın ya da onun varlığını öne sürmenin dini ve ahlaki bir yükümlülük haline geldiğini iddia eder.

Gerçeğe inanmanın dini bir yükümlülük olarak görülmesinin nedeni gerçeğe inanacak arzu, istek ve halimiz kalmadığı içindir. İnsana düşen görev yalnızca gerçeğe inanmaktır. Herkesin uymak zorunda olduğu bir buyruğa ve ahlâki sürekliliğe dönüşen gerçekliğin otomatik üretildiği dünyada gerçekliğe inanabilmek oldukça zordur. Tanrı gibi bir inanç nesnesi olan gerçekliğin fazlasına sahip olduğumuz için lanetli paydan bir parçaya sahip olmamız söz konusudur.¹¹

Göstergelere sığınarak ve gerçeğin yadsınması içinde yaşanan Disneylandların, Loud ailesinin, Lascaux mağaralarının olduğu ve gerçekliğin kendi kendine konuşturulduğu reklam dünyasında çılgınlık düzeyine ulaşan gerçeklik kitle ve simülasyon düzeyinde yeniden üretilir. Gerçekle modelin aynılaştığı, gerçeğin daha gerçek olup kusursuzlaştığı, simülasyon ilkesinin belirlediği dünyada gerçek ancak modelin kopyası olabilmektedir.¹² Gerçek boyun

10 Allan Megill, *Aşırılığın Peygamberleri*, Tuncay Birkan (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998 s. 148.

11 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 15.

12 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 180.

eğilmemesi gereken inanılmış simülakr, simülasyonun karşısı değil özel hali ve onun üretimi ve örneği, yörüngesinden çıkmış yanılısamadır.¹³ Baudrillard'a göre en aşağı ve bayağı bir inanç olarak gerçek; "yanılısamadan çıkışın evlilik dışı çocuğundan başka bir şey değildir."¹⁴

Her şeyin buharlaştığını, gerçeğin öldüğünü ve içe patlamanın olduğunu söyleyen düşünür kronolojinin başlangıcının yani sıfırın sanal gerçeklik olacağını bunun öncesinde her şeyin fosil olacağı, anısı bile kalmayacak bir dönemin tarih öncesini üretmek üzere olduğumuzu söyler. Sanalın, hipergerçekliğin, simülasyonun içinde bulunduğumuz düzende gerçekliğin sanal yanılısma içinde kaybolduğunu söyleyen Baudrillard "Tanrı öldü" diyen Nietzschevari gerçeğin ölümünü ilan eder.¹⁵

Tüm gönderen sistemlerin tasfiye edildiği, teknoloji egemenliğinin bulunduğu, gerçeğin tüm göstergelerine sahip ve tüm aşamalarına kısa devre yaptıran, kusursuz, programlanabilen, göstergeleri kanserli hücreler gibi çoğaltarak dört bir yana savuran makineye benzer bir düzene yani simülasyon çağına girilmiştir.¹⁶ Yapaylaşan gerçekliğin yaratıldığı bu düzende gösterge, imajlar ve simülakra boyun eğen gerçekliğin doğal düşmanları illüzyon, düş, tutku, delilik, uyuşturucu maddeleri yanı sıra yapaylıkla simülakrlardır.

Günümüzde kısmen sanallaşan, işlemselleştirilmiş, nesnel ve alternatiften yoksun dünyada gerçeklik yadsınmaya başlanmıştır. Düşünür, felsefenin görevinin nesnel gerçeklik adlı yanılısamanın maskesini düşürmek olduğunu söyledikten sonra temel bir yanılısama olan dünyanın ve zihinsel dünyanın diye iki ayrı gerçekliğinin olmadığını söyleyerek felsefenin bu görevinin son bulacağını iddia eder.¹⁷

Gerçek, gerçeklik, toplumsal ya da illüzyon/mecaz ortadan kaybolup gitmiştir. Gerçek gerçekten daha gerçeğe yani hipergerçeğe, toplumsal toplum-

13 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 121.

14 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 25.

15 Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 64-65.

16 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 17.

17 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 41.

saldan daha toplumsala yani hiper toplumsallığa benzemiştir. Bir zamanlar var olan gerçeklik ilkesi ortadan kalkınca ve kendisini belirleyen ilkenin elinden kurtulunca, şuurunu yitirmiş bir halde oradan oraya yalpalamaya başlamış, ilkesiz, başı sonu olmayan ancak olasılıkların hepsini yaşama geçirmeye çalışan, bütünsel bir gerçekliğe dönüşmüştür. Ürettiği ütopoyu yok eden bu yeni bir tür olan gerçeklik ilkesi, öldükten sonra yaşayamaya devam eden bir şey gibi görülebilir.¹⁸

Gerçeklik konusunda yer yer Platon'a yaklaşan Baudrillard Platon'un bahsettiği duyular dünyasına ait yanılısamanın simülasyonun dördüncü düzeyi olan fraktal aşamada olduğunu söyler. Platon'un ideaların bir yansıması olan gerçek gibi zannedilen görüntüler yorumuna karşın Baudrillard, gerçekliğin teknoloji yoluyla düşsel bir hale getirildiği yorumunda bulunur. Gerçeğin düş gücümüzün ürünü olduğunu kabul etmek gerektiğini ifade eden düşünürü göre gerçeklik belki de düşten başka bir şey değildir. Düşsele dönüştürülmüş, ilkesini yitirerek duyguya dönüşen, öldükten sonra devam etmeye çalışan gerçeklik ilkesinin egemen olduğu bir dünyada gerçeğin "düşsel adlı bir bahanesi" vardır. Yani gerçek tamamen sona ermemiştir. Bugün gerçekliğin kendisi hiper-gerçekçidir. Dünyanın keşfinden sonra gelen uzayın keşfi, insanlığa kendi gerçekliğini kaybetmesiyle ya da onu simülasyonun hipergerçeği içine itmesiyle eşdeğerli bir şeydir. Yeniçağ olan hiper-gerçeklik çağında bilim kurguya uzayda kurulan mutfak dizaynı veya sevgililer günü kutlaması ile son verilmiştir.

Teknolojinin aldırmaksızın hızlı gelişimi sonucunda gerçekliğin kendiliğinden yanılısama evrenine doğru kaydığı, kitle iletişim araçlarına mahkûm olunan düzende gerçekliğin değil göstergenin de dengesinin ve konumunun bozulması söz konusudur. Minimum gerçeklik ve toplumsallık ile maksimum simülasyon ortamda gerçeklik değil gerçekliğin baş döndürücülüğü vardır. Göstergelere sığınarak ve gerçeğin yadsınması içinde yaşıyoruz.

Simülasyonun dördüncü düzeni olan fraktal aşamasında yani yeni süreçte eskisinin yerine gerçekliğini yitirmiş yeni durumlarla karşılaşmaya başlan-

miştir. Baudrillard'a göre bu yeni durumların kendilerine gerçeğin, sıradanlığın, yaşanmışlığın renkleri yüklenmeye çalışılmaktadır. Bu arada yaşantımızdan çıkıp gitmiş olan gerçeği kurmacayla yeniden yaratacak olan simülasyon modellerinin konulması söz konusu olabilir. Simülasyon evreni gerçek bir evrene paralel olarak yaratılmış, birincinin tıpatıp benzeri ya da var olabilmesi mümkün olacak türden bir evren değildir. Böyle bir evren hem var olabilir hem var olamaz, hem gerçek hem de gerçek dışı bir evrendir yani hipergerçeğin kendisidir.¹⁹ Bu evren bir simülasyon evrenidir yani bambaşka bir evrendir. Bir anlamda görüntüleri gerçekmiş gibi zanneden Platon'un aciz insanların kaderini yaşamaktayız. Gerçek zaman bir kuyu gibidir. Orda toplama kampları bile sanallaşır ve sanallığın ekranında görünmez olurlar.²⁰

Sanalın devreye girmesiyle gerçekliğin Tanrının ölümüne benzer bir ölümle son bulduğunu iddia eden düşünür "*gerçekliği ve ilkesini sorguladığı ve tabuyu çiğnemek teşebbüsünde olduğu için*" negasyonist, hain ve sahtekâr, politik ve dini olmakla suçlanmaktadır. Aryuşuların son temsilcisi diyebileceğimiz Baudrillard bir anlamda yüzyıllar sonrası Aryuşuların* kaderini yaşamıştır. "*Gerçeklik bir yanılısamadır ve her düşünce öncelikle onun maskesini çıkarmak zorundadır.*"²¹ Diyen düşünür gerçekliği ve ilkesini sorguladığı için suçlanmaktan rahatsızdır.

Gerçekliğin anlamda öldüğünü dile getiren düşünür bütün dünyayı tek bir şemsiye altında toplama olarak adlandırılabilir tersine çevrilmesi olanaksız girişim olan *bütünsel gerçeklik* kavramına yer verir. Nietzsche'nin müjdelemiş olduğu -"Hakiki dünyayla görünümle dünyasını da yok ettiğimiz"- dünyada bütünsel gerçeklik evrenine benzeyebilen bu evrende hakikat ve görünümün yerini *bütünsel gerçeklik* almıştır.²² Simülasyonun ulaşabileceği en üst aşama olan sanal gerçeklik aşamasında gerçek dünyayla birlikte göstergeler

19 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 183-184.

20 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 94.

* Ariuşuluk: Teslisi ve Hz. İsa'nın Tanrı değil Peygamber olduğuna inanan Katolik kilisesince sapkın ilan edilen eski Hristiyan gruplardan biri.

21 Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 124.

22 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 18-22.

dünyasına da son verilerek göstergenin katili bütünsel gerçekliğin önü açılmıştır. Gerçek; gösterge, imgeler ve simülakr yoluyla değişikliğe uğramamıştır aksine mutlak gerçeklik uğruna gösterge ve sahtesi de yitirilmiştir.²³

Hakikat ve görünümün yerini alan, hem en üst saydamlığa ulaşıldığı, hem de her şeyin tamamıyla müstehcenleştiği aşama olan bütünsel gerçeklikte saklanılacak hiç bir şey kalmamıştır.²⁴ Matematiksel işlemlerle ilgili bilimlerin ve sibernetiğin üzerinde çalıştığı “simülasyon modelleri”nin imgesinde gerçekleşen sınırsız bir simülasyon sürecinde gerçeğin yerine üretilen yeni bir gerçeğin geçirilmesi sözkonusudur. Nitelikleri ve öğeleri birleştirilerek imal edilerek bir model hale getirilen gerçeğe gelecekteki bir olayın, yapının, durumun rolü oynattırılarak gerçekliğe müdahale etmek üzere kullanılacak taktik sonuçlar çıkarılabilir. Gerçeklik gücüne ulaşan şeyler bir nevi gerçekliğin katili olan kitle iletişim araçları tarafından gerçekleştirilmiş gerçeklik yeni gerçekliğin yararına yok edilir, buharlaştırılır.²⁵

İşlemselleşen gerçeğin tüm gönderen sistemlerin tasfiye edildiği simülasyon çağında bir daha asla dönmeyecek gerçeklikten ya da modeller ve farklılık simülasyonu üreten hiper-gerçeklikten söz edilecektir. Biri diğerinden daha katlanılmaz olan yanılısma ile gerçek arasında gidip gelinen düzende simülasyonla üretilip çoğaldığı için gerçeklik her zaman fazlasıyla var olacaktır ve gerçeğin kendisi de simülasyon örneğinden başka bir şey değildir. Zamanla gerçeğe dönüşmüş giderek kısmen sanallaşmış olan, gerçek olmayan modern dünyada maksimum düzeye çıkartılan bir cennet, kusursuz! bir dünyanın içine gömülme sürecine karşı çıkan bir insanın varlığı söz konusudur.²⁶

Sanal olan her şeyin bir kuyu gibi toplandığı gerçek zamanda hiçbir şeyin kanıtının olmadığı kırılıp geçirilen bir dünyada gerçeklik denilen şeyin düşselleştirilmesi, derhal/anında bir kurmacaya dönüştürülmesi söz konusudur. Gerçeğe son verilen düzende onunla çakışması mümkün olmayan ancak ona

23 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 67.

24 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 94.

25 Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 160.

26 Baudrillard, Kusursuz Cinayet s. 31-32.

neredeyse yapışık denilecek kadar yakın bir mesafede bu birinciye koşut ikinci bir sanal evren yani bir simülasyon evreni oluşturulmuştur. Hiper-gerçek, işlemsel ve programlanmış dünyada sanallaştırılmış gerçeklik yadsınmaya başlanmıştır.

İletişim, haber ve bitip tükenmek bilmeyen karşılıklı etkileşim alanına özgü “gerçek zamanlılık”(eş zamanlılık) denilen süreçte her şeyin eş zamanlı bir şekilde olup bittiği ekran üzerinde, birkaç tıklamayla gerçekleştirilen dijital müdahale sayesinde, her şey sanal düzeyde mümkün olmaktadır. Baudrillard'da simülasyon düzeninin en büyük hızlandırıcısı ve her şeyin sanal düzeyde gerçekleşmesini sağlayan sinemadır. Sinema sinema olma özelliğini yitirerek gerçeğin yerini almaya çalışmaktadır. Gerçek giderek sinemayı yok ederken; sinema da giderek gerçeği yok etmektedir. Bu olay her ikisinin de özgünlüklerini yitirmelerine yol açan bir tür karşılıklı kan alış-verişi işlemine benzerdir.²⁷

Bizi gerçeklikten koparan sinema kadar etkili olan iletişim aracı radyodan sonra ortaya çıkan bizim dünya çapında iletişim çağına girmemize yol açan TV'dir.²⁸ Baudrillard'da TV yalnızca nesne statüsüne sahip değildir. İnsanlarda karmaşık kültürel davranış biçimi meydana getiren imgeleri aktaran bir yansıtıcıdır.²⁹ İnsanları izleyen, caydıran, yok etmeye yönelen, kendi hakikatini dayatan, mutlak gücün ideolojisine aracılık eden, yabancılaştıran büyü mekanizmasıdır. Bu büyü mekanizması küçültülerek beynimizin içine yerleştirilerek bizi ekrana, kendisini de modern insanı izleyen gözlere dönüştüren bir terminaldir. Baudrillard tarihsel olayların yeniden ısıtıldığı TV' den faydalanılarak yapay gündemler ve ortamlar üretildiğini, ölü bir olayın sıcaklığından yararlanılmaya çalışıldığını iddia eder.³⁰

Baudrillard'da TV'nin en etkin programları simülasyonu hızlandıran reklâmlardır. Reklâm, tüketicinin reklâmın söylemini benimsemesi yoluyla, gündelik yaşamın gerçek olayı haline gelecek olan nesneyi sözde-olaya

27 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 125.

28 Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, s. 224

29 Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, s. 41.

30 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 88.

dönüştüren, doğanın sanatı taklit etmesinde olduğu gibi, gündelik yaşamın da modelin kopyası yapıldığı, gerçekliğin artık kendi kendine konuşan modelinden başka bir şey olmayan her şeyin emildiği bir yüzeydir. İnsanların kendi aralarında ve insanlarla ürünler arasında yapaylık üreten reklamda etkili sözden hareketle hakikatin “yapay-sentezi” gerçekleştirilir.³¹ Her şeyin reklâm denilen bir yüzey tarafından emilmesi, anlamsızlaştırılması insanı şaşırtıcı bir hipergerçekliğin içine sokarak rahatlatmakta ve *ayartma* ile hiçbir şeyle değiş tokuş etmeyecek hale gelmesini sağlamaktadır.³² Mal, Disneyland, Beaubourg, para kısaca hayatın çoğu alanları hiper-gerçek hale gelmiştir. Düşünür; hemen hemen her alanda ve her şeyde anlamsızlaştırma, ayartma sonucu buharlaşmanın olduğu, anlam ve iletişimin hipergerçekleştiği bu ortamda hipergerçekleşme sürecine karşı olmamız gerektiğini iddia eder.³³

Cösterge değeri, medya ve bilgisayar modelleri aracılığıyla gerçekliğin estetikleştirilmesiyle gerçek hiper-gerçek bir hale gelmiştir. Simülasyon ya da hiper-gerçeklikte model gerçeğin önüne geçmiş, kitle toplumsaldan porno ise cinsellikten daha gerçek hale gelmiştir. Sanatta gerçek üstücülüğün yerine, gerçekliğin kendisi geçmiştir.³⁴

Simülasyon

1970'li yıllarda üzerinde yoğunlaştığı, 1980'li yıllarda kurama dönüştüğü iddia edilen³⁵ simülasyon kavramını kullanan Baudrillard Marksist öğretinin günümüzün düzenini anlamakta ve yorumlamakta eksik olduğunu ifade ettikten sonra Marksist terminolojiyi ve bakış açısını yavaş yavaş terk etmiştir. Bu terk ediş Baudrillard'ı modernizmi ve içinde yaşadığı Batı toplumunu eleştirmeye devam etmesini engellememiştir. Düşünür, postmodernizmden farklı olan temel olarak Batı uygarlığını eleştirmekte kullanacağı *simülasyon* kavra-

31 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 162.

32 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 143.

33 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 32

34 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 58.

35 Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, s. 13.

mını ortaya atmıştır. Simülasyon geç kapitalizmin, modernizmin içinde bulunduğu durumu anlamamızı sağlayan anahtar kavramdır.

1970'li yıllardan sonra yüksek teknolojinin etkisi altına giren modern dünyada politikanın, sanatın, ekonominin, kültürün ve gündelik hayatın yapısının tamamen değiştiğini iddia eden, eserlerini aynı yıllarda yazan, bir dönem durumcularla* birlikte olan düşünür modern dünyadaki değişimleri en iyi anlatabilecek kavram olarak gördüğü simülasyonu kullanmıştır. Simülasyon kavramının onun felsefesinin tamamını etkilemiş olduğunu söyleyebiliriz. Politikanın, ekonominin, sanatın, toplumsalın/kitlenin anlaşılmasında ve modernliğin eleştirisini yaparken simülasyon kavramını önemli bir araç olarak kullanmıştır.

Simulacrum, kökü Latince simulare ve simül kelimesinden türetilmiştir.** Çoğul olan *simulacrum* Latince'den aynı şekilde İngilizce ve Fransızcaya geçmiştir.³⁶ Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun olan, gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine, gerçekten ve fiili olarak var olan bir şeyi veya durumu bütün bileşenleriyle birlikte gerçekmiş ve fiilen varmış gibi gösterme durumuna hiper-gerçek yani simülasyon denilmektedir.³⁷ Geç modernitenin iletişim, siberetik ve sistemler kuramındaki devrimini anlatan bir kavramdır. Bu devrimdeki gösterge sistemleri, gerçekliği gizlemek için değil, medyanın, siyasal sürecin, genetiğin ve dijital teknolojilerin model veya kodlarından faydalanılarak gerçekliği üretmek için geliştirilmiştir.³⁸

Baudrillard, hiper-gerçek ile simülasyon kavramını aynı anlamda kullandığı için genel olarak simülasyon kavramının yerine hiper-gerçek kavramını kullandığımızda sorun olmaz. Gerçekliğin simülasyondan ibaret olduğu, düş

* Durumculuk: Birçok modern teknolojiyi ve tüketim toplumunu, bireyi metaya indirgediği için reddeden ve yabancılaşmanın üretim kadar tüketim aracılığıyla ne olduğunu vurgulayan, Guy Debord ve Raoul Vaneigem vs. düşünürlerin temsilciliğini yaptığı sanat ve düşünce akımıdır.

** Bk. <http://dictionary.reference.com/wordoftheday/archive/2003/05/01.html>

36 Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimler Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 2003, s. 357.

37 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 15.

38 Horrocks, s. 5.

ile gerçekliğin birbirine karıştığı, modelin temsil edilenden daha gerçek olduğu durum hiper-gerçeklikken, gerçeklikten bağımsız olarak üretilen şey ise hiper-gerçektir.

Baudrillard, en güzel simülasyon alegorisi olarak imparatorluğun haritası topraklarına birebir eşit boyutlara sahip belgeye dönüşürken çöken imparatorluğun lime lime olan harita parçalarının da imparatorlukla beraber toprağa dönüştüğünün anlatıldığı Borges masalını görür.³⁹ Simülasyonun ne olduğuna ait açıklamayı bir *Borges Masalı* örneğine başvurarak yapar. Düşünür, Borges masalını şu cümlelerle anlatır.

İmparatorluğun hizmetindeki haritacıların çizdikleri harita sonunda imparatorluğun topraklarına birebir eşit boyutlara sahip bir belgeye dönüşmektedir (ancak çökmeye başlayan imparatorlukla birlikte lime lime olmuş bu harita parçalarıyla çölde karşılaşan insanlar vardır- sonuçta bu harap olmuş soyut metafizik güzelliğin, imparatorluğun şanına yakışan bir görünüme sahip olduğu ve eskidikçe gerçeğiyle birbirine karıştırılan sahtesi gibi imparatorluğun da bir leş gibi çürüdükçe özüne yani toprağa dönüştüğü görülmektedir).⁴⁰

İkinci basamak simülakrların gizli çekiciliğine sahip güncelliğini yitirmiş bu masal örneğiyle haritanın artık gerçek bir araziye tekabül etmediğini, haritanın daha önce geldiğini ve hatta onu vücuda getirdiğini iddia ederek simülasyon tanımlamasını yapar. Simülasyon; artık daha fazla bir arazinin, maddi gerçekliği olan bir varlığın taklidi değil, asıl veya gerçeklik olmadan bir gerçeğin modelleriyle olan yaratımı ve hipergerçekliktir. Simülasyonun tanımını yaptıktan sonra minyatür hücreler, matrisler bellekler ve komut modelleri tarafından gerçeğin sonsuz sayıda yeniden üretildiği, gerçeğin artık işlemesel bir şeye dönüştürüldüğü, gerçekle ilişkimizin kesildiği, gerçeğin geri döndürülemeyeceği simülasyon çağına girdiğimizi söyler.⁴¹

39 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 15–16.

40 Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Doğu-Batı Yay., Nisan 2003, s. 15.

41 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 16–17.

Simülasyon; gerçeğin bir benzeri olmadığı gibi gerçekmiş gibi yapan bir hal değildir. Simülasyon nasıl ve ne zaman olduğu bilinmeyen, bir şekilde sinsice gerçeği yok edip yerine geçmiş olan onun bir hipergerçeğidir.⁴² Baudrillard, "Sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi" yapmayı gizlemek/dissimüler olarak tanımlarken "mış gibi yapmayı/simüleyi" ise sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak olarak tanımlar. Birincisi varlığa ikincisi yokluğa işaret eder. Simüle etmek "mış" gibi yapmak değildir. Kendini hastaymış gibi gösteren kimse sadece yatağa girer ve hasta olduğuna inandırır. Bir hastalık simülasyonu yapan kimse ise kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir.

Simülasyon modeller gerçek kurumlardan daha gerçek hale gelir. Yalnızca simülasyon ve gerçeklik ayrımını yapmak gittikçe zorlaştığı gibi simülasyon gerçekliği bizzat gerçeğin ölçütü haline getirir. Üretimi değil yok oluşu temsil eden simülasyon düzeninde Baudrillard'ın simülasyonu, hem teknolojiyi (uçak simülatörü vb.) hem de toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel olanı kapsamaktadır.

Diğerlerinin sessiz suç ortaklığı ile duyulduğundan itibaren bir kehanet gibi gerçeklik gücü kazanan⁴³ simülasyon bundan böyle bir arazinin, göndergesel bir varlığın ya da tözün simülasyonu olarak değil, kökenleri ya da gerçekliği olmayan bir simülatif gerçeğin modelleri tarafından yaratılır. Ona göre bundan böyle önce harita, sonra topraktan yani gerçeğin yerini alan simülakrdan söz etmek gerekecektir. Gerçeklik düzeninin yerini alan simülasyon düzeninden bahseden düşünüre göre simülasyonun en belirgin özelliği en önemsiz olguları bile kapsayan gerçeğin yerini almış daha önce var olan modellerden oluşmuş olmasıdır.⁴⁴

Baudrillard, bir sözlükten/Littre* alıntı yaptığı bir kelime olan gizlemenin /dissimüle gerçeklik ilkesine zarar vermediğini oysa simülasyonun gerçekle sahtenin arasındaki farkı yok etmeye çalıştığını ve olmayan bir şeyi varmış gi-

42 Gülnaz Saraçoğlu, *Simülasyon Kavramı ve Görünümleri*, 2007, <http://www.sinemasal.gen.tr/simulasyon.htm>, (13.03.2009).

43 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 76.

44 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 17.

* Fransız Dili Sözlüğü

bi göstermeye çalıştığını iddia eder.⁴⁵ TV dünyasında da doktor –bir anlamda simüle edilmiş doktor- zaman zaman gerçek doktor olarak kabul edilir. Nitekim Dr. Welby rolündeki R. Young kendisinden tıbbi tavsiyeler isteyen binlerce mektup almıştır. Yine R. Burn avukat P. Mason rolünü oynadıktan sonra hukuki alanda tavsiyeler isteyen mektuplar almıştır.⁴⁶ Sinema filmlerinde iyi ya da kötü rolde oynayan belirgin karakterlere benzeri tepkiler hep gösterilmiştir ve gösterilecektir.

Gerçekle ilişkimizin kesildiği, tüm gönderen sistemlerin tasfiye edildiği, gerçeğin bulunmadığı yerde düzene saldırıldığı,⁴⁷ iki kutupluluğun son vermiş olduğu tüm alanlarda (politika, biyoloji, psikoloji, medya vb.) simülasyon evresine girilmiştir. Simülasyon ilkesinin belirlediği bu evrede yani günümüz dünyasında, gerçek ancak modelin kopyası olabilmektedir. Modelin bir kopyasından başka bir şey olmayan gerçeğin modeli aşır geçebilmesi mümkün değildir.⁴⁸

Simülasyon evreninde hiçbir şeyin kökeni belli değildir, her şey içkindir geçmiş ya da gelecek yoktur, tam bir saydamlığa sahiptir. Dışsal görünümüne sahip olmadığından aşılıp, geçilebilmesi olanaksız bu evren hem gerçek hem gerçek dışı *hiper-gerçek* bir evrendir. Şeylerin kendi ikizlerini ürettiği orijinaline benzeyen⁴⁹, “gerçekle-sahte” ve “gerçekle- düşsel” arasındaki farkın yok edilmeye çalışıldığı simülasyon evreni vardır. Aslının yerine göstergeleri konulmuş, gerçeğin tüm göstergelerine sahip bir gerçeklik, gerçeğin bir daha dönmesini engelleyen modeller ve farklılık simülasyonu üreten hiper gerçeklik söz konusudur.⁵⁰

“Bilimsel coşku ve Aydınlanma çağı sona erdikten sonra, dünya adli temel ve hakikatten yoksun illüzyona karşı, bu gerçeklik illüzyonunun artık bizi koruyamadığını anladık”⁵¹ diyor düşünür toplumsal, siyasal, kültürel ve

45 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 18.

46 Kellner ve Best, s. 149.

47 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 45.

48 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 180.

49 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 31.

50 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 17.

51 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 42.

felsefi olarak erime, tükeniş ve yok oluş sürecine girdiğimizin, simülasyon mantığının hakikat ilkesinin yerini alarak klasik mantığı aştığının haberini verir. Düşünüre göre Batı, geciktirilmiş simülasyon evresiyle metamorfoz aşamasının gelişme evresindedir.⁵² Her şeyin aslından uzaklaştırıldığı yeneden canlandırıldığı bir başkalaşma ve bozulma sürecine girilmektedir. Tükenişi gizlemeye çalışan, her şeyi yeniden canlandırmaya çalışan, gerçekliğini yitirmiş sahte evrende, nesnel gerçekliğe sahip olmayan temel bir yanılsama olan bu dünyada yani simülasyon düzeninde yaşanılmaktadır. Bilgisayar, medya, siberetik denetim sistemlerinin simülasyon kod ve modellerinin örgütlediği üretimin değil simülasyonun çağında yaşanmaktadır. Bu evren gerçeğin hipergerçekleştiği simülasyonla gerçek arasındaki farkın tamamıyla eridiği ve her şeyin "gibi"leştiği bir evrenin özelliklerini kendinde barındırmaktadır.⁵³

Batıya özgü bu evren diyalektik olmayan, (Baudrillard gerçek mantığın diyalektik mantık değil "olasılaştırma" mantığı olduğuna inanır.) aynı zamanda postmodern olmayan modernizm sonundaki yaşanan süreçlerle ortaya çıkmıştır. Simülasyon evreninde toplumsalın yerini içi boş ve kendinden geçmiş olan kitle almıştır. Simülasyon düzeninde dışa dönük patlama yoktur içe dönük patlama/implasyon vardır ve her şeyin anlamı tersine dönmektedir.

Görünümler, gerçekliğin egemen olduğu evrende içeriklerini yitirebilir ve müstehcen olabilirler. Kitle iletişim araçları simülasyon evreyi oluştururlar, içerik ve anlamları nötralize ederler. Simülasyon evreninin nesnesi bir tür yaşayan ölü numarası yapmaktadır.⁵⁴ Modern olan Batı toplumları; modernliğin üretmiş olduğu kurum, değer ve norm ölçütlerinin tersine dönmüş bulunduğu bir simülasyon modeli olan kapitalist dünyada yaşamaktadırlar. Kapitalin simülasyona dönüştüğü, kapitalizmin kökten tersine çevrildiği düzende göstergelerin egemen olduğu, emeğin hizmete ve boş zamana indirildiği bir çağda yaşanmaktadır.

52 Oğuz Adanır, *Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış "Kuramsal Deneme"*, 1. Basım, İzmir: Eylül Yay., 1997, s. 61

53 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 39.

54 Adanır, *Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış "Kuramsal Deneme"*, s. 217-220.

Simülasyon evreni gerçekten daha gerçek olan hiper-gerçek bir evrendir. Baudrillard'a göre gerçek daha gerçek olup kusursuzlaştığında dünya eksiksiz simülasyon etkisi altına girecektir. Görünümleri yok eden teknolojik girişimle doğal dünyanın yerine konulan yapay dünyada doğal olan her şey yadsınmıştır. Yapay bir dünyanın inşası devam ederken sanal gerçeklikle birlikte simülasyon girişiminin en son evresine girilmiştir.⁵⁵

Oluşturulmuş, yapaylaşan bir gerçeklik olan bütünsel gerçekliği yok etme düşüncesiyle yaşanan düzende Batı hedefini aşmış, illüzyonunu yitirmiş, yönünü ve kendi etrafında dönen simgeselliğini yani model olma özelliğini kaybetmiştir. Bitmişliğin gizlenilmeye çalışıldığı simülasyon evreninin temel özelliklerinden biri tepkisizliktir. Nesnenin bir tür yaşayan ölü numarası yaptığı simülasyon evreninde devrimci dışa dönük patlamalara yer yoktur. Çünkü bu evren hiper uyumluluk, kendi üstüne kapanma ve için için kaynama evrenidir. Simülasyon evreninde gerçekliğin evrenindeki her şeyin anlamı tersine dönmektedir.⁵⁶

Devasa teknolojik evrende her şey tele-gerçeklik içinde olurken insanlar da tele-mevcudiyet içinde yer almışlardır. Nitekim bir GSM şirketinin teknolojinin son ürünlerinden 3G telefonlarına yönelik bir reklâmda kendini neo-liberal dünyanın akışına bırakmış, eşinin doğumunda yanında olmayan birey, baba oluşunun heyecanını ve mutluluğunu temsili varlığıyla yeni nesil telefon tipiyle gidermektedir. Bu heyecan telefon satışlarının artmasıyla tüm insanlığa yaşatılmak istenmektedir. Böylece her şeyin sanallaşma kervanına heyecan ve mutluluk da katılmıştır.

Baudrillard, kendisiyle dalga geçilmesine tahammül edemeyen sistemle ve onun gerçekliği ile dalga geçen bir düşünürdür.⁵⁷ Baudrillard'ın insanlık adına korktuğu şey nihayetinde insanlığın başına gelmiştir. Teknikle iç içe geçmiş olan insanların yerini onların az çok tüm özelliklerine sahip robocoplar ve cybermanlar almıştır. İnsanlık satranç oyununda bazen beraber kalabilecek

55 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği* s. 31.

56 Adanır, *Simülasyon Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, s. 13.

57 Adanır, *Simülasyon Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, s. 17.

“X3D Fritz” bazen kendini yenebilecek “Deep Blue” bilgisayarlar üretmişlerdir. Bununla yetinmeyen insanlar pedagoji derslerine giren, birden fazla dil bilen, yoklama yapan, mutlu olma, övme, kızma gibi mimikleri yapma yeteneğine sahip olan kendisinden, daha kaliteli! olabilecek, çalışması için sadece bir pile ihtiyacı olan az masraflı robot öğretmen Saya’yı üretmişlerdir.⁵⁸ Yeni toplumsal epistemoloji, ortam kuran medya simgelerinin ötesinde nesnel gerçeklik duygusunu silen, görüntü ve simgelerin hâkim olduğu “elektronik gerçeklik” yaratmıştır.⁵⁹

Gerçekliği sona erdiren simülasyon düzeninin meydana gelmesindeki en büyük etken medyadır. Medya, kullandığı teknolojisi vasıtasıyla dünyayı estetez etmiş, müstehceni estetikleştirip kültürleştirmiş, müzeliğe hale getirmiş, her şeyi görünürlüğe ve gösterge sanayisine dönüştürmüştür. Bu gösterge sanayisinde en etkin medya etkinliği olan reklâm her şeyi anlamsızlaştırarak insanı şaşırtıcı bir hiper-gerçekliğin içine sokarak rahatlatmaktadır.⁶⁰

Sanal dünyanın yerine kusursuz ikizini koymasıyla nesnel gerçeklik aşamasından bir üst aşamaya gerçeklik ve illüzyona son veren bir ultra-gerçeklik aşamasına geçilmiştir. Göstergeler ve illüzyonlar sanayisinde yazgı varsayımına özgürlük, kötülük varsayımına mutsuzluk, düşünce varsayımına yapay zekâ, olay varsayımına haber illüzyonuyla karşı çıkmaktadır.⁶¹ Bir illüzyon yerine başkasının konulduğu simülasyon evreninde illüzyonlar da gerçeklik gibi buharlaşmıştır. Çünkü simülasyon düzeninde amaç dünyayı her türlü illüzyondan arındırıp saydam ve işlemsel hale getirmektir.⁶² Devrimci dışa dönük patlamaların olmadığı, kendi üstüne kapanan dördüncü zamana ait sibernetik ve kombinatuvar bir dünyayı yok etmenin yolu için için kaynamadır.⁶³

58 Japon Öğrenciler Robotu Çıldırtdı!, 2009, <http://timeturk.com/japon-ogrenciler-robotu-cildirtti-video-57178-haberi.html>, 06 Mart 2009.

59 Kumar, s. 150.

60 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 143.

61 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 25, 48.

62 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 141.

63 Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 114.

Onun söz ettiği simülasyon evreni; projeksiyon makinesinden saniyede yirmi dört kare hızla geçen, durgun su gibi görünen, hareket etmeyen karelerin varlığı ve saatte bin kilometre hızla uçan uçaktan bakıldığında aracın ilerlemediğinin zannedilmesi gibi konuma sahiptir. TV ekranında günde yüz binlerce görüntüye tanık olunması, kapattığınızda da çevrenizdeki ve dünyadaki hiçbir şeyin değişmemiş olduğu görünümüne sahiptir.⁶⁴

Simülasyon evreninde yani sanal gerçekliğin evreninde her şeyin anlamı tersine dönmektedir. Dünya ile aramızda oluşan boşluğu doldurmada aciz olan modern insan gerçekliğin artık bir labirente benzemesi nedeniyle bir üst aşamaya yani simülasyonun ulaşabileceği en üst aşama olan sanal gerçeklik aşamasındadır.⁶⁵ Baudrillard toplum, politika, estetik/sanat ve cinsellik üzerinde yaptığı çözümler sonucunda tüm değer ve eşdeğerlilik yasalarının buharlaşıp yok olduğu simülasyon evreninde toplumsalın olmadığını söyler. Toplumsal ötesi olan, toplumsalın içi boş ve kendinden geçmiş anlamını yitirmiş biçimi olan kitle iletişim araçlarının nötralize ettiği "kitle" vardır.⁶⁶

Kitle iletişim araçlarının etkisiyle toplumun kitleye dönüştüğünü, TV sayesinde politikanın bir oyun haline geldiğini, gösteriye dönüştüğünü ve iktidarın hiper-gerçeklik hale geldiğini iddia eden düşünür artık trans-politika evreninde yani politikanın üreme ve seri sonu simülasyon derecesi olan sıfır derecesinde olduğumuzu iddia eder. Politik devrim yerini "trans-politikaya" bırakmıştır.⁶⁷ Bu anlamda Amerika Birleşik Devletlerine başkan seçilen Obama'yı trans-politikanın en önemli göstergelerinden biri olarak görebiliriz. Nitekim televizyon imkânlarıyla başkan olan Nixon TV çağının A.B.D. başkanıyken, internet imkânlarıyla başkan olan Obama internet çağının A.B.D. başkanıdır. Simülasyon düzenin en büyük göstergesi olan -ne siyah ne beyaz, ne erkek ne dişi olan bu çağın melez çocuğu- M. Jackson gelmiş olduğumuz trans-estetik aşamanın göstergesidir. Hussein Barack Obama ise ön ismi Müs-

64 Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 18.

65 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 43.

66 Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 8.

67 Baudrillard, Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme, s. 17.

lüman olan, “ikinci ismi İbranice Barak (Baruch)’tan geldiği söylenen Kenyalı ateist-Müslüman bir baba ile dinden kopuk Kansas’lı ‘süt gibi beyaz’ bir anneden Hawai’de dünyaya gelmiş”⁶⁸ siyaset bilimcilerin tasarladığı ve modifiye ettiği bir simülakrdır. Nitekim Noam Chomsky; Obama’nın her zaman belirsizlikle malul bir başkan tipi olduğunu söyler.

Nixon ve Reagan’a yapılmak istendiği söylenen suikastlar politikacıların arındığı skandal simülasyonları iken Watergate de sistemin kendini temize çıkardığı skandal simülasyonudur. Bu bağlamda Baudrillard’ın kavramı ile Obama’nın siyasi konumunu ise şu şekilde tanımlayabiliriz. Eğer simülatif Watergate ve suikastlar kirlenmiş sistemi ve siyasetçiyi yeniden diriltmek için kullanılan bir simülasyonsa Obama da klasik Amerikan ‘başarı hikâyesi’ ile günahlarını/ayıplarını, karanlık geçmişini örtmek için ve Amerikan siyasetinin kendisini temizlemek için ortaya koymuş olduğu simüle/tınış gibi olan simülatif bir versiyonudur. “Beyaz Amerika”ya elini uzattığı için başkan seçilmiştir ve “Beyaz Amerika” onu aslında bir siyah olarak görmemektedir.” diyen Kara Panterlerin efsanevi liderlerinden Dhoruba Mücahid Bin Wahad bu simülatif durumu şu şekilde özetliyor: “Ortada bir görüntü var ama ona ulaşamıyorsunuz. Çünkü ortada bir gerçek yok.”⁶⁹

Sanal felaket koşullarında yaşadığımızdan dolayı gerçek felaket olmayacağını ve ekonominin “trans-ekonomi” haline geldiğini söyleyen düşünür 1987 Wall Street’in iflasının sanal, insanlığın ödenemeyecek bir borç batağının içerisinde olduğunu iddia eder. Sadece rakamlarda olan borçların ve kurmaca bir ekonominin varlığından bahseder. Nietzsche, insanların borcunu/kefaretini üzerine alması için gönderdiği oğulun insanların yerine Tanrıya ödediği borcun boyut olarak devam ettiği vurgusunda bulunur. Var olacak bütün krizlerin sanal olacağını insanlığın gerçek bir ekonomik krizle karşılaşmayacağını söyleyen Nietzsche’den mülhem düşünüre göre; günümüzde Tanrıya

68 Nuh Yılmaz, Küçük Anlatıların İnsanı Melez Obama Amerikan Rüyasını Canlandırarak mı?, Star Gazetesi, 28 Ocak 2008, <http://www.stargazete.com/acikgorus/kucuk-anlatilarin-insani-melez-obama-amerikan-ruyasini-canlandiracak-mi-84517.htm> (05.07.2008).

69 Ayşe Selcan Sever (Yapımcı), Dünden Yarına Belgesel Kuşağı “Amerika’nın Yeni Rengi”(Televizyon Programı), Ankara, Kanal a, (3 Aralık Çarşamba).

borçlanmanın yerini, sermayeye borçlanma almıştır. Çünkü sistem asla ödenmeyecek bir borç çıkartmakta, bunu yavaş yavaş geri almakta, borcun kalanı konusunda müzakereye oturmakta, yeniden borçlanmakta ve bu iş sonsuza dek böyle sürüp gideceğe benzemektedir. Bu süreç insanın gölgesini satın alan şeytan olayına benzemektedir.⁷⁰

Sanal felaket koşullarında yaşamamızdan dolayı 1987 Wall Street'in iflasının gerçek bir felaket olmayacağı⁷¹ söz konusu olduğu gibi Körfez savaşı da savaş teknolojisinin gösterisiyle sonuçlanmıştır. Sanal bir gücün yanılması, sanal bir gerçeklik olarak üzerimize giydirilmiş, olmamış, pornografik/müstehcen bir sanal savaş olan Körfez Savaşını da yaşamamışızdır.⁷² Nitekim Mestroviç Baudrillard'ın pornografik savaş diye isimlendirdiği Körfez Savaşındaki insanların tepkisizliğine atıfta bulunarak içinde yaşadığımız çağdaki toplumu "duygu ötesi toplum" olarak nitelendirmiştir.⁷³ Neil Postman ise içinde yaşadığımız çağı medya çağı veya gösteri çağı olarak isimlendirir.

Medya çağı bir gösteri çağıdır. Gösteri çağı'ysa, ideolojinin yerine kozmetiğin geçtiği, hakikatin imaja yenik düştüğü, her şeyin eğlenceli bir biçimde sunulurken içeriksizleştirildiği, müthiş bir enformasyon bombardımanının insanları parçalara ayırarak tepkisizleştirdiği, hafızanın kaybolduğu, algılama ve muhakeme yeteneğinin azaldığı bir dönemdir.⁷⁴

Nietzsche'nin sanatın geleceğin bilimi olacağı söylemine göndermede bulunan düşünür gerçeğin sona erdiğini söyledikten sonra gerçekliğin var olması için sanatın devam etmesi gerektiğini iddia eder. Ama sanat da var olan metamorfozdan nasibini almıştır. Bir anlamda göstergelerin sonsuza değin

70 Jean Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, Oğuz Adanır-Leyla Yıldırım (çev.), İstanbul: Paragraf Yay., 2005, s. 88–89.

71 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşın Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 29.

72 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 55.

73 Stjepan G. Mestroviç, *Duygu Ötesi Toplum*, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999, s. 108.

74 Neil Postman, *Televizyon Öldüren Eğlence*, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1991, s. 28.

hızlı çoğalmasından, geçmiş ve güncel biçimlerin yeniden kullanıma sokulmasından dolayı sanatın ölü bir etkinlik haline geldiğini, günümüz sanatı olan pop müziğin güzel ve çirkinin ötesinde olduğunu, müstehcenin estetikleşip kültür haline geldiğini dile getirir.⁷⁵

Baudrillard'da simülasyon, hakiki olanla sahte olan ve gerçek ile düşsel arasındaki farkın erimesine karşılık gelir. Gerçeğin sahte bir sunumu olan sorun olarak görülmeyen ideoloji gerçeğin artık gerçek olmadığına ve gerçekliğin yıkıldığına işaret eder. Simülasyon dünyasında sanatın, ekonomin, siyasetin vb. alanların göstergeleri simülatif hale gelmiştir.

Simülakrlar

Simülakr; ilk kez Platon'un "Sofist" adlı kitabında sofistlere atıfla beğenilmeyen bir kavram olarak kullanılmıştır. Model ve kopya ikiliği üzerinde duran Platon sofist kitabında model ile kopyayı birbirinden ayırmaktadır. Kopya-ikona görünümüler-fantazma ikili ayırımına girer.⁷⁶

Simülakr, gerçeklikten, ilk örnekten yoksun, gerçeğin yerini alan kopyanın kopyası olan, imaj anlamına gelen simülasyon olayının görüntüsü ve görünümüdür. Orijinali, gerçeği, ilk örneği olmayan; kendisi zaten kopya olan bir şeyin kopyasını anlatan bir terimdir. Kopya benzerlik üzerine kurulmuşken simülakrlar/görüntüler ise sapmanın başladığı yerde ortaya çıkarlar. Simülakr; kopyanın kopyasıdır ve kopyalarda önemli olan benzerlikken simülakrlarda ise imgedir. Gerçeğin yerini alan simülakr imaj, idol anlamına geldiği gibi simülasyon olayının görünümüdür.

Gerçeğin yerini alan simülakr ile iç içe olarak kabul edilen düzenin varlığının postmodernlik durumuyla benzerlik göstermesi düşünürün *post-modernizmin başrahibi* olarak görülmesine yol açmıştır. Simülakr; imler, modeller, imleyen ve imlenen üzerine kurulmamıştır. Çünkü simülakr modeli bozan, modeli yok etmeye varan, doğasını değiştiren olarak modele bağlı değildir. Simülakr, zaten mevcut olmayan bir görüntüdür ve cisimsizdir. Simülakrın sah-

75 Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 23-27.

76 Ali Akay, *Postmodern Görüntü*, 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yay., 1997, s. 19.

te anlamının dışında görüntü anlamı model üzerine kurulmaz.⁷⁷ Simülakr; Nietzsche'nin belirtmiş olduğu gibi "eğrinin (doğru olmayan) yüksek gücüdür." Ebedi dönüş sayesinde ikonalarından, modellerden kurtulunur ve temsili olan bir dünya sistemi saptırılır.⁷⁸

İdeolojilerin ve ideologların yerini simülakrlara bıraktığı⁷⁹ yeni simülakrlar üreterek yapaylaşan, gerçeklik üreten ve gerçekliğin yerini alan düzende Baudrillard, simülakrları üç gruba ayırır:

1. Uyumlu, iyimser ve Tanrının yaratmış olduğu ideal doğanın aynısını oluşturmayı amaçlayan imgeleme, taklit ve kopyalama üstüne kurulmuş doğalcı doğal simülakrlar.

2. Tüm üretim düzenini kapsayan enerji ve güç üstüne kurulmuş makinelerin somutlaştırdığı üretici özelliğine sahip üretici, yayılma eğiliminde olan üretici ve çalışan simülakrlar.

3. Bilgi, model ve sibernetik oyunlardan oluşan total işlemsellik, hipergerçeklik ve total bir denetimi amaçlayan simülasyon simülakrları.

Simülakrlar grubundaki ilk iki gruba sırasıyla ütopya ve bilim kurgu karşılık gelir üçüncü gruba özgü simülasyon olayı ise içindeki düşselliktir. Baudrillard bunların birbirinden farklılıklarını anlatır.⁸⁰ İnsanlığın gelişme aşamasını teknik, sanayi ve sibernetik aşama olmak üzere üçe ayırır. Günümüz bilim kurgu dünyasında üç gruba ait veriler vardır. Birinci grupta güdümlenici özelliğe sahip teatral, teknik adlı büyük opera ikinci grupta güdümlenebilme özelliğine sahip sanayileşmiş, üretici güç, mekanik robotlar üçüncü grupta ise güdümlenebilen sibernetik, meta-teknik, bilgisayarlı makineler vb. şeyler yer alır. Düşsel dünya yaratan ikinci grup ile simülasyon arasındaki ayırım net olarak kalkmamıştır ve belirsizlik vardır. Baudrillard'ın asıl ilgi alanına giren grup üçüncü gruptur.⁸¹

77 Akay, s. 27.

78 Akay, s. 21–22.

79 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 3.

80 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 178–179.

81 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 186.

Simülakr çeşitlerini doğal, üretici ve çalışan, simülasyon simülakrları diye üçe ayıran düşünürre göre; doğal simülakrlarda, ütopya üreten, üretici ve çalışan simülakrlarda bilim kurgu üreten bir düşsellikten, simülasyon simülakrlarında ise salt bir düşsellikten söz etmek oldukça zordur. Bu üçlü simülakrlar düzeninde sınıflandırdığı üç basamak ise şöyledir:

- 1- Klasik dönem (Rönesans ve Sanayi devrimi): Biçim kopyalama
- 2-Üretimin sanayileşmede egemenliği: Biçim ürünler
- 3- Simülasyon çağı: Biçim simülasyonu

Rönesans'tan onsekizinci yüzyıla kadar Avrupa kültürüne egemen olan ilk düzen trompel'oeil* (simülakrların büyüğü uğrağı olan değış tokuş düzeni) ve imalatta otomasyon ile örneklenir. Bu küçük zanaat girişimlerine tekabül eden bir simülakr sistemidir. Rönesans'la beraber yapılan alçıdan heykeller bu sistemin göstergelerin-dendir. Burada simülasyon, kopyası ve kendi sahtesi olan orijinal bir eser ya da nesne varsayımı gerektirir. Bu aşama endüstri öncesi bir kullanım değeri aşamasına tekabül eden "doğal değer" aşaması olarak adlandırılır. Sarup, taklitçelerden oluşan düzeni Rönesans'la başlayıp sanayi dönemine kadarki dönemi erken modernlik, seri üretimin ön plana çıktığı tiyatro ile resmin yerine fotoğraf ve sinemanın geçtiğı sanayi dönemini modernlik, reklamcılık, medya, enformasyon ve iletişim ağlarının özsel bir alan oluşturduğu 2. Dünya Savaşı sonrasını postmodernlik olarak isimlendirir.**

Marksist çözümlmeleri terk etmeyen düşünürün felsefesinde ikinci simülakrlar düzeni dönemi anlatılırken Sanayileşme dönemi eleştirilir. Endüstriyel sisteme ve makineye tekabül eden bu dönem görünüşler dünyasını ortadan kaldırmayı, gerçeğı göstermeyi ve ona egemen olmayı amaçlayan bilimin yeni gelişen hegemonyasının dönemidir. Gerçek ile hayali olanın açık bir ayrımı olan bu dönemin göstergeleri otomat ve robotlar vardır. Bu yüzden Baudrillard'a göre bu dönem, "yabancılaşmanın altın çağı"dır. Yine bu çağ değış tokuş değeri ve onun eleştirisinin olduğu, sanatta da gerçek üstüçülüğün olduğu altın çağdır.

* Simgesel değış tokuş

** Bk. Sarup, s. 232-233.

Üçüncü düzen iletişim devrimine, kodların ve kitle iletişimin egemenliği-ne tekabül eder. Teknolojinin belirleyiciliği ve hâkimiyeti altında olduğumuz evredir. Bu evrede simülasyon içinde gerçeğin bir kaynaşımı yani hiper-gerçek vardır. Sanatta gerçek üstüçülüğün yerini gerçekliğin kendisi, gösterge değeri, medya ve bilgisayar modelleri aracılığıyla gerçekliğin estetikleştirilmesinde hipergerçek hale gelmiş olan şeyler alır. Üçlü simülakr düzeninden sonraki aşama dördüncü düzen fraktal ya da viral aşamadır. Bu aşama şeylerin hızla yayılıp çoğaldığı aşamadır. Bu aşama trans-politik, trans-ekonomik, trans-seksüel vb. biçimlerin, sanal ekonomik krizin ve sanal savaşın egemen olduğu dünyaya tekabül eder.⁸² Bu düzen kültürün sonsuz biçimde bölünebildiği, metastaz biçimde -kanser gibi- yayılıp dağıldığı bir düzendir.⁸³

Fraktal aşamaya dair geniş çözümler yapan Baudrillard günümüzde belirlenimci-olmayan bir toplumun belirlenimci-olmayan çözümlenmesini yapmak gerektiğini söyler. Fraktal, keyfi, kritik kitlenin ve uç görüngülerin görüldüğü, tümüyle kararsızlık ilişkisinin egemen olduğu çözümlenmesi yapılması gereken toplumun varlığından bahseder.⁸⁴ Bu düzenin temel ilkesi gönderme noktasının olmaması ilkesi ve hiçbir noktada eşitlik yoktur ilkesidir.

Gerçek, simülasyon ve hayali arasındaki bir tür oyunla değil, ancak çoğaltmayla, kopyalamayla, metastazla karakterize edilen yeni bir durumun mevcut olduğu bu düzende tam anlamıyla değer yasası yoktur.⁸⁵ Gerçeğin gerçekle ya da düşüncenin politik programla değiş tokuş edilebildiği bu dünya raslantısal bir evrendekinden daha sorunsal hale gelir.⁸⁶ Bu fraktal evrede, ne doğal ne de genel bir denge vardır. Gerçek anlamda sözü edilebilecek bir değer yasası yoktur artık; bir tür değer salgınından, değerın genel metastazından, rastlantısal bir şekilde hızla çoğalma ve dağılmasından başka bir şey yoktur.⁸⁷

82 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 37–38.

83 Horrocks, s. 6.

84 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 24.

85 Gane, s. 71.

86 Gane s. 89.

87 Başaran, s. 202.

Rönesansta kullanılan “kopya”lar, orjinallerin gerçekliğini garanti etmekteydi. Sanayileşmeyle gelişen “seriler” de ise seri üretimle meydana getirilen nesnelere, herhangi bir orjinaline ya da kaynağına işaret etmez. Kendi aralarındaki ilişkiler ağı içerisindeki anlamlar aracılığıyla mobilize etme güdüsünün ortaya çıkmasıyla birlikte seçilmiş “gerçeklik”ler, kendi kendini doğrulayan modeller ve kodlar dolayısıyla yaratılmaktadır. Bu durum gerçekliğin gerçekten bile daha gerçek olduğu *hiper-gerçekliktir*.⁸⁸

Birinci düzende simülasyon kendi sahtesi olan orijinal bir eser ya da nesne ortaya koymuştur. İkinci düzende gerçek ile hayali olanın açık bir ayrımı vardır. Üçüncü düzende gerçek, simülasyon uzamı içinde kapsanır (hayali olan kovulur) ve bu şekilde gerçek, hala ona miras kalan biçimsel yapının ve ağırlığını taşır. Dördüncü düzende ise gerçek, simülasyon ile hayali arasındaki bir tür oyunla değil, ancak çoğaltmayla, kopyalamayla ve metastazla karakterize edilir. Bu düzende simülasyonların ortaya çıkışı her şeyden önce paradoksaldir; çünkü (biri gerçekte, diğeri hiper-gerçekte) iki şey eşsiz bir tarzda aynı anda gerçekleşir.⁸⁹ Özetlersek ilk simülasyon düzeni değiş tokuş, ikincisi kitlesel yeniden üretim düzeni, üçüncüsü kitle iletişimi yani hipergerçekliği temsil eder ve simülasyon tekniklerini kapsar. Dördüncüsü ise doğal, ticari, yapısal aşamalardan sonra gelen fraktal ya da viral düzendir.

İlk başta yeniden canlandırma sanılan simülasyonlar aslında simülasyona özgü yeniden canlandırmalardır. Gerçek ya da modelden yola çıkılarak üretilmiş Tanrı, din gibi özgün imgelerin yerini mabet, ikon vb. kutsal şeyler almıştır. İktidarın özgün imgesinin yerini iktidarı simgesel anlatan makam, taç, taht vb. şeyler olan simülasyonlar almıştır.⁹⁰ Simülasyonu sahte bir yeniden canlandırma biçimi olarak yorumlayan düşünür yeniden canlandırmanın düzenin tamamını kuşattığını ve simülasyonu bir simülasyonla dönüştürdüğünü söyler. Batıda yeniden canlandırmanın olabileceğine yani göstergenin anlamın yerini alabileceğine inandığını söyleyen düşünür ikonaklastlarla/put kırıcılarla ve

88 Horrocks, s. 5–6.

89 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 71.

90 Gülnaz Saraçoğlu, “İletişim Araçları Kapsamında Jean Baudrillard’ın Simülasyon Kuramının İncelenmesi”, s. 50.

ikonacılar arasındaki mücadeleye de değinir. Bizans ikonalarının Tanrının ilahi kimliğini yok etmeye çalıştıklarını ve böylece ikonalar yoluyla Tanrının bile simüle edilmiş olduğu tezini ortaya atar.

Simülasyon düzeninde dinin ibadetleri de etkilenmeye başlar. Örneğin, iletişim teknolojisi sayesinde Kâbe'den naklen yayın yapılmasıyla uydu yayını olan herkes Kâbe'yi ekranda görebiliyor. Gönül ve bedenın ziyaretinin yerini perde yani görüntü alıyor. İnsanlar simüle ziyaretlerde bulunuyor yani ordaymış gibi oluyorlar ve öyle davranıyorlar. İbadetini bir anlamda sanal olarak gerçekleştiren birey bu ibadetten sanal bir lezzet almaktadır. Sanal babalık heyecanı ve keyfine sanal ibadet heyecanı ve keyfi de eklenmiştir.

Gerçek, bir evrene paralel olarak yaratılmış, hem gerçek hem de gerçek dışı yani hipergerçeğin ta kendisi ve bambaşka bir simülasyon evreninde gerçek dünya ile göstergeler dünyasına son verildiği, gerçeğin değil göstergenin dengisinin bozulduğu düzende ortadan kaybolma sanatının tüm ayrıntılarına vakıf *simülakr* gerçek adlı uçsuz bucaksız çölle, bu çölün ortadan kayboluşu üzerine kurulu bir oyundur. Düşünüre göre simülakrların anlı şanlı devresi sona ermiş sanal gerçeklik, gösterge ve yeniden canlandırma dönemi başlamaktadır.⁹¹

Sanal

Baudrillard, simülasyon, gerçek, hiper-gerçek kavramları gibi çağını ve içinde yaşadığı düzeni anlamak için *sanal* kavramını da kullanır. Simülasyon kavramıyla çözümlemeler yapan düşünür için sanal; Gerçekte yeri olmayıp, zihinde tasarlanan, meşhum, farazi, tahmini plan anlamında olan bu kelime aynı zamanda bilgi-işlem alanında kullanılan, fiziksel ve mantıksal yapıdan bağımsız olarak, işlevsel açıdan kullanıcıya bağlı anlamındadır.⁹² Gerçekliğin peşinde koşan son avcı, onu yıkan yağmacı ve bizzat gerçeklik tarafından bir tür bulaşıcı ve yok edici unsur şeklinde salımlanmıştır.⁹³ Sanal, simgeselden gerçeğe geçiş eğilimin özgü -sıfır derecesi- bir hiperbolden başka bir şey değildir.

91 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 69.

92 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 9.

93 Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 24.

Bu anlamıyla sanalın hiper-gerçeklik kavramıyla kesiştiği söylenebilir.⁹⁴ İçine gömülme, içkinlik ve anıdalık sanalın temel özelliklerindedir. Fetişleşmiş işlemsellik her türlü dışsallığı emip, her türlü içselliği eritebilen, *gerçek zaman* adlı işlem aracılığıyla zamanı bile yutabilen bir şeydir.⁹⁵

Sanal ve benzeri teknolojilerin tümü tarafından büyülenmiş toplumların olduğu günümüzde değiş tokuş edilemeyen sanal bir dünyanın varlığından hareket ederek sanal dünyanın yerine kusursuz ikizinin konduğunu ve sanal gerçeklik aşamasına geçtiğimizin haberini veren düşünürde sanal gerçeklik aşaması simülasyon evresinin en son aşamasıdır. Eğer içinde yaşadığımız dünya gerçekten de sanal bir ikizini yarattıysa bunun çok uzun bir süre önce başlamış bir eğilimin tamamlanmış görünümü olduğu söylenebilir. Eskiden olduğu gibi güç bakımından gerçek olmayan sanal; yörünge içinde ya da dışında herhangi bir gönderimi de olmadığı gibi hiçbir biçimde gerçek dünyayla kesişmeyi hedeflemez. Özgün olanı soğurduğu için dünyayı da, hakkında karar verilemez bir durum olarak üretir.⁹⁶

“Destan ve ilk günahın hikâyesini anlatır gibi gerçeğin hikâyesini anlattığını”⁹⁷ iddia eden düşünür gerçeğin kendi eceliyle ölmeyip yok olduğunu söyler. Sanal; tekniğin gerçekliği bir tartışma haline getirdiğini, gerçeğin sonlanması için uğraştığını, eskiden felsefi bir boyutta zihinsel bir işlem olan gerçekliğin inkârının sanal teknoloji sayesinde bir işleme dönüştüğünü iddia eder. Düşünüre göre, gerçeğin kurmacaya dönüştürüldüğü ona yakın denebilecek ikinci bir sanal evren oluşturulmuştur. Sanala ait özellik gerçeğin içinde yer alıp gerçeğe karşı gelerek gerçek, toplumsal, politik, tarih gibi kategorilerin geçerliliğini sorgulamaktadır. Dünya demek gerçek demek değildir; zamanla gerçeğe dönüşmüş giderek kısmen sanallaşmıştır. Sanallık gerçeklikle beraber toplumsal ve siyasal olanın imgesine son verirken hala sanal olanın gerçekliğine inanılmaktadır.⁹⁸

94 Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 53–54.

95 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 29.

96 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 21ş

97 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 47.

98 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 93.

Sanallığın tek özelliği yalnızca gerçekliğe son vermek değil, aynı zamanda gerçek, siyasal ve toplumsal olanın imgelenmesine de son vermektir. Böylece herhangi bir olayın gerçekliğini de ortadan kaldırılmaktadır. Sanal, yalnızca zamanın gerçekliğine değil geçmişin ve geleceğin imgelenmesine son verir. İşlemsel hale getirilen gerçek zaman; şimdiki ve gerçek zamana karşı gerçekliğin herhangi bir biçimde olarak mantıklı eklemelenmesine karşı zaferidir.⁹⁹ Nitekim O. J. Simpson olayında dava ve gerçek cinayet olayı medyatik ortamda örtülenmiştir. Gerçeğin karşıtı olan sanal teknolojinin vasıtasıyla gerçeklik buharlaşmıştır. Bundan böyle yalnızca sanal olay vardır.¹⁰⁰

Baudrillard'ın değindiği 12 Haziran 1994'te eşini öldürmekten yargılanan O. J. Simpson'un davası tam 15 yıl geçmiş olmasına rağmen hala tam olarak sonuçlanamamıştır. Google arama motoruna ismi yazıldığında yaklaşık 4.210.000* sonuç veren bir kişinin kendisi gibi davası da sanalın içinde anlam kaybına uğrayacaktır. Çünkü sanallığın kendi inşa ettiği sistem herhangi bir sistem gibi, genişledikçe kendi olanaklarının koşullarını ve kendisinin ortaya koymuş olduğu sonuçları problemlili hale getirmeye mahkûmdur.

Gerçeklik denilen şeyin sözcüğün gerçek anlamında düşselleştirilmesi, daha doğrusu gerçeğin derhal/anında bir kurmacaya dönüştürülmesi söz konusu olduğu için günümüzde ancak sanal politikadan, tarihten ve teknikten söz edilebilir. Sanal olanın politikasını, etiğini vb. aramak yararsızdır. Baudrillard'ın yönteminin kuramsal şiddet ya da kendisinin de bir kıyamet tellalı olarak adlandırılmasının nedenlerinden biri de "sanallığın kıyameti olmasa bile kıyametin sanallığının olduğunu, gerçek dünyanın kırılıp geçirmekte ve sanal olarak kıyametin içinde olduğumuzu" bildirmesidir.¹⁰¹

Sanal dünya; kıyametçiliği ya da milenyumculuğun, simüle edilmiş nesnenin ve kimliğin, içinde patlamayı ve simüle edilmiş gerçekliği parçalamayı bekleyen, yenik bir düşmanı gizleyen bir aynadır. Baudrillard, hızlı treni dur-

99 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 94–95.

100 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 95–96.

* Bu rakama 22.01.2009 tarihinde ulaşılmıştır.

101 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 96.

durup protestoda bulunan öğrencilerin durumunu ve trenin hareketini -Fransa'yı boydan boya dolaşan parayı, hızın ve dolaşımında olan her şeyin cisimleşmiş örneği olan- bir sanal gerçeklik olayı, gerçekle sanal arasında cereyan eden minyatür olay olarak yorumlar ve semiyolojik olarak inceler.¹⁰²

Teknolojik feodalitenin sultası altında olan düzende sanalın devreye girmesiyle kendi gerçekliğiyle birlikte tüm gerçeklikler yadsınmaktadır. Böylece gerçeğe meydan okuyan sanalın etkisiyle gerçekliğin ölümünden söz edilebilir. Sanal, gerçek dünyayı salt gerçekliğe uygun bir şekilde kusursuz olarak yeniden üretmekte ve böylelikle gerçeğe son vermektedir.¹⁰³ Her şeyin eş zamanlı bir şekilde olup bittiği ekran üzerinde, birkaç tıklamayla gerçekleştirilen dijital müdahale sayesinde, insana mantıklı görünen her şey sanal düzeyde mümkün olmaktadır. Tabii ki bu da olayların gerçekten olup bitme olasılığını ortadan kaldırmaktadır.

Baudrillard'a göre sanal sistemde toplum, kendisine hizmet ettiği imparator tarafından aynanın öteki tarafına sürülerek, onun bir yansımasına dönüşen, yurdundan kovulmuş bir halk gibidir.¹⁰⁴ Tüm dünyanın teknolojik feodalitenin sultası altında bulunulan ve sanal olarak yaşanılan düzende hiçbir şey olmamıştır ve bütün bunlar da dâhil olmak üzere her şey sanaldır. Sanallığın gücü -haklı olarak- sadece sanal olduğu için "dünyanın efendileri" yoktur, sadece "şeffaflığın efendileri" vardır. Sanallığın egemenliği önünde eğilme ise yeni bir kölelik biçimidir.¹⁰⁵ TV ile saf bilgiye dönüştürülmüş dünyanın dünyanın yerine teknik ve yapay dünyanın konulmasıyla günümüzde gerçeğin yerini sanal almıştır. Sanal gerçek dünyayı, salt gerçekliğe uygun bir şekilde kusursuz olarak yeniden üretmekte ve böylelikle gerçekliğe son verilmiştir.¹⁰⁶

Kendi gerçekliğiyle birlikte tüm gerçekliği de yadsıyan sanal gerçeğin içinde yer alıp, gerçeğe karşı gelme paradoksal özelliğe sahip sanalla sanal düzeyde karşılaşılan gerçek, toplumsal, politik, tarih gibi kategorilerin geçerliliğini

102 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 51.

103 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 54.

104 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 57.

105 Baudrillard, *Tam Ekran*, s. 54.

106 Williams, *Anahtar Sözcükler*, s.54.

sorgular. Ona göre günümüzde sanal politikadan, tarihten ve teknikten, dijital ve sayısal bir görünüme bürünmüş sanattan söz edilebilir.¹⁰⁷

Simgesel düzende ekonominin, politikanın, sanatın, toplumun, nerdeyse var olan her şeyin teknoloji vasıtasıyla gerçeklikten koparılarak sanallaştırılması ve böylece gerçekliğe son verilmesi söz konusudur. Medya kanallarıyla zihinlerin uyuşturulduğu, insanoğlunun kendisini gerçekten ve yaşadığı hayattan kopararak başka hayatlara attığı, sanal bir teknolojik iyimserliğin olduğu bir atmosfer hâkimdir. Düşünür, sanal teknolojilerin gücünün ve hâkim gücün egemen olduğu, burjuva ya da sanayi patronlarının olmadığı, yeni efendilerin tele kapitalizm senyörlerin olduğu sanal bir dünya düzenini anlamaya ve sanal krallıkta yaşayan toplumsalı çözümlmeye çalışır. Sanalın egemen olduğu ve yeni bir kölelik biçiminin olduğu düzeni deşifre eder.

Baudrillard, sanalın denetiminin olanaksız olduğunu, implasyon/için için kaynama olduğunu, insanlık, ahlâk ve doğal olarak metafiziğin yok olup gittiğini söylemektedir.¹⁰⁸ Sınır tanımayan bir yaygınlaşma eğiliminde olan sanalın bizi kendi sınırlarının ötesine geçmiş patafizik denilen bir alanın içine çektiğini, 1960'lı yıllardan beri metafizik gücünü yitirmeye başlamış modern toplumların sanal gerçeklik aşamasına ulaştığını iddia etmiştir. Böylelikle bir anlamda metafizik aşamaya tekabül eden patafiziğin -mümkün olabildiği kadar- metafizik dönemi yeniden canlandırmaya çalışması söz konusudur. Kısaca sanal kavramı düşünürün metinlerinde modern toplumların içinde bulunduğu durumu anlatmaya yarayan en önemli kavramlardandır.

Ayartma

Baudrillard felsefesinde simülasyon kavramı ile ayartma/baştan çıkarma kavramı birlikte ele alınırsa simülasyon kavramı daha kolay anlaşılır. Dünyanın illüzyondan arındırılıp saydam ve işlemsel hale getirildiği evrende birer simülakr olarak meydan okuma ve ayartma ilişkisi içinde olunan, görünümlerin yok edildiği ve gerçekliğin yerini alan simülasyon düzeninde "ayartma" cinsel-

107 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 83-84.

108 Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 57-58.

liği değil yaşamın tüm alanlarını kapsamaktadır.¹⁰⁹ Simülasyon evreni; silahı medya olan, her şeyin gösterge sanayisine dönüştürüldüğü caydırma evrenidir. Ayartma; kitlelerin medya tarafından ayartıldığı bir evrende her şeyi olduğu konumdan ve halden başka bir konuma ve hale taşımaya bilen bir güçtür.

Değer üstüne kurulu bir dünyada önemli olan “şeylerin” üretilmesi ve imal edilmesi değildir. Söz konusu şeylerin ayartılması sonucunda gerçeklik evreninden koparılmış görünümler oyunu ve simgesel değiş tokuş sürecine mahkûm edilmesidir.¹¹⁰ Sahteden daha sahte olan, sahte sayılabilecek göstergelerden yararlanan, göstergelerle insanı aldatarak anlamlarını yitirmelerine neden olan, gerçeğin tüm gücünü ele geçiren¹¹¹, simgeler evrenine hükmetmeyi temsil eden¹¹² ayartma, kaçınılması mümkün olmayan riskli bir oyun ve meydan okumadır. Bir gerçeklik olarak ölen ve bir tuzak olarak kendini üreten ayartma kendi hakikatinden vazgeçer ve oluşturduğu bir örnekle bir aşk modeli halini alarak ötekileri de kendi hakikatlerinden vazgeçirir.¹¹³

Var olanları gerçeklikten kopararak gizemli bir hale getirilen, kendi hakikatinden saptırılan, ötekini kendi hakikatinden saptıran ayartılma ile hakikat, hakikatten uzaklaşan bir sırta dönüştürülür. Ahlâksız, havai, yüzeysel, lüzumsuz bir süreçten başka bir şey olmayan, işaret ve görünüm niteliğinde; zevklere ve lüzumsuz bedenlerden yararlanmaya adanmış olan kötülük ilkesi olan¹¹⁴ ayartma bir anlamda kötülük ilkesinin silahıdır. Baudrillard, iyilik ve kötülük anlatımında iceberg/buzdağı varsayımını kullanır. İyilik ile kötülüğün birbirine karıştığı bu düzende iyilik, kötülüğün su yüzündeki bölümü kötülük de, iyiliğin su altında kalan bölümüdür.¹¹⁵

Özneyi yaşamaya zorlayan şey, ayartıyla hayatın cilveleridir. Her zaman -lazım olan- ayartma; oynama ve aldatılma tutkusuyla tutkudan daha güçlü

109 Williams, *Anahtar Sözcükler*, s. 36.

110 Williams, *Anahtar Sözcükler*, s. 35.

111 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 48.

112 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 17.

113 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 88.

114 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 101-104.

115 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 100.

olan illüzyon ve görünüm tutkusu olan kötülük meleğidir.¹¹⁶ Ayartma karşı cinsi bir alinyasına, ulaşması gereken bir zevk alma nesnesine çaresiz (öldürülen ve biçim) değiştiren bir nesneye dönüştürmektedir. Çünkü ayartma farklılığı bir meydan okumaya, saf bir cazibe oyununa dönüştürebilmektedir. Bir cinsin diğerine üstün olmasını engelleyecek tek şey ayartmadır.¹¹⁷

Baudrillard'ın bir zorunluluk olarak gördüğü ayartma; tükenmiş bir anlam-la, uç noktadaki zevk almanın, görünmesiyle kaybolması bir olan bir gösterge aracılığıyla sunulan¹¹⁸ ve imgeler, fikirler ve göstergelerden yararlanan temel itici gücün adıdır.¹¹⁹ Düşünür, simgesel düzeyde biçimlere egemen ve bütün üretim güçlerinden daha güçlü, insanlığın işlemiş olduğu ilk suç olan ayartmanın her alanda kullanılabileceğini iddia eder.¹²⁰ Teknolojinin imkânlarıyla göstergelerin gerçeklikten daha güçlü hale getirildiğini, göstergelerin gerçeği her zaman ve her yerde -medya, moda ve reklâmlarda - kitlelerin medya içinde yok olma stratejisi doğrultusunda ayartmalarının söz konusu olduğunu dile getirir.¹²¹ Bütün var olanları yapılarından ve karakterlerinden koparıp başka bir yapı ve karaktere büründüren ayartma simülasyon düzenin oluşmasına en büyük katkı yapan sapkınlık içeren etkenlerdendir. Sapkınlığa sahip baştan çıkarma ile sapkınlık arasında küçük farklılıklar şunlardır: Sapkınlık donmuş bir meydan okuma; baştan çıkarma ise canlı bir meydan okumadır. Baştan çıkarma, hareketli ve geçicidir; sapkınlık ise monotondur ve bitmek bilmez. Sapkınlık gösteriye dayanır ve ortaklaşa gerçekleştirilir; baştan çıkarma ise gizlidir ve tersinme özelliği taşır.¹²²

Baudrillard, sadece cinsel konuma yerleştirilmiş olan ayartmayı farklı alanların çözümlemesinde de kullanır. Bir meydan okuma, bir oyun, sonu olmayan bir değiş-tokuş ritüeli olarak görülen ayartma bir anlamda aşkın ta

116 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 137.

117 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 125.

118 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 51.

119 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 68.

120 Williams, *Anahtar Sözcükler*, s. 39.

121 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 82.

122 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 158.

kendisidir.¹²³ Ayartmanın aşkın kendisi olarak görülmesinin en büyük nedeni tıpkı gerçeklik ilkesinin öldürüldüğü gibi aşkın asli köklerinin ve asaletinin de bu decadence/çürümeden nasibini almasıdır. Âşık olduğu karşı cinsi bazen bir diş macunu bazen bir parfümle baştan çıkaran kadın ve erkeklerin yaşadığı bir düzende aşkın bir ayartma yani bir anlamda sapkınlık türü olması gayet doğaldır. Cinsel kültür köpüğü olmaktan başka bir işe yaramayan aşkla, bir oyun olan ayartmayı birbirine karıştırmanın çok kolay olduğunu söyleyen düşünürre göre ayartma ile aşk arasındaki küçük farklılıklar ise şunlardır: Ayartmanın dini yoktur, oysa aşk Hıristiyan'dır. Ayartmada iki kişi gerekli iken aşқта tek başına olabilir. Ayartmada aşktaki kıskançlığın kısıntısı bile yoktur. Ayartmanın hala törensel bir yanı varken aşk patetik bir ilişki olmayı sürdürmektedir. Ayartma, cinsler arasındaki estetik ve törensel farklılaşma evresi iken aşk ise ahlâki ve patetik bir farklılaşma evresidir.¹²⁴

Simülakr düzenini üç döneme ayıran Baudrillard'a göre Batı kültüründe ayartmanın altın çağı Rönesans'la XVIII. yüzyıllar arasında kalan dönemi -doğal değer aşamasını- kapsayan çağdır. O dönemlerde nezaket ya da saray kuralları gibi resmi ve aristokratik bir görünüme sahip olan ayartma bizim için bir oyun, bir tür tören olmaktan çıkarak bir tutku, bir söyleve dönüşmüştür. Düşünürün anladığı anlamda ayartmanın ortaya çıkışı ise; XVIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla geçişte, -ticari değer aşaması yani yabancılaştırmanın altın çağı- yüzeysel bir ayartma oyununa karşı çıkış süreci içinde gerçekleşmiştir.

İçinde yaşadığımız dünya coşku ve baştan çıkarma dünyası olmaktan çıkmış cazibe çağının yaşandığı bir dünya olmuştur.¹²⁵ İktidara değil çekiciliğe, üretime değil baştan çıkarmaya doğru yürüdüğümüz bu dönemde söz konusu olan baştan çıkarma, simülasyonun kavramlarından biri olan içi boş önermedir.¹²⁶ Baştan çıkarma, simüle edildiğini iddia ettiği Tanrının düzenine bir başkaldırıdır, cinsel düzenin varlığına meydan okuyan bir simgesel karar-

123 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 97.

124 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 99-102.

125 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 193.

126 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 200.

lilik¹²⁷, söylemin anlamını elinden alan ve onu kendi hakikatinden uzaklaştıran şeydir.¹²⁸ Ayartma kavramını sadece cinselliğe bağlamayan her alanda kullanan düşünür baştan çıkarma deyiminin kendi gerçek anlamından, cazibesinden ve ölümcül büyüünden uzaklaştırılarak saptırıldığını, anlamının ise toplumsal ilişkiyi kolaylaştıracak ve ilişki tekniklerini yumuşatacak bir biçimde bayağılaştırıldığını iddia eder.¹²⁹

Simgesel Değiş Tokuş ve Yeniden Canlandırma

Baudrillard, Batıda eğitim almış ve ömrünü sürdürmüş olmasına rağmen içinde yaşadığı toplumdaki ve düzenden rahatsız olan bir düşünürdür. Zaman zaman modern toplumların yanında bulunmaktansa ilkel toplumların yanında bulunmayı tercih eden düşünür ilkelerin yanına gitmeyip batıda yaşamayı tercih etmiştir. Batı düşüncesinin ortaya atmış olduğu modern kuramları (ekonomi politik, psikanaliz, dilbilim, göstergebilim vs.) elinin tersiyle itmiş, yerine ilkel toplumların -simgesel değiş tokuş ya da potlaç toplulukların- toplum düzeninde simgesel değiş tokuş kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Simgesel değiş-tokuş kavramı ile toplumun politik eleştirisini yapmıştır.

Simgesel değiş-tokuş; her şeyin sorgulandığı, değer konusundaki bütün yöntemlerin geriye dönüşü olmayan kör bir noktaya doğru sürüklendikleri yerdir.¹³⁰ Her şeyin simgesel değiş-tokuş düzenine uygun olup bittiği, belirlendiği, kopuk, arı, düşünülemez, biçimler arası bir suç ortaklığı sayesinde yaşanan devasa bir potlaç evreninde şeylerin rasyonel açıklamalarının yapıldığı, meydan okumaya daha büyük meydan okumayla cevap verildiği, değerlerin yadsındığı ve kurban edildiği potlaç düzeni vardır.¹³¹ Bu düzende tek değiş tokuş edilemeyecek şey takası imkânsız olan dünyadır. Dünyanın eş değeri olmadığı için değiş tokuş edilemez.¹³² Değiş tokuş düzeninde en önemli değiş tokuş

127 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 57.

128 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 69.

129 Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 212–213.

130 Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 29.

131 Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 32.

132 Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 87.

aracı rehinedir. Her şeye dönüşebilme özelliğine sahip rehine -aniden çekip alınabilen rehine durumunda olan insan- akla gelebilecek her şeyle değiş tokuş edilebilmektedir.¹³³

Baudrillard'a göre modern toplumlarda da simgesel değiş tokuşla karşılaşıl-maktadır. Ama simgesel değiş tokuşun olduğu bu toplumlar ilkelerde var olan huzuru, doyumu, mutluluğu bulamayacaklardır. İlkelerde simgesel değiş tokuş yaşam düzeyiyle sınırlı değildir. Hem canlılar hem ölümler/hayvan-taş arasındaki simgesel değiş tokuş sürekli devam eder. Yani ilkelerde simgesel değiş tokuş bir yaşam tarzı, doğal ve spontaneyken modern toplumlarda ise simüle/mış gibi yapmak halindedir. Ölümün simgesel değiş-tokuş edilecek zannedilmesinin bedeli bilinçsel yas tutma sürecidir. İlkeler haz duyarken modern insan melankolik bir pazarlık süreci geçirecektir.¹³⁴

Simgesel mübadele kapitalizmin mantığını ve değerlerini alt üst edebilecek marjinal gruplar ve farklılaşmış faaliyetlerdir. Modern insanın yapmış olduğu değiş tokuş asla orijinal bir değiş tokuş olmadığı için dünyanın vital ruhunu yok eden ve dengeyi bozan bir alış veriş olacaktır. Modern toplum her değiş tokuşunda ruhsuz, aslından uzak bir tarzda dünyayı inşa edecek ve gerçeği yok etmek tehlikesiyle karşı karşıya olacaktır.

Döngüsel, çevrimsel, birbirine dönüştürülebilir biçimler üzerine kurulu bir düzenin egemen olduğu bir yerde; tersine çevrilmesi olanaksız çizgisel bir sistem yaratarak bir başka örgütlenme biçiminin oluşturulduğu, diyalektik mantığın değil de kendinden geçme ve olasılaştırma mantığının hâkim olduğu simgesel evrende yaşamla ölüm değiş-tokuş edilebilmektedir. Bu tersine çevrilebilirlik, yaşam ve ölüm, iyi ve kötü de dâhil olmak üzere bizim alternatif değer sistemi olarak örgütlediğimiz hemen her şeyi kapsamaktadır. Değiş-tokuşun olanaksız olduğu evrenin eş değerlisi olan oluşturulan sanal evrende insanlık belirsizlik içinde yüzen bir dünyada yaşamaya zorlanmaktadır.¹³⁵

133 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 44.

134 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 212.

135 Baudrillard, *Anahat Sözcükler*, s. 91.

Değerler sistemimizde ölüm ve yaşam söz konusu olduğunda bir tersine çevrilebilirlikten söz edilemez. Simgesel evrende yaşam pozitif, ölüm negatif bir değere sahiptir. Ölüm yaşamın sonu, karşıtı olarak görülürken, simgesel evrende bu terimleri birbirleriyle değiş-tokuş edebilmek mümkündür. Bu düzende hayvan, insan ya da Tanrının görüntüsü belli bir biçimsel dönüşüm kuralına göre değiş-tokuş edilebilmekte, yani bir varlık diğerinin görünümüne sahip olabilmektedir.¹³⁶ Yani bu düzende değerler tersine çevrilemez bir anlama sahipken terimler ise tersine döndürülebilmektedir. Bir başka deyişle ölümün yaşamın yerini, yaşamında ölümün yerini alabilmesi mümkündür.

Kanaatince düşünürün ifade ettiği yaşamın yerini ölümün, ölümün yerini yaşamın aldığı yer sinemadır. Sinema; ruh-kuvvet, insan-doğa, gerçek-gerçek olmayan, ölüm-doğum konularına son veren bir içeriğe sahiptir. Yaşam pozitif ölüm ise negatif olduğu için modern insan her alanda ölümü öldürme teşebbüsü içinde olmuştur. Fraktal aşamada yaşayan insan ne kadar çırpınırsa çırpınsın asla ölümü öldüremeyecektir. Ölüm simgesel olarak değiş tokuş edilemediği için simgesel değiş tokuş döngüsünün dışında kalmaktadır. Simgesel değiş tokuş sürecini biçimler düzeyinde ele alan Baudrillard'a göre simgesel değiş-tokuş hiç durmamacasına sürüp gitmeli ve gidebileceği en uç noktaya kadar (muhtemelen ölüme) giderek artmalıdır.

Simülasyon kavramının anlaşılmasında bize yardımcı olabilecek diğer bir kavram simülasyon'un karşıtı olan kendisin de simülasyon özelliği taşıyan *yeniden canlandırma*dır. Yeniden canlandırma, gösterge ve gerçeklik arasında bir eşdeğerlilik ilkesi olduğundan hareket ederken göstergeden de hareket eder. Simülasyon tarafından simülakra dönüştürülen yeniden canlandırma düzenin tamamını kuşatmıştır. Yeniden canlandırmanın göstergeleri gerçeklik, simülakrlar ve simülasyon evrenine ait görünümüdür. Varlığın görünümünü yansıtan yeniden canlandırma gerçeğin bir yansımasıdır. Simülasyon, simülakra dönüştürdüğü karşıtı olan yeniden canlandırma düzenini sarıp sarmalamaktadır.¹³⁷

136 Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 30–31.

137 Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 22.

Yeniden çevrim ya da yeniden üretim; mesleki bilgi, toplumsal unvan, bireysel yörünge konusunda toplumumuzun karakteristiklerinden biridir. Modada herkes her şeyden haberdar olmayı ve elbiseleri, nesnelere ve otomobili konusunda yıldan yıla, mevsimden mevsime, aydan aya kendini yeniden çevirmeyi görev bilmelidir. Eğer birey bunu yapmazsa, tüketim toplumunun gerçek bir vatandaşı olamaz. Tıpta yeniden çevrim check up, psikolojide yeniden çevrim rejim ve tatildir. Bedenin ve doğanın yeniden çevrimi beden ve doğanın yeniden keşfidir.¹³⁸ Uçsuz bucaksız kent dokusuyla çevrili bir numuneliğe indirgenmiş, küçük bölgeler halinde ve yeşil alan, doğal parklar doğanın “yeniden keşfi” aslında doğanın yeniden çevrimidir.

Yeniden çevrimlendirilmiş ya da canlandırılmış bir anlamda dolaşıma sokulmuş doğa bir simülasyon modelidir. Yeniden çevrimlendirilmiş doğada kültürel ile simgesel karşıtlığı için özgün ve özgül varoluş değil ama bir *simülasyon modeli*, dolaşıma sokulmuş doğa gösterilerinin bir tüketimidir. Kısaca *yeniden çevrimlenmiş* bir doğa; modernliğin bir getirisi olan düzenleme ve yeşil alanları korumayla ölüme mahkûm olmuş ve tahakküm altına alınmıştır.

Sahtenin asılla birlikte doğduğu dönem Rönesans'tır. Fraktal düzende tersine döndürme sayesinde kopyalama sürecinden çıkılarak, tiyatro ve moda yüceltilmiş, göstergelerin ayrıcalığına son verildiği yeniden üretim sürecine girilmektedir.¹³⁹ Ardanneli yaşlı aşçının yaptığı betondan ev dekorları,¹⁴⁰ insanın benzeri olan otomatlar, insanı satrançta yenebilen Deep Blue, doğada insanın yerini alan mekanik anlayışların ortaya çıkmasının en büyük göstergesidir. Özünde şeytani bir şey olan yeniden üretim insanın olduğu hemen hemen her alanda kendini göstermektedir.

Simülasyon düzeninde her şey su yüzüne çıkmış ve saklanacak bir şey kalmamış, yapay şeylerin bile sırları açıklanmıştır. Sır gibi saklanan ya da var olmayan her şey zorla gerçeğin içine tıkmış, her türlü gerçeğin, benzerlik ve zorunluluğun ötesine geçilerek yeniden canlandırılmıştır. Farklı bir dünyada ya-

138 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 123.

139 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 81.

140 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 212.

şayan bizler için günümüzdeki müstehcenlik aşırı boyutlara ulaşmış bir yeniden canlandırmanın ürünüdür.¹⁴¹ Yeniden çevrim ya da yeniden üretim; mesleki bilgi, toplumsal ünvan, modern toplumunun karakteristiklerindedir.¹⁴²

Şeyleri en uç noktaya götürmeyi ve meselelere tersinden bakmayı yöntem olarak kullanmayı çok iyi bilen düşünür simgesel değiş tokuş, tersine çevirme ve yeniden canlandırma kavramlarını kullanarak içinde yaşanılan düzeni çözümlenmeye çalışmaktadır. Tersine çevirme ile şeyleri en uç noktaya, çöküp gittikleri noktaya doğru götürmeye çalışmış, simülasyonu sistemin ulaştırdığı noktadan daha öteye taşımak yani radikal bir totolojiye dönüştürmek gerektiğine inanmıştır. Simülasyonun en uç noktaya yani her şeyi yok etme ve ölüm hiper mantığına uydurulabilir olduğunu düşünmüş, simülakrlar düzenini anlamada simülasyon yaklaşımını sürdürmüştür.¹⁴³

Kendinden Geçme ve Belirsizlik

Baudrillard'ın diğer önemli kavramı kendinden geçme ve belirsizliktir. Şu anda geçerli olan mantığın diyalektik mantık değil kendinden geçme/extase mantığı olduğu¹⁴⁴, *yabancılaşma* adlı durumdan kurtulduğumuz, iletişimin kendinden geçmişliği içinde yaşadığımız bir düzen söz konusudur.¹⁴⁵ Kendinden geçme; kendi etrafında anlamını yitirinceye kadar dönen ve sonunda saf ve boş biçimiyle yeniden ortaya çıkan tüm maddelere özgü bir niteliktir.¹⁴⁶

Simülasyon gerçeğin, moda estetiğinin saf ve boş biçimiyken terörizm şiddetin, devlet toplumun, müstehcen de sahnenin kendinden geçmiş (extatique) biçimidir.¹⁴⁷ Her şeyin konumundan saptırıldığı, ekonominin trans-ekonomiye, politikanın trans-politikaya, cinselliğin trans-seksüelliğe/pornoya döndüğü hemen hemen herkesin hem oyuncu hem de seyirci olduğu bir dünyada

141 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 60.

142 Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, s. 123.

143 Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 78.

144 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 37.

145 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 63.

146 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 3.

147 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 37.

sahne diye bir şey kalmamıştır. Çünkü her yer sahneye dönmüştür. Müstehcenlik sahnenin ortadan kaybolarak her şeyin amansız bir şekilde saydamlaştığı yerde başlamaktadır.¹⁴⁸ Gerçeğin sahile vurduğu ve kendinden geçmiş hali olan hiper-gerçeklik sayesinde rasyonel gerçeğin yerini almış, metafizik gidışat sona ermiş yerini patafiziğe bırakmıştır.¹⁴⁹ Modern medyanın her şeyi atomize etmesi, anlamları, mesajları ve imgeleri dağıtması kayıtsız bir toplumsal kütle içinde soğurulan “kentler, metalar, mesajlar ve devreler”in yoğunluğu, dijital biçimde üretilen müzik, müzik simülasyonu iken tarih de simülatif olmuştur.¹⁵⁰

Modernliğe karşı olumsuz bir tavır dokunan Baudrillard modernitenin sorunlu bir hayatı teşekkül ettirdiğini iddia eder. Modernlik, sahne ve gerçeğe ait olanlar da dâhil olmak üzere çığnemediğimiz yasak ve kuralın kalmadığı, her şeyin sapkınlaştırıldığı yaşama tarzını inşa etmiştir. Kıyametin imkânsız olduğu ve kıyamet ötesi yaşam biçiminin yaşandığı, her şeyin ötesine geçilmiş düzende nerede yaşadığını, ne söylediğini bilmeyen, her şeyi emen bir şizofrenik hal yaşanmaktadır. Her şeyin soğutularak ya da ısıtılarak anlamsızlaştırıldığı kıyamet sonrası yaşamla meşgul olan, bitmişliğin ötesine geçmiş olan (transfını) bir evrende yaşanmaktadır. Baudrillard, Fransız düşünür Roger Caillois'nın terimlerine başvurarak bu evreni sıcak ve soğuk evren diye ikiye ayırır. İlgı, arzu, tutku, ayartma ya da dışavurum ve yarışma oyunlarının içinde buldukları evren sıcak bir evrenken kendinden geçme, müstehcenlik, büyülenme, iletişim ya da rastlantı ve ürpertici oyunların içinde buldukları evrense soğuk/cool bir evrendir.¹⁵¹

Kusursuz kendinden geçme halini sağlayan aygıt televizyondur. Teknolojik gelişmeyle hayatta var olan hemen hemen her şeyin simülatif hale geldiğini iddia eden düşünür Frantz von Baader'in “*Metastaz Türünden Bir Kavram Olarak Kendinden Geçme*” başlıklı yapıtında kendinden geçmeyle bir tuttuğu metastaz kavramını, henüz hayattayken kendi amaçlarının ötesine geçmek,

148 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 64.

149 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 67.

150 Horrocks, s. 10–11.

151 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 65.

peşinen ölmek gibi bir şey olarak nitelendirdiğini söyler. Düşünüre göre Baudrillard'ın "henüz hayattayken kendi ölü vücudunu yutmuş gibi olan, yaşamı tehdit eden, onu ete kemiğe bürünmüş yararsız bir şey gibi gösteren bu kendinden geçmiş, metastatik ölüm biçimini" güncel haber sistemlerini de içine alacak şekilde genelleştirebiliriz. Çünkü güncel haber sistemleri de metastaz aşamasındadır ve haberin anlamı yaşayan, anlamın içinde ölümü peşinen kabul etmiş bir anlam gibidir.¹⁵²

Baudrillard, fraktal ve felaket sözcükleri ile birlikte rastlantısal/belirsiz sözcüklerini de kullanır. Bu sözcükleri kullanmadaki kastı öznenin ve nesnenin yokluğunun söz konusu olduğu, modern kuramların öngöremediği, özne ve nesnenin uyum içinde olmadığı rastlantısal/belirsiz dünyada yaşıyor oluşumuzdur. Bu durum gerek mikrofizikte gerekse sosyal bilimlerde egemendir. Rastlantısal/belirsiz süreci anarak rastlantısal/belirsiz bir düşünceyi açıklayabiliriz. Bu yaklaşım geleneksel ve klasik felsefenin klasik düşüncesinden tamamıyla farklıdır.¹⁵³ Bu toplumda ve düzende her şey belirsizlik ilişkisinin elinde kalmıştır ve belirsizlik hayatın bütün alanlarına sızmıştır.¹⁵⁴ Dünyanın ve dengesinin belirsizliği hiçbir yerde eşdeğerinin olmamasından ve hiçbir şeyle takas edilememesindedir. Dünyanın dengesini belirsizliğe doğru kaydıran şey düşünceden mi yoksa düşüncesizlikten mi olduğu muamması bile bu belirsizliğin bir parçasıdır.¹⁵⁵

Tekniğin, kitle iletişim araçlarının, reklamın etkisiyle hızlanan simülasyon sürecinde, her şeyin yoldan çıkartılmış derecesinde olumsuz bir radikal tutum sergilemekte olduğu, her şeyin simgesel düzene karşı geldiği 20. yüzyıl dünyasında yasa haline gelen şey belirsizlik ve rastlantıdır. Bilim ve teknolojinin amacı bize, tüm hakikat ve gerçeklik kriterleri ötesinde, kesinlikle gerçek dışı bir dünya sunmak olarak görüldüğü için zamanımızın devrimi belirsizlik devrimidir.¹⁵⁶

152 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 28.

153 Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 62.

154 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 25.

155 Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 9.

156 Gane, s. 82.

Baudrillard'a göre kendi içinde belirsizliğe sahip olan liberal düzende bu belirsizlik insanları arayışa itmiştir. Bu belirsizliğin neticesinde insanlarda bir inanç sorunu olan ilk neden sorusu oluşmuştur. Ona göre dünyanın varlığının nedenini rastlantısal ham maddeye bağlayan materyalist düşünce de ilk neden delilini öne sürenlerde anlam üretmek gayesindedirler.¹⁵⁷

Aforizmik dili kullanmada mahir olan Baudrillard, Nietzschevari söylemi ile belirsizlik ya da rastlantı konusunda da benzer bir üslup kullanır. Tanrının bile rastlantıyla uğraşmaktan bıkmış usandığını, rastlantı ürettiği için pişman olduğunu zaman zaman dünyadan iradesini çektiğini, şeyleri akışına kendi kaderine bıraktığını, iradesini rastlantı ardındaki kör bir yüce varlığa bırakarak giden bir Tanrının ölmesinin doğal bir şey olduğunu söyler.¹⁵⁸

Ne istediğini bilmeyen ve bunu itiraf etmek zorunda kalan herkesin iğrenç bir liberal düzene mahkûm olmaksızın, kendisine bir seçim hakkı tanımayan nedensiz ve vahşi bir düzeni tercih ettiğini söyleyen düşünür, kendi temellerini sorgulayan, bir özgürlük komedisine mahkûm olmak olan bu tercih yerine saf bir medeniyetsizlik trajedisine mahkûm olmanın daha iyi olduğunu düşündüğü bir tercihi yeğler.¹⁵⁹

Baudrillard, belirsizlik sorununu Heisenberg'in ortaya koyduğu tarzda ele alır. Baudrillard'ın bu tarzı toplumsal olayların fiziğe indirgenmesi ve fizik ilkesinin bir uygulaması anlamında değil, ancak gerçeklik ilkesinin dinamik ve statik çözümlenmeden geri çekilmesinin sonucu olarak belirsizlik ilkesinin bir uygulamasıdır. Düşünür, belirsizlik ilkesinin kendine özgü bir tarzda çağdaş kültür içinde yeniden üretildiğini göstermeye çalışır. Belirlenmiş dünyayı modern olarak tanımlarsak, belirsizlik ilkesine doğru değişim postmodernitenin göstergesidir. Baudrillard'ın postmodernist düşünür olarak görülmesinin nedenlerinden biri de içinde yaşadığımız çağı belirsizlik veya rastlantı çağı olarak nitelendirmesidir.

157 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 145.

158 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 148.

159 Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 168.

SONUÇ

Simülasyon kavramı ile -oldukça çok sorunlara ve karmaşıklıklara sahip olan- modern dünyayı çözümlenmeye çalışmış olan Baudrillard, içinde yaşadığımız düzene simülasyon evreni ya da düzeni adını vererek insanlık olarak yaşadığımız evrenin ne olduğunun ve hangi hallerde bulunduğu "durum tespitini" yapmaya çalışmıştır.

Baudrillard toplumsal kimlikten internet virüslerine kadar teknolojik dünyanın form ve fenomenleri üzerinde durarak metaforik olarak milenyum çağını/simülasyon çağını ve simülatif dünyayı izah etmeye çalışır. İçinde yaşadığımız -müstehtecen/ çıplaklaşmış, obez, simüle edilmiş- çağın, toplumun ve teknolojinin tahakkümündeki yanılısamadan ibaret olan dünyanın tarihsel, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik yapılanmalarını doğru bir şekilde anlatmak için çaba sarf etmiştir.

Çağımız toplumları, teknolojinin imkânlarıyla kitle iletişim araçları tarafından bütünselleştirilmiş, müstehtecenleştirilmiş/çıplaklaştırılmış, doy/urulmuş/obezleştirilmiş toplumsal bir rehine olarak alınmıştır. Sorunları mayasında bulunduran Batı krizi ertelemek ve böyle bir dünyanın sahnesinden sessizce çekilebilmek için teknoloji oyununa başvurmaktadır.

Göstergelerden hareketle genellemelerde bulunan ve felsefi çözümler yapan Baudrillard'ın bu metodunda ciddi sorunlar vardır. Batı düşüncesinin

içinde bulunduğu durumu anlamada felsefeyi önemli bir enstrüman olarak kullanan düşünür ayrıca sosyolojinin kavramlarını ve yaklaşımlarını da kullanmaktan çekinmez. Çağın sorunlarını anlamlandırmaya çalışır ve bu sorunların nereden kaynaklandığını kendine özgü çözümlerle ortaya koyar. Teorik çerçevede klasik dönemin düşünürleri gibi kategorize edilemeyen, sistematize edilmeyi kabul etmeyen düşünür içinde yaşadığımız çağın karakterini yansıtan modernliğin paradigmasını sorgular.

Baudrillard, yaşadığımız ve algıladığımızı sandığımız dünyanın bir simülasyon dünyası olduğunu söyleyerek ve var olan ezberleri bozarak kışkırtıcı çözümlerini ortaya koyar. Düşüncelerini sistematik olarak geliştirme kaygısında olmayan ve yazdıklarına fazla özen göstermeyen düşünür, vecize üslubunda yazıp düşüncelerini olgu ve olaylara giydirilebilecek nitelikte metinler ortaya koymuştur. Metinlerinde şiirsel, aforizmatik ve ironik dil argümanlarını kullanması düşünürün anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Çağdaş düşüncede tek bir disiplinle meseleyi anlayabilmenin zor olması Baudrillard'ın yapısalcılık ya da göstergebilim (R. Barthes, H. Lefevbre vs), yapısalcı psikanaliz (J. Lacan), (kökenleri M. Mauss ve B. Malinovski'ye kadar giden,) yapısalcı Antropoloji'nin yanı sıra, sibernetikten mikrobiyolojiye,¹ dil bilimden (Sausere) psikanaliz'e (S. Freud) kadar Batıda kullanılan sistem ve yöntemlerin yanı sıra fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi kadim alanların kavram ve verilerini kullanmasına yol açmıştır. Düşünürün farklı alanların bilgisini kullanması anlaşılmasını zorlaştıran diğer önemli etkenlerdendir.

Baudrillard'ın metafiziği diriltiren en önemli kavramlarından biri "trans" kelimesidir. Politikanın, estetiğin, cinselliğin günümüzdeki konumunu anlatırken öncesinde "trans" kavramını kullanır. Baudrillard'ı idealizm ve metafizik çizgiye yaklaştıran bu kavram modernliğin eleştirisi olarak kullanıldığı için postmodern olarak algılanmasına yol açmıştır. Gerçekliğin kendi görüntüsü ardına çekilmesi sonucu dünyanın giderek sanallaşma durumu ve gerçekliğin yerine geçen yanılsamayı ifade eden çözümlerinde kullandığı simülasyon kavramı Baudrillard'ı metafizik çizgiye yaklaştırmıştır.

1 Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, s. 20.

Okumalar ve çalışmaların sonucu olarak; Baudrillard'ın anlaşılması kolay olmayan, söyledikleri "deli saçması" olarak görülemeyecek, hafife alınmaması gereken bir düşünür olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Kendisi postmodernliğin süper teorisyeni, başrahibi, tılsımı, kâhini, yeniçağın başpapazı, nihilist, anarşist olarak, kuramı ise "çöplük kuramı" olarak isimlendirilmektedir. Bu isimlendirmeleri ya da yaftalamaları düşünürün hak ettiğini düşünmüyorum.

Baudrillard'ı söylemlerinden dolayı korku ütopyacısı olarak görmemeliyiz. Batının bütün yersiz kibrine rağmen Batı toplumlarının içinde bulunduğu durumu "Kral çıplak" diye dile getirmiştir. Nitekim C. Horrocks; C. Rojek ve B. S. Turner'dan alıntılıdığı şu cümle ile düşünürün sağlıklı bir zihin olduğu "Hastalıklı bir toplumun darağacına çekilmiş, her şeyi hayallere kapılmadan, olduğu gibi gören ve işe yarayacak tedbirlerin hemen el altında bulunmadığının farkında olan birisi gibi yazmaktadır." iddiasında bulunur.²

Modern dönüşüm içerisinde kendi ifadesiyle sadece 'durum tespiti' yapan, Batı dünyasının içinde bulunduğu durumu tasvir eden düşünürün söylemlerinin asıl muhatabının batı ve batılılaşma gayreti içerisindekiler olduğunu bilmeliyiz. Düşünür, küreselleşmenin bir sonucu olarak modernleşmenin tahakkümünden kaçamayan toplumların ve bireylerin içinde bulunduğu durumu tasvir etmektedir. Düşünürün Batının kaderini yaşamak dayatmasıyla karşı karşıya kalan toplumlara ve insanlara duyurusu ise şudur: *Hedeflerine ulaşan ama istenilmeyen sonuçlara ulaşan Batı "hala bir güçtür."* Ancak bir örnek olarak görülmesi sona ermiştir.³

Buharlaşan toplumsalın yerini kitleler aldığı için içinde yaşadığımızı sandığımız dünyayı simülasyon dünyası olarak adlandıran Baudrillard fraktal ve belirsizlik olarak gördüğü dördüncü aşama hakkında doyurucu açıklamalar yapmamaktadır. Geleceğin belirsizlik içinde bulunduğunu söyleyerek bir sentez çağından haber vermektedir. Ona göre kapitalizm buharlaştıysa sosyalizmde buharlaşmıştır ve gelecek sentez çağı olmak zorundadır. Ama nasıl bir

2 Horrocks, s. 70.

3 Baudrillard, *Sessiz Yığılların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 60.

sentez çağı olabileceği konusunda ise bilgi vermemektedir. Komple kültürel bir devrim imasında bulunan düşünür somutluktan uzaktır ve çağrısını sistematik olarak formülleştirememiştir. Nitekim *Cool Anılar* serisi felsefesindeki tıkanmaları gösteren önemli bir göstergedir. Bazen günlük bir olaydan, göstergeden ve medyatik bir durumdan hareket eden düşünürün teorisi soyut ve öznelidir. Kullandığı kavramlar ve metaforlar bilimlerden alınma kavramlardır. Bu kavramlar sosyal bilimlerdeki durumları izah etmekte bazen yetersiz kalmaktadır.

Bir gösterge ya da durumdan hareketle yapılan genellemeler felsefesinde bir eksiklik olarak bulunur. Bazen kurgusal nitelikte olan söylemleri somut ve doğru olan söylemlerinin önüne geçer. Post-endüstriyalizme ya da neo-liberalizme getirdiği eleştirilerde, özellikle üretim-tüketim ikilisine getirdiği eleştirilerde Marx'ın etkilerini silemeyen düşünür moderniteye yaptığı eleştirilerde de Nietzsche'nin üslubunu kullanır. Marx'ın iktisadi boyuta, sınıf mücadelesine ve beşeri pratiğe vurgu yapan iktisadi ve sosyal determinizmin yerine, göstergelerin ve nesnenin özneye hâkim olduğu semiyolojik bir idealizm ile teknolojik determinizmi geçirir.⁴ Bir sistem filozofu olmaktan daha çok bazen bir sosyolog bazen bir edebiyatçı edasına sahip modern yaşamı konu edinen Baudrillard felsefe tarihi içinde yer bulabilecek mi? Kitapları ve makaleleri sosyoloji alanında mı daha çok kullanılacak? sorularının cevabını bize zaman gösterecektir.

Baudrillard, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insanlığın içinde bulunduğu durumu en iyi tasvir eden, söylem ve yazı dili geliştiren, milenyum çağını gören ender düşünürlerden biridir. Simülasyon, hipergerçeklik, ayartma kavramları ile günümüz dünyasını analiz etmiş ve eleştirilerde bulunmuştur. Hâkim güç olan Batı ve onun temsilindeki dünya ciddi problemlerle baş başa kalmıştır. Batı ya her şeyi mükemmel yapmıştır ya da her şeyi berbat etmiştir. Görünen durum ise şudur: "*Batı her şeyi berbat etmiştir.*" Yapılması gereken şey her şeyin sıfırlanarak başa dönülmesidir. Batı için oldukça zor olan bu vazife ya da görev Batı dışı topluluklara düşmektedir.

4 Cevizci, *Felsefe Tarihi*, s. 1286.

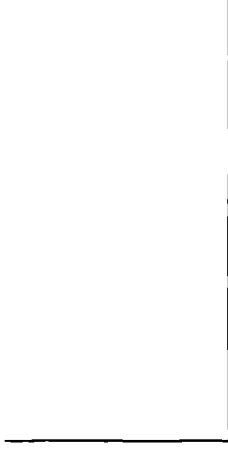
Modern dünyanın kodlarını çok iyi çözmüş bir düşünür olarak nitelendirildiğim Baudrillard, Oğuz Adanır'ın kendisiyle yapmış olduğu bir röportajında (1982, Aralık) Japonya'nın hiper-teknolojik gücüyle ve İslamiyet'in Batı değerlerini umursamayan, kendi değerlerini önemseyen, kendine özgü stratejisi ve özgün gücüyle Batıya karşı meydan okuduğunu dile getirdikten sonra şu cümleleri ifade etmiştir:

*Bence İslamiyet bütün gücüyle yaşıyor ve hiç de ölü bir hali yok. Yaşam biçiminde bir değişiklik yok. Batı'nın başını alıp gittiği günlerde diğer ülkelerin onun dümen suyuna girdikleri söylenebilir. Oysa bugün Batı bir durgunluk aşamasındadır. Amaçlarını yitirmiş durumdadır. Nereye doğru gittiğini bilememektedir.*⁵

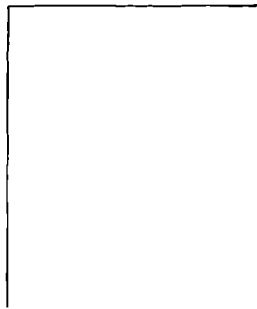
İslamiyet'in şimdilik (o yıllarda) evrensel bir model sayılamayacağını söyleyen düşünür aradan 25 yıl geçtikten sonra adeta yarım kalmış konuşmasını devam ettiricesine bir İspanyol dergisinde kendisiyle yapılan bir röportajda "Dünyanın karşı karşıya kaldığı krizleri çözecek tek kaynak var artık: İslâm. Ama biz İslâm'ı keşfetmek yerine yok etmek için elimizden geleni ardımıza koymuyoruz."⁶ iddiasını dile getirmiştir. Mevcut durumun tespitini yapmış olan düşünür çağının vicdanı olan ve kulak verilmesi gereken bir düşünürlerden biridir.

5 Baudrillard, *Sessiz Yiğitlerin Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 83.

6 Akt. Yusuf Kaplan, "Baudrillard ve İslâm, Menderes ve Türkiye!" , *Yenişafak*, 27 Şubat 2007, s. 10.

kaynakça

A. KİTAPLAR

A. (a) KENDİ KİTAPLARI

- Baudrillard, Jean. *Amerika*. (çev. Yaşar Avunç). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996.
- Baudrillard, Jean. *Anahtar Sözcükler*. (çev., Oğuz Adanır-Leyla Yıldırım). İstanbul: Paragraf Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. *Baştan Çıkarma Üzerine*. (çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. *Bir Parçadan Diğere, François l'Yvonnet ile Söyleyişi*. (çev. Yaşar Avunç). İstanbul: İnkılâp Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. *Cool Memories III- IIV*. (çev. Yaşar Avunç). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002.
- Baudrillard, Jean. *Çaresiz Stratejiler*. (çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002.
- Baudrillard, Jean. *Foucault'yu Unutmak*. (çev. Oğuz Adanır). İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998.

- Baudrillard, Jean. *François L'Yvonnet ile Söyleyişi*. (çev. Yaşar Avunç). İstanbul: İnkılâp Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. *Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri*. (çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., Mayıs 2009.
- Baudrillard, Jean. *İmkânsız Takas*. (çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşın Fenomenler Üzerine Bir Deneme*. (çev. Emel Bora & Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1995.
- Baudrillard, Jean. *Kusursuz Cinayet*. (çev. Necmettin Kamil Sevil). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1998.
- Baudrillard, Jean. *Metinler ve Söyleşiler*. (çev. Oğuz Adanır). İzmir: Ajans Tümer Yay., 1988.
- Baudrillard, Jean. *Sessiz Yiğınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu*. (çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Ayrıntı Yay., Haziran, 1991.
- Baudrillard, Jean. *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*. (çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. (çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002.
- Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*. (çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Doğu-Batı Yay., Nisan 2003.
- Baudrillard, Jean. *Siyah 'An'lar / Cool Memories I- II*. (çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999.
- Baudrillard, Jean. *Tam Ekran*. (çev. Bahadır Gülmez). İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2001.
- Baudrillard, Jean. *Tüketim Toplumu*. (çev. Hazal Deliçaylı & Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yay., 2004.
- Baudrillard, Jean. *Üretimin Aynası*. (çev. Oğuz Adanır). İzmir: Dokuz Eylül Yay., Nisan 1998.

A (b) DİĞER KİTAPLAR

- Adanır, Oğuz. *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar Ve Söyleyişiler*. 1. Basım. İstanbul: Hayal Et Kitap Yay., 2008.
- Adanır, Oğuz. *Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış: Kuramsal Deneme*. 1. Basım, İzmir: Eylül Yay., 1997.
- Adorno, Theodor. *Minima Moralia*. (çev. Ahmet Koçak & Ahmet Doğukan). İstanbul: Metis Yay., 2007.
- Akay, Ali. *Postmodern Görüntü*. 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yay., 1997.
- Altun, Fahrettin. *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*. 1. Basım, İstanbul: Yöneliş Yay., 2002.
- Baudelaire, Charles. *Modern Hayatın Ressamı*. (çev. Ali Berktaş). İstanbul: İletişim Yay., 2004.
- Berman, Marshall. *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. (çev. Bülent Peker & Ümit Altuğ). İstanbul: İletişim Yay., 1999.
- Best, Steven ve Douglas Kellner. *Postmodern Teori*. (çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yay., Mart 1996.
- Bozkurt, Nejat. *Kant*. 1. Basım, İstanbul: Say Yay., 2005.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Tarihi*. 1. Basım, Ankara: Say Yay., 2009.
- Callinicos, Alex. *Postmodernizme Hayır*. (çev. Şebnem Pala). Ankara: Ayraç Yay., 2001.
- Copleston, Frederick. *Felsefe Tarihi: Aydınlanma*. (çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yay., 1996.
- Copleston, Frederick. *Felsefe Tarihi: Kant*. (çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yay., 2004.
- Copleston, Frederick. *Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm*. (çev. Deniz Cane). İstanbul: İdea Yay., 1998.
- Copleston, Frederick. *Platon*. (çev. Aziz Yardımlı). Ankara: İdea Yay., 1997.
- Çiğdem, Ahmet. *Aydınlanma Felsefesi*. 1. Basım, İstanbul: İletişim Yay., 1996.
- Demirhan, Ahmet. *Modernlik*. 1. Basım, İstanbul: İnsan Yay., Mayıs 2004.

- Doltaş, Dilek. *Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/ Uygulamalar*. 1. Basım, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yay., 2003.
- Durant, Will. *Felsefenin Öyküsü*. (çev. Ender Gürol). İstanbul: İz Yay., 2003.
- Descombes, Vincent. *Modern Fransız Felsefesi*. (çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yay., 1993.
- Featherstone, K Mike. *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996.
- Foucault, Michel. *Büyük Kapatılma*. (çev. Işık Ergüden & Ferda Keskin). Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000.
- Foucault, Michel. *Kelimeler ve Şeyler*. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: İmge Kitabevi Yay., 2001.
- Gane, Mike. *Jean Baudrillard: Radikal Belirsizlik*. (çev. Ali Utku & Serhat Toker). Ankara: De Ki Yay., 2008.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. (çev. Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1994.
- Habermas, Jürgen. "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje". *Postmodernizm*. Necmi Zekâ (drl.), İstanbul: Kıyı Yay., 1990, ss.72–81.
- Heidegger, Martin. *Teknik ve Dönüş*. (çev. Necati Aça). İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 1998.
- Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu*. (çev. Sungur Savran). İstanbul: Metis Yay., 1997.
- Horkheimer, Max, Theodor W. Adorno. *Aydınlanmanın Diyalektiği- I*. (çev. Oğuz Özgül). İstanbul: Kabalıcı Yay., 1995.
- Horrocks, Christopher. *Baudrillard ve Milenyum*. (çev. Kaan N. Öktem). İstanbul: Everest Yay., 2000.
- Jay, Martin. *Diyalektik İmgelem*. (çev. Ünsal Oskay). İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989.
- Jeanneire, Abel. "Modernite Nedir?". *Modernite Versus Postmodernite*. Mehmet Küçük (drl.), Ankara: Vadi Yay., 1994, ss. 15–25.

- Küçük, Mehmet, "Postmodernin Modern Karakteri Ya da Dönemleştirmenin Ironisi", *Modernite Versus Postmodernite*. Mehmet Küçük (drl.). Ankara: Vadi Yay., 1994, ss.199–227.
- Kumar, Krishan. *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*. (çev. Mehmet Küçük). Ankara: Dost Kitabevi Yay., 2004.
- Lefebvre, Henri. *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (çev. Işın Gürbüz). İstanbul: Metis Yay., 1998.
- Lyotard, J. F. *Postmodern Durum*. (çev. Ahmet Çiğdem). Ankara: Ara Yay., 1990.
- Mardin, Şerif. *İdeoloji*. 1.Basım, İstanbul: İletişim Yay., 1993.
- Marx, Karl. *Felsefe Yazıları*. (çev. Ahmet Fethi). İstanbul: Hil Yay., 2004.
- Megill, Allan. *Aşırılığın Peygamberleri*. (çev. Tuncay Birkan). Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 1998.
- Mestroviç, Stjepan G. *Duygu Ötesi Toplum*. (çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999.
- Nietzsche, Friedrich. *Ecco Homo*. (çev. Orhan Tuncay). İstanbul: Gün Yay., 2005.
- Öker, Zuhâl. "Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard" *Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*. Nurdoğan Rigel, Gül Batuş ve Güleda Yücedoğan (drl.), İstanbul: Su Yay., 2005.
- Özgiraz, Ahmet. *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*. 1. Basım, İstanbul: Çizgi Kitabevi Yay., 2003.
- Platon. *Devlet*. (çev. Sabahattin Eyüpoğlu & M. Ali Cimcoz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2008.
- Postman, Neil. *Televizyon: Öldüren Eğlence*. (çev. Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yay., 1991.
- Rosenau, Pauline Marie. *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler*. (çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ark Yay., 1998.

- Sahakian, William. *Felsefe Tarihi*. (çev. Aziz Yardımlı). Ankara: Idea Yay., 1997.
- Sarup, Madam. *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. (çev. A. Baki Güçlü). İstanbul: Ark Yayınevi, 1997.
- Skırbekk, G.- N. Gilge. *Felsefe Tarihi*. Emrah Akbaş-Şule Mutlu (çev.), İstanbul: Kesit Yay., 2006.
- Spengler, Oswald. *Batının Çöküşü*. (çev. Nuray Sengebli). İstanbul: Dergâh Yay., 1997.
- Sorokin, Pitirim. *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*. (çev. Mete Tunçay). İstanbul: Göçebe Yay., 1997.
- Stauth, Georg-Bryan S. Turner. *Nietzsche'nin Dansı*. (çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 2005.
- Thilly, Frank. *Felsefenin Öyküsü: Çağdaş Felsefe*. (çev. İbrahim Şener). İstanbul: İzdüşüm Yay., 2003.
- Toulmin, Stephan. *Kozmopolis*. (çev. Hüsametdin Arslan). İstanbul: Paradigma Yay., 2002.
- Yıldırım, Ergün. *Hayali Modernlik: Türk Modernliğinin İcadı*. 1. Basım, İstanbul: İz Yay., 2005.
- Wagner, Peter. *Modernliğin Sosyolojisi*. (çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Sarımal Yay., 1996.
- Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*. (çev. Taha Parla). İstanbul: İletişim Yay., 2000.
- West, David. *Kıta Avrupa Felsefesine Giriş*. (çev. Ahmet Cevizci). İstanbul: Paradigma Yay., Eylül 1998.
- Williams, Raymond. *Anahar Sözcükler*. (çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İletişim Yay., 2005.

B. MAKALELER VE DİĞER KAYNAKLAR

- Bauman, Zygmunt. "Jean Baudrillard'a Göre Günümüz Dünyası", *Sinemasal*, 2007, No:2, ss. 47–55 <http://www.sinemasal.gen.tr/bauman.htm>, (21.Şubat,2009).
- Esgün, Toros Güneş. Postmodernizme Rağmen Aydınlanma, 2006, Uludağ Üniversitesi, SBE <http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/fen-ed/KAYGI/2006-6/M13.pdf>. (03 Mart 2008).
- Kaplan, Yusuf. "Baudrillard ve İslâm, Menderes ve Türkiye!", *Yenişafak*. 27 Şubat 2007.
- Kaplan, Yusuf. "Baudrillard'ın Ölümü", *Yenişafak*. 09 Mart 2007.
- Kaplan, Yusuf. "Muhafazakâr Demokrasi" Mi, "İnsanlığın Son Adası İslâm" Diyebilmek Mi?, *Yenişafak*, 14 Ocak 2004.
- Kızıloğlu, Gonca "Jürgen Habermas'ta Rasyonalite Sorunu", 2007, Atatürk Üniversitesi, S.B.E, <http://acikarsiv.atauni.edu.tr/fulltext/616.pdf>, (06 Ekim 2008)
- Nalbantoğlu, Hasan Ünal. "Âlem Kitsch Olmuş, Biz N'apalım?", 2007, O.D.T.Ü., <http://www.metu.edu.tr/~hun/articles/Turk/Kitsch27.doc>, (12 Mart 2009).
- Rust, Val. "Postmodernizm ve Eğitime Yansımaları". *Birikim Dergisi*. S. 49, 1993, s. 60–69.
- Saraçoğlu, Gülnaz. "Simülasyon Kavramı ve Görünümleri", 2007, S. 2, <http://www.sinemasal.gen.tr/simulasyon.htm>, (13.03.2009).
- Torun, Şahin. "Baudrillard'ı Anla(ma)mak", *Türk Edebiyatı*. S. 403, Mayıs 2007, s. 64–66
- Yılmaz, Nuh. "Küçük Anlatıların İnsanı Melez Obama Amerikan Rüyasını Canlandırarak mı?", *Star Gazetesi*. 28 Ocak 2008.
- Amerikalılar bu kapışmayı konuşuyor, 2009. <http://www.haber7.com/haber/20090315/Amerikalilar-bu-kapismayi-konusuyor.php>, (15.03.2009).

Cevizci, Ahmet. "Baudrillard, Jean", *Felsefe Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul: Etik Yayınları, 2004.

Felsefe Sözlüğü. "Postmodernlik", Bursa: Ekin Yay, 1997.

Felsefe Terimler Sözlüğü. *Simülasyon*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.

<http://dictionary.reference.com/wordoftheday/archive/2003/05/01.html>

Japon Öğrenciler Robotu Çıldırttı!, 2009, <http://timeturk.com/japon-ogrenciler-robotu-cildirtti-video-57178-haberi.html>, (06 Mart 2009).

Saraçoğlu, Gülnaz. "İletişim Araçları Kapsamında Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramının İncelenmesi" (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. D.E.Ü. S.B.E., 1997).

Sever, Ayşe Selcan (Yapımcı). Dünden Yarına Belgesel Kuşağı "Amerika'nın Yeni Rengi" (Televizyon Programı), Ankara, Kanal a, (3 Aralık Çarşamba 2009).

ÖLÜMCÜL ŞİDDET

BAUDRILLARD'IN DÜŞÜNCESİ

Baud illard'ın düşüncesinin temel özellikleri nelerdir?

Baudrillard, neden çağımızın en imajinatif düşünürlerinden biridir?

Simülasyon ve gerçekliğin buharlaşması, neden çağın en büyük paradokslarıdır?

U garlık, neden ve nasıl barbarlığa dönüşme emareleri gösteriyor?

Baudrillard, neden hâkim kodları kıran yeni bir putkırı düşünürdür?

Çağımızın en imajinatif ve özgün düşünürlerinden biri Jean Baudrillard'dır, hiç kuşkusuz ki. İnsanlığın içine sürüklendiği varoluşsal krizi en iyi tasvir eden, özgün bir söylem ve yazı dili geliştiren, milenyum çağını gören ve "*İnsanlığın önündeki tek seçeneği yok ediyoruz*" diye İslâm'ın terörle özdeşleştirilerek "şeytanlaştırılması"nın ve hedef tahtasına yatırılmasının insanlığın geleceği açısından yıkıcı sonuçlar doğuracağını kavrayacak kadar da vicdan sahibi bir düşünür olan Baudrillard, çağı güçlü eleştirel bir dille sorgulayan bir öncüdür aynı zamanda.

Ülkemizin genç ve umut vadeden zihinlerinden Ahmet Dağ'ın bu özgün çalışması, içinde yaşadığımız çağ ve günümüz düzenini *simülasyon* kavramı etrafında tanımlayan, çağımızın en parlak düşünürlerinden Baudrillard'ın felsefesini çeşitli açılardan inceliyor ve tartışıyor.

Bu eser, ülkemizde Baudrillard'ın düşüncesi üzerine yapılan en yetkin çalışma özelliğini taşıyor.

Ahmet Dağ Felsefeci, yazar. Akademik çalışmaları, İslâm düşüncesi ve Batı düşünce tarihi üzerinde yoğunlaşıyor. Halen Kırklareli Ün versitesi, felsefe bölümünde çalışıyor.

KÜLLİYAT YAYINLARI 00017

ARAÇCI METİNLER: 0011

DÜŞÜNCE: 007 / ÇAĞDAS BATT DÜŞÜNCESİ: 004